

ພຸທຣາຈນ

ທ່ມວດທຣຣມ

ເປີດທຣຣມທີ່ຄູກປິດ

ຕະຫາດຕະ

ภิกขุทั้งหลาย!
เมื่อพระสุคตก็ได
ระเบียบวินัยของพระสุคตก็ได
ยังคงมีในโลก อญ্যเพียงได

อันนั้นก็ยังเป็นไป
เพื่อความเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก
เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก
เพื่อนุเคราะห์แก่โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล
เพื่อความสุข
แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อญ্যเพียงนั้น.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๑๔

“ตถาคต”

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแพร่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๑๔ ตุลาคม

เปิดธรรมที่ถูกปิด
สืบคันและรวมโดย
พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตุถิพโล (วัดนาป่าพง)

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณะ
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้
ในการจะจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร
และปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประทัยด
ติดต่อได้ที่

พุทธวจนกิจขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ
โทร. ๐๘ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

ตัวแทนคณะศิษย์วัดนาป่าพง
คุณสหทัย คุ้มชנן โทร. ๐๘ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

มูลนิธิพุทธโน้มนล
โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๕

จัดทำโดย
มูลนิธิพุทธโน้มนล

มูลนิธิพุทธไอย市值 เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทองหลาง อําเภอລ້າວຸກເກ ຈັງຫວັດປະທຸນຮານີ ១២០៥០
โทรศัพท์ / ໂທສາງ ០ ២៤៤៤ ២៦៧៥ ເວັບໄຊ : www.buddhakos.org

ວັນທີ ២៨ ກັນຍາຂນ ២៥៥៥

ເຮືອງ ຂອອນຢາດຈະບວນງານຈາກໜັງສືອພຸກປະວິຈາກພະໄອຍົງ
ເຮືອນ ຄຸມແມຄດາ ພານິຫີ
ປະການຄະດະການຮຽນການມູລນິທີ

ດ້ວຍຄັດຖາປະສົງຫຼັກ ເພື່ອການເພັນແລ້ວແລ້ວກາຍາຊະວົມແລະວິນັບ
ຂອງດາຕາຄອຮ້ານັດສັນນຸມທຸກທະພະຮອງຄົນນີ້ ມູລນິທີພຸກໂໄຍຍນ໌ປະສົງທີ່ຂອງອນຢາດ
ຈະບວນງານຈາກໜັງສືອພຸກປະວິຈາກພະໄອຍົງ ຊຶ່ງແປລະແລ້ວຮ້ອຍກຮອງ
ໂດຍທ່ານພຸກທາສັກສົງໃນນາມກອງດໍາກະະຮຽນການ ໂດຍຕັດເລືອກເນື້ອຫານາງສ່ວນ
ເພື່ອຈັດໝາດຮັດຮຽນເປັນໜັງສື່ອໜ້ອງ "ພຸກຈານ ລັບດາຕາດ " ພິມພໍເຄີຍແປ່ເປັນຮຽນການ

ອນິ່ງ ມູລນິທີພຸກໂໄຍຍນ໌ຈັກຂອມອນໜັງສື່ອທີ່ຂັດກ້າວ
ແກ່ຮຽນການມູລນິທີ ຈຳນວນ ១០០ ເລີ່ມ

ຈິງເຮືອນມາເພື່ອ ໂປຣພິຈາລະນາ

ຂອແສດງຄວາມນັບເອື່ອຢ່າງສູງ

(ນາຍກວິສັກຕິ ພິຈັນວັນຍິ)
ປະການມູລນິທີພຸກໂໄຍຍນ໌

ข้ออนุโมทนา

ขออนุโมทนา กับคณะกรรมการชั้นมัธยม ผู้จัดทำหนังสือ พุทธawan ฉบับ ตذاคติ ที่มีความตั้งใจและมีเจตนาอันเป็นกุศล ในการเผยแพร่คำสอน ของตذاคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ที่ออกจากพระไอย့..^๔ ของพระองค์เอง เพื่อให้พากเรา ได้ทราบประวัติความเป็นมา และความสามารถของพระองค์ ในด้านต่างๆ รวมไปถึงเรื่องราวปลีกย่อยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กับพระองค์ เพื่อความเข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับ “ตذاคติ” ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ผู้เป็นศาสดาของเรางาทั้งหลาย

ด้วยเหตุอันดีที่ได้กระทำมาแล้วนี้ ของเจ้าเป็นเหตุ ปัจจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือ และผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษา ได้นำไปปฏิบัติ พึงสำเร็จสมหวัง พนความเจริญ รุ่งเรืองของชีวิตได้จริงในทางโลก และได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จผลยังนิพพาน สมดังความปรารถนา ตามเหตุปัจจัย ที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้วด้วยเทอญ.

ขออนุโมทนา
ภิกขุคีกุทธิ์ โสตุถิพโล

คำนำ

สัตว์โลกนี้หนอ ถึงทั่วแล้วซึ่งความทุกข์ ย่อมปราภูมิ การเกิด การแก่ การตาย การจุติ และการบังเกิดอีก ก็เมื่อสัตว์โลก ไม่ว่าจักอุบายนเครื่องออกไปพ้นจากทุกข์ คือ ชาติ ชารา และมรณะแล้ว การออกจากทุกข์นี้ จักปราภูมิขึ้นได้อย่างไร.

ถ้าธรรมชาติ ๓ อย่างเหล่านี้ คือ ชาติ ชารา และมรณะ ไม่พึงมีอยู่ในโลกแล้วไชร์, ตถาคตก็ไม่ต้อง เกิดขึ้นในโลก เป็นอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ.

ตลอดกาลเพียงใด ที่ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ยังไม่บังเกิดขึ้นในโลก ความปราภูมิแห่งแสงสว่างอันใหญ่หลวง ความส่องสว่างอันใหญ่หลวง ก็ยังไม่มี ตลอดกาลเพียงนั้น.

แต่เวลา ในกาลใดแล ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ บังเกิดขึ้นในโลก ในกาลนั้น ความปราภูมิแห่งแสงสว่าง อันใหญ่หลวง ความส่องสว่างอันใหญ่หลวงย่อมมี ลำดับนั้น ย่อมมีการบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผย การจำแนกแจกแจง การกระทำให้เข้าใจได้ง่าย ซึ่งอริยสัจทั้งสี่ คือ ทุกขอริยสัจ ทุกสมุทรอริยสัจ ทุกชนิโกรอริยสัจ ทุกชนิโกร-ความนิปปิฎปثارอริยสัจ

ตถาคตเป็นผู้ฉลาดในเรื่องโลกนี้ ฉลาดในเรื่องโลกอื่น, เป็นผู้ฉลาดต่อวัฏภูมิ อันเป็นที่อยู่ของมาร ฉลาดต่อวิวัฏภูมิ อันไม่เป็นที่อยู่ของมาร, เป็นผู้ฉลาดต่อวัฏภูมิ อันเป็นที่อยู่ของมฤตยุ ฉลาดต่อวิวัฏภูมิ อันไม่เป็นที่อยู่ของมฤตยุ ทั้งโลกนี้ และโลกอื่น ตถาคตผู้รู้ชัดเข้าใจชัด ได้ประกาศไว้ชัดแจ้งแล้ว เพาะความรู้โลกทั้งปวง.

สารีบุตร ! ถ้าผู้ใดจะพึงกล่าวให้ถูกให้ชอบว่า “สัตว์มีความไม่หลงเป็นธรรมดा บังเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์เกือกุล เพื่อความสุขแก่衆ชาชน เพื่ออนุเคราะห์โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกือกุล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว ผู้นั้นพึงกล่าวซึ่งเราผู้เดียวเท่านั้น.

พระมหาณ ! เปรียบเหมือนดอกบัวเยียว บัวหลวง หรือบัวขาว, มันเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ผลลัพธ์พันธุ์ตั้งอยู่ น้ำไม่เปียกติดมันได้ ล้นได้ก็ล้นนั่นนะพระมหาณ ! เราไม่เกิดในโลก เจริญในโลก ก็จริง แต่เราครอบจำโลกเสียได้แล้ว และอยู่ในโลก โลกไม่จับทางแปดเปื้อนเราได้ พระมหาณ ! ท่านจะจำเราไว้ว่า เป็น “พุทธะ” ดังนี้ก็ได.

พุทธะน ฉบับ ตถาคต จึงเป็นการรวบรวมพุทธะน อันเป็นประวัติของบุคคลเอก ที่ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ได้ทรงตรัสเกี่ยวกับพระองค์เองไว้ในแผ่นมุ่มต่าง ๆ เพื่อให้สาวก ของตถาคตทั้งหลายได้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่ การมีศรัทธาอันหยิ่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว และการเลื่อมใสอย่างยิ่ง ถึงที่สุดโดยส่วนเดียว เพื่อเป็นประโยชน์ในการที่จะรับเอกสารณะ อันถูกต้อง ที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยตรง ยังผลให้เกิดการปฏิบัติที่ตรงทาง และนำไปสู่การกระทำที่สุด แห่งทุกชี คือ ความพ้นจาก ชาติ ชารา และมรณะได้อย่างแท้จริง.

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ
ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. ว.	มหาวิภัค	วินัยปิฎก.
ภิกขุนี. ว.	ภิกขุนีภัค	วินัยปิฎก.
มหา. ว.	มหาวรค	วินัยปิฎก.
จุล. ว.	จุลวรค	วินัยปิฎก.
ปริavar. ว.	ปริavarวรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรค	ทีมนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรค	ทีมนิกาย.
ป่า. ที.	ปาก្រិកวรค	ทีมนิกาย.
ម្ប. ม.	ម្បលប័ណ្ណនាសក	ម៉ិចធិមនិកាយ.
ម. ម.	ម៉ិចធិប័ណ្ណនាសក	ម៉ិចធិមនិកាយ.
ឧបិរិ. ម.	ឧបិរិប័ណ្ណនាសក	ម៉ិចធិមនិកាយ.
សភាគ. សំ.	សភាគវរគ	សង្ឃុទណិកាយ.
និຖាន. សំ.	និຖានវរគ	សង្ឃុទណិកាយ.
ខ្ពស. សំ.	ខ្ពសវរគរគ	សង្ឃុទណិកាយ.
សພា. សំ.	សພាយពនវរគ	សង្ឃុទណិកាយ.
มหาវារ. សំ.	มหาវារវរគ	សង្ឃុទណិកាយ.
ເອក. អំ.	ເອកនិបាត	ອងគុទណិកាយ.
ທុក. អំ.	ທុកនិបាត	ອងគុទណិកាយ.
ពិក. អំ.	ពិកនិបាត	ອងគុទណិកាយ.
ឧត្តកក. អំ.	ឧត្តកកនិបាត	ອងគុទណិកាយ.

ปัญจก. อ.	ปัญจกนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
ฉกุก. อ.	ฉกุกนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
สตุตก. อ.	สัตตอกนิบำด	อังคุตตรนิกาย
อภูจก. อ.	อัภูจกนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
นาภ. อ.	นาภนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อ.	ทสกนิบำด	อังคุตตรนิกาย.
ເອກາທສກ. อ.	ເອກາທສກນิบำດ	อังคุตตรนิกาย.
ឃ. ឃ.	ឃុកកែប្រែច	ឃុកកែនិកាយ.
ម. ឃ.	មរមបុប	ឃុកកែនិកាយ.
ឧ. ឃ.	ឧទាន	ឃុកកែនិកាយ.
ធមូរ. ឃ.	ធមូរុតកភ	ឃុកកែនិកាយ.
សុតុត. ឃ.	សុតុតនិបាត	ឃុកកែនិកាយ.
វិមាន. ឃ.	វិមានវត្ថុ	ឃុកកែនិកាយ.
បេត. ឃ.	បេតវត្ថុ	ឃុកកែនិកាយ.
តេរ. ឃ.	តេរគាតា	ឃុកកែនិកាយ.
តេរី. ឃ.	តេរីគាតា	ឃុកកែនិកាយ.
ខាត. ឃ.	ខាតក	ឃុកកែនិកាយ.
មហានិ. ឃ.	មហានិពេស	ឃុកកែនិកាយ.
ូពិនិ. ឃ.	ូពិនិពេស	ឃុកកែនិកាយ.
ប្រិស្ស. ឃ.	ប្រិស្សវិកាមរគ	ឃុកកែនិកាយ.
អបក. ឃ.	អបកាន	ឃុកកែនិកាយ.
ធបុទ្រ. ឃ.	ធបុទ្រវង់ស	ឃុកកែនិកាយ.
ជិរិយា. ឃ.	ជិរិយាបិញ្ញក	ឃុកកែនិកាយ.

ព័ត៌មានថ្លែង : ១៤/១៣១/២០១៩ និង ១៤ នាំ ១៣១ ខែ កុម្ភ

ពិរិប្រិយកជនប៊ូសយាមវត្ថុ លំ ១៤ នាំ ១៣១ ខែ កុម្ភ

สารบัญ

เรื่องที่ควรทราบก่อน	๑
๑. เรื่องย่อ ที่ควรทราบก่อน	๒
๒. การประภาภูของพระตถาคต มีได้ยากในโลก	๔
๓. การประภาภูของพระตถาคต มีได้ยากในโลก (นัยที่ ๒)	๑๐
๔. โลกธาตุหนึ่ง มีพระพุทธเจ้าเพียงองค์เดียว	๑๒
๕. การบังเกิดขึ้นของตถาคต คือความประภาภูขึ้นแห่งแสงสว่าง	๑๓
๖. ธรรมชาติ ๓ อย่าง ทำให้พระองค์เกิดขึ้นเป็นพระที่ปีของโลก	๑๕
๗. การมีธรรมของพระตถาคตอยู่ในโลก คือความสุขของโลก	๑๖
๘. พระตถาคตเกิดขึ้น เพื่อความสุขของโลก	๑๗
๙. ผู้เชื่อฟังพระตถาคต จะได้รับประโยชน์สุขลั่นกาลนาน	๑๙
๑๐. การบังเกิดขึ้นของตถาคต ไม่ได้กระทบต่อภูของธรรมชาติ	๒๐
๑๑. ทรงนานนามพระองค์เองว่า “พุทธ”	๒๔
๑๒. เหตุที่ทำให้ได้พระนามว่า “อรหันตสัมมาสัมพุทธะ”	๒๖
๑๓. เหตุที่ทำให้ได้พระนามว่า “อรหันตสัมมาสัมพุทธะ” (นัยที่ ๒)	๒๗
๑๔. ทรงนานนามพระองค์เองว่า “ตถาคต”	๒๙
๑๕. เหตุที่ทำให้ทรงพระนามว่า “ตถาคต”	๓๐
๑๖. ทรงพระนามว่า “ตถาคต” เพราะทรงเป็นกาล瓦ที ภูต瓦ที	๓๒
๑๗. เหตุที่ทำให้ได้พระนามว่า “อนุตรบุรุษทั้มสารถิ”	๓๔
๑๘. ไวยพจน์แห่งคำว่า “ตถาคต”	๓๗
เรื่องตั้งแต่ก่อนประสูติจนถึงก่อนบรรพชา	๔๑
๑๙. การเกิดแห่งวงศ์สำคัยะ	๔๒
๒๐. การอยู่ในหมู่เทพชั้นดุลธิ	๔๓
๒๑. การจุติจากดุลธิลงสู่ครรภ์	๔๕

๒๒. เกิดแสงสว่าง เนื่องด้วยการจุติจากดุลีต	๔๖
๒๓. แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการจุติ	๔๗
๒๔. การลงสู่ครรภ์	๔๘
๒๕. การอยู่ในครรภ์	๔๙
๒๖. การประสูติ	๕๐
๒๗. เกิดแสงสว่าง เนื่องด้วยการประสูติ	๕๑
๒๘. แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการประสูติ	๕๒
๒๙. ประกอบด้วยมหาบุรีสัลักษณะ ๓๒	๕๓
๓๐. ประสูติได้ ๗ วัน พระชนนีทิวงคต	๕๔
๓๑. ทรงได้รับการบำเพ็ญ	๖๐
๓๒. กำเนิดกับความหน่าย	๖๓
๓๓. ทรงหลงกามและหลุดจากกาม	๖๖
๓๔. ความรู้สึก ทึ่งกับทำให้ออกผนวช	๖๗

เริ่มแต่ออกบรพชาแล้วเที่ยวเสาะแสวงหาความรู้ ทรงนานพระองค์ จนได้ตรัสรู้

๓๕. การออกบรพชา	๗๔
๓๖. เสด็จสำนักอาหารตามส	๗๕
๓๗. เสด็จสำนักอุทกดาบส	๗๖
๓๘. ทรงพบสถานที่ประกอบความเพียร	๗๗
๓๙. อุปมาปรากฏแจ่มแจ้ง	๘๔
๔๐. บำเพ็ญทุกรกริยา	๘๕
๔๑. ทรงประพฤติอัตตกิลมตามถูกโภค (วัตรของเตียรธีย์)	๘๕
๔๒. ทรงแన่พระทัยว่าไม่อาจตรัสรู้พระรา การทำทุกรกริยา	๑๐๔
๔๓. ทรงกลับพระทัยฉันอาหารหมาย	๑๐๕
๔๔. ปัญจวัคคี์หลีกไป	๑๐๗

๔๕. ความฝันครั้งสำคัญ ก่อนตรัสรู้	๑๐๙
๔๖. ทรงทำลายความคลาด ก่อนตรัสรู้	๑๑๑
๔๗. ทรงก้นจิตจากการคุณในอดีต ก่อนตรัสรู้	๑๑๕
๔๘. ทรงคอยความคุมวิตก ก่อนตรัสรู้	๑๑๗
๔๙. ทรงค้นวิธีแห่งอิทธิบาท ก่อนตรัสรู้	๑๒๓
๕๐. ธรรมที่ทรงอบรมอย่างมาก ก่อนตรัสรู้	๑๒๕
๕๑. ทรงพยายามในแกนขั้มมจิต และอนุปูพิหารสماบติ ก่อนตรัสรู้	๑๒๗
๕๒. ทรงกำหนดสมารถินิมิต ก่อนตรัสรู้	๑๔๔
๕๓. วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากที่สุด ก่อนตรัสรู้	๑๔๕
๕๔. ทรงคิดค้นเรื่องเบญจขันธ์ ก่อนตรัสรู้	๑๕๕
๕๕. ทรงคิดค้นเรื่องเวทนาโดยละเอียด ก่อนตรัสรู้	๑๕๗
๕๖. ทรงเที่ยวแสวงหาเพื่อความตรัสรู้	๑๕๙
๕๗. ทรงแสวงหาเนื่องด้วยเบญจขันธ์ ก่อนตรัสรู้	๑๖๑
๕๘. ทรงค้นลูกโซ่แห่งทุกชีวิตรู้	๑๖๒
๕๙. ทรงค้นลูกโซ่แห่งทุกชีวิตรู้ (อีกนัยหนึ่ง)	๑๖๗
๖๐. ทรงอธิษฐานความเพียร ก่อนตรัสรู้	๑๗๓
๖๑. อาการแห่งการตรัสรู้	๑๗๔
๖๒. สิ่งที่ตรัสรู้	๑๗๕
๖๓. การรู้สึกประองค์ว่าได้ตรัสรู้แล้ว	๑๗๕
๖๔. การตรัสรู้คือการทับรอยแห่งพระพุทธเจ้าในอดีต	๑๗๕
๖๕. เกิดแสงสว่าง เนื่องด้วยการตรัสรู้	๑๗๖
๖๖. แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการตรัสรู้	๑๗๗
๖๗. ทรงเป็นศาสตราประภาคตรัสรู้เอง	๑๗๐
๖๘. ทรงคิดหาที่พึงลำหารบพระองค์เอง	๑๗๒

ทรงเผยแพร่พระคานานา

๑๙๗

๖๙. ทรงท้อพระทัยในการแสดงธรรม	๑๙๔
๗๐. ทรงเห็นสัตว์ดุจดอกบัว ๓ เหล่า	๒๐๐
๗๑. ทรงแสดงธรรม เพราะเห็น ความจำเป็นของสัตว์บางพาก	๒๐๒
๗๒. ทรงเห็นลู่ทางที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์	๒๐๔
๗๓. มารถูลให้นิพพาน	๒๐๖
๗๔. ทรงระลึกษาผู้รับปฐมเทศนา	๒๐๗
๗๕. เสด็จพระราชดำเนิน – พบอุปการชีวก	๒๐๙
๗๖. การโปรดปัญจัคคีย์ หรือ การแสดงปฐมเทศนา	๒๑๑
๗๗. ทรงประกาศธรรมจักรที่ อิสิปตนมฤคทายวัน	๒๑๗
๗๘. กิດแสงสว่าง เนื่องด้วยการแสดงธรรมจักร	๒๑๘
๗๙. แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการแสดงธรรมจักร	๒๑๙
๘๐. จักรของพระองค์ไม่มีครรต้านทานได้	๒๒๐
๘๑. ทรงหมุนแต่จักรที่มีธรรมราชา (เป็นเจ้าของ)	๒๒๒
๘๒. ส่งสาภกออกประกาศพระคานานา	๒๒๔
๘๓. อาการที่ทรงแสดงธรรม	๒๒๕
๘๔. สมารินนิมิตในขณะที่ทรงแสดงธรรม	๒๒๖
๘๕. ทรงแสดงธรรมด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง	๒๒๗
๘๖. ทรงมีธรรมสีหนาทที่ทำเทวโลกให้สั่นสะเทือน	๒๒๙
๘๗. ทรงมีธรรมสีหนาทอย่างของอาจ	๒๓๑
๘๘. ทรงสอนเช่นเดียวกับ พระพุทธเจ้าทั้งปวง	๒๓๓
๘๙. ทรงบริหารสังฆ จำนวนร้อย	๒๓๔
๙๐. คำของพระองค์ ทรงเป็นอันเดียวกันหมด	๒๓๕
๙๑. หลักที่ทรงใช้ในการตรัสร (๖ อย่าง)	๒๓๖
๙๒. ทรงมีการกล่าวที่ไม่ขัดแย้งกับบันทึกชนในโลก	๒๓๘

๙๓. ทรงสอนเฉพาะแต่เรื่องทุกข์ กับความดับสนิทของทุกข์	๒๔๐
๙๔. สิ่งที่ตรัสรู้แต่ไม่ทรงนำมาสอน	
มีมากกว่าที่ทรงนำมาสอนมากนัก	๒๔๑
๙๕. ทรงยืนยันเอง และทรงให้สماกยืนยันว่ามีสมณะในธรรมวินัยนี้	๒๔๔
๙๖. ส่วนที่สماกเข้มงวดกว่าพระองค์	๒๔๖
๙๗. เหตุที่ทำให้มีผู้มาเป็นสماกของพระองค์	๒๔๘
๙๘. ประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระมหาจาร్ย	๒๔๙
๙๙. ทรงเสพเสนาสนะป่าเรือไป เพื่อให้เป็นตัวอย่าง	๒๕๒
๑๐๐. ทรงฉันวันละหนเดียว	๒๕๓
๑๐๑. ทรงมีการประหม อาย่างติดต่อ	๒๕๔
๑๐๒. วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากตลอดพระรา	๒๕๖
๑๐๓. สิ่งที่ครูฯ ไม่อาจทั้งติงได้	๒๕๘
๑๐๔. ทรงมีริ “รุก” ข้าศึกให้แพ้ยกตัว	๒๖๐
๑๐๕. ทรงชื่มสักจกนิครนถ	๒๖๓
๑๐๖. เหตุให้ทรงบัญญัติวินัย	๒๖๙
๑๐๗. เหตุที่ทำให้เกิดการแสดงปาติโมก্ষ	๒๗๑
๑๐๘. เหตุที่ไม่ทำอุโบสสกับสماกอีกต่อไป	๒๗๒
๑๐๙. เมื่อหมู่สัตว์เลวลง สิกขานทมีมาก ผู้ตั้งอยู่ในอรหัตผลมีน้อย	๒๗๓
๑๑๐. ความวิวากที่เป็นไปเพื่อความทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย	๒๗๔

การปรินิพทาน

๑๑๑. ทรงมีความชราทางกายภาพเหมือนคนทั่วไป	๒๗๔
๑๑๒. ทรงบังเกิดขึ้นเพื่ออนุเคราะห์โลก	๒๗๙
๑๑๓. ทรงทำหน้าที่พระพุทธเจ้าบริบูรณ์แล้ว	๒๘๑
๑๑๔. พระมหาจาร్ยของพระองค์ บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง	๒๘๓

๑๑๕. ทรงหวังให้ช่วยกันทำความมั่นคง แก่พระมหาจารย์	๒๔๔
๑๑๖. ทรงปลงอายุสังฆาร	๒๔๖
๑๑๗. ทรงให้มีต้นและธรรมเป็นที่พึ่ง	๒๔๗
๑๑๘. แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการปลงอายุสังฆาร	๒๔๙
๑๑๙. ทรงมุ่งหวังประโยชน์แก่สากล	๒๕๑
๑๒๐. หลักตัดสินธรรมวินัย ๔ ประการ	๒๕๒
๑๒๑. เหตุแห่งความเจริญ ไม่เลื่อม	๒๕๓
๑๒๒. อาย่าเป็นบุรุษคนสุดท้าย	๒๕๔
๑๒๓. เสวยสุกรมัทธะ	๒๕๕
๑๒๔. ผลแห่งการถวายบิณฑบาต ที่มีผลยิ่งยอดกว่าบิณฑบาตอื่น ๆ	๓๐๐
๑๒๕. การปรินิพพานหรือ การประทับสีหเสียครั้งสุดท้าย	๓๐๓
๑๒๖. แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการปรินิพพาน	๓๑๑
๑๒๗. การปรินิพพานของพระองค์ คือความทุกข์ร้อนของมหาชน	๓๑๒
๑๒๘. หลังปรินิพพาน เทวดาและมนุษย์จะไม่เห็นตถาคตอีก	๓๑๓
๑๒๙. สังเวชนียสถานภายหลัง พุทธปรินิพพาน	๓๑๔
๑๓๐. สถานที่ที่ควรจะระลึกตลอดชีวิต	๓๑๖
ลักษณะพิเศษของตถาคต	๓๑๗
๓๑๑. ทรงมีตถาคตพละสิบอย่าง	๓๒๐
๓๑๒. ทรงทราบความยิ่งและหย่อน แห่งอินทรีย์ของสัตว์	๓๒๓
๓๑๓. ทรงทราบความยิ่งและหย่อน แห่งอินทรีย์ของสัตว์ (นัยที่ ๒)	๓๒๖
๓๑๔. ทรงพยากรณ์แล้วเป็นหนึ่งไม่มีสอง	๓๒๙
๓๑๕. ทรงทราบคดิ ๔ และอุปมา	๓๓๗
- อุปมาการเห็นคดิ	๓๓๘
๓๑๖. ทรงมีความสามารถลื่อย่าง	๓๔๐
๓๑๗. ทรงมีอิทธิบาทเพื่ออยู่ได้ถึงกับ	๓๔๑

๑๓๔. ทรงแสดงฤทธิ์ได้ เพราะอวิภิบาลสี่	๓๔๗
๑๓๕. ทรงมีปฏิหาริย์สามอย่าง	๓๔๘
๑๓๖. ทรงเปล่งเสียงคราวเดียว ได้ยินตลอดทุกโลกธาตุ	๓๔๙
๑๓๗. ความหมายของสัพพัญญูที่แท้จริง	๓๕๐
๑๓๘. ไม่ทรงมีความลับ ที่ต้องให้ใครช่วยปกปิด	๓๕๑
๑๓๙. สิ่งที่พระองค์ไม่ต้องสำราญรักษา	๓๕๒
๑๔๐. ทรงยืนยันในคุณธรรมของพระองค์	๓๕๓
๑๔๑. ทรงบังคับใจได้เด็ดขาด	๓๕๔
๑๔๒. ทรงมีความคงที่ต่ออวิสัยโลก ไม่มีใครยิ่งกว่า	๓๕๕
๑๔๓. ทรงทราบ ทรงเปิดเผย แต่ไม่ทรงติดซึ้งโลกธรรม	๓๕๖
๑๔๔. ทรงต่างจากเทวดาและมนุษย์	๓๖๑
๑๔๕. ไม่ทรงติดแม่ในนิพพาน	๓๖๓
เรื่องที่ทรงตรัสเกี่ยวกับอดีตชาติของพระองค์	๓๖๔
๑๕๐. ต้องห่องเที่ยวมาแล้ว เพราะไม่รู้อริยสัจจ์	๓๖๖
๑๕๑. ตลอดสังสารวัฏ ไม่เคยบังเกิดในชนชั้นสุทธาราช	๓๖๗
๑๕๒. ตลอดสังสารวัฏเคยบุชาญญูญู และบำเรอไฟแล้วอย่างมาก	๓๖๙
๑๕๓. เคยบังเกิดเป็นมหาพรหม สักกะ	๓๗๐
๑๕๔. เคยบังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่ามหาเทเว	๓๗๒
๑๕๕. เคยบังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่ามหาสุทัศน์	๓๗๔
๑๕๖. เคยบังเกิดเป็นพراحมณ์บุรุพิต สอนการบุชาญญูญู	๓๗๕
๑๕๗. เคยบังเกิดเป็นพراحมณ์ชื่อเวลา lange	๓๗๗
๑๕๘. เคยบังเกิดเป็นช่างทำรถ	๓๗๙
๑๕๙. บุรพกรรมของการได้ลักษณะมหาบุรุษ	๓๘๑

เรื่องที่ควรทราบก่อน

เรื่องย่อ ที่ควรทราบก่อน

๐๑

-ปีที่ ๘๖ 月 ๑๐/๒๕๖๔

ภิกษุทั้งหลาย ! นับแต่นี้ไป ๙๑ ก้าว พระผู้มี
พระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าวิปัสสี
ได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! นับแต่นี้ไป ๓๑ ก้าว พระผู้มี
พระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าสิชี
ได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในก้าวที่ ๓๑ นั่นเอง พระผู้มี
พระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าเวสสภู
ได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในก้าวที่กัปนี้แหลก พระผู้มี
พระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าอกกุสันธะ^๑
ได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในก้าวที่กัปนี้แหลก พระผู้มี
พระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าโภนาคมนะ
ได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในก้าวที่กัปนี้แหลก พระผู้มี
พระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่ากัสสปะ^๒
ได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก.

กิกขุทั้งหลาย ! พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมา-

สัมพุทธะ พระนามว่าวิปัสสี มีประมาณอายุขัย ๔๐,๐๐๐ ปี.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า

สิ熹 มีประมาณอายุขัย ๗๐,๐๐๐ ปี.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า

ເວສສු ມีประมาณอายุขัย ๖๐,๐๐๐ ปี.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า

ກຖ්‍යාලු ມีประมาณอายุขัย ๔๐,๐๐๐ ปี.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า

ໂගනາຄມນະ ມีประมาณอายุขัย ๓๐,๐๐๐ ปี.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า

ກස්සපະ ມีประมาณอายุขัย ๒๐,๐๐๐ ปี.

กิกขุทั้งหลาย ! พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมา-

สัมพุทธะ พระนามว่าวิปัสสี มีขันทะและติสสะ เป็นอัครสาวก

คู่เลิศ.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า

ສි熹 ມີອົກງູແລະສັນກະ ເປັນອັດສາວກຄູ່ເລີດ.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า

ເວສສු ມີໂສນະແລະອຸດຕະ ເປັນອັດສາວກຄູ່ເລີດ.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า
กอกุสันธะ มีวิญญาณและสัญชาติ เป็นอัครสาวกคู่เลิศ.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า
โภนาคมนะ มีภิญโญสะและอุดตระ เป็นอัครสาวกคู่เลิศ.

พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า
กัสสปะ มีติสสะและการทวacha เป็นอัครสาวกคู่เลิศ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้เป็นอุปถัมภากันเลิศของ
พระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าวิปัสสี
มีชื่อว่าอโศก.

ภิกษุผู้เป็นอุปถัมภากันเลิศของพระผู้มีพระภาค
อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าลิขิ มีชื่อว่าเขมังกระ.

ภิกษุผู้เป็นอุปถัมภากันเลิศของพระผู้มีพระภาค
อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าເວສະກູມ มีชื่อว่าอุปัลลຕະ.

ภิกษุผู้เป็นอุปถัมภากันเลิศของพระผู้มีพระภาค
อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่ากอกุสันธะ มีชื่อว่าວຸທິຈະ.

ภิกษุผู้เป็นอุปถัมภากันเลิศของพระผู้มีพระภาค
อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าโภนาคมนะ มีชื่อว่าໂສຕົມະ.

ภิกษุผู้เป็นอุปถัมภากันเลิศของพระผู้มีพระภาค
อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าກัสสปะ มีชื่อว่าລັພພມິຕະ.

กิกชุห์หลาย ! พระราชนามว่าพันธุ์มาเป็นบิดา พระเทวีนามว่าพันธุ์มดีเป็นมารดาผู้ให้กำเนิด ของพระผู้มีพระภาคอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าวิปัสสี นครชื่อว่า พันธุ์มดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าพันธุ์มา.

พระราชนามว่าอรุณะเป็นบิดา พระเทวีนามว่า ปภาวดีเป็นมารดาผู้ให้กำเนิด ของพระผู้มีพระภาคอรหันต์-สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าสิชี นครชื่อว่าอรุณวดี ได้เป็น ราชธานีของพระเจ้าอรุณะ.

พระราชนามว่าสุปตีตะเป็นบิดา พระเทวีนามว่า ยสวัดีเป็นมารดาผู้ให้กำเนิดของ พระผู้มีพระภาคอรหันต์-สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าเวสสภู นครชื่อว่าโอนมะ ได้เป็น ราชธานีของพระเจ้าสุปตีตะ.

พระมหาณีชื่อว่าอัคคิทัตตะเป็นบิดา พระมหาณีชื่อว่า วิสาขะเป็นมารดาผู้ให้กำเนิด ของพระผู้มีพระภาคอรหันต์-สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่ากุสันธะ สมัยนั่น มีพระราชนามว่าเขมะ นครชื่อว่าเขมวดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าเขมะ

พระมหาณีชื่อว่ายัญญทัตตะเป็นบิดา พระมหาณีชื่อว่า อุตตราเป็นมารดาผู้ให้กำเนิด ของพระผู้มีพระภาคอรหันต์-สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่าโภนาคมนะ สมัยนั่น มีพระราชนามว่าโสกะ นครชื่อว่าโสภวดี ได้เป็นราชธานีของพระเจ้าโสกะ.

พระมหาณีชื่อว่าพระมหาทตตะเป็นบิดา พระมหาณีชื่อ
ธนาวดีเป็นมารดาผู้ให้กำเนิด ของพระผู้มีพระภาคอรหันต์-
สัมมาสัมพุทธะ พระนามว่า กัสสปะ นครชื่อว่าพาราณสี
ได้เป็นราชธานีของพระเจ้ากิงกี.

กิกขุทั้งหลาย ! ในบัดนี้เราผู้เป็น
อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก.

กิกขุทั้งหลาย ! ในบัดนี้เราผู้อรหันต์สัมมา-
สัมพุทธะ เป็นกษัตริย์โดยชาติ บังเกิดแล้วในขัตติยสกุล.

กิกขุทั้งหลาย ! ในบัดนี้เราผู้อรหันต์สัมมา-
สัมพุทธะ โดยโโคตร เป็นโโคตมโโคตร.

กิกขุทั้งหลาย ! ในบัดนี้ประมาณอายุขัย (แห่งสัตว์
ในยุค) ของเราสั่นมาก : ผู้ที่เป็นอยู่ได้นานก็เพียงร้อยปีเป็น^{อย่าง} ยิ่ง, ที่เกินร้อยปีขึ้นไปเมื่อน้อยนัก.

กิกขุทั้งหลาย ! ในบัดนี้เราผู้อรหันต์สัมมา-
สัมพุทธะ ได้ตรัสรู้ ณ คงแห่งไม้อัลสตตตะ.

กิกขุทั้งหลาย ! ในบัดนี้สาวกสองรูปมีนามว่า
สารีบุตรและโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกคู่เลิศของเรา.

กิกขุทั้งหลาย ! ในบัดนี้สาวกสันนิบาตของเรา
มีเพียงครั้งเดียว และมีกิกขุถึง ๑,๒๕๐ รูป. สังฆสันนิบาต

แห่งสากของเรานิครัตน์นี้ ผู้เข้าประชุมล้วนแต่เป็นพระภิกษุสามเณร
ทั้งสิ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในบัดนี้ภิกษุผู้เป็นอุปถัมภ์ใกล้ชิด
ของเรา คือ อานันท์ จัดเป็นอุปถัมภ์อันเลิศ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในบัดนี้พระราชนามว่าสุทโธทนะ
เป็นบิดาของเรา พระเทวีนามว่ามายาเป็นมารดาผู้ให้กำเนิด
แก่เรา นครซื่อกบิลพัสดุเป็นราชธานี (แห่งบิดาของเรา).

การประภากฎของพระตถาคต มีได้ยากในโลก

๐๒

- บ้าน ๔๐/๑๗๙/๑๔๐, - บ้าน ๗๗ กม. ๒/๑๗๗/๑๔๐.

กิจธุทั้งหลาย ! การมาประภากฎของบุคคลເອກ (ไม่มีใครชี้สอง) มีได้ยากในโลก. ใครเล่า เป็นบุคคลເອກ ? ตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์ตัวสูรชื่อ本身 เป็นบุคคลເອກ (ไม่มีใครชี้สอง).

กิจธุทั้งหลาย ! การมาประภากฎของบุคคลເອกนี้แล มีได้ยากในโลก.

กิจธุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่ตถาคตผู้อรหันต์-สัมมาสัมพุทธะเกิดขึ้น จึงเกิดมีของน่าอัศจรรย์ไม่เคยมีสื่อย่างนี้ประภากฎขึ้น. สื่อย่างอะไรเล่า ?

(๑) กิจธุทั้งหลาย ! ประชาชนทั้งหลาย พอยู่ในความคุณ ยินดีในการคุณ บันเทิงอยู่ในการคุณ, ครั้นตถาคตแสดง ธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคุณ ประชาชนเหล่านั้น ก็ฟัง เสียหูฟัง ตั้งใจฟัง เพื่อให้เข้าใจทั่วถึง. กิจธุทั้งหลาย ! นี่คือของน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมี อย่างที่หนึ่ง, มีขึ้นมา เพราะการบังเกิดของตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ.

(๒) กิกขุทั้งหลาย! ประชาชนทั้งหลาย พอยู่ใน การถือตัว ยินดีในการถือตัว บันเทิงอยู่ในการถือตัว, ครั้นตذاคตแสดง ธรรมที่กำจัดการถือตัว ประชาชนเหล่านั้น กີ່ພົງ ເງື່ຫຼຸພົງ ຕັ້ງໃຈພົງ ເພື່ອໃຫ້ເຂົາໃຈທ່ວ່າຄື່ງ. กิกขุทั้งหลาย! นີ້ຄືອຂອງນ່າອັດຈະຣຽຍ໌ ໄມ່ເຄຍມື ອຍ່າງທີ່ສອງ, ມີຂຶ້ນມາພວະ ກາບບັນເກີດຂອງຕذاคຕ ຜູ້ອໜ້າທີ່ລັ້ມມາລັ້ມພຸທະ.

(๓) กิกขุทั้งหลาย! ประชาชนทั้งหลาย พอยู่ใน ความວຸ່ນວາຍໄມ່ສົບ ຍິນດີໃນความວຸ່ນວາຍໄມ່ສົບ ບັນເຖິງອູ່ ໃນความວຸ່ນວາຍໄມ່ສົບ, ครັ້ນຕذاคຕແສດງ ธรรมที่ເປັນໄປ ເພື່ອຄວາມສົບ ປະຊາຊົນນີ້ກີ່ພົງ ເງື່ຫຼຸພົງ ຕັ້ງໃຈພົງ ເພື່ອໃຫ້ເຂົາໃຈທ່ວ່າຄື່ງ. กิกขุทั้งหลาย! นີ້ຄືອຂອງນ່າອັດຈະຣຽຍ໌ ໄມ່ເຄຍມື ອຍ່າງທີ່ສາມ, ມີຂຶ້ນມາພວະກາບບັນເກີດຂອງຕذاคຕ ຜູ້ອໜ້າທີ່ລັ້ມມາລັ້ມພຸທະ.

(๔) กิกขุทั้งหลาย! ประชาชนทั้งหลาย ประกอบ ອູ່ດ້ວຍອວິຈ່າ ເປັນຄົນບອດ ອູ້ກວາມມືດគຽບຈຳເຂົາແລ້ວ, ครັ້ນຕذاคຕແສດງ ธรรมที่กำຈັດອວິຈ່າ ປະຊາຊົນນີ້ກີ່ພົງ ເງື່ຫຼຸພົງ ຕັ້ງໃຈພົງ ເພື່ອໃຫ້ເຂົາໃຈທ່ວ່າຄື່ງ. กิกขุทั้งหลาย! นີ້ຄືອຂອງນ່າອັດຈະຣຽຍ໌ ໄມ່ເຄຍມື ອຍ່າງທີ່ສີ່, ມີຂຶ້ນມາພວະ ກາບບັນເກີດຂອງຕذاคຕຜູ້ອໜ້າທີ່ລັ້ມມາລັ້ມພຸທະ.

การประกูลของพระตถาคต เมื่อได้ยกในโลก (นัยที่ ๒)

๐๓

.-นาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๖๙/๑๗๔๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าสมมติว่า มหาปฐพ้อนใหญ่หลวงนี้ มีน้ำท่วมถึงเป็นอันเดียวกันทั้งหมด ; บุรุษคนหนึ่ง ทิ้งเอกสารซึ่งมีรูเจาะได้เพียงรูเดียว ลงไปในน้ำนั้น ; ลมตะวันออกพัดให้ลอยไปทางทิศตะวันตก, ลมตะวันตกพัดให้ลอยไปทางทิศตะวันออก, ลมทิศเหนือพัดให้ลอยไปทางทิศใต้, ลมทิศใต้พัดให้ลอยไปทางทิศเหนือ, อวยดังนี้. ในน้ำนั้นมีเต่าตัวหนึ่ง atabod ล่วงไปร้อยปี มันจะผุดขึ้นมาครั้งหนึ่งๆ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จะลำคัญความข้อนี้ ว่าอย่างไร : จะเป็นไปได้ใหม ที่เต่าatabod ร้อยปีจึงจะผุดขึ้นสักครั้งหนึ่ง จะพึงยืนคงเข้าไปในรู ซึ่งมีอยู่เพียงรูเดียว ในแยกนั้น ?

“ขอนี้ยกที่จะเป็นไปได้ พระเจ้าช่า ! ที่เต่าatabodนั้น ร้อยปีผุดขึ้นเพียงครั้งเดียว จะพึงยืนคงเข้าไปในรูซึ่งมีอยู่เพียงรูเดียวในแยกนั้น”.

ภิกษุทั้งหลาย ! ยกที่จะเป็นไปได้ ฉันเดียวกันที่คร. จะพึงได้ความเป็นมนุษย์ ; ยกที่จะเป็นไปได้

ฉันเดียวกัน ที่ตذاคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ จะเกิดขึ้น ในโลก; ยกที่จะเป็นไปได้ ฉันเดียวกัน ที่ธรรมวินัย อันตذاคตประกาศแล้ว จะรุ่งเรืองไปทั่วโลก.

ภิกษุทั้งหลาย! แต่ว่าบัดนี้ ความเป็นมนุษย์ ก็ได้แล้ว; ตذاคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก็บังเกิดขึ้น ในโลกแล้ว; และธรรมวินัยอันตذاคตประกาศแล้ว ก็ รุ่งเรืองไปทั่วโลกแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุนั้น ในการนี้ พระເອ
พึงกระทำโยคกรรม เพื่อให้รู้ว่า “นี่ทุกข์; นี่เหตุให้เกิดทุกข์;
นี่ความดับแห่งทุกข์; นี่หนทางให้ถึงความดับแห่งทุกข์”
ดังนี้ເറิด.

โลกธาตุหนึ่ง

มีพระพุทธเจ้าเพียงองค์เดียว

๐๔

- บาลี อุปิ. ม. ๑๔/๑๗๗/๒๕๔๙.

อ่านน้ำ ! ภิกขุผู้ฉลาดในฐานะและอุปานะนั้น ย่อมรู้ว่า ข้อนี้มิใช่ฐานะ ข้อนี้มิใช่โอกาสที่จะมี คือข้อที่ในโลกธาตุอันเดียว จะมีพระตถาคต ผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ส่ององค์เกิดขึ้นพร้อมกัน ไม่ก่อนไม่หลังกัน นั่นก็มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

ส่วนฐานะอันมีได้นั้น คือข้อที่ในโลกธาตุอันเดียว มีพระตถาคต ผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ องค์เดียวเกิดขึ้น นั่นเป็นฐานะที่จะมีได้.

การบังเกิดขึ้นของตถาคต

คือความประภูมิขึ้นแห่งแสงสว่าง

๐๕

- บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๕๕๗/๑๗๒๖.

กิกษุทั้งหลาย ! ตลอดกาลเพียงใด ที่ดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ยังไม่บังเกิดขึ้นในโลก ; ความประภูมิแห่ง แสงสว่างอันใหญ่หลวง ความส่องสว่างอันใหญ่หลวง ก็ยังไม่มีตลอดกาลเพียงนั้น ในกาลนั้น มีอยู่แต่ความมีด เป็นความมีดซึ่งกระทำความบอด กลางคืนกลางวัน ก็ยัง ไม่ประภูมิ เดือนหรือกึ่งเดือน ก็ไม่ประภูมิ ฤทธิ์หรือปี ก็ไม่ประภูมิก่อน.

กิกษุทั้งหลาย ! แต่ว่า ในกาลใด ดวงจันทร์และ ดวงอาทิตย์บังเกิดขึ้นในโลก ในกาลนั้น ความประภูมิแห่ง แสงสว่างอันใหญ่หลวง ความส่องสว่างอันใหญ่หลวง ย่อมมี ในกาลนั้น ย่อมไม่มีความมีด อันเป็นความมีดซึ่งกระทำ ความบอด ลำดับนั้น กลางคืนกลางวัน ย่อมประภูมิ เดือนหรือกึ่งเดือน ย่อมประภูมิ ฤทธิ์หรือปี ย่อมประภูมิ นี้ลั้นได.

กิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ ก็ลั้นนั้น ตลอดกาลเพียงใด ที่ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ ยังไม่บังเกิดขึ้นในโลก

ความประกายแห่งแสงสว่างอันใหญ่หลวง ความส่องสว่าง อันใหญ่หลวง ก็ยังไม่มีตลอดกาลเพียงนั้น ในกาลนั้น มีอยู่แต่ความมีด เป็นความมีดซึ่งกระทำความบอด การบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผยแพร่ การจำแนก แจกแจง การกระทำให้เข้าใจได้ง่าย ซึ่งอริยสัจจ์ทั้งสี่ ก็ยัง ไม่มีก่อน.

ภิกษุทั้งหลาย ! แต่ว่า ในกาลใดแล ตถาคต ผู้อรหันต์สามมาสัมพุทธะ บังเกิดขึ้นในโลก ในกาลนั้น ความประกายแห่งแสงสว่างอันใหญ่หลวง ความส่องสว่าง อันใหญ่หลวง ย่อมมี ในกาลนั้น ย่อมไม่มีความมีด อันเป็น ความมีดซึ่งกระทำความบอด ลำดับนั้น ย่อมมีการบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผยแพร่ การจำแนก แจกแจง การกระทำให้เข้าใจได้ง่าย ซึ่งอริยสัจจ์ทั้งสี่ อริยสัจจ์ทั้งสี่เหล่าไหนเล่า คือ ทุกขอริยสัจจ์ ทุกขสมุทัย- อริยสัจจ์ ทุกชนิโรคริยสัจจ์ ทุกชนิโรคามนีปฏิปทาอริยสัจจ์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้น ในกรณีนี้ พากເຮອ ພຶກຮະກາທໍໂຍຄກຣມເພື່ອໃຫ້ຮູວວ່າ “ນີ້ທຸກໆຊື່ ນີ້ເຫດຸໃຫ້ເກີດທຸກໆຊື່ ນີ້ຄວາມດັບແໜ່ງທຸກໆຊື່ ນີ້ຖານໃຫ້ຄວາມດັບແໜ່ງທຸກໆຊື່” ດັນນີ້ເຄີດ.

ธรรมชาติ ๓ อย่าง ทำให้ พระองค์เกิดขึ้นเป็นประทีปของโลก

๐๖

- บาลี ทสก. อ. ๒๔/๑๕๕/๗๙.

กิกขุทั้งหลาย ! ถ้าธรรมชาติ ๓ อย่างเหล่านี้ ไม่พึงมีอยู่ในโลกแล้วใชร, ตถาคตก็ไม่ต้องเกิดขึ้น ในโลก เป็นอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ; และธรรมวินัยที่ตถาคต ประกาศแล้ว ก็ไม่ต้องรุ่งเรืองไปในโลก. ธรรมชาติ ๓ อย่าง นั้นคืออะไรเล่า ? คือ ชาติด้วย ชราด้วย มะณะด้วย กิกขุทั้งหลาย ! ธรรมชาติ ๓ อย่างเหล่านี้แล ถ้าไม่มีอยู่ ในโลกแล้วใชร, ตถาคตก็ไม่ต้องเกิดขึ้นในโลก เป็นอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ; และธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ก็ ไม่ต้องรุ่งเรืองไปในโลก.

กิกขุทั้งหลาย ! เพราะเหตุใดแล ที่ธรรมชาติ ๓ อย่าง เหล่านี้ มีอยู่ในโลก, เพราะเหตุนั้น ตถาคตจึงต้องเกิดขึ้น ในโลกเป็นอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ; และธรรมวินัยที่ตถาคต ประกาศแล้ว จึงต้องรุ่งเรืองไปในโลก.

การมีธรรมของพระตถาคต อยู่ในโลก คือความสุขของโลก

๐๗

- บาลี จดกุก. อ. ๒๑/๑๘๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อพระสุคต์ก็ได ระเบียบวินัยของพระสุคต์ก็ได ยังคงมีอยู่ในโลกเพียงใด อันนั้นก็ยังเป็นไปเพื่อความเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชน เป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! พระสุคตันนี้คือใครเล่า ? คือตถาคต บังเกิดขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ผู้ตรัสรู้ซึ่งอบรม ด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้ได้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกคนควรฝึกไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว จำแนกรร摩ออกสอนลัตว์ นี้คือ พระสุคต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ระเบียบวินัยของพระสุคตันนี้คืออะไรเล่า ? คือตถาคตนั้น แสดงธรรมให้เราในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด, ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ลีนเชิง ธรรมที่ตถาคต

แสดง พระมหาธรรมกายที่ตตากตประภาศ นี้แล คือ ระเบียบวินัย
ของพระสุคต.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อพระสุคตก็ได ระเบียบวินัยของ
พระสุคตก็ได ยังคงมีอยู่ในโลกเพียงได อันนั้นก็ยังเป็นไป
เพื่อความเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของ
ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่โลก, เพื่อประโยชน์
เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย,
อยู่เพียงนั้น.

พระตถาคตเกิดขึ้น เพื่อความสุขของโลก

๐๙

- ปาลี บุ. ๑๙/๓๗/๔๖.

พระมหาณेय ! มีสมณพระมหาณพwalker หนึ่ง กลางคืน แท้ๆ ก็เข้าใจ ไปว่ากลางวัน^๑ กลางวันแท้ๆ ก็เข้าใจไปว่า กลางคืน ข้อนี้เรากล่าวว่า เป็นพระสมณพระมหาณ เหล่านี้ เป็นผู้อยู่ด้วยความหลง.

พระมหาณेय ! ส่วนเราตถาคต ย่อมเข้าใจกลางคืนเป็นกลางคืน กลางวันเป็นกลางวัน.

พระมหาณेय ! เมื่อครั้งเรียกผู้ใด ให้เป็นการถูกต้องว่า เป็นสัตว์ผู้มีความไม่หลงอยู่เป็นปกติ และเกิดขึ้นเพื่อความเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชน เป็นอันมาก เพื่อนุเคราะห์โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายแล้ว; เขายังจะเรียกให้ถูกต้อง เช่นนั้น พึงเรียกเราตถาคตนี้แล้ว เป็นสัตว์ผู้มีความไม่หลงอยู่เป็นปกติ เกิดขึ้นเพื่อความเกื์อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อนุเคราะห์โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

๑. คำว่า กลางคืน กลางวัน ในที่นี้ มิได้มีความหมายตามตัวหนังสือ. - ผู้แปล

ผู้เชือฟังพระตถาคต จะได้รับประโยชน์สุขสิ่งกาลนาน

๐๙

- บาลี ม. ๑๒/๔๙๑/๓๗๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราแล เป็นผู้จลาดในเรื่อง โลกนี้ ฉลาดในเรื่องโลกอื่น, เป็นผู้จลาดต่อวัฏภะอันเป็นที่อยู่ ของมาร ฉลาดต่อวิวัฏภะอันไม่เป็นที่อยู่ของมาร, เป็น ผู้จลาดต่อวัฏภะอันเป็นที่อยู่ของมฤตยู ฉลาดต่อวิวัฏภะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมฤตยู ชนเหล่าใดถือว่าเรื่องนี้ควรฟัง ควรเชือ ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนทั้งหลายเหล่านั้นสิ่งกาลนาน.

(ครั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำนี้แล้ว ได้ตรัสคำอื่นอีกดังนี้ว่า)

ทั้งโลกนี้และโลกอื่น ตถาคตผู้ทรงดีอยู่ ได้ประกาศ ไว้ชัดแจ้งแล้ว. ทั้งที่ที่มารไปไม่ถึง และที่ที่มฤตยูไปไม่ถึง ตถาคตผู้รู้ชัดเข้าใจชัด ได้ประกาศไว้ชัดแจ้งแล้ว เพราะความ รู้โลกทั้งปวง. ประทูนครแห่งความไม่ตาย ตถาคตเปิดโลง ไว้แล้ว เพื่อสัตว์ทั้งหลายเข้าถึงถินอันเง晦. กระแสแห่งมาร ผู้มีบ้าป ตถาคตปิดกั้นเสียแล้ว กำจัดเสียแล้ว ทำให้หมด พิษสงแล้ว. ภิกษุทั้งหลาย ! เรอทั้งหลายจะเป็นผู้มากมูณ ด้วยปรามิทย์ ประธานารมย์อันเง晦จากโยคะเสิด.

การบังเกิดขึ้นของตถาคต ไม่ได้กระทบต่อกฎของธรรมชาติ

๑๐

- ภาคี นิตกาน. ส. ๑๖/๓๐/๖๑.

(๑) กิกขุทั้งหลาย ! เพราะชาติเป็นปัจจัย ธรรมะย่อมมี. กิกขุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่พระตถาคต ทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม, ธรรมธาตุนั้น ย่อมตั้งอยู่แล้วนั่นเทียว; คือ ความตั้งอยู่แห่ง ธรรมดา (รัมมภูมิสัตตา), คือ ความเป็นกฎตายตัวแห่งธรรมดา (รัมมนิยามตา), คือ ความที่เมื่อมลิ่งนี้ลิ่งนี้เป็นปัจจัย ลิ่งนี้ลิ่งนี้ จึงเกิดขึ้น (อิทปปัจจยา).

ตถาคตย่อมรู้พร้อมเฉพาะ ย่อมถึงพร้อมเฉพาะ ชั่งธรรมธาตุนั้น; ครั้นรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว, ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแจกแจง ย่อมทำให้เป็นเหมือนการหมายของ ที่ค่าว่า และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า “กิกขุทั้งหลาย ! ท่าน ทั้งหลายจะมาดู : เพราะชาติเป็นปัจจัย ธรรมะย่อมมี” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! เพราะเหตุดังนี้แล : ธรรมธาตุได้ ในกรณีนั้น อันเป็นตตตา คือ ความเป็นอย่างนั้น, เป็นอวิตตตา คือ ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, เป็นอนัญญาตตา

คือ ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น, เป็นอิทธิปัจจัยตา คือ ความที่เมื่อมสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น;

ภิกษุทั้งหลาย! ธรรมนี้ เรายิกว่า ปฏิจสมุปบาท
(คือธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น)

(๑) ภิกษุทั้งหลาย! เพราะภาพเป็นปัจจัย ชาติย่อมมี. ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุที่พระตถาคต ทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม,..^๑

(๒) ภิกษุทั้งหลาย! เพราะอุปทานเป็นปัจจัย ภพย่อมมี. ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุที่พระตถาคต ทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม,..

(๓) ภิกษุทั้งหลาย! เพราะต้นหานเป็นปัจจัย อุปทานย่อมมี. ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุที่พระตถาคต ทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, ...

(๔) ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ต้นหาย่อมมี. ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุที่พระตถาคต ทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, ...

---

๑. การละ ... เช่นนี้ หมายความว่า ข้อความในข้อ (๒) เป็นต้นไปจนกระทั่งถึงข้อ (๑๐) นี้ ซึ่งกันโดยตลอดกับในข้อ (๑) ต่างกันแต่เพียงปัจจัยการแต่ละอันเท่านั้น; สำหรับข้อสุดท้าย คือข้อ (๑) จะพิมพ์ไว้เต็มเหมือนข้อ (๑) อีกรั้งหนึ่ง. -ผู้แปล

(๖) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะผัสสะเป็นปัจจัย
เวทนาย่ออมมี. ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่พระตถาคต
ทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, ...

(๗) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย
ผัสสะย่ออมมี. ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่พระตถาคต
ทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, ...

(๘) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะนามรูปเป็นปัจจัย
สพายตนะย่ออมมี. ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่
พระตถาคตทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, ...

(๙) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย
นามรูปย่ออมมี. ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่พระตถาคต
ทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, ...

(๑๐) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะสังขารเป็นปัจจัย
วิญญาณย่ออมมี. ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่พระ
ตถาคตทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, ...

(๑๑) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารทั้งหลายย่ออมมี. ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่
พระตถาคตทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, จะไม่บังเกิด
ขึ้นก็ตาม, ธรรมธาตุนั้น ย่อมตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว; คือ

ความตั้งอยู่แห่งธรรมดा (อัมมัคชิตตา), คือ ความเป็นกฎ
ตามตัวแห่งธรรมดा (อัมมนิยามตา), คือ ความที่เมื่อสิ่งนี้สิ่งนี้
เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น (อิทปปัจจยา).

ตถาคตย่อ้มรู้พร้อมเฉพาะ ย่อ้มถึงพร้อมเฉพาะ
ซึ่งธรรมธาตุนั้น; ครั้นรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะ
แล้ว, ย่อ้มบอก ย่อ้มแสดง ย่อ้มบัญญัติ ย่อ้มตั้งขึ้นไว้
ย่อ้มเปิดเผย ย่อ้มจำแนกแยกแยะ ย่อ้มทำให้เป็นเหมือน
การหมายของที่ควร และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย! ท่านทั้งหลายจงมาดู: เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังหารทั้งหลายย่อ้มมี” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุดังนี้แล: ธรรมธาตุได้
ในกรณีนั้น อันเป็น ตถาค คือ ความเป็นอย่างนั้น,
เป็น อวิตถตา คือ ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น,
เป็น อนัญญาตตา คือ ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น,
เป็น อิทปปัจจยา คือ ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย
สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น;

ภิกษุทั้งหลาย! ธรรมนี้ เรายังกว่า ปฏิจสมุปบาท
(คือธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น).

ทรงนานานามพระองค์เง่งว่า

“พุทธะ”

๑๑

- บาลี จตุกุก. อ. ๒๑/๔๗/๓๖.

(การสอนหากับโภณพราหมณ์ เริ่มในที่นี้ด้วยพราหมณ์ทูลถาม)

“ท่านผู้เจริญของเรา ! ท่านเป็นเทวดาหรือ ?”

พราหมณ์เอย ! เราไม่ได้เป็นเทวดาดอก.

“ท่านผู้เจริญของเรา ! ท่านเป็นคนธรรมพ์หรือ ?”

พราหมณ์เอย ! เราไม่ได้เป็นคนธรรมพ์ดอก.

“ท่านผู้เจริญของเรา ! ท่านเป็นยักษ์หรือ ?”

พราหมณ์เอย ! เราไม่ได้เป็นยักษ์ดอก.

“ท่านผู้เจริญของเรา ! ท่านเป็นมนุษย์หรือ ?”

พราหมณ์เอย ! เราไม่ได้เป็นมนุษย์ดอก.

“ท่านผู้เจริญของเรา ! เราสามอย่างไร ๆ ท่านก็ตอบว่ามิได้
เป็นอย่างนั้น ๆ, ถ้าเช่นนั้นท่านเป็นอะไรเล่า ?”

พราหมณ์เอย ! อาสวะเหล่าใด ที่จะทำให้เราเป็น
เทวดา เพาะยังลงมันไม่ได้, อาสวะเหล่านั้นเราลงได้ขาด
ถอนขึ้นทั้งรากแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด่วน ไม่ให้มี

ไม่ให้เกิดขึ้น อีกต่อไปแล้ว. พระมหาณ์哟ย ! อาสวะ เหล่าได ที่จะทำให้เราเป็นคนธรรมพ์ เป็นยักษ์ เป็นมนุษย์ เพราะยังลงทะเบียนไม่ได้, อาสวะเหล่านั้น เราจะได้ขาด ถอนขึ้น ทั้งรากแล้ว ทำให้เหมือนตาลายอดด้วน ไม่ให้มีไม่ให้เกิดขึ้น อีกต่อไปแล้ว.

พระมหาณ์ ! เปรียบเหมือนดอกบัวเขียว บัวหลวง หรือบัวขาว, มันเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ โผล่ขึ้นพ้นน้ำตั้งอยู่ น้ำไม่เปียกติดมันได ฉันได้ก็จันนั่นนะพระมหาณ์ ! เราได้ เกิดในโลก เจริญในโลก ก็จริง แต่เราครอบกำโลกเสียได้แล้ว และอยู่ในโลก โลกไม่ชอบทำแปดเปื้อน เราได.

พระมหาณ์ ! ท่านจะจำเราราวว่า เป็น “พุทธะ” ดังนี้罢了.

เหตุที่ทำให้ได้พระนามว่า “อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ”

๑๗

- บาลี มหาไวร. ส. ๑๙/๕๔๓/๑๗๐๓.

กิจขุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐ ๔ อย่างเหล่านี้ มีอยู่, สืบย่างเหล่าไหนเล่า ? สืบย่างคือ ความจริง อันประเสริฐ คือทุกข์; ความจริงอันประเสริฐ คือเหตุให้เกิด ทุกข์; ความจริงอันประเสริฐ คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์; ความจริงอันประเสริฐ คือทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือ แห่งทุกข์ : นี้แล ความจริงอันประเสริฐ ๔ อย่าง.

กิจขุทั้งหลาย ! เพราะได้ตรัสรู้ตามความเป็นจริง ซึ่งความจริงอันประเสริฐ ๔ อย่างเหล่านี้แล ตถาคตจึงมีนาม ว่า “อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ” ดังนี้.

กิจขุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้น ในกรณีนี้ พากເຮອ ทั้งหลาย พึงกระทำการเพียรเพื่อให้รู้ว่า “นี้ทุกข์; นี้เหตุ ให้เกิดทุกข์; นี้ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์; นี้ทางดำเนิน ให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้แล.

เหตุที่ทำให้ได้พระนามว่า

“อรหันตสัมมาสัมพุทธะ” (นัยที่ ๒)

๑๓

- ปาลี บุน尼. ส.๑๗/๔๙/๑๖๔.

กิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ หลุดพ้นแล้วจากรูป เพราะความเบื่อหน่าย ความคลายกำหนด ความดับ และความไม่ยึดมั่น จึงได้นามว่า “สัมมาสัมพุทธะ”. กิกษุทั้งหลาย ! แม่กิกษุผู้ปัญญา-วิมุตต์ ก็หลุดพ้นแล้วจากรูป เพราะความเบื่อหน่าย ความคลายกำหนด ความดับ และความไม่ยึดมั่น จึงได้นามว่า “ปัญญาวิมุตต์”.

(ในกรณีแห่ง เวนนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ได้ตัวส่วนที่มีข้อความแสดงหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน กับในกรณีแห่งรูปที่กล่าวแล้ว).

กิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ อะไรเป็นความผิดแพก แตกต่างกัน อะไรเป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน อะไร เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันต-สัมมาสัมพุทธะ กับกิกษุผู้ปัญญาวิมุตต์ ?

กิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมารrocที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ได้ทำมารrocที่ยังไม่มีครรภ์

ให้มีคนรู้ ได้ทำมารคที่ยังไม่มีใครกล่าว ให้เป็นมารคที่กล่าวกันแล้ว ตถาคตเป็นมัคคัญญ (รูมරค) เป็นมัคคิวทุ (รู้แจ้งมารค) เป็นมัคคโคกิโวโท (ฉลาดในมารค). กิจขุทั้งหลาย ! ส่วนสากลทั้งหลาย ในกรณี เป็นมัคคานุคा (ผู้เดินตามมารค) เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.

กิจขุทั้งหลาย ! นี้แล เป็นความผิดแพกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ กับ กิจขุผู้ปัญญาวิมุตต์.

ทรงนานนามพระองค์เองว่า “ตถาคต”

๑๔

- ปาลิ อูบอรี. ม. ๑๔/๑๗/๑๖.

กิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง ตถาคตบังเกิดขึ้น ในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ผู้ตรัสรู้ซึ่งอบอุ่น ถึงพร้อมด้วย วิชาและจรณะ เป็นผู้ดำเนินไปดี เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถี ฝึกคนที่ควรฝึกอย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ดื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ตถาคตนั้นทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้ว สอนโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ให้รู้แจ้งตาม ตถาคตนั้น แสดงธรรมให้เราในเบื้องต้น ในท่ามกลาง ในที่สุด พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ ประกาศพรหมจารย์ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์ลิ้นเชิง.

เหตุที่ทำให้ทรงพระนามว่า “ตถาคต”

๑๕

-บล๊ด จดกุก. อ. ๒๐/๓๐/๒๓, -บล๊ด อิติว. ช. ๒๔/๓๒/๒๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! โลกเป็นสภาพที่ตถาคตได้รู้พร้อม
เฉพาะแล้ว ตถาคตจึงเป็นผู้สอนตนจากโลกได้แล้ว. เหตุให้
เกิดโลก เป็นสภาพที่ตถาคตได้รู้พร้อมเฉพาะแล้ว ตถาคต
จึงจะเหตุให้เกิดโลกได้แล้ว. ความดับไม่เหลือของโลก
เป็นสภาพที่ตถาคตรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ตถาคตจึงทำให้แจ้ง
ความดับไม่เหลือของโลกได้แล้ว. ทางให้ถึงความดับ
ไม่เหลือของโลก เป็นสิ่งที่ตถาคตรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ตถาคต
จึงทำให้เกิดมีขึ้นได้แล้ว ซึ่งทางให้ถึงความดับไม่เหลือ
ของโลกนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! อายตนะอันได ที่พากมนุษยโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มาร, พรหม, ที่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณ-
พรหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ได้เห็น ได้ฟัง ได้ดม^{ลิ้ม}
ล้ม สัมผัส ได้รู้แจ้ง ได้บรรลุ ได้แสงหา ได้เที่ยว
ผูกพันติดตามโดยน้ำใจ, อายตนะนั้น ตถาคตได้รู้พร้อม
เฉพาะแล้วทั้งสิ้น เพราะเหตุนั้น จึงได้นามว่า “ตถาคต”.

กิกขุทั้งหลาย ! ในราตรีได ตذاคตได้ตรัสรู้ และในราตรีได ตذاคตปรินิพพาน, ในระหว่างนั้น ตذاคตได้กล่าวสอน พรำสอน แสดงออกชื่่องาม คำใด, คำนั้นทั้งหมดย่อมมีโดยประการเดียวกันทั้งสิ้น ไม่แปลกันโดยประการอื่น, เพราะเหตุนั้น จึงได้นามว่า “ตذاคต”.

กิกขุทั้งหลาย ! ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มาร, พรหม, ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดา และมนุษย์ ตذاคตเป็นผู้เป็นยิ่ง ไม่มีใครครอบงำ เป็นผู้เห็นสิ่งทั้งปวงโดยเด็ดขาด เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด (โดยธรรม) แต่ผู้เดียว, เพราะเหตุนั้น จึงได้นามว่า “ตذاคต”.

ทรงพระนามว่า “ตถาคต”

เพราะทรงเป็นกาลวอาที ภูตวอาที

๑๖

-ปาลี ป. ก. ๑/๑๔๔/๑๑๙.

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในอดีต ถ้าไม่จริง ไม่แท้
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์, ตถาคตย่อมไม่พยากรณ์
ซึ่งเรื่องนั้น;

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในอดีต ถ้าเป็นเรื่องจริง
เรื่องแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ย่อม
ไม่พยากรณ์ ซึ่งเรื่องแม่นั้น;

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในอดีต ถ้าเป็นเรื่องจริง
เรื่องแท้ เรื่องประกอบด้วยประโยชน์, ตถาคตย่อมเป็น
ผู้รักกล้อนสมควรในเรื่องนั้น เพื่อพยากรณ์ปัญahanั้น.

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในอนาคต ถ้าไม่จริง ไม่แท้
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์, ตถาคตย่อมไม่พยากรณ์
ซึ่งเรื่องนั้น;

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในอนาคต ถ้าเป็นเรื่องจริง
เรื่องแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์, ตถาคตก็ย่อม
ไม่พยากรณ์ซึ่งเรื่องแม่นั้น;

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในอนาคต ถ้าเป็นเรื่องจริง เรื่องแท้ เรื่องประกอบด้วยประโยชน์, ตذاคตย่อมเป็นผู้รักกลอัณฑ์ในเรื่องนั้น เพื่อพยากรณ์ปัญหานั้น.

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในปัจจุบัน ถ้าไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์, ตذاคตย่อมไม่พยากรณ์ชีวิตเรื่องนั้น;

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในปัจจุบัน ถ้าเป็นเรื่องจริง เรื่องแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์, ตذاคตก็ย่อมไม่พยากรณ์ชีวิตเรื่องแม่นนั้น;

จุนทะ ! แม้เป็นเรื่องในปัจจุบัน ถ้าเป็นเรื่องจริง เรื่องแท้ เรื่องประกอบด้วยประโยชน์, ตذاคตย่อมเป็นผู้รักกลอัณฑ์ในเรื่องนั้น เพื่อพยากรณ์ปัญหานั้น.

จุนทะ ! ด้วยเหตุดังนี้แล ตذاคตจึงเป็นกาล瓦ที สัจจาวาที ภูตavaที อัตถavaที อัมมาavaที วินยาavaที ในธรรม ทั้งหลาย ที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน; เพราะเหตุนั้น จึงได้นามว่า “ตذاคต”.

เหตุที่ทำให้ได้พระนามว่า “อนุตตรปริสทัมมสารถิ”

๑๗

- บาลี อุปราช ม. ๑๔/๔๐๙/๖๓๗.

กิกขุทั้งหลาย ! คำที่เรากล่าวแล้วว่า “ตถาคตนั้น เป็นผู้อันบุคคลกล่าวว่า เป็นสารถฝึกบุรุษ ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า ในบรรดาอาจารย์ผู้ฝึกทั้งหลาย” ดังนี้นั้น; คำนั้น เรากล่าวแล้ว เพราะอาศัยอะไรเล่า ?

กิกขุทั้งหลาย ! ช้างที่ควรฝึก อันความชังฝึก จนรู้บทแห่งการฝึกแล้ว ก็แล่นไปได้สู่ทิศทางเดียวเท่านั้น คือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ หรือทิศใต้. กิกขุทั้งหลาย ! ม้าที่ควรฝึก อันความม้าฝึกจนรู้บท แห่งการฝึกแล้ว ก็แล่นไปได้สู่ทิศทางเดียวเท่านั้น คือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ หรือทิศใต้. กิกขุทั้งหลาย ! โคที่ควรฝึก อันผู้ฝึกโคงรู้บทแห่งการฝึกแล้ว ก็แล่นไปได้สู่ทิศทางเดียวเท่านั้น คือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ หรือทิศใต้.

กิกขุทั้งหลาย ! ส่วนบุรุษที่ควรฝึก อันตถาคต ผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะฝึกจนรู้บทแห่งการฝึกแล้ว

ก็แล่นไปได้สู่ทิศทั้งแปด : เป็นผู้มีรูป ย่อมเห็นรูปทั้งหลาย
นี้คือทิศที่ ๑;

เป็นผู้ไม่มีสัญญาในรูปอันเป็นภัยใน ย่อมเห็น
ซึ่งรูปทั้งหลาย อันเป็นภัยนอก นี้เป็นทิศที่ ๒;

เป็นผู้น้อมใจด้วยความรู้สึกว่า “งาน” เท่านั้น
นี้เป็นทิศที่ ๓;

เพราะก้าวล่วงเสียได้ซึ่งรูปสัญญา เพราะความดับไป
แห่งปฏิบัติสัญญา เพราะไม่ใส่ใจนานัตตสัญญา โดยประการ
ทั้งปวง เป็นผู้เข้าถึงซึ่งอาการسانััญจายตนะ อันมีการทำ
ในใจว่า “อนันโต อาการโส” ดังนี้ แล้วแลอยู่ นี้เป็นทิศที่ ๔;

เพราะก้าวล่วงเสียได้ซึ่งอาการسانััญจายตนะโดย
ประการทั้งปวง เป็นผู้เข้าถึงซึ่งวิญญาณสัญจายตนะ อันมี
การทำในใจว่า “อนันตัง วิญญาณัง” ดังนี้ แล้วแลอยู่ นี้เป็น
ทิศที่ ๕;

เพราะก้าวล่วงเสียได้ซึ่งวิญญาณสัญจายตนะโดย
ประการทั้งปวง เป็นผู้เข้าถึงซึ่งอาการิญจัญญาณสัญจายตนะ อันมี
การทำในใจว่า “นัตติ กิญจิ” ดังนี้ แล้วแลอยู่ นี้เป็นทิศที่ ๖;

เพราะก้าวล่วงเสียได้ซึ่งอาการิญจัญญาณสัญจายตนะโดย
ประการทั้งปวง เป็นผู้เข้าถึงซึ่งแนวสัญญาณสัญญาณสัญจายตนะ
แล้วแลอยู่ นี้เป็นทิศที่ ๗;

เพราะก้าวล่วงเสียได้ซึ่งเนวสัญญาณสัญญาณะ
โดยประการทั้งปวง เป็นผู้เข้าถึงซึ่งสัญญาณะที่มีตน
แล้วแล้อยู่ นี้เป็นทิศที่ ๔.

กิกษุทั้งหลาย ! บุรุษที่ควรฝึก อันตถาดตผู้อรหันต-
สัมมาสัมพุทธะฝึกจนรู้บทแห่งการฝึกแล้ว ก็แล่นไปได้สูง
ทิศทั้ง ๔ เหล่านี้.

กิกษุทั้งหลาย ! คำที่เรากล่าวแล้วว่า “ตถาดตนั้น
เป็นผู้อันบุคคลกล่าวว่าเป็นสารถีฝึกบุรุษ ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า
ในบรรดาอาจารย์ผู้ฝึกทั้งหลาย” ดังนั้นนั่น; คำนั้น เรากล่าว
แล้ว เพราะอาศัยความข้อนี้, ดังนี้แล.

ໄວພຈນີ້ແໜ່ງຄໍາວ່າ “ຕຕາກຕ”

๑๙

-ປາລີ ປ/າ. ທີ. ០១/៩១/៥៥, -ປາລີ ອຸງອັກ. ອົ. ໝ່າ/ສະຫຼື/១២.

ວາເສູ້ຽຮະທັງຫລາຍ ! ກີ່ສරັກຫາຂອງຜູ້ໄດແລ ຕັ້ງນິ້ນ
ໃນຕຕາກຕ ພັ້ນງາກແລ້ວດຳຮັງຍູ້ໄດ້ມັ້ນຄົງ ອັນສມະນະຫຼືອ
ພຣາມໝ່າ ເຫວາດ ມາຮ ພຣາມ ທີ່ອີເຄຣາໃນໂລກກົດາມ
ໄມ່ຊັກນໍາໄປທາງເກື່ອນໄດ້, ຜູ້ນັ້ນຄວາມຈະກລ່າວໄດ້ຍ່າງນີ້ວ່າ
“ເຮາເປັນບຸຕຸຮ ເປັນໂວຮສ ເກີດຈາກປາກຂອງພຣະຜູ້ມືພຣະກາຄ
ເກີດໂດຍອຣມ ອັນອຣມນຶ່ມື ເປັນທາຍາທແໜ່ງອຣມ” ດັ່ງນີ້.
ຂັ້ນນັ້ນພຣະເຫຼື່ອ ? ເພຣະຄໍາວ່າ “ອຣມກາຍ” ບ້າງ
“ພຣາມກາຍ” ບ້າງ “ອຣມກູດ” ບ້າງ “ພຣາມກູດ” ບ້າງ
ນີ້ເປັນຄໍາສໍາຫຼັບເຮັດແທນໜີ້ອຕຕາກຕ ແລ້.

ກີກໝຸທັງຫລາຍ ! ຄໍາວ່າ “ສມະນະ” ເປັນຄໍາແທນໜີ້ອ
ຂອງຕຕາກຕ.

ກີກໝຸທັງຫລາຍ ! ຄໍາວ່າ “ພຣາມໝ່າ” (ຜູ້ປະເສົາ) ເປັນຄໍາແທນໜີ້ອຂອງຕຕາກຕ.

ກີກໝຸທັງຫລາຍ ! ຄໍາວ່າ “ເວທຸກ” (ຜູ້ຈົບເວທ) ເປັນຄໍາ
ແທນໜີ້ອຂອງຕຕາກຕ.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำว่า “ภิสักโภ” (ศัลยแพทย์/หมออผ่าตัด) เป็นคำแทนชื่อของตถาคต.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำว่า “นิมมโล” (ไม่มีมลทิน) เป็นคำแทนชื่อของตถาคต.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำว่า “วิมโล” (ผู้ปราศจากมลทิน) เป็นคำแทนชื่อของตถาคต.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำว่า “ญาณี” (ผู้มีญาณ) เป็นคำแทนชื่อของตถาคต.

ภิกษุทั้งหลาย ! คำว่า “วิมุตโต”(หลุดพ้น) เป็นคำแทนชื่อของตถาคต.^๑

---

๑. ยังมีสูตรอื่นที่ได้กล่าวถึงพระนามของตถาคตไว้ เช่น -บาลี ส. ข. ๒๔/๔๐๗/๓๕๔,
-บาลี พุทธว. ข. ๓๓/๕๕๓/๒๖. ซึ่งมีความก้ากว่าเป็นพุทธวัจนหรือไม่ จึงไม่ได้
นำใส่มาไว้ในเล่มนี้ -ผู้รับรวม

เรื่องตั้งแต่ก่อนประวัติ จนถึงก่อนบรรพชา

การเกิดแห่งวงศ์สากยะ

๑๙

- ป.ก.๓ ศ. ๗ ๘/๑๖๐-๑๒๑/๑๔๗.

อัมพัญชุ ! เรื่องดึกดำบรรพ์ พระเจ้าอุกกากรราช ประธานาจยกราชสมบัติประทานแก่โกรสของพระมเหสี ที่โปรดปรานต้องพระทัย จึงได้ทรงขับราชกุมารผู้นี้ชนนาย แก่กว่า คือเจ้า อุกกาમุช, กรกันฑุ, หัตถินีกะ, สินปูระ, ออกจากราชอาณาจักร ไปตั้งสำนักอยู่ ณ ป่าสากใหญ่ (มหาสากวนสณฑุ) ใกล้สระโบกชนนีข้างภูเขามิพาณต์. เธอเหล่านั้น กลัวชาติจะระคนกัน จึงสมสู่กับพี่น้องหญิง ของเรอเอง. ต่อมาพระเจ้าอุกกากรราชตรัสตามคำมายที่ว่า ‘บัดนี้กุมารเหล่านั้นอยู่ที่ไหน’

คำมายที่กราบหูล่าว บัดนี้กุมารเหล่านั้นเด็จอยู่ ณ ป่าสากใหญ่ ซึ่งอยู่ใกล้สระโบกชนนี ข้างภูเขามิพาณต์ พระกุമารทั้งหลายกลัวชาติระคนกัน จึงสมสู่กับภคินีของ ตนเอง.

ขณะนั้นพระเจ้าอุกกากรราชทรงเปล่งพระอุทาน ว่า ‘กุมารผู้อาจหาญหนอ, กุมารผู้อาจหาญอย่างยิ่งหนอ’. (สกุยา วต โภ กุมา라 ปรมสกุยา วต โภ กุมารติ) เพราะเหตุนั้นเป็น เดิม จึงเป็นพวงที่ได้ชื่อว่า ‘สากยะ’^๑ (สกุยา) สืบมา...

๑. ชื่อนี้มีมาจากการต้นสากยกได้, แห่งคำว่ากล้าหาญก็ได้, เพราะสักกอกล้าหาญ. สักกเราเรียกในเสียงภาษาไทยกันว่า สากยะ. -ผู้แปล

การอยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิต

๒๐

- ป.ก.ล. อุบลร. ม. ๑๔/๙๔๗-๒๕๔๘/๓๖๐-๓๖๒.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“อ่านนท ! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม บังเกิดขึ้นในหมู่เทพชั้นดุสิต” ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อที่พระโพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม บังเกิดขึ้นในหมู่เทพชั้นดุสิตนี้ ข้าพระองค์ยื่อมถือไว้ว่าเป็นของน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“อ่านนท ! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ดำรงอยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิต” ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อที่พระโพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ดำรงอยู่ในหมู่เทพชั้นดุสิตนี้ ข้าพระองค์ยื่อมถือไว้ว่าเป็นของน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“อานนท์ ! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ดำรงอยู่ในหมู่เทพชนดุลิต จนกระทั่งตลอดกาลแห่งอายุ” ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อที่พระโพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ดำรงอยู่ในหมู่เทพชนดุลิต จนกระทั่งตลอดกาลแห่งอายุนี้ ข้าพระองค์ย้อนถือไว้ว่าว่าเป็นของน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

การจุติจากดุสิตรลงสู่ครรภ์

๒๑

- บานี อุปาร์ น. ๑๔/๙๔๘/๓๖๓.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะ
พระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เนพะพระพักตร์พระผู้มี
พระภาคเจ้าว่า

“อานนท์ ! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม จุติจาก
หมู่เทพชนดุสิต ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา” ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แม้ข้อนี้ ข้าพระองค์ย่ออมถือไว้ว่า
เป็นของน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

เกิดแสงสว่าง เนื่องด้วย การจุติจากดุสิต

๒๗

- บาลี อุบล. ม. ๑๔/๒๕๔๘-๒๕๔๙/๓๖๔.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่ເเฉพะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“อานนท์ ! โพธิสัตว์ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม จุติจากหมู่เทพชั้นดุสิตแล้ว ก้าวลงสู่ครรภ์แห่งมารดา ในขณะนั้นแสงสว่างอันโօพารจนหาประمامณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอานุภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้, ได้ปรากฏขึ้นในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์.

ถึงแม้ในโลกันตริกนรก อันโล่งโงไม่มีอะไรปิดกั้น แต่เมื่อมน ทำการเกิดแห่งจักขุวิญญาณมิได อันแสงสว่างแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์อานุภาพอย่างนี้ส่องไปไม่ถึงนั้น แม้ในที่นั้น แสงสว่างอันโօพารจนหาประمامณมิได ยิ่งใหญ่กว่าอานุภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้ ก็ได้ปรากฏขึ้นเหมือนกัน สัตว์ที่เกิดอยู่ ณ ที่นั้น จะรู้จักกันได

ด้วยแสงสว่างนั้น พากันร้องว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอ่ย
ผู้อื่นอันเกิดอยู่ในที่นี้ นอกจากเราก็มีอยู่เมื่อนกัน’ ดังนี้.
และมีน์โลกธาตุนี้ กหวนไหว สั่นสะเทือนสะท้าน. แสงสว่าง
อันໂพารจนหาประมาณมิได้ ได้ปรากฏขึ้นในโลก เกินกว่า
านุภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้” ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แม้ข้อนี้ ข้าพระองค์ย่ออมถือไว้ว่าเป็น
ของน่าอศจรรย์ ไม่เคยมีเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

(มีพระสูตรที่ได้ตรัสไว้เช่นเดียวกันนี้อีก คือ สัตตਮสูตร ภยวัคค์
-บาลี จตุกุก. อ. ๒๑/๑๗๖/๑๔๗. -ผู้แปล)

ແຜ່ນດິນໄຫວ ້ເງືອງດ້ວຍກາຣຈຸຕີ

ໜາຕ

– ປາກີ່ ອົງກຈັກ. ອົກ. ໂຂຕ/ສໄຕໄຕ, ຕະໂຍຕ/ອົບຕະ/

ອານນທ໌ ! ເຫດຸປ່ຈັຍທີ່ໃຫ້ປະກາງກາຣໄຫວແໜ່ງ
ແຜ່ນດິນອັນໄຫຍ່ໜລວງ ມີຢູ່ແປດປະກາຣ. ...

ອານນທ໌ ! ເມື່ອໄດ ໂພອີສັຕວົງຈຸຕີຈາກໝູ່ເທັນດຸລືຕ
ມີສົດສັນປັບປຸງ ກ້າວລົງສູ່ຄຣກໍແໜ່ງມາຮາດ; ເມື່ອນັ້ນແຜ່ນດິນ
ຢ່ອມຫວັນໄຫວ ຍ່ອມລັ້ນສະເທືອນ ຍ່ອມລັ້ນສະຫັນ. ອານນທ໌ !
ນີ້ເປັນເຫດຸປ່ຈັຍຄໍາຮບສາມ ແ່ງກາຣປະກາງກາຣໄຫວຂອງ
ແຜ່ນດິນອັນໄຫຍ່ໜລວງ.

การลงสู่ครรภ์

๒๔

- บาลี อปว. ม. ๑๔/๒๕๖๗/๗๖๙.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“อานนท์ ! ในกาลใด โพธิสัตว์กำลังก้าวลงสู่ครรภ์ แห่งมารดา ในกาลนั้น เทพบุตรทั้งหลายย้อมทำการอารักขาในทิศทั้งสี่แก่โพธิสัตว์ โดยประสงค์ว่ามนุษย์ หรืออมนุษย์ หรือไครๆ ก็ตาม อย่าได้เบียดเบียนโพธิสัตว์ หรือมารดาแห่งโพธิสัตว์เลย” ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แม้ข้อนี้ข้าพระองค์ย้อมถือไว้ว่าเป็นของน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีเกี่ยว กับพระผู้มีพระภาค.

การอุย្ឳในครรภ์

๒๕

-ป้าตี อุบลร. ม. ๑๔/๙๔๗-๒๕๓๑/๗๖๖-๓๖๙, ๓๗๙.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเดพะ
พระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่ເລີພະພະພักตร์พระผู้มี
พระภาคเจ้าว่า

“อ่านที่ ! ในกาลใด ໂພຣີສັຕິວົກ້າວລົງສູ່ຄຣກ໌ແໜ່ງ
ມາຮາດາ ໃນກາລນີ້ ມາຮາດາແໜ່ງໂພຣີສັຕິວົກ້າວ ຍ່ອມເປັນຜູ້ມີຄືລູ່ຢູ່
ໂດຍປົກຕິ ເປັນຜູ້ເວັ້ນຈາກປານາຕິບາຕ ເວັ້ນຈາກອທິນນາຫານ
ເວັ້ນຈາກການເສຸມືຈາຈາຣ ເວັ້ນຈາກມຸສາວາຖ ເວັ້ນຈາກສຸຮາແລະ
ເມຮັຍອັນເປັນທີ່ຕິ່ງຂອງຄວາມປະມາກ” ດັ່ງນີ້.

...“อ่านที่ ! ในกาลใด ໂພຣີສັຕິວົກ້າວລົງສູ່ຄຣກ໌
ແໜ່ງມາຮາດາ ໃນກາລນີ້ ມາຮາດາແໜ່ງໂພຣີສັຕິວົກ້າວ ຍ່ອມໄມ້ມີຄວາມ
ຄິດອັນເຈື້ອດ້ວຍການຄຸນໃນບ່ຽຮ່ທີ່ໜ່າຍ, ອົນ໌ ມາຮາດາແໜ່ງ
ໂພຣີສັຕິວົກ້າວ ຍ່ອມເປັນຜູ້ທີ່ບ່ຽຮ່ໄດ້ ໂມ່ຄິດຈະລ່ວງເກີນດ້ວຍຈິຕອັນ
ກຳໜັດ” ດັ່ງນີ້.

...“อ่านที่ ! ในกาลใด ໂພຣີສັຕິວົກ້າວລົງສູ່ຄຣກ໌
ແໜ່ງມາຮາດາ ໃນກາລນີ້ມາຮາດາແໜ່ງໂພຣີສັຕິວົກ້າວ ເປັນຜູ້ມີລາກດ້ວຍ
ການຄຸນທີ່ໜ້າ, ^๑ ມາຮາດາແໜ່ງໂພຣີສັຕິວົກ້າວ ອື່ມເອີບດ້ວຍການຄຸນ
ທີ່ໜ້າ ເພີຍພຣັອມດ້ວຍການຄຸນທີ່ໜ້າ ໄທເຂົາປະຄບປະໜນ
ອູ່” ດັ່ງນີ້.

๑. ການຄຸນທີ່ໜ້າ ໃນທີ່ນີ້ ມາຍເພີຍເຄື່ອງບໍາຮຸງຕາມຮຽນດາ ມີໄດ້ໝາຍຄື່ງທີ່ເກີ່ວກັບ
ການຮັມໂດຍຕຽງ ເພຣະມີປົງເສຂອງ ໃນຂ້ອດຕັນຈາກນີ້ອູ່ແລ້ວ. -ຜູ້ແປລ

...“อ่านที่! ในกาลใด โพธิสัตว์ก้าวลงสู่ครรภ์แห่ง
มารดา ในกาลนั้น มารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อมไม่มีอาการอะไร.
มีความสบายน้อยอ่อนเพลีย, อนึ่ง มารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อมแล
เห็นโพธิสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดา มีอวัยวน้อยใหญ่สมบูรณ์
มีอินทรีย์ไม่ทรง. เมื่อนอย่างว่าแก้วไฟทุรย์อันดงาม
โฉดช่วงสดใสเจียระไนดีแล้ว มีด้วยร้อยอยู่ในแก้วนั้น สีเขียว
เหลืองแกมเขียว แดง ขาว หรือเหลือง ก็ตาม บุรุษที่ตายังดี
เอากล้วนน้ำงบนฝ่ามือแล้ว ย่อมมองเห็นชัดเจนว่า นี่แก้ว
ไฟทุรย์อันดงามโฉดช่วงสดใส เจียระไนดีแล้ว, นี้ด้วยซึ่ง
ร้อยอยู่ในแก้วนั้น จะเป็นสีเขียว เหลืองแกมเขียว แดง ขาว
หรือเหลือง ก็ตาม; ฉันได้กลั้นนั้น ที่มารดาแห่งโพธิสัตว์
เป็นผู้ไม่มีอาการอะไร มีความสบายน้อยอ่อนเพลีย และเห็น
โพธิสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์ มีอวัยวน้อยใหญ่สมบูรณ์ มีอินทรีย์
ไม่ทรง” ดังนี้.

...“อ่านที่! หญิงอื่นๆ อุ้มครรภ์ไว้เก้าเดือนบ้าง
สิบเดือนบ้าง จึงจะคลอด, ส่วนมารดาแห่งโพธิสัตว์ไม่เป็น
เช่นนั้น, ย่อมอุ้มครรภ์ไว้สิบเดือนเต็มที่เดียวแล้วจึงคลอด”
ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! แม้ข้อนี้ๆ ข้าพระองค์ย่อ้มถือไว้ว่า
เป็นของน่าอัศจรรย์ไม่เคยมี เกี่ยวกับพระผู้มีพระภาค.

การประสูติ

๒๖

- ปี๕ ฉบับที่ ๓๔/๒๕๕๑-๒๕๕๒/๗๗๗๗-๓๗๗๗.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้จำมาแต่ที่เฉพะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า ว่า

“อ่านที่ ! หญิงอื่นๆ ย่อมนั่งคลอดบ้าง นอนคลอดบ้าง. ส่วนมารดาแห่งโพธิสัตว์หาเป็นอย่างนั้นไม่, มารดาแห่งโพธิสัตว์ ย่อมยืนคลอดโพธิสัตว์” ดังนี้.

… “อ่านที่ ! ในกาลใด โพธิสัตว์ออกมาจากห้องแห่งมารดา ในกาลนั้น เทวดาทั้งหลายย่อมเข้ารับก่อนส่วนนุชย์ทั้งหลายย่อมเข้ารับต่อภายหลัง” ดังนี้.

… “อ่านที่ ! ในกาลใด โพธิสัตว์ออกมาจากห้องแห่งมารดา ยังไม่ทันถึงแหน่ดิน เทพบุตรทั้งสี่ ย่อมรับเอา มวลดวงหน้าแห่งมารดา ทูลว่า แม่เจ้าจะพอพระทัยເถิดบุตรอันมีศักดิ์ใหญ่ของแม่เจ้าเกิดแล้ว” ดังนี้.

… “อ่านที่ ! ในกาลใด โพธิสัตว์ออกมาจากห้องแห่งมารดา ในกาลนั้น เป็นผู้สะอาดหมดจด ไม่เปื้อนด้วยเมือก ไม่เปื้อนด้วยเสมหะ ไม่เปื้อนด้วยเลือด ไม่เปื้อนด้วยหนอง ไม่เปื้อนด้วยของไม่สะอาดอย่างใด ๆ เป็นผู้บริสุทธิ์สะอาดหมดจดมากที่เดียว. เหมือนอย่างว่าแก้วมณีที่วาง

อยู่บนผ้าเนื้อเกลี้ยงอันมาแต่แครวนกาสี, แก้วก์ไม่เป็นผ้า
ผ้าก์ไม่เป็นแก้ว, เพราะเหตุใด, เพราะเหตุว่ามันเป็นของ
สะอาดหมดจดทั้งสองอย่าง; ฉันได้ก็ฉันนั้น ที่โพธิสัตว์ออก
มาจากห้องแห่งมารดาเป็นผู้สะอาดหมดจด ไม่เป็นด้วย
เมือก ไม่เป็นด้วยเสมหะ ไม่เป็นด้วยเลือด ไม่เป็นด้วย
หนอง ไม่เป็นด้วยของไม่สะอาดอย่างใด ๆ เป็นผู้บริสุทธิ์
สะอาดหมดจดมาที่เดียว” ดังนี้.

...“อานนท์! ในกลาดิ โพธิสัตว์ออกมาจากห้อง
แห่งมารดา ในกลานั้น ท่ออารแห่งน้ำสองท่อ ปราภูจาก
อากาศ เย็นท่อหนึ่ง ร้อนท่อหนึ่ง, อันเข้าใช้ในกิจอันเนื่องด้วย
น้ำแก่โพธิสัตว์และแก่มารดา” ดังนี้.

...“อานนท์! โพธิสัตว์ผู้คลอดแล้วเช่นนี้ เหยียบ
พื้นดินด้วยฝ่าเท้าอันสม่ำเสมอ มีพระพักตร์ทางทิศเหนือ
ก้าวไป ๗ ก้าว, มีฉัตรลีขากันอยู่ ณ เบื้องบน, ย่อมเหลี่ยวดู
ทิศทั้งหลาย และกล่าวอาสวิกาชา^๑ ว่า “เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก,
เราเป็นผู้เจริญที่สุดแห่งโลก, เราเป็นผู้ประเสริฐสุดแห่งโลก.
ชาตินี้ เป็นชาติสุดท้าย. บัดนี้ ภพใหม่ย่อมไม่มี” ดังนี้.

---

๑. อาสวิกาชา คือจากอันประการความสูงสุด ภาษาบาลีมีว่า อคุโโคห์สุมิ โลกสุส
 เชญูโกรห์สุมิ โลกสส. เชญูโกรห์สุมิ โลกสส. อยมนุติมาชาติ. นคถิกานิ ปุนพกโน.
 อคุโโค หมายถึงเป็นยอดคน. เชญูโจร หมายถึงพื้นที่ใหญ่ กว่าเข้าทั้งหมด. เชญูโกร
 หมายถึง สูงด้วยคุณธรรม กว่าเข้าทั้งหมด. คำทั้งสามนี้นำคิดๆ. -ผู้แปล

เกิดแสงสว่าง เนื่องด้วยการประสูติ | ๒๗

– บานี อุบลร. ม. ๑๔/๑๙๕๓-๒๕๕๔/๓๐๗.

... “อ่านที่ ! ในการใด โพธิสัตว์คลอดจากท้องแห่งมารดา ในกาลนั้นแสงสว่างอันโอบพาร จนหาประมาณไม่ได้ ยิ่งใหญ่กว่าอาณุภาพของเทวดาทั้งหลาย จะบันดาลได้ได้ปรากฏขึ้นในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระมหโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์.

ถึงแม้ในโลกันตริกนร ก อันโล่งโถงไม่มีอะไรปิดกั้น แต่เมื่ามน ทำการเกิดแห่งจักขุวิญญาณมิได้ อันแสงสว่างแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์อาณุภาพอย่างนี้ ส่องไปไม่ถึงนั้น แม้ในที่นั้น แสงสว่างอันโอบพารจนหาประมาณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอาณุภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้ ก็ได้ปรากฏขึ้นเหมือนกัน. สัตว์ที่เกิดอยู่ในที่นั้น จะรู้จักกันได้ด้วยแสงสว่างนั้น พากันร้องว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอ่ยผู้อ่อนอันเกิดอยู่ในที่นี้ นอกจากเราก็มีอยู่เพียงคนกัน’ ดังนี้.

และหมื่นโลกธาตุนี้ก็หวั่นไหวสั่นสะเทือนสะท้าน. แสงสว่าง อันโอบพารจนหาประมาณมิได้ ได้ปรากฏขึ้นในโลก เกินกว่าอาณุภาพของเทวดาทั้งหลาย จะบันดาลได้” ดังนี้.

แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการประสูติ

๒๙

- ป้าย อภิช. อ. ๒๗/๓๒๒, ถนน/๑๖๗.

อานนท์! เหตุปัจจัยที่ทำให้ปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอันใหญ่หลวง มีอยู่แปดประการ. ...

อานนท์! เมื่อใด โพธิสัตว์ มีสติสัมปชัญญะ ออกจากห้องแห่งมารดา; เมื่อนั้น แผ่นดินย่อමหั่นไหว ย่อມลั่นสะเทือน ย่อມลั่นสะท้าน. อานนท์! นี้เป็นเหตุปัจจัยคำรบสี่ แห่งการปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอันใหญ่หลวง.

ประกอบด้วยมหาปูริสลักษณะ ๓๒

๒๙

- ปี ๑๗ ๖๐/๑๔๗๙-๑๔๘๗/๖๐.

กิกขุทั้งหลาย ! มหาบุรุษ (คือพระองค์เองก่อนพนาช) ผู้ประกอบด้วย มหาปูริสลักษณะ ๓๒ ประการ ย่อมมีคติ เป็นสอง หาเป็นอย่างอื่นไม่ คือ :-

ถ้าเป็นชาวส ย่อมเป็นจักรพรรดิผู้ประกอบด้วย ธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม มีเว่นแคว้นจดมหาสมุทรทั้งสี่ เป็นที่สุด มีชนบทอันบริบูรณ์ ประกอบด้วยแก้ว ๗ ประการ. แก้ว ๗ ประการ ย่อมเกิดแก่มหาบุรุษนั้น คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คหบดีแก้ว และปริมาณแก้ว เป็นที่ ๗. มีบุตรผู้กล้าหาญ มีเววแห่งคนกล้าอันใหญ่ จะยำยืนได้ ตามเสด็จกว่า ๑๐๐๐. มหาบุรุษนั้นชนะแล้ว ครอบครองแผ่นดินมีสารเป็นที่สุดโดยรอบ, ไม่มีหลักต่อ เลี้ยงหนาม มั่งคั่ง เบิกบาน เกษม ร่ำเย็น ปราศจากเสนียด คือโจร, ทรงครอบครองโดยธรรมอันสม้ำءเสมอ มิใช่โดย อาญาและศาสตรา.

ถ้าอุกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกื้อกูล ด้วยเรือน ย่อมเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า มีกิเลส เครื่องปกปิดอันเปิดแล้ว ในโลก.

กิกมุทั้งหลาย! มหาปูริสลักษณะ ๓๒ ประการนั้น
เหล่าไหนเล่า คือ :-

๑. มหาบุรุษ มีพื้นเท้าสม่ำเสมอ.
๒. มหาบุรุษ ที่ฝ่าเท้ามีจกรเกิดแล้ว, มีชีตั้งพัน พร้อมทั้ง กงและดุม.
๓. มหาบุรุษ มีสันเท้ายาว.
๔. มหาบุรุษ มีข้อนิวยาว.
๕. มหาบุรุษ มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนละมุน.
๖. มหาบุรุษ มีลายฝ่ามือฝ่าเท้าดุจตาข่าย.
๗. มหาบุรุษ มีข้อเท้าอยู่สูง.
๘. มหาบุรุษ มีแข็งดุจแข็งเนื้อทราย.
๙. มหาบุรุษ ยืนไม่ย่อตัวลงแตะเข่าได้ด้วยมือทั้งสอง.
๑๐. มหาบุรุษ มีองคชาตตั้งอยู่ในฝึก.
๑๑. มหาบุรุษ มีสีกายดุจทอง คือมีผิวหนังดุจทอง.
๑๒. มหาบุรุษ มีผิวหนังละเอียด ละเอียงจับไม่ได้.
๑๓. มหาบุรุษ มีขนขุ่นละลัน เส้นหนึ่ง ๆ ออยู่ขุ่นหนึ่ง ๆ.
๑๔. มหาบุรุษ มีปลายขนช้อนขัน ลีดุจดอกอัญชัน ขันเวียนขวา.
๑๕. มหาบุรุษ มีกายตรงดุจกายพระ.
๑๖. มหาบุรุษ มีเนื้อนูนหนาในที่ ๗ แห่ง (คือหลังมือ หลังเท้าบ่าคอ).

๑๗. มหาบุรุษ มีกายข้างหน้า ดุจราชสีห์.
๑๘. มหาบุรุษ มีหลังเต็ม (ไม่มีร่องหลัง).
๑๙. มหาบุรุษ มีทรงทรงดุจต้นไทร กายกับวาเท่ากัน.
๒๐. มหาบุรุษ มีคอกลมเกลี้ยง.
๒๑. มหาบุรุษ มีประสาทรับส้อนเลิศ.
๒๒. มหาบุรุษ มีคงดุจความราชสีห์.
๒๓. มหาบุรุษ มีฟัน ๔๐ ชี้บริบูรณ์.
๒๔. มหาบุรุษ มีฟันเรียบเสมอ.
๒๕. มหาบุรุษ มีฟันสนิท (ชิด).
๒๖. มหาบุรุษ มีเขี้ยวสีขาวงาม.
๒๗. มหาบุรุษ มีลิ้น (ใหญ่และยาว) เพียงพอ.
๒๘. มหาบุรุษ มีเสียงดุจเสียงพระมหา พุดเหมือน
    นกการวิก.
๒๙. มหาบุรุษ มีตาเขียวสนิท (ลีนิล).
๓๐. มหาบุรุษ มีตาดุจตาวัว.
๓๑. มหาบุรุษ มีอุณาโลมห่วงคิ้ว ขาวอ่อนเหมือนสำลี.
๓๒. มหาบุรุษ มีศีรษะรับกับกรอบหน้า.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เป็นมหาปูริสลักษณะ ๓๒ ประการ
ของมหาบุรุษ.

ประสูติได้ ๗ วัน พระชนนีทิวงคต

๓๐

- บ. ๔. ๒๔๙/๑๔๕/๑๑๑.

...ถูกแล้วอานนท์ ! ถูกแล้วอานนท์ ! จริงเที่ยว
มาตราแห่งโพธิสัตว์มีชนมายุน้อย. เมื่อประสูติพระโพธิสัตว์
แล้วได้ ๗ วัน มาตราแห่งโพธิสัตว์ยอมสวรรคต, ย่อมเข้าถึง
เหวนิกาย ชั้นดุสิต.

ทรงได้รับการบำเพ็ญ

๓๑

- ปาติ ติก. อ. ๒๐/๑๔๗-๑๔๙/๔๗๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราเป็นผู้ละเอียดอ่อน ละเอียดอ่อน อย่างยิ่ง ละเอียดอ่อนอย่างที่สุด, ดังเราจะเล่าให้ฟัง.
ภิกษุทั้งหลาย ! เขาชุดสระ ๓ สระในวังแห่งบิดาของเรา, ในสระหนึ่งปลูกอุบล (บ้าເໜີຍາ), สระหนึ่งปลูกปทุม (บັວຄວງ), สระหนึ่งปลูกบุณทริกะ (ບັວຂາວ), เพื่อประโยชน์แก่เรา.

ภิกษุทั้งหลาย ! มิใช่ว่าจันทน์ที่เราใช้อย่างเดียว ที่มาแต่เมืองกาสี, ถึงผ้าໂພກ, เสื้อ, ผ้าຸ່ນ, ผ้าໜ່າ, กື້ລ້ວນมา แต่เมืองกาสี. ภิกษุทั้งหลาย ! เขายกอยกันเศวตฉัตรให้เราด้วยหวังว่าความหน้า, ความร้อน, ละอง, หญ้า, หรือ น้ำค้าง อย่าได้ถูกต้องเราทั้งกลางวันและกลางคืน.

ภิกษุทั้งหลาย ! มีปราสาทสำหรับเรา ๓ หลัง; หลังหนึ่งสำหรับฤๅษีหน้า, หลังหนึ่งสำหรับฤๅษีร้อน, และ หลังหนึ่งสำหรับฤๅษีฝน. เราอยู่บนปราสาทสำหรับฤๅษีฝน ตลอดสี่เดือนฤๅษีฝน ให้เขานำเรืออยู่ด้วยตนตรีอันปราศจากบุรุษ, ไม่ลงจากปราสาททั้งหลาย.

กิกมุทั้งหลาย ! ในวังของบิดาเรา, เขาให้ข้าวสุก แห่งข้าวสาลีเจือด้วยเนื้อแก่ท่าสและคนงาน (ตายดื่น) เช่นเดียวกับที่ที่อื่นเขาให้ข้าวปลายเกรียนกับน้ำส้มแก่พวกราษฎร และคนใช้.

กิกมุทั้งหลาย ! เมื่อเราเพียบพร้อมไปด้วยการได้ตามใจตัวถึงเพียงนี้ มีการได้รับความประคบประหงมถึงเพียงนี้ ความคิดก็ยังบังเกิดแก่เราว่า “ปุตุชนที่ไม่ได้ยินได้ฟัง ทั้งที่ตัวเองจะต้องแก่ ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้, แต่ครั้นเห็นคนอื่นแก่ ก็นึกอิดหนาระอาใจ สะอิดสะเอียน ไม่นึกถึงตัวเลี้ยเลย. ถึงเราเองก็เหมือนกัน จะต้องแก่ ไม่ข้ามพ้นความแก่ไปได้, แต่ว่าเมื่อจะต้องแก่ ไม่พ้นความแก่ไปได้แล้วจะมาลีบตัว อิดหนาระอาใจ สะอิดสะเอียน เมื่อเห็นคนอื่นแก่นั้น ไม่เป็นการสมควรแก่เรา”.

กิกมุทั้งหลาย ! เมื่อเราพิจารณาได้เช่นนี้ ความมัวเมานิความหนุ่มของเรา ได้หายไปหมดสิ้น.

กิกมุทั้งหลาย ! ปุตุชนที่ไม่ได้ยินได้ฟัง ทั้งที่ตัวเองจะต้องเจ็บไข้ ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้, ครั้นเห็นคนอื่นเจ็บไข้ ก็นึกอิดหนาระอาใจ สะอิดสะเอียน ไม่นึกถึงตัวเลี้ยเลย.

ถึงเราเองก็เหมือนกัน จะต้องเจ็บไข้ ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้, แต่ว่าเมื่อจะต้องเจ็บไข้ ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้แล้ว จะมาลีบตัว อิดหนาระอาใจ สะอิดสะเอียน เมื่อเห็นคนอื่น เจ็บไข้ข้นน์ ไม่เป็นการสมควรแก่เรา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเราพิจารณาได้เช่นนี้ ความมัวเมานความไม่มีโรค ของเราก็หายไปหมดสิ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปุณฑรที่ไม่ได้ยินได้ฟัง ทั้งที่ตัวเอง จะต้องตาย ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้, ครั้นเห็นคนอื่นตาย ก็อิดหนาระอาใจ สะอิดสะเอียน ไม่นึกถึงตัวเสียเลย. ถึงเราเองก็เหมือนกัน จะต้องตาย ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้, แต่ว่าเมื่อจะต้องตาย ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้แล้ว จะมาลีบตัว อิดหนาระอาใจ สะอิดสะเอียน เมื่อเห็นคนอื่นตายนั้น ไม่เป็นการสมควรแก่เรา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเราพิจารณาได้เช่นนี้ ความมัวเมานชีวิตความเป็นอยู่ ของเราได้หายไปหมดสิ้น.

กามสุขกับความหน่าย

๓๒

- ป้าอี ม. ม. ๑๗/๐๗/๔๙

...มาคัณทิยะ ! ครั้งเมื่อเรายังเป็นคุหัสสี ประกอบการครองเรือน ได้อิ่มพร้อมไปด้วยการคุณทั้งห้า ให้เข้าบำเรอตนด้วยรูปที่เห็นได้ด้วยจักษุ, ด้วยเสียงที่ฟังได้ด้วยหู, ด้วยกลิ่นอันดมได้ด้วยจมูก, ด้วยรสอันลึมได้ด้วยลิ้น, ด้วยโภภรรยาอันล้มผัลได้ด้วยกาย ล้วนแต่ที่ลัตต์ อย่างใด รักใคร่พ่อใจ ยวนใจ เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งราคะ.

มาคัณทิยะ ! ปราสาทของเรานั้น มีแล้ว ๓ แห่ง ปราสาทนี้เป็นที่อยู่ในฤดูฝน, ปราสาทนี้เป็นที่อยู่ในฤดูหนาว, ปราสาทนี้สำหรับฤดูร้อน. มาคัณทิยะ ! เราให้บำเรอตนอยู่ด้วยตนตรี ล้วนแต่สตรี ไม่มีบุรุษเจือปน ปราสาทเป็นที่อยู่ในฤดูฝนสีเดือน ไม่ลงจากปราสาท ครั้นล่วงไปถึงสมัยอื่น นามของเห็น เหตุเป็นที่บังเกิด, และความที่ตั้งอยู่ไม่ได้, และความอร่อย, และโภอันต่ำธรรม, และอุบາຍเป็นเครื่องออกไปพื้น, แห่งกามทั้งหลาย ตามเป็นจริง, จึงจะความอยากในการเลีย บรรเทาความเดือดร้อน

เพรากาม ปราศจากความกระหายในการ มีจิตสงบ ณ ภายใน. เรายังเห็นสัตว์เหล่านี้ ยังไม่ปราศจากความกำหนดด้วยใน การ ถูกตั้งให้ใน การ เคี้ยว กิน ออยู่ ถูกความกระวนกระวาย ใน การ รุ่มເພາເຂົາ ออยู่ แต่ก็ยังขึ้นເສັກມາ, เรา ไม่ได້ ทะເຍອທະຍານตามสัตว์เหล่านີ້ ໄມ້ຢືນດີໃນ ເສັກມາ ນີ້ ແລ້ວ ເພີ້ມ ເປັນພෙරະເຫດຸ ໄດ້ ?

มาคัณทิยะ ! ເພຣະວ່າ ດັນເຮົາ ງຶ່ງແມ່ຍືນດີ ດ້ວຍ ຄວາມຢືນດີ ທີ່ ປຣາສຈາກການ ອ້ອງປຣາສຈາກອກຸຄສລແລ້ວ ກີ່ຍັງ ຈັດເປັນສັຕິ ທີ່ ເລວທຮາມອູ່, ເຮົາຈຶ່ງໄມ້ ຩະເຍອທະຍານตามສັຕິ ເຫດຸ ນີ້ ແລ້ວ ນີ້ ເປັນເສັກມາອີກເລີຍ.

มาคัณทิยะ ! ດັບດີ ອ້ອງບຸຕຣຄຖົບດີຜູ້ມັ້ງ ຄົ່ງ ມີທຣພຍ໌ ສມບັດີ ເພີຍບພຣ້ອມ ດ້ວຍ ຄຸນຫ້າ ໃຫ້ ເຂົາ ບຳເຮອຕນ ດ້ວຍ ຮູ່ປັບ, ເສິ່ງ, ກລື່ນ, ຮສ, ແລະ ໂພງຊູ້ພະ ອັນສັຕິ ປຣາຄනາຮັກ ໄກສອບໃຈ ຍ້ວຍວານ, ເຂົາໄປຕັ້ງອູ່ ດ້ວຍ ຄວາມ ໄກສອບ ເປັນທີ່ ຕັ້ງແໜ່ງ ຮາຄະ. ຄ້າທາກເຂົາ ເປັນປະພຸດຕືສຸຈົມ ຕັ້ງ ດ້ວຍ ອາຈາ ໃຈ ເບື້ອງ ພັນ ແຕ່ ກາຍ ແຕກຕາຍ ໄປ ພຶ້ງເຂົາ ງຶ່ງສຸດຕິ ໂກສວຣຄ ເປັນສຫາຍກັບ ເຫດຸ ເຫດຸ ໄດ້, ເຫດຸ ດັນນີ້ ມີນາງອັປສຣແວດລ້ອມອູ່ໃນນັ້ນທີ່ວັນ ອົມໜຳ ເພີຍບພຣ້ອມ ດ້ວຍ ອາຈາ ໄກສອບ ອັນ ເປັນທີ່ພົຍ

ในดาวดึงส์นั้น. เทพบุตรนั้นหากได้เห็นคุณบดี หรือบุตรของคุณบดี (ในมนุษย์โลกนี้) อิ่มหนำ เพียบพร้อมด้วยการให้เข้าบำเรอตนด้วยการอยู่.

มาคัณทิยะ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร, เทพบุตรนั้นจะทะเยอทะยานต่อการคุณของคุณบดี หรือบุตรของคุณบดีนั้นบ้างหรือ หรือจะเวียนมาเพื่อการอันเป็นของมนุษย์นี้บ้าง?

“พระโคดม! หามิได้เลย เพราะว่ากามที่เป็นพิพิธ น่ารักได้กว่าประณีตกว่า กามของมนุษย์”.

ทรงหลักการและหลุดจาก Karma

๓๓

- ปีที่ ๔ ม. ๑๙/๑๔๐/๒๗๑.

มหานาม ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ แม้เป็นผู้มีสติระลึกได้ว่า “การ พัช略有 มีรสที่น่ายินดีน้อย มีทุกข์มาก, มีความคับแค้นมาก, โภชันแรงร้ายมีอยู่ในมนน์อย่างยิ่ง” ก็ดี แต่เราหนึ่น ยังไม่ได้บรรลุสุขอนันเกิดแต่ปีติ หรือธรรมอื่นที่สงบยิ่งไปกว่า ปิติสุขนั้น, นอกจากได้เสวยแต่การและอกุศลอธรรม อย่างเดียว; เราจึงเป็นผู้หมุนกลับจากการไม่ได้, ไม่รู้ อย่างแจ่มแจ้งในการพัช略有 อยู่เพียงนั้น.

มหานาม ! เมื่อได เป็นอันว่าเราได้เห็นข้อนี้อย่างดี ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงว่า “การพัช略有 มีรสที่น่า ยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก, โภชันแรงร้าย มีอยู่ในมนน์อย่างยิ่ง” แล้ว; ...เมื่อนั้น เรายังเป็นผู้ไม่หมุน กลับมาสู่การพัช略有 รู้จักการพัช略有อย่างแจ่มแจ้งได้.

ความรู้สึก ที่ลึกลับทำให้ออกผนวช

๓๔

- ป.อ. ม. อ. ๗๖/๗๑๖-๗๖/๗๑๖.

กิกษุทั้งหลาย ! ในโลกนี้ ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ตนเองมีความเกิด เป็นธรรมดาว่ายแล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด เป็นธรรมดาว่ายนั่นเอง, ตนเองมีความแก่เป็นธรรมดาวายแล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาวายนั่นเอง, ตนเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาวายแล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาวายนั่นเอง, ตนเองมีความตายเป็นธรรมดาวายแล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาวายนั่นเอง, ตนเองมีความโศกเป็นธรรมดาวายแล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความโศกเป็นธรรมดาวายนั่นเอง, ตนเองมีความเครียดของโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาวายแล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเครียดของโดยรอบด้านเป็นธรรมดาวายนั่นเองอีก.

กิกษุทั้งหลาย ! ก็อะไรเล่า เป็นสิ่งที่มีความเกิด (เป็นต้น) ... มีความเครียดของโดยรอบด้าน (เป็นที่สุด) เป็นธรรมดาวาย ?

ภิกขุทั้งหลาย ! บุตรและภรรยา มีความเกิดเป็นธรรมด้า ... มีความเคร้าหมายโดยรอบด้านเป็นธรรมด้า.

ทาสหญิงทาสชาย มีความเกิดเป็นธรรมด้า... มีความเคร้าหมายโดยรอบด้านเป็นธรรมด้า.

แพะ แกะ มีความเกิดเป็นธรรมด้า ... มีความเคร้าหมายโดยรอบด้านเป็นธรรมด้า.

ไก่ สุกร มีความเกิดเป็นธรรมด้า ... มีความเคร้าหมายโดยรอบด้านเป็นธรรมด้า.

ช้าง โค หมา ลา มีความเกิดเป็นธรรมด้า ... มีความเคร้าหมายโดยรอบด้านเป็นธรรมด้า.

ทองและเงิน เป็นลิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมด้า ... มีความเคร้าหมายโดยรอบด้านเป็นธรรมด้า.

ลิ่งที่มนุษย์เข้าไปเกิดทุนเอาไว้ เหล่านี้แลที่ซื้อว่า ลิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมด้า ... มีความเคร้าหมายโดยรอบด้านเป็นธรรมด้า ซึ่งคนในโลกนี้พากันจมติดอยู่ พากันมัวเม้าอยู่ พากันสยบอยู่ในลิ่งเหล่านี้ จึงทำให้ตนทั้งที่มีความเกิดเป็นธรรมด้า ... มีความเคร้าหมายโดยรอบด้านเป็นธรรมด้า อยู่นั่นเองอีก.

กิกษุทั้งหลาย ! ความคิดอันนี้ ได้เกิดขึ้นแก่เรา ว่า “ทำไมหนอ เราซึ่งมีความเกิด ... ความเคร้าหมองโดย รอบด้าน เป็นธรรมดาว่าย่องแล้ว จะต้องไปมัวแสวงหาสิ่ง ที่มีความเกิด ... ความเคร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา อยู่อีก. ใจนหนอ เราผู้ซึ่งมีความเกิด ... ความเคร้าหมอง โดยรอบด้าน เป็นธรรมดาว่าย่องแล้ว ครั้นได้รู้สึกถึงโถง อันต่ำทrama ของการมีความเกิด ... ความเคร้าหมองโดย รอบด้านเป็นธรรมดานี้แล้ว เรายังแสวงหานิพพาน อันไม่มี ความเกิด ... ไม่มีความเคร้าหมองโดยรอบด้าน อันเป็น ธรรมที่ geom จากเครื่องร้อยรัด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าเดิม”.

กิกษุทั้งหลาย ! เรา้นนโดยสมัยอื่นอีก ยังหนุ่มเที่ยว เกสายังจำจัด บริบูรณ์ ด้วยความหนุ่มที่กำลังเจริญ ยังอยู่ใน ปฐมวัย, เมื่อมารดาบิดาไม่ปราณดาด้วย กำลังพา กันร้องไห้ นำ้ตา นองหน้ายู่, เราได้ปลงผูและหนวด ครองผ้าย้อมฟ่าด ออกจากเรือน บัวเป็นผู้ไม่มีเรือนแล้ว.

(ข้อสังเกต: ไม่พบว่ามีพุทธจนกล่าวถึงการได้ทอดพระเนตร เทืนเทวทูตทั้ง ๔ อันเป็นเหตุให้ตัดสินใจออกพน瓦ช ซึ่งการทอดพระเนตร เทืนเทวทูตทั้ง ๔ นั้น พบแต่ในส่วนประวัติของพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ดังปรากฏในมหาปทานสูตร - บก. มท. ที่ ๑๐/๒๔๗/๓๒. -ผู้ร่วมบรรยาย)

(ในบาลี สารวสูตร^๑ ม. ม. ๑๓/๖๖๔/๗๓๔. มีที่ตรัสไว้สรุป
แต่สั้นๆ ว่า :-)

การทวacha ! ในโลกนี้ ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อ
เรายังไม่ได้ตรัสรู้ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ความคิดนี้เกิดมีแก่เรา
ว่า “มราวาสคับแคน เป็นทางมาแห่งธุลี, ส่วนบรรพชาเป็น
โอกาสว่าง; ผู้อยู่กรองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้
บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เหมือนสังข์ที่เข้าขัดดีแล้ว,
โดยง่ายนั้นไม่ได้. ถ้าไหนเราพึงปลงผมและหนวด
ครองผ้าย้อมฟ้าด ออกจากเรือน บัวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์
เกี่ยวข้องด้วยเรือนเด็ด” ดังนี้.

การทวacha ! เรา�นโดยสมัยอื่นอีกยังหน្មោមเที่ยว ...

---

๑. นอกจากนี้ยังมีในสูตรอื่นอีก เช่น มหาสัจจสูตร - บาลี ม. ม. ๑๓/๔๔๒/๕๐๑.
เป็นต้น. -ผู้แปล

เริ่มแต่ออกบูรพาแล้ว
เที่ยวเสาะแล้วหาน้ำร้อน
ทรมานพระองค์
จนได้ตรัสรู้

การออกบรรพชา

๓๔

-ปีก๊ะ ม. ม. ๑๗/๔๔๗/๔๗๙, -ปีก๊ะ มหก. ก๊. ๑๐/๑๗๗/๑๓๙.

...ราชกุมาร ! ครั้นก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรยังไม่ได้ ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ได้เกิดความรู้สึกขึ้นภายในใจว่า ‘ชื่อว่าความสุขแล้ว ใครๆ จะบรรลุได้โดยง่ายเป็นไม่มี’ ดังนี้. ราชกุมาร ! ครั้นสมัยอินเดีย เราనั้นยังหนุ่มเที่ยว เกสายังดำเน็จด บริบูรณ์ด้วยเยาว์อันเจริญในปฐมวัย, เมื่อ มาตรดาบิดามิ่งประณานด้วย, กำลังพากันร้องให้ น้ำตา นองหน้าอยู่, เราได้ปลงผอมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาด ออกจากเรือน บัวเป็นผู้ไม่มีเรือนแล้ว...

...เรามีอายุได้ สามสิบหกปีตอนหนึ่งโดยวัย, ได้ออกบรรพชา แสวงหาว่า ‘อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นกุศล’ ดังนี้ ...

เสด็จสำนักอาหารดาบส

๓๖

- ปีกัช ๒๕๖๗/๑๗/๐๘-๔๔๗/๔๔๙/๔๔๙.

เรานั้น ครั้นบวชอย่างนี้แล้ว แสวงหาอยู่ว่า อะไร เป็นกุศล คันหาแต่สิ่งที่ประเสริฐฝ่ายสันติชนิดที่ไม่มีอะไรร้ายไปกว่า; ได้เข้าไปหาอาหารดาบสผู้กากามโโคตรถึงที่สำนักแล้วกล่าวว่า “ท่านกากามะ! เราอยากประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้ด้วย”.

ราชกุมาร! ครั้นเรากล่าวดังนี้แล้ว อาหารดาบสผู้กากามโโคตรได้ตอบว่า

“อยู่เถิดท่านผู้มีอายุ! ธรรมนี้เป็นเช่นนี้ฯ; ถ้าบุรุษเข้าใจความแล้ว ไม่นานเลยคงทำให้แจ้ง บรรลุได้ด้วยปัญญาอันยิ่งเงย ทั่วถึงลักษณะของอาจารย์ตน”.

ราชกุมาร! เรายังเรียนธรรมนี้ได้จับไวไม่นานเลย.

ราชกุมาร! เรานั้นกล่าวได้ทั้ง ปัญญา แล้ว เกรวاث ด้วยอาการมาตราว่าท่องด้วยปาก และด้วยเวลาซึ่งที่เจรจาตอบตลอดกาลเท่านั้น. อนึ่ง เราและศิษย์อื่น ๆ ปฏิญญาได้ว่าเราจะเห็นดังนี้. ราชกุมาร! ความรู้สึกเกิดขึ้น

๑. ยังมีครั้งในพระสูตรอื่นอีก คือ ศาสราจกสูตร - บาลี ม. ๑๓/๖๗๐/๗๓๙, ปาราสิสูตร - บาลี ม. ๑๒/๓๑๙/๓๑๙, มหาสัจจสูตร - บาลี ม. ๑๒/๔๔๙/๔๑๑. - ผู้แปล

แก่เราว่า “อาฬารผู้ก้าلامโคตรประกาศให้ผู้อื่นทราบว่า ‘เราทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งของแล้วแล้อยู่’ ด้วยคุณสักว่าศรัทธาอย่างเดียวก็ทำมิได้, ที่แท้อาฬารผู้ก้าلامโคตรคงรู้อยู่เห็นอยู่ซึ่งธรรมนี้เป็นแน่”.

ราชกุมาร ! ครั้นนั้นเราเข้าไปหาอาฬารผู้ก้าلامโคตรถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า

“ท่านกามะ ! ท่านทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งของแล้วและประกาศได้เพียงเท่าไรหนอ ?”.

ครั้นเรากล่าวอย่างนี้ อาฬารผู้ก้าلامโคตรได้ประกาศให้รู้ถึง อาทิ ภูจัญญาตนะแล้ว. ราชกุมาร ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “ศรัทธา, วิริยะ, สติ, สมารธ, ปัญญา จักมีแต่ของอาฬารผู้ก้าلامโคตรผู้เดียวก็ทำไม่. ศรัทธา, วิริยะ, สติ, สมารธ, ปัญญา ของเราก็มีอยู่; อย่างไรก็ตาม เรายังตั้งความเพียร ทำให้แจ้งธรรมที่ท่านกามะประกาศแล้วว่า ‘เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งของแล้วแล้อยู่’ ดังนี้ ให้จงได้”.

ราชกุมาร ! เราได้บรรลุทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งของฉันไว้ไม่นานเลย.

ราชกุมา！ ครั้นนั้นเราเข้าไปหาอาจารย์กล้ามโโคตร ถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า “มีเท่านี้หรือที่ท่านบรรลุถึง ทำให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งเง่องแล้วประกาศแก่ผู้อื่นอยู่？”.

“เท่านี้เงองผู้มีอายุ！ ที่เราบรรลุถึง ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง เง่องแล้วประกาศแก่ผู้อื่นอยู่？”.

“ท่านกล้ามมะ！ แม้เราจะบูรลุทำให้แจ้งด้วย ปัญญาอันยิ่งเง่องถึงเพียงนั้นเหมือนกัน”.

ราชกุมา！ อាណารผู้กล้ามโโคตรได้กล่าวกระเราว่า
“ลากของเราแล้วท่านผู้มีอายุ！ เราได้ดีแล้ว，ท่านผู้มีอายุ！
มิเสียแรงที่ได้พบเพื่อนร่วมพรหมจรรย์เช่นกับท่าน ผู้ทำให้แจ้งธรรม
ที่เราสร้างด้วยปัญญาอันยิ่งเง่อง， แม้เราจะทำให้แจ้งธรรมที่ท่านทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งเงอนน้อย่างเดียวกัน。 เราสร้างธรรมนั้น， ท่านสร้าง
ธรรมนั้น， เราเป็นเช่นได้ ท่านเป็นเช่นนั้น， ท่านเป็นเช่นได
เราเป็นเช่นนั้น； มาเกิดท่านผู้มีอายุ！ เราสองคนด้วยกันจักช่วยกัน
ปกรองคงจะนี้ต่อไป”.

ราชกุมา！ อាណารกล้ามโโคตรผู้เป็นอาจารย์ของ
เรา ได้ตั้งเราผู้เป็นศิษย์ให้เสมอด้วยตนแล้ว， ได้บูชาเราด้วย
การบูชาอย่างยิ่ง。 ราชกุมา！ (เมื่อเราได้เสมอด้วยอาจารย์

ได้การบูชาที่ยิ่งดังนั้น) ได้เกิดความรู้สึกนี้ว่า “ก็ธรรมนี้จะได้เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับสนิท เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้พร้อม เพื่อนิพพาน ก็หาไม่, แต่เป็นไปพร้อม เพียงเพื่อการบังเกิดในอาภิญญาจัญญาณกพ เท่านั้นเอง”.

ราชกุมาร ! ตถาคต (เมื่อเห็นโภษในสามาบติทั้งเจ็ด) จึงไม่พอใจ เปื้องจากธรรมนั้น หลีกไปเลีย.

เสด็จสำนักอุทกดาบส

๓๗

- ปาลี ม. ม. ๑๓/๔๔๖-๔๔๘/๔๗๐.

ราชกุมาร ! เรายังแสวงหาอยู่ว่าอะไรเป็นกุศล
คันหาแต่สิ่งที่ประเสริฐฝ่ายสันติชนิดที่ไม่มีอะไรยิ่งกว่า;
ได้เข้าไปหาอุทกดาบสผู้รำบุตรถึงที่สำนัก แล้วกล่าวว่า
“ท่านรามะ ! เราอยากประพฤติพระธรรมจรรยาในธรรมวินัย
นี้ด้วย”.

ราชกุมาร ! ครั้นเรากล่าวดังนี้ ท่านอุทกผู้รำบุตร
ได้กล่าวตอบว่า

“อยู่เฝิดท่านผู้มีอายุ ! ธรรมนี้เป็นเช่นนี้ๆ; ถ้าบุรุษเข้าใจ
ความแล้ว ไม่นานเลย คงทำให้แจ้ง บรรลุได้ด้วยปัญญาอันยิ่งของ ทั่วถึง
ลักษณะของอาจารย์ตน”.

ราชกุมาร ! เราเล่าเรียนธรรมนี้ได้จับไวไม่นานเลย.

ราชกุมาร ! เรายังกล่าวได้ทั้ง ปัญญา漏 และ เกรวاث
ด้วยอาการมาตราว่าท่องด้วยปาก ด้วยเวลาชั่วที่เจรจาตอบ
ตลอดกาลเท่านั้น. อนึ่ง เราและศิษย์อื่นๆ ปฏิญญาได้ว่า
เราจะ Rena Hein deng nî.

๑. บัณฑิตรัลในพระสูตรยืนอีก คือ สถานรวมสูตร - ปาลี ม. ม. ๑๓/๑๗๒/๗๓๕, ป่าสารสูตร
- ปาลี ม. ม. ๑๒/๓๒๐/๓๑๙, มหาสัจจสูตร - ปาลี ม. ม. ๑๒/๔๔๔/๔๑๒. - ผู้แปล

ราชกุมาร ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “อุทกผู้รามบุตรได้ประกาศว่า ‘เราทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้วแล้อยู่’ ด้วยคุณสักว่าครรชทราอย่างเดียว ก็ทำมิได้, ที่แท้อุทกผู้รามบุตรคงรู้อยู่เห็นอยู่ ซึ่งธรรมนี้เป็นแน่”.

ราชกุมาร ! ครั้นนั้นเราเข้าไปหาอุทกผู้รามบุตรถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า

“ท่านรามะ ! ท่านทำธรรมนี้ให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้ว และประกาศได้เพียงเท่าไรหนอ ?”.

ครั้นเรากล่าวอย่างนี้ อุทกรามบุตรได้ประกาศให้รู้ถึงแนวสัญญาณสัญญาณตามนี้แล้ว. ราชกุมาร ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “ศรัทชา, วิริยะ, สติ, สามอธิ, ปัญญา จักมีแต่ของอุทกรามบุตรผู้เดียว ก็ทำไม่. ศรัทชา, วิริยะ, สติ, สามอธิ, ปัญญา ของเราก็มีอยู่; อย่างไรก็ตาม เราจักตั้งความเพียร ทำให้แจ้งธรรมที่ท่านรามะประกาศแล้วว่า ‘เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเงยแล้อยู่’ ดังนี้ให้จงได้”.

ราชกุมาร ! เราได้บรรลุทำให้แจ้งซึ่งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเงยฉบับไวไม่นานเลย.

ราชกุمار ! ครั้งนั้น เรายาเข้าไปหาอุทกผู้รามบุตร ถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า “มีเท่านี้หรือที่ท่านบรรลุถึง ทำให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้วประการแก่ผู้อื่นอยู่ ? ”.

“เท่านี้เองผู้มีอายุ ! ที่เราบรรลุถึง ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง แล้วประการแก่ผู้อื่น”.

“ท่านรามะ ! ถึงเราก็ได้บรรลุทำให้แจ้งด้วยปัญญา อันยิ่งของเท่านั้นเหมือนกัน”.

ราชกุмар ! อุทกผู้รามบุตรได้กล่าวกระเราว่า

“ลากของเราแล้ว ท่านผู้มีอายุ ! เราได้ดีแล้ว, ท่านผู้มีอายุ ! มิเสียแรงที่ได้พบเพื่อนร่วมพรหมจรรย์เช่นกับท่าน ผู้ทำให้แจ้งธรรมที่ รามะรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งของ, แม้รามะก็ทำให้แจ้งธรรมที่ท่านทำให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งของนั้นอย่างเดียวกัน. รามะรู้ทั่วถึงธรรมใด ท่านรู้ ธรรมนั้น, ท่านรู้ธรรมใด รามะรู้ทั่วถึงธรรมนั้น, รามะเป็นเช่นใด ท่านเป็น เช่นนั้น, ท่านเป็นเช่นใด รามะเป็นเช่นนั้น; มาเดิดท่านผู้มีอายุ ! ท่านจะ ปกรองคงนะนี้ต่อไป”.

ราชกุмар ! อุทกรามบุตรเมื่อเป็นสพรหมจารีต่อเรา ก็ได้ตั้งเราว่าในฐานะแห่งอาจารย์นั้นเที่ยว; ได้บูชาเราด้วย การบูชาอันยิ่ง. ราชกุмар ! (เมื่อเราได้เสมอด้วยอาจารย์

ได้การบูชาที่ยิ่งดังนั้น) ได้เกิดความรู้สึกนี้ว่า “ธรรมนี้จะได้เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับสนิท เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้พร้อม เพื่อนิพพาน ก็ทำไม่, แต่เป็นไปพร้อม เพียงเพื่อการบังเกิดในแนวสัญญาณสัญญาณกพ เท่านั้นเอง”.

ราชกุมาร ! ตถาคต (เมื่อเห็นโภชนสามาบติทั้งแปด) จึงไม่พอใจในธรรมนั้น เปื่อหน่ายจากธรรมนั้น หลีกไปเสีย.

ทรงพระสตานที่ประกอบความเพียร

๓๙

- ป้าตี วี. ม. ๑๓/๔๔๔/๔๗๑.

ราชกุมาร ! เรายังนั้นเมื่อหลีกไปจากสำนักอุทกผู้รามบุตรแล้ว แสวงหาอยู่ว่าอะไรเป็นกุศล ค้นหาแต่ลิ่งที่ประเสริฐฝ่ายสันติอันไม่มีอื่นยิ่งกว่า เที่ยวจาริกไปตามลำดับหลายตำบลในมหอรัฐ จนบรรลุถึงตำบลอุรุเวลา-เสนานิคม พักแรมอยู่ ณ ตำบลนั้น.

ณ ที่นั้น เราได้พบภาคพื้นรวมภัยสถาน มีชื่อป้าเยือกเย็น แม่น้ำให้ใส่เย็น จีดสนิท มีท่าน้ำرابเรียบเป็นอันดีน่าเพลินใจ มีบ้านสำหรับโครงการตั้งอยู่โดยรอบ.

ราชกุมาร ! เราได้เห็นแล้ว เกิดความรู้สึกว่า “ภูมิภาคนี้น่ารื่นรมย์จริง ชัชป้าเย็นเยือก แม่น้ำให้ใส่เย็น จีดสนิท มีท่าน้ำ rab เรียบเป็นอันดีน่าเพลินใจ ทั้งที่โครงการตั้งอยู่โดยรอบ, ที่นี่สมควรเพื่อจะตั้งความเพียรของกุลบุตรผู้ต้องการด้วยความเพียร” ดังนี้.

ราชกุมาร ! เรายังพักอยู่ ณ ตำบลนั้นเองด้วยคิดว่า ที่นี่สมควรแล้วเพื่อการตั้งความเพียร ดังนี้.

อุปมาประภูมิแจ่มแจ้ง

๓๙

- ภาคี ม. ว. ๑๗/๔๔๖/๔๗๔.

ราชกุமาร ! เรื่องประหลาดเกิดมีแก่เรา อุปมา
สามข้อ เป็นอัศจรรย์ที่เราไม่เคยได้ยินมาแล้ว มาแจ่มแจ้ง
แก่เรา.

(๑) ราชกุมา ! อุปมาข้อนี้ ว่าเมื่อนไม่สดชื่น
ด้วยยาง ทึ้งเข้าตัดลงแห่น้ำไว้, ถ้าบุรุษตั้งใจว่า เราจักนำ
ไม้สีไฟอันบน มาสีกับไม้นั้นให้ไฟเกิดประภูมิังนี้, ราชกุมา !
ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร บุรุษนั้นจักถือไม้สีไฟอันบน มาสีกับ
ไม้นั้นให้ไฟเกิดประภูมิขึ้นได้หรือไม่ ?

“พระองค์ผู้เจริญ ! ไม่ได้เลย, เพราะเหตุว่าโน้นเป็นไม้สด
ชุ่มด้วยยาง ทึ้งยังแห่อยู่ในน้ำ เขายจะสีตลอดกาลเพียงใด จักต้องเหน็บเนื้อย
คับแคนเปล่าเพียงนั้น”.

ราชกุมา ! ฉันได้ก็ฉันนั้น สมณะหรือพราหมณ์
พวกลได กายยังไม่หลีกออกจากวัตถุกาม ใจยังระคนด้วย
กิเลสกามอันทำความพอใจ ความเยื่อไยก ความเมามาก
ความกระหาย ความรุ่มร้อน ในวัตถุกามทั้งหลาย, เขายัง
ละไม่ได รับไม่ได ซึ่งกิเลสกามอันเป็นภัยในเหล่านั้น,

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จะได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้า
แข็งเผด็ร้อน เพราะการทำความเพียรเกิด หรือไม่ได้เสวยก็ได้
ย่อมไม่ควรเพื่อเกิดปัญญาธุรัหินอันไม่มีปัญญาอื่นยิ่งไปกว่า
ได้เลย. ราชกุมาร ! นี่เป็นอุปมาที่แรก ที่เป็นอัศจรรย์
ที่เราไม่เคยได้ยินมาแล้วแต่ก่อน ได้มาแจ่มแจ้งแก่เราแล้ว.

(๒) ราชกุมาร ! อุปมาข้อสอง เป็นอัศจรรย์ที่เรา
ไม่เคยได้ยินมาแล้ว ได้มาแจ่มแจ้งแก่เรา. ราชกุมาร !
อุปมาว่าไม่สดชั่มด้วยยาง วางอยู่บนบกไกลจากน้ำ, หาก
บุรุษตั้งใจว่า เรายังน้ำไม่สีไฟอันบน มาสีกับไม้นั้นให้ไฟ
เกิดปรากฏดังนี้, ท่านจักเข้าใจว่าอย่างไร บุรุษนั้นจักถือเอา
ไม่สีไฟอันบน มาสีให้เกิดไฟปรากฏขึ้นได้หรือไม่ ?

“พระองค์ผู้เจริญ ! ไม่ได้เลย, เพราะเหตุว่าโน้นเป็นไม้สด
ชั่มด้วยยาง แม้วางอยู่บนบก ก็จริง เชาจะสีไปตลอดกาลเพียงได ก็จัก
เห็นดeneo คันแคนเปล่าตลอดกาลเพียงนั้น”.

ราชกุมาร ! ฉันได้ก็ฉันนั้น สมณะหรือพราหมณ์
พวกได มีกายหลีกออกจากวัตถุการแล้ว แต่ใจยังระคน
ด้วยกิเลสกามอันทำความพอใจ ความเยือกเยี่ยม ความเมาหมก
ความกระหาย ความรุ่มร้อน ในวัตถุการทั้งหลาย, เขายัง
ละไม่ได ระงับไม่ไดซึ่งกิเลสกามอันเป็นภัยในเหล่านั้น,

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จะได้เสวยทุกขเวทนาก่อน
กล้าแข้งผึ่ดร้อน เพราะทำความเพียรเกิด หรือไม่ได้เสวยก็ต้อง
ยอมไม่ควรเพื่อเกิดปัญญาเห็นอันไม่มีปัญญาอื่นยิ่งไปกว่า
ได้เลย. ราชกุมาร ! นี่เป็นอุปมาที่สอง ที่เป็นอัศจรรย์ อัน
เราไม่เคยได้ยินมาแล้วแต่ก่อน ได้มาเจ้มแจ้งแก่เราแล้ว.

(๓) ราชกุมาร ! อุปมาข้อสาม เป็นอัศจรรย์
ที่เราไม่เคยได้ยินมาแล้ว มาแจ่มแจ้งแก่เรา. ราชกุมาร !
อุปมาว่าไม้มแห้งสนิท ทั้ง wang ไว้บนบกไกลจากน้ำ, ถ้าบูรุษ
ตั้งใจว่าเราจะนำไม้สีไฟอันบน มาสักกับไม้นั้นให้ไฟเกิด^{ชั่ว}
ปรากฏขึ้น ดังนี้, ราชกุมาร ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร บูรุษนั้น
จักนำไม้สีไฟอันบน มาสักกับไม้นั้นให้ไฟเกิดปรากฏขึ้นได้
หรือไม่ ?

“พระองค์ผู้เจริญ ! ได้โดยแท้, เพราะเหตุว่าโน้นเป็นไม้
แห้งเกราะ ทั้งอยู่บนบกไกลจากน้ำด้วย”.

ราชกุมาร ! ฉันได้ก็จันนั้น สมณะหรือพราหมณ์
พวกใด มีกายละจากวัตถุความแล้ว ทั้งใจก็ไม่ระคนด้วย
กิเลสกามอันทำความพโใจ ความเย่ออย ความเมายมก
ความกระหาย ความรุ่มร้อน ในวัตถุการทั้งหลาย, เขาเป็น^{ผู้}
ผู้ลดได้ ระงับได้ซึ่งกิเลสกามอันเป็นภัยในเหล่านั้น. สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านั้น จะได้เสวยทุกขเวทนากล้าแข็ง
ເຟັດຮອນ ເພຣະທໍາຄວມເພຍກີດ ຮີໂອໄມໄດ້ເສວຍກີດ ຍ່ອມ
ຄວຣເພື່ອເກີດປິບຢາງເຫັນອັນໄມ້ມີປິບຢາງເື່ອງຍິ່ງໄປກວ່າໄດ້.
ຮາຈກຸມາຮ ! ນີ້ເປັນອຸປະກອນທີ່ສາມ ທີ່ເປັນອັນຈອຍອັນເຮົາໄມ້ເຕຍ
ໄດ້ຢືນມາແລ້ວແຕ່ກ່ອນ ໄດ້ມາແຈ່ມແຈ້ງກະເຮົາແລ້ວ.

บำเพ็ญทุกรกิริยา

๔๐

- ปี๕ ๓๗/๘๔๙๖/๑๗๙๖^๒

(วาระที่ ๑) ราชกุமาร! ความคิดข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่ เรายา ถ้ากระไรเราพึงขบฟันด้วยฟัน อัดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบให้แน่นจนร้อนจัดดูที. ราชกุมาร! ครั้นเราก็คิดดังนั้นแล้ว จึงขบฟันด้วยฟัน อัดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบให้แน่นจนร้อนจัดแล้ว เหงื่อไหลออกจาก รักแร้ทั้งสอง, ราชกุมาร! เปรียบเหมือนคนที่แข็งแรงจับ คนกำลังน้อยที่ศรีษะหรือท่อ บีบให้แน่นจนร้อนจัดจะนั้น. ราชกุมาร! แต่ความเพียรที่เราประภากแล้ว จะได้ย่อหย่อน ก็หาไม่ สติจะฟื้นเฟือนไปก็หาไม่, เป็นแต่กายกระสับกระส่าย ไม่สงบ เพราะกำลังความเพียรที่ทนได้ยากเสียดแทงอา.

(วาระที่ ๒) ราชกุมาร! ความคิดข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่ เรายา ถ้ากระไรเราพึงเพ่งถอน เอกการไม่หายใจเป็นอารมณ์เด็ด. ราชกุมาร! ครั้นคิดดังนั้นแล้ว เราจึงกลั้นลมหายใจออกเข้า ทั้งทางจมูกและทางปาก. ราชกุมาร! ครั้นเรากลั้น ลมหายใจทั้งทางจมูกและทางปาก เสียงลมออกทางช่อง หูทั้งสองดังเหลือประมาณ เมื่อเสียงลมในสูบแห่ง

๑. ยังมีตรัสในพระสูตรอื่นอีก คือ สมควรสูตร - บาลี ๓. ม. ๓๗/๖๗๘ /๗๔๔, มหาสัจจสูตร - บาลี ๘. ม. ๑๒/๔๕๐/๔๑๗, ความตอนนี้ ปารสาสูตรไม่มี. -ผู้แปล

นายช่างทองที่สูบไปสูบมาฉะนั้น. ราชกุمار! แต่ความเพียรที่เราประภากแล้ว จะได้ย่อหย่อนก็หาไม่ สติจะฟื้นເຟືອນໄປก็หาไม่ เป็นแต่กายกระสับกระส่ายไม่สงบ เพราะกำลังแห่งความเพียรที่ทันได้ยากเสียดแทงເວາ.

(วาระที่ ๓) ราชกุمار! ความคิดข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ถ้ากระไรเราพึงเพ่งมาน มีการไม่หายใจนั่นแหล่ (ให้ยิ่งขึ้น) เป็นอาการณ์ເຄີດ. ราชกุмар! ครั้นคิดดังนั้นแล้ว เรายังกลั้นลมหายใจออกเข้า ทั้งทางจมูกทางปากและทางช่องหูทั้งสองแล้ว. ราชกุмар! ครั้นเรากลั้นลมหายใจออกเข้า ทั้งทางจมูกทางปากและทางช่องหูทั้งสองแล้ว ลมกล้าเหลือประมาณ ແທ່เซະชິນໄປทางบนกระหม่อม เหมือนถูกบุรุษแข็งแรง เชือดເວາที่ແສກกระหม່ວມด้วยมีดโกนอันคมฉะนั้น. ราชกุмар! แต่ความเพียรที่เราประภากแล้วจะได้ย่อหย่อนก็หาไม่ สติจะได้ฟื้นເຟືອນໄປก็หาไม่ เป็นแต่กายกระสับกระส่ายไม่สงบ เพราะความเพียรที่ทันได้แສนยากเสียดแทงເວາ.

(วาระที่ ๔) ราชกุمار! ความคิดข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ถ้ากระไรเราพึงเพ่งมาน มีการไม่หายใจนั่นแหล่ (ให้ยิ่งขึ้นໄປอีก) เป็นอาการณ์ເຄີດ. ราชกุмар! ครั้นคิด

ดังนั้นแล้ว เราได้กลั่นลอมหายใจออกเข้า ทั้งทางจมูกทางปาก และทางช่องหูทั้งสองแล้ว. ราชกุมาร ! ครั้นเรากลั่นลมหายใจออกเข้า ทั้งทางจมูกทางปากและทางช่องหูทั้งสองแล้ว รู้สึกปวดศีรษะทั่วไปทั้งศีรษะเหลือประมาณ เปรียบปานถูกบุรุษแข็งแรง รัดศีรษะเข้าทั้งศีรษะด้วยเชือกมีเกลียวอันเข้มจะนั้น. ราชกุมาร ! แต่ความเพียรที่เราประภากแล้ว จะได้ย่อหย่อนก็หาไม่ สติจะฟื้นເຝືອນໄປກ็หาไม่ เป็นแต่กายกระสับกระส่ายไม่สงบ เพราะความเพียรที่ทนได้แสนยากเสียดแทงเจา.

(วาระที่ ๕) ราชกุมาร ! ความคิดข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ถ้ากระไรเราพึงเพ่ง mana มีการไม่หายใจนั่นแหล่ (ให้ยิ่งขึ้นไปอีก) เป็นอารมณ์เต็ด. ราชกุมาร ! ครั้นคิดดังนั้นแล้ว เราได้กลั่นลอมหายใจออกเข้า ทั้งทางจมูกและทางปากและทางช่องหูทั้งสอง. ราชกุมาร ! ครั้นเรากลั่นลมหายใจออกเข้า ทั้งทางจมูกและทางปากและทางช่องหูทั้งสองแล้ว ลมกล้าเหลือประมาณหวนกลับลงแทงเจา พื้นท้อง ดุจถูกคนมาโคลหรือลูกมือตัวยันของเข้า เนื่องเนือพื้นท้องด้วยมีดสำหรับเนื่องเนือโคงอันคมจะนั้น. ราชกุมาร ! แต่ความเพียรของเราจะได้ย่อหย่อนก็หาไม่

สติจะได้ฟื้นເຟືອນໄປກີ້າໄມ່ ເປັນແຕ່ກາຍກະສັບກະສ່າຍໄມ່ສົງບ ເພຣະກຳລັງແຫ່ງຄວາມເພີຍທີ່ທນໄດ້ແສນຍາກເລື່ອດແທງເວົາ.

(ວາຮະທີ ๖) ຮາຊກຸມາຮ ! ຄວາມຄິດອັນນີ້ໄດ້ເກີດຂຶ້ນແກ່ເຮົາວ່າ ຄ້າກະໄຣເຮົາພິ່ງເພິ່ນມານມີກາຣໄມ່ຫຍ່າໃຈນັ້ນແລ້ວ (ໃຫຍ່ງຂຶ້ນໄປອົກ) ເປັນອາຮມັນເຄີດ. ຮາຊກຸມາຮ ! ຄຽນຄິດ ດັ່ງນັ້ນແລ້ວ ເຮົາໄດ້ກຳລັນລມຫາຍໃຈອອກເຂົ້າໄວ້ທັ້ງທາງຈຸນູກແລະ ທາງປາກແລະ ທາງໜ່ອງຫຼຸ້ງທັ້ງສອງ. ຮາຊກຸມາຮ ! ຄຽນເຮັກລັນລມຫາຍໃຈອອກເຂົ້າ ໄວ້ທັ້ງທາງຈຸນູກທາງປາກແລະ ທາງໜ່ອງຫຼຸ້ງທັ້ງສອງ ກີ້ເກີດຄວາມຮ້ອນກລ້າຂຶ້ນທ່ວກາຍ ດຸຈຸຖຸກຄົນແຂ້ງແຮງສອງຄົນຂ່າຍກັນຈັບຄົນກຳລັງນ້ອຍທີ່ເຂັນຂ້າງລະຄົນແລ້ວ ຍ່າງຮມໄວ້ເໜື້ອຫຼຸມຄ່ານເພັດຈຳອັນຮະອຸະນັ້ນ. ຮາຊກຸມາຮ ! ແຕ່ຄວາມເພີຍທີ່ເຮົາປາກແລ້ວຈະໄດ້ຍ່ອໝ່ອນກີ້າໄມ່ ສຕິຈະຟື່ນເຟືອນໄປກີ້າໄມ່ ເປັນແຕ່ກາຍກະວົນກະວາຍໄມ່ສົງບ ເພຣະກຳລັງແຫ່ງຄວາມເພີຍທີ່ທນໄດ້ແສນຍາກເລື່ອດແທງເວົາ.

ໂອ ຮາຊກຸມາຮ ! ພວກເຫວົດເຫັນເຮັດວຽກກັນ ກລ່າວ່ວ່າ ພຣະສມັນໂຄດມທຳກາລະເສີຍແລ້ວ, ບາງພວກກລ່າວ່ວ່າ ພຣະສມັນໂຄດມໄມ້ໃຊ້ທຳກາລະແລ້ວ ເປັນແຕ່ກຳລັງທຳກາລະອູ່, ບາງພວກກລ່າວ່ວ່າ ໄນໃຊ້ເຊັ່ນນີ້ ຈະວ່າ ພຣະສມັນໂຄດມທຳກາລະແລ້ວ

หรือกำลังทำการละอยู่ ก็ไม่ชอบทั้งสองสถาน พระสมณโคดม เป็นพระอรหันต์ นั่นเป็นการอยู่ของท่าน, การอยู่เช่นนั้น เป็นการอยู่ของพระอรหันต์ ดังนี้.

(wareeที่ ๗) ราชกุมาร ! ความคิดอันนี้ได้เกิดขึ้น แก่เราว่า ถ้ากระไรเราพึงปฏิบัติการอดอาหารโดยประการ ทั้งปวงเลี่ย. ราชกุมาร ! ครั้นนี้พวกราชาเด็กมาหาเรแล้ว กล่าวว่า “ท่านผู้นี้รุثกุช ! ท่านอย่าปฏิบัติการอดอาหาร โดยประการทั้งปวงเลย ถ้าท่านจักปฏิบัติการอดอาหารโดย ประการทั้งปวงใชรร พวกราชาเด็กเจ้าจักแทรกโภชานเป็นทิพย์ ลงตามขุมขนของท่าน ท่านจักมีชีวิตอยู่ได้ด้วยโภชานนั้น”. ราชกุมาร ! ความคิดนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เราปฏิญญาการไม่ บริโภคอาหารด้วยประการทั้งปวงด้วยตนเอง ถ้าเทวดาเหล่านี้ แทรกโภชานเป็นทิพย์ลงตามขุมขนแห่งเรแล้ว ถ้าเราจะมี ชีวิตอยู่ด้วยโภชานนั้น ข้อนี้จักเป็นมุสาแก่เราไป ดังนี้. ราชกุมาร ! เราบอกห้ามกะเทวดาเหล่านั้นว่าอย่าเลย.

ราชกุมาร ! ความคิดอันนี้ได้เกิดมีแก่เราว่า ถ้ากระไร เราบริโภคอาหารผ่อนให้น้อยลง วันละฝายเมื่อบ้าง เท่าเยื่อ ถั่วเขียวบ้าง เท่าเยื่อถั่วพูบ้าง เท่าเยื่อถั่วคำบ้าง เท่าเยื่อใน เมล็ดบัวบ้าง ดังนี้. ราชกุมาร ! เราได้บริโภคอาหาร

ผ่อนน้อยลงวันละพายมีอបัง เท่าเยื่อถั่วเขียวบัง เท่าเยื่อถั่วพูบัง เท่าเยื่อถั่วคำบัง เท่าเยื่อในเมล็ดบัวบังแล้ว.

ราชกุมาร ! เมื่อเป็นเช่นนั้นร่างกายของเราได้ถึงการซูบพอลงยิ่งนัก. เพราะโภชนาที่เรามีอาหารน้อย : อวัยวะใหญ่น้อยของเราเป็นเหมือนเตาวัลย์อาสีติกบรรพ หรือเอกสารพบรรพ, เนื้อที่ตะโพกที่นั่งทับของเรา มีสันฐานดังเท้าอูฐ, ข้อกระดูกสันหลังของเราผุดขึ้นกระรากกระเตาวัลย์วัฏภูนาวลี, ซึ่โครงของเราห่องเหริงเหมือนกลอนศาลา อันเก่าคร่าคร่า, ดาวคีอุดวงตาของเรา กล่มเล็กอยู่ในกระบอกตา ดุจเงาแห่งดวงดาวที่ปรากฏอยู่ในบ่อน้ำอันลึก นั่นนั่น, ผิวนังศีรษะของเราเที่ยวyan เม้มอนน้ำเต้าอ่อน ที่ตัดมาแต่ยังสด ถูกแัดเผาเที่ยวyan เช่นเดียวกัน.

ราชกุมาร ! เราคิดว่า จะจับพื้นท้องครั้นจับเข้ากี ถูกถึงกระดูกสันหลังตลอดไป, คิดว่าจะจับกระดูกสันหลัง ครั้นจับเข้ากีถูกถึงพื้นท้องด้วย, หนังท้องกับกระดูก สันหลังของเราชิดกันสนิท; เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย. ราชกุมาร ! เราคิดจะถ่ายปัสสาวะหรืออุจจาระ กีเซล้มราบ ออยู่ ณ ที่นั่นเอง.

ราชกุมาร ! เรายังจะให้กายมีความสุขบ้าง จึงลูบไปตามตัวด้วยฝ่ามือ ขณะมีรากอันเน่าหลุดตกลงจากกาย; เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย.

โอ ราชกุมาร ! มนุษย์ทั้งหลายเห็นเราแล้วกล่าวว่า พระสมณโคดมดูดคำไป, บางพวกลกล่าวว่า พระสมณโคดมไม่คำ เป็นแต่คล้ำไป, บางพวกลกล่าวว่าจะคำก็ไม่เชิง จะคล้ำก็ไม่เชิง พระสมณโคดนมีผิวเผือดไปเท่านั้น. ราชกุมาร ! ผิวพรรณที่เคยบริสุทธิ์ผุดผ่องของตถาคต มากลายเป็นถูกทำลายลงแล้ว เพราะความที่ตนมีอาหารน้อยนั้น.

ทรงประพฤติอัตตกิลมานุโยค

(วัตรของเดียรถีย์)

๔๑

- ป้าดี ม. ๑๒/๑๔๙๗/๑๗๗.

สารีบุตร ! เรอาตถาคตรู้เฉพาะซึ่ง พระมหาจาร్ย อันประกอบด้วยองค์ ๔ ที่ได้ประพฤติแล้ว ; ตปสสีวัตร เราก็ได้ประพฤติอย่างยิ่ง, ลูขวัตร เราก็ได้ประพฤติอย่างยิ่ง, เชคุจจิวัตร เราก็ได้ประพฤติอย่างยิ่ง, ปวิตตวัตร เราก็ได้ ประพฤติอย่างยิ่ง.

ในวัตร ๔ อย่างนั้น นี้เป็น ตปสสีวัตร (วัตรเพื่อมีตนะ) ของเรา คือ เราได้ประพฤติเปลือยกาย มีมรรยาทอันปล่อยทิ้งเสียแล้ว เป็นผู้ประพฤติเช็ดอุจจาระของตนด้วยมือ ถือเป็นผู้ไม่รับอาหารที่เขาร้องเชิญว่าท่านผู้เจริญจะมา ไม่รับอาหารที่เขาร้องนิมนต์ว่าท่านผู้เจริญจะหยุดก่อน ไม่ยินดีในอาหารที่เขานำมาจามเพาะ ไม่ยินดีในอาหารที่เขาทำอุทิศเจาะจง ไม่ยินดีในอาหารที่เขาร้องนิมนต์ เราไม่รับอาหารจากปากหม้อ ไม่รับอาหารจากปากภาชนะ ไม่รับอาหารคร่อมธูปประจำ ไม่รับอาหารคร่อมหอนไม้ ไม่รับอาหารคร่อมสาก ไม่รับอาหารของชนสองคนผู้บริโภคอยู่

ไม่รับอาหารของหญิงมีครรภ์ ไม่รับอาหารของหญิงที่กำลังให้บุตรดื่มนนมอยู่ ไม่รับอาหารของหญิงผู้ไปในระหว่างแห่งบุรุษ ไม่รับอาหารในอาหารที่มนุษย์ชักชวนร่วมกันทำ ไม่รับอาหารในที่ที่มีสุนัขเข้าไปยืนเฝ้าอยู่ ไม่รับอาหารในที่ที่เห็นแมลงวันบินไปเป็นหมู่ ๆ ไม่รับปลา ไม่รับเนื้อ ไม่รับสุรา ไม่รับเมรัย ไม่ดื่มน้ำอันดองด้วยแก伦 เรายังรับเรือนเดียวฉันคำเดียวบ้าง รับสองเรือนฉันสองคำบ้าง รับสามเรือนฉันสามคำบ้าง ... รับเจ็ดเรือนฉันเจ็ดคำบ้าง, เราเลี้ยงร่างกายด้วยอาหารในภาชนะน้อย ๆ ภาชนะเดียวบ้าง เลี้ยงร่างกายด้วยอาหารในภาชนะน้อย ๆ สองภาชนะบ้าง ... เลี้ยงร่างกายด้วยอาหารในภาชนะน้อย ๆ เจ็ดภาชนะบ้าง เราฉันอาหารที่เก็บไว้วันเดียวบ้าง ฉันอาหารที่เก็บไว้สองวันบ้าง ... ฉันอาหารที่เก็บไว้เจ็ดวันบ้าง, เราประกอบความเพียรในภัตตาหารและโภชนาด้วยปริยาโยย่างนี้ จนถึงกิ่งเดือนด้วยอาการอย่างนี้. เราหนึ่น มีผักเป็นภัตตาหาร มีสารแห่งหญ้ากับแก้เป็นภัตตาหาร มีลูกเดือยเป็นภัตตาหาร มีเปลือกไม้เป็นภัตตาหาร มีสาหร่ายเป็นภัตตาหาร มีรำข้าวเป็นภัตตาหาร มีข้าวตังเป็นภัตตาหาร มีข้าวสารหักเป็นภัตตาหาร มีหญ้าเป็นภัตตาหาร มีโคมัย (ชี้วัว) เป็นภัตตาหาร

มีผลไม้และรากไม้ในป่าเป็นอาหารบ้าง บริโภคผลไม้อันเป็นไป (หล่นเอง) ยังชีวิตให้เป็นไปบ้าง. เราను่งห่มด้วยผ้าป่านบ้าง นุ่งห่มผ้าเจือกันบ้าง นุ่งห่มผ้าที่เข้าทึ้งไว้กับชาติพบ้าง นุ่งห่มผ้าคลุกฝุ่นบ้าง นุ่งห่มเปลือกไม้บ้าง นุ่งห่มหนังอชินะบ้าง นุ่งห่มหนังอชินะทึ้งเล็บบ้าง นุ่งห่มแผ่นหญ้าครองบ้าง นุ่งห่มแผ่นปอกรองบ้าง นุ่งห่มแผ่นกระดานรองบ้าง นุ่งห่มผ้าก้มพลพมคนบ้าง นุ่งห่มผ้าก้มพลทำด้วยขนทางสัตว์บ้าง นุ่งห่มปิกนกเค้าบ้าง (ศัพท์นี้แปลกที่ไม่มีคำว่าก้มพล) เรายังตัดผ้าและหนวด ประกอบตามชี้งความเพียรในการตัดผ้าและหนวด, เราเป็นผู้ยืนกระหຍ់ห้ามเสียชี้งการนั่ง, เป็นผู้เดินกระหຍ់ ประกอบตามชี้งความเพียรในการเดินกระหຍ់บ้าง, เราประกอบการยืนการเดินบนห南瓜 สำเร็จการนอนบนที่นอนทำด้วยห南瓜, เราประกอบตามชี้งความเพียร ในการลงสู่น้ำเวลาเย็นเป็นครั้งที่สามบ้าง, เราประกอบตามชี้งความเพียรในการทำ(กิเลสใน) กายให้เหือดแห้ง ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่นนี้ ด้วยอาการอย่างนี้ สารีบุตร! นี่แล เป็นวัตรเพื่อความเป็นผู้มีตະจะของเรา.

สารีบุตร ! ในวัตรสื่อຢ່າງນັ້ນ ນີ້ເປັນ ລູຂວັຕຣ (ວັດໃນ
ກາຮເຕຣ້າທຳອງ) ຂອງເຮົາ ຄື່ອ ອຸລື່ເກຣະກຣັງແລ້ວທີ່ກາຍສິນປີເປັນ
ອັນມາກເກີດເປັນສະເກີດຂຶ້ນ. ສາຮີບຸຕຣ ! ເປີຍບ່ານມືອນຕອ
ຕະໂກນານປີມີສະເກີດຂຶ້ນແລ້ວ ຈັນໄດ້ກິຈັນນັ້ນ ອຸລື່ເກຣະກຣັງ
ແລ້ວທີ່ກາຍ ສິນປີເປັນອັນມາກຈານເກີດເປັນສະເກີດຂຶ້ນ. ສາຮີບຸຕຣ !
ຄວາມຄິດນີກວ່າ ໂອຫນອ ເຮົາພິ້ງລູບຮຸລື່ນີ້ອອກເສີຍດ້ວຍຝ່າມູເຄີດ
ດັ່ງນີ້ ໄນມີແກ່ເຮົາ, ແນ້ຄວາມຄິດນີກວ່າກີ່ຫຼືອໜແລ່ລ່າອື່ນ
ພິ້ງລູບຮຸລື່ນີ້ອອກເສີຍດ້ວຍຝ່າມູເຄີດ ດັ່ງນີ້ ກົມໄດ້ມີແກ່ເຮົາ.
ສາຮີບຸຕຣ ! ນີ້ແລ ເປັນວັດໃນຄວາມເປັນຜູ້ເຕຣ້າທຳອງຂອງເຮົາ.

ສາຮີບຸຕຣ ! ໃນວັດສື່ອຢ່າງນັ້ນ ນີ້ເປັນ ເຊຄຸຈົລົວຕຣ
(ວັດໃນຄວາມເປັນຜູ້ຮັງເກີຍ) ຂອງເຮົາ ຄື່ອ ສາຮີບຸຕຣ ! ເຮັນນັ້ນ
ມີສົດກໍາວ່າໄປ ມີສົດກໍາວ່າກລັບ ໂດຍອາກເຫັນທີ່ຄວາມເອັນດູ
ອ່ອນໂຍນຂອງເຮົາພິ້ງບັນເກີດຂຶ້ນ ແມ່ນໃໝ່ຍາດແຫ່ງນໍ້າ ວ່າເຮົາຍ່າ
ທຳສັດວົນ້ອຍ ๆ ທັ້ງໝາຍ ທີ່ມີຄົດໄມ່ເສມອກັນໃຫ້ລຳບາກເລີຍ.
ສາຮີບຸຕຣ ! ນີ້ແລເປັນວັດໃນຄວາມເປັນຜູ້ຮັງເກີຍຈອງເຮົາ.

ສາຮີບຸຕຣ ! ໃນວັດສື່ອຢ່າງນັ້ນ ນີ້ເປັນ ປວິວິຕວັດຕຣ
(ວັດໃນຄວາມເປັນຜູ້ສັດທ່ວ່າແລ້ວ) ຂອງເຮົາ ຄື່ອ ສາຮີບຸຕຣ ! ເຮັນນັ້ນ
ເຂົ້າສູ່ຮ່າວປ່າແໜ່ງໄດ້ແໜ່ງໜຶ່ງແລ້ວແລ້ວຍູ່ ເມື່ອເຫັນຄົນເລື່ອງໂຄ
ຫຼືອຄົນເລື່ອງປຸ່ຄຸສັດວົງ ຫຼືອຄົນເກີຍວ່າຫຼັກ ຫຼືອຄົນຫາໄມ້ ຫຼືອຄົນ

ทำงานในป่ามา เราก็รีบลัดเลาจากป่านี้ไปป่าโน้น จากรกชฎนี สู่รกรชฎโน้น จากลุ่มน้ำสู่ลุ่มน้ำ จากดอนนี้สู่ดอนโน้น เพราะเหตุคิดว่า ขอคนพากันนั้นอย่าเห็นเราเลย และเราก็อย่าได้เห็นชนพากันนั้น. สารีบุตร ! เปรียบเหมือนเนื้ออันอยู่ในป่า เห็นมนุษย์แล้วย่อමเลาลัดจากป่านี้สู่ป่าโน้น จากรกชฎนี สู่รกรชฎโน้น จากลุ่มน้ำสู่ลุ่มน้ำ จากดอนนี้สู่ดอนโน้น, ฉันได้กิจันนั้น ที่เราเมื่อเห็นคนเลี้ยงโค หรือคนเลี้ยงปศุสัตัว หรือคนเกี่ยวหญ้า หรือคนหาไม้ หรือคนทำงานในป่ามา ก็รีบเลาลัดจากป่านี้สู่ป่าโน้น จากรกชฎนี สู่รกรชฎโน้น จากลุ่มน้ำสู่ลุ่มน้ำ จากดอนนี้สู่ดอนโน้น ด้วยหวังว่า คนพากันนี้ อย่าเห็นเราเลย และเราก็อย่าได้เห็นคนพากันนั้น. สารีบุตร ! นี้แล เป็นวัตรในความเป็นผู้สัจจ์ทั่วของเรา.

สารีบุตร ! เราันน โโคเหล่าได้ออกจากคอกหาคนเลี้ยงมิได้, เราก็คลานเข้าไปในที่นั้น ถือเอาคอมัยของลูกโค น้อย ๆ ที่ยังดื่มนนมแม่เป็นอาหาร. สารีบุตร ! มูตรและกรีส (ปัสสาวะและอุจจาระ) ของตนเอง ยังไม่หมดเพียงได้ เราก็ถือมูตรและกรีสนั้นเป็นอาหารตลอดกาลเพียงนั้น. สารีบุตร ! นี้แล เป็นวัตรใน มหาวิกฤติโภชนวัตร ของเรา.

สารีบุตร ! เราแลเข้าไปสู่ชัฏแห่งป่า่น่าสะพรึงกลัว
แห่งไดแห่งหนึ่งแล้วแลอยู่. เพราะชัฏแห่งป่านี้กระทำ
ซึ่งความกลัวเป็นเหตุ ผู้ที่มีสันดานยังไม่ปราศจากราคะ
เข้าไปสู่ชัฏแห่งป่านี้แล้ว โอมชาติย่อ้มชูชันโดยมาก.
สารีบุตร ! เราనັນในراتรีทั้งหลาย อันมีในถูกหนาระหว่าง
แปดวัน เป็นสมัยที่ตกแห่งทิมະอันเย็นเยือก กลางคืนเรอญ່
ที่กลางแจ้ง กลางวันเรอຍ່ในชัฏแห่งป่า. ครั้นถึงเดือน
สุดท้ายแห่งถูกร้อน กลางวันเรอຍ່ที่กลางแจ้ง กลางคืน
เรอຍ່ในชัฏแห่งป่า. สารีบุตร ! คาดาน่าเศรษฐี อันเรา
ไม่เคยฟังมาแต่ก่อน มาแจ้งแก่เราว่า :-

“เรานั้นแห้ง (ร้อน) แลวผู้เดียว, เปียกแลวผู้เดียว,
อยู่ในป่า่น่าสะพรึงกลัวแต่ผู้เดียว, เป็นผู้มีกายอันเปลือยเปล่า
ไม่ผิงไฟ, เป็นมุนิขวนขวยแสวงหาความบริสุทธิ์.” ดังนี้.

สารีบุตร ! เราనັນอนในป่าชา ทับกระดูกแห่ง¹
ชา กศพทั้งหลาย ผุ้งเด็กเลี้ยงโคงเข้ามาใกล้เรา ให้ร้องไส่
หูเราบ้าง ถ่ายมูตรรดบ้าง ชัดผุ่นใสบ้าง เอาไม้แหลม ๆ
ทิ่มช่องหูบ้าง. สารีบุตร ! เราไม่รู้สึกซึ้งจิตอันเป็นบาปต่อ
เด็กเลี้ยงโคงทั้งหลายเหล่านี้ แม้ด้วยการทำความคิดนึกให้
เกิดขึ้น. สารีบุตร ! นี้เป็น วัตรในการอยู่อุเบกษา ของเรา.

สารีบุตร! สมณพราหมณ์บางพวกมักกล่าวมักเห็นอย่างนี้ว่า “ความบริสุทธิ์มีได้เพาะอาหาร”, สมณพราหมณ์พวknนักกล่าวกันว่า พวกราจเลี้ยงชีวิตให้เป็นไปด้วยผลกะเบา^๑ ทั้งหลายเด็ด. สมณพราหมณ์เหล่านั้น จึงเคี้ยวกินผลกะเบาบาง เคี้ยวกินกะเบาตำผงบ้าง ดื่มน้ำคั้นจากผลกะเบาบ้าง ย้อมบริโภคผลกะเบาอันทำให้เปลกลๆ มือย่างต่างๆ บ้าง. สารีบุตร! เราก็ได้ใช้กะเบาผลหนึ่งเป็นอาหาร. สารีบุตร! คำเล่าลืออาจมีแก่เรอว่า ผลกะเบาในครั้งนั้นใหญ่มาก ข้อนี้เรออย่างเด่นอย่างนั้น ผลกะเบาในครั้งนั้นก็โตเท่านี้เป็นอย่างยิ่ง เม้มือนในครั้งนี้เหมือนกัน. สารีบุตร! เมื่อเราจันกะเบาผลเดียวเป็นอาหาร ร่างกายได้ถึงความชูบผอมอย่างยิ่ง. เถวัลย์ยาสีติกบรรพ หรือถ้าการบรรพมีสัณฐานเช่นไร อวัยะน้อยใหญ่ของเราก็เป็นเหมือนเช่นนั้น เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย. รอยเท้าอูฐมีสัณฐานเช่นไร รอยตะโพกนั้นทับของเราก็มีสัณฐานเช่นนั้น เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย. เถว้วภูวนาวพมีสัณฐานเช่นใด กระดูกสันหลังของเราก็เป็นข้อๆ มีสัณฐานเช่นนี้ เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย. กลอน (หรือจันทัน) แห่งศalaที่ครั่วคร่า

---

๑. สัพท์ กอก นี้ แปลว่า พุทรา ก็ได้, กอกเหลหีติ พทเรหิ, ปปญ. ๒/๖๕. -ผู้แปล

เกะกะมีสัณฐานเช่นไร ซึ่โครงของเราก็เกะกะมีสัณฐานเช่นนั้น เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย ดวงดาวที่ปรากฏในนำ ในบ่อน้ำอันลึก ปรากฏอยู่ลึกจันได ดวงดาวคือลูกตาของเรา ปรากฏอยู่ลึกในเบ้าตาจันนั้น เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย นำเต้าที่ขาดตัดแต่ยังอ่อน ครั้นถูกломและเดดยื่อมเที่ยวญี่ มีสัณฐานเช่นไร หนังศีรษะแห่งเราก็เที่ยวญี่มีสัณฐานเช่นนั้น เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย.

สารีบุตร ! เราตั้งใจว่าลูบห้อง ก็ลูบถูกกระดูก สันหลังด้วย ตั้งใจว่าลูบกระดูกสันหลัง ก็ลูบถูกห้องด้วย. สารีบุตร ! หนังห้องกับกระดูกสันหลังของเราริดกันสนิท เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อย. สารีบุตร ! เราเมื่อคิดว่า จักถ่ายอุจจาระปัสสาวะก็ล้มพับอยู่ตรงนั้น เพราะความเป็น ผู้มีอาหารน้อย.

สารีบุตร ! เราเมื่อจะบรรเทาชึงกายนั้นให้มีความ สุขบ้าง จึงลูบตัวด้วยฝ่ามือ เมื่อเราลูบตัวด้วยฝ่ามือ ขนที่ มีรากเน่าแล้วได้หลุดออกจากกายร่วงไป เพราะความเป็น ผู้มีอาหารน้อย.

(ต่อจากนี้ มีเรื่องการบริสุทธิ์เพระอาหารอย่างเดียว กันกับการบริโภคผลกากบาท ต่างกันแต่แทนผลกากบาทเป็น ถ้วนเขียว, งา, ข้าวสาร เท่านั้น. พระองค์ได้ทดลองเปลี่ยนทุกๆ อย่าง. เรื่องดังต่อไปนี้แสดงว่า พระองค์ได้เคยทรงประพฤติวัตรของเดียรธีร์ ที่เรียกว่า อัตตอกิลมานุโยค และทุกๆ อย่าง สรุปเรียกได้ว่า ส่วนสุดฝ่ายข้างตึง ที่พระองค์สอนให้เว้นในยุคหลัง. วัตรเหล่านี้ สันนิษฐานว่าทำให้หลัง การไปสำนัก ๒ ดาวส. ถ้าที่หลังก็ต้องก่อนเบญจวัดคีดีไปอยู่ด้วย ยุติเป็นอย่างไรแล้วแต่วินิจฉัย เพระจะทำความเพียรนานถึง ๖ ปี ได้เหตุผลเป็นอย่างไรโปรดเผยแพร่กันฟังด้วย. -ผู้แปล)

ทรงแน่พระทัยว่าไม่อาจตรัสรู้ เพราะ การทำทุกรกิริยา

๔๒

- ป้าอี มู. ม. ๑๖๒/๑๖๒/๑๙๖.

สารีบุตร ! ด้วยอธิยา^๑ (เครื่องออกไปจากขาศัก) แม้ชนิดนั้น ด้วยปฏิปทาชนิดนั้น ด้วยทุกรกิริยานิดนั้น, เราไม่ได้บรรลุแล้วซึ่ง omniriyanya ที่สันวิเสส ที่ยิ่งไปกว่าธรรมดากแห่งมนุษย์เลย. ข้อนั้น เพราะเหตุไรเล่า ข้อนั้น เพราะเหตุว่าไม่มีการถึงทับซึ่งอริยปัญญา อันเป็นอริยปัญญาที่ถึงทับแล้วจักเป็นนิยานิกธรรมอันประเสริฐ นำผู้ปฏิบัติตามนั้นให้ถึงความลึ่นทุกข์โดยชอบ นั่นเที่ยว.

๑. อธิยา คำนี้ถือเอาตามพระบาลีในปาสราสิสูตร ม. ม. และโพธิกุมารสูตร ม. ม. ซึ่งเป็นอธิบาย ตรงกัน; ส่วนบาลี มหาสีหนาทสูตร นี่เป็น อธิยา. -ผู้แปล

ทรงกลับพระทัยฉันอาหารหยาบ

๔๗

- ป้าตี บ. ม. ๑๓/๔๔๙/๕๐๔.

ราชกุมาร ! ความคิดอันนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ในอดีตกาลอันยาวยืนก็ตี ... ในอนาคตกาลอันยาวยืนก็ตี ... แม่ในปัจจุบันนี้ก็ตี, สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดที่ได้เสวยทุกขเวทนากล้าแข้ง เผิดร้อน อันเกิดจากการทำความเพียรอย่างสูงสุด ก็เท่าที่เราได้เสวยอยู่นี้ ไม่ยิ่งไปกว่านี้ได้, ก็แต่ว่าเราอาจบรรลุธรรมอันยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ หรืออลมริยญาณทั้งสัมโนทิเศษ (อลมริยญาณทสุสัมโนทิเศษ) ด้วยทุกรกิริยาอันกล้าแข้ง แบบเด็ดนี้ไม่. ะรอยหนทางแห่งการตรัสรู้จักพึงมีโดยประการอื่น.

ราชกุมาร ! ความระลึกอันนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เอกกิเรย়ং জামী দোষ্যে মেঝে অন রেকনা হেঁগে বিদা রেন্সঁ ষণ রং মেঁহাবা মী জে যেন্সনিথ মী জে সংড় লেও জাক কাম এ এ কুচল রুম হঁগ হালয় ব্রুল প্রস্তুম মান মী বিক বিজাৰ মী পৃতি এ এ সু ও জে গে ডে টে বিকে লেও লেও যু এ রোয়ন নেন্জ জে পেন তাগ হেঁগে গ্র ত্র স্বৰ্ব বাং দং নী.

ราชกุมาร ! วิญญาณอันแล่นไปตามความระลึกได้มีแล้วแก่เราว่า นี่แล แนวแล้วหนทางแห่งการตรัสรู้ ดังนี้.

ราชกุமาร ! ความสังสัยอันนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เรายังจะกล้าวต่อความสุข ชนิดที่เว้นจากการและอกุศลธรรม หรือไม่หนอ ? ราชกุุมาร ! ความแนใจอันนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เราไม่ควรกล้าวต่อสุขอันเว้นจากการและอกุศลธรรมทั้งหลาย.

ราชกุุมาร ! ความคิดได้มีแก่เราสืบไปว่า ก็ความสุข ชนิดนั้น คนที่มีร่างกายหิวโหยเกินกว่าเหตุเช่นนี้ จะบรรลุได้ โดยง่ายไม่ได้เลย ถ้าในเราพึงกลืนกินอาหารหายบ คือข้าวสุก และขนมสุดเผ็ด.

ราชกุุมาร ! เราได้กลืนกินอาหารหายบ คือข้าวสุก และขนมสุดเผ็ดแล้ว.

ปัญจัคคีย์หลีกไป

๔๔

- ป้าอี ม. ม. ๑๗/๔๔๙/๕๐๘.

ราชกุமาร ! เรานั้นได้กลืนกินอาหารหายาบ คือข้าวสุก และขนมสุดแล้ว.

ราชกุมา ! ก็ครั้งนั้นมีกิกขุผู้เป็นพากัน ๕ รูป (ปัญจัคคีย์) เป็นผู้คอยบำรุงเราด้วยหัวอยู่ว่า พระสมณโคดม ได้บรรลุธรรมได จักบอกธรรมนั้นแก่เราทั้งหลาย.

ราชกุมา ! ครั้นตถาคตกลืนกินอาหารหายาบ คือ ข้าวสุกและขนมสุดแล้ว กิกขุผู้เป็นพากัน ๕ รูปนั้น พากัน หน่ายในเรา หลีกไปเสีย ด้วยคิดว่าพระสมณโคดมเป็นคน มักมาก คล้ายความเพียรเวียนมาเป็นคนมักมากเสียแล้ว ตั้งนี้.

ความฝันครั้งสำคัญ ก่อนตรัสรู้

๔๕

- บาลี บัญจก. อ. ๒๖/๒๖๗/๑๙๖.

ภิกขุทั้งหลาย! ความฝันครั้งสำคัญ (มหาสุบิน) ๕ อย่าง ได้ปรากฏแก่ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งเมื่อ ก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่. ๕ อย่าง คืออะไรบ้างเล่า? คือ:-

มหาปฐีนี้เป็นที่นอนอันใหญ่ของตถาคต จอมเขา ทิมวันต์เป็นหมอน มือข้างซ้ายพาดลงที่สมุทรด้านตะวัน ออก มือข้างขวาพาดลงที่สมุทรด้านตะวันตก เท้าทั้งสอง หย่อนลงที่สมุทรด้านทักษิณ. ภิกขุทั้งหลาย! นี้เป็นมหา สุบินข้อที่ ๑ ได้มีแล้วแก่ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งเมื่อก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่.

ข้ออื่นอีก: หญ้าคา^๑ งอกขึ้นจากสะเดื้อ ขึ้นไปสูง จดฟ้า. ภิกขุทั้งหลาย! นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๒ ได้มีแล้ว แก่ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งเมื่อก่อนแต่การ ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่.

ข้ออื่นอีก: หนอนทั้งหลาย มีสีขาวหัวดำ คลานขึ้น มาตามเท้าจนถึงเข่า. ภิกขุทั้งหลาย! นี้เป็นมหาสุบิน

๑. ศัพท์นี้ บาลีเป็น ติริยา นาม ดิณชาติ แปลว่าหญ้าแพรก็เคยเปลกัน. - ผู้แปล

ข้อที่ ๓ ได้มีแล้วแก่ตذاคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่.

ข้ออื่นอีก : นกหิ้งลาย สีจำพวก มีสีต่าง ๆ กัน มาแล้วจากทิศหิ้งสี หมอบลงที่โกลเหล้าแล้ว กลายเป็นลีขาวหมด. กิกขุหิ้งลาย ! นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๔ ได้มีแล้วแก่ตذاคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่.

ข้ออื่นอีก : ตذاคตได้เดินไปบนอุจาระกองใหญ่ เมื่อนภูเขา อุจาระมิได้เป็นเลย. กิกขุหิ้งลาย ! นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๕ ได้มีแล้วแก่ตذاคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่.

กิกขุหิ้งลาย ! ข้อว่ามหาปฐพนีเป็นที่นอนใหญ่ของตذاคต จอมเข้าหิมวันต์เป็นหมอน มือข้างซ้ายพาดลงที่สมุทรด้านตะวันออก มือข้างขวาพาดลงที่สมุทรด้านตะวันตก เท้าหิ้งสองหย่อนลงในสมุทรด้านทักษิณนั้น เป็นมหาสุบินข้อที่ ๑ เพื่อให้รู้ข้อที่ตذاคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ.

ข้อว่าหญ้าคงอกจากสะเดื้อ ขึ้นไปสูงจดฟ้า เป็นมหาสุบินข้อที่ ๒ เพื่อให้รู้ข้อที่ตذاคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า

ได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะซึ่งอริยอัฏฐังคิกมรรค แล้วประกาศ
เพียงไร แก่นนุชย์และเทวดา.

ข้อว่าหนอนทั้งหลายมีสีขาวหัวดำคลานขึ้นมาตาม
เท้าจนถึงเข่านั้น เป็นมหาสุบินข้อที่ ๓ เพื่อให้รู้ข้อที่คุณหัสส์
ผู้นุ่งขาวเป็นอันมาก ถึงตถาคตเป็นที่พึงตลอดชีวิต.

ข้อว่านกสีจำพวกมีสีต่าง ๆ กัน มาจากทิศทั้งสี่
หมوبลงที่เท้าแล้วกลายเป็นสีขาวหมดนั้น เป็นมหาสุบิน
ข้อที่ ๔ เพื่อให้รู้ข้อที่ วรรณะสีจำพวกเหล่านี้ คือ กษัตริย์
พระมหาณ์ เวสส์ สูทท์ ได้ออกจากเรือนมาบวชในธรรมวินัย
ที่ตถาคตประกาศแล้ว อย่างไม่เกี่ยวข้องด้วยเรื่อง ย่อมทำให้
แจ้งชีงวิมุตติอันไม่มีอื่นยิ่งไปกว่าได.

ข้อว่าตถาคตเดินไปบนกองอุจาระใหญ่เหมือนภูเขา
อุจาระไม่เป็นเลียนนั้น เป็นมหาสุบินข้อที่ ๕ เพื่อให้รู้ข้อที่
ตถาคตเป็นผู้มีลักษณะบริกรขาร คือ จีวร บิณฑบาต เสนานนะ
และคิลานปัจจัยเภสัชทั้งหลาย แต่ตถาคตไม่ติดตาม ไม่ทรงใจ
ในลักษณะนั้น, เมื่อบริโภค ก็บริโภคด้วยความเห็นโทษ มีปัญญา
เป็นเครื่องออกไปพ้นจากทุกข์ได.

ทรงทำลายความชลاد ก่อนตรัสรู้

๕๖

- ปาตี บ. ม. ๑๔/๒๙๗/๓๐.

ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ มีความรู้สึกว่า เสนาสนใจอันสงัด คือป่าและป่าเปลี่ยว เป็นเสนานะยากที่จะเสพได้ ความสงัดยากที่จะทำได้ ยากที่จะยินดีในการอยู่ผู้เดียว ป่าทึ่งหลายเป็นประหนึ่งว่านำไปเสียแล้วซึ่งใจแห่งภิกษุผู้ยังไม่ได้สามาริ.

พระมหาณ ! สมณะหรือพระมหาณเหล่าใด มีกรรมทางกายไม่บริสุทธิ์ เสพเสนานะสงัด คือป่าและป่าเปลี่ยวอยู่ เพราะโทษคือกรรมทางกาย อันไม่บริสุทธิ์ของตนแล สมณ-พระมหาณผู้เจริญเหล่านั้น ยอมเรียกร้องมาซึ่งความชลัดและความกลัวอย่างอกุศล. ส่วนเราเอง หาได้เป็นผู้มีกรรมทางกายอันไม่บริสุทธิ์ แล้วเสพเสนานะสงัด คือป่าและป่าเปลี่ยวไม่ : เราเป็นผู้มีกรรมทางกายอันบริสุทธิ์. ในบรรดาพระอริยเจ้าทั้งหลายผู้มีกรรมทางกายอันบริสุทธิ์ และเสพเสนานะอันสงัด คือป่าและป่าเปลี่ยว เราเป็นอริยเจ้าองค์หนึ่งในพระอริยเจ้าเหล่านั้น. พระมหาณ ! เรามองเห็นความเป็นผู้มีกรรมทางกายอันบริสุทธิ์ในตนอยู่ จึงถึงความเป็นผู้มีชันอันตกสนิทแล้ว (ไม่ขนพอง) อยู่ในป่าได้.

พระมหาณ ! สมณะหรือพระมหาณเหล่าได มีวิจกรรม
ไม่บริสุทธิ์ ... มีมโนกรรมไม่บริสุทธิ์ ... มีอาชีวะไม่บริสุทธิ์,
... มือกิษามาก มีความกำหนดแก่กล้าในการทั้งหลาย, ...
มีจิตพยาบาท มีคำริช้ำในใจ, ... มีถินมิಥະกลุ่มรุ่มจิต, ...
มีจิตฟุ่งเข็นไม่สงบ, ... มีความระแวงมีความสงสัย, ... เป็นผู้
ยกตนข่มท่าน, ... เป็นผู้มักหาดเสียฯ มีชาติแห่งคนคลาด,
... มีความปรารถนาเต็มที่ในลักษณะและสรรเสริญ, ...
เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรเลวทราม, ... เป็นผู้ละสติ
ปราศจากสัมปชัญญะ, ... มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตหมุนไปผิด, ...
มีปัญญาเลื่อมทรม เป็นคนพุดบ้าน้ำลาย, (อย่างได้อย่างหนึ่ง)
... เสพเสนาสนะสังด คือป่าและป่าเปลี่ยวออยู่ เพราะໂທ
(อย่างได้อย่างหนึ่ง) นั้นของตนแล สมณะพระมหาณผู้เจริญเหล่า
นั้น ย่อมเรียกร้องมาซึ่งความคลาด และความกลัวอย่างอกุศล.
ส่วนเราเองหาได เป็นผู้ (ประกอบด้วยไทยนั้นๆ อย่างได้อย่างหนึ่ง)
มีวิจกรรมไม่บริสุทธิ์ (เป็นต้น) ไม่ : เราเป็นผู้มีวิจกรรม
อันบริสุทธิ์ (และปราศจากໂທเหล่านั้นทุกอย่าง) ในบรรดา
พระอริยเจ้าทั้งหลายผู้มีวิจกรรมอันบริสุทธิ์ (เป็นต้น) และเสพ
เสนาสนะสังด คือป่าและป่าเปลี่ยว เราเป็นอริยเจ้าองค์หนึ่ง
ในพระอริยเจ้าเหล่านั้น. พระมหาณ ! เรามองเห็นความเป็น

ผู้มีวิจิกรรมอันบริสุทธิ์ (เป็นต้น) ในตอนอยู่เจิงถึงความเป็นผู้มีขัน อันตกสนิทแล้ว อยู่ในป่าได้.

พระมหาณ ! ความตกลงใจอันนี้ได้มีแก่เราว่า ถ้ากระไร ในราตรีอันกำหนดได้แล้วว่า เป็นวัน ๑๔, ๑๕ และ ๙ ค่ำ แห่งปีกข์ สวนอันถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ป่าอันถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ต้นไม้อันถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ เหล่าใดเป็นที่น่าสะพรึงกลัว เป็นที่ชูชนแห่งโภมชาติ เราพึงอยู่ในเสนาสนะเช่นนั้นเด็ด บางที่ เราอาจเห็นตัวความชลัดและความกลัวได้. พระมหาณ ! เราได้อยู่ในเสนาสนะเช่นนั้น ในวันอันกำหนดนั้นแล้ว.

พระมหาณ ! เมื่อเราอยู่ในเสนาสนะเช่นนั้น สัตว์ป่า แอบเข้ามา หรือวันกยูงทำกิ่งไม้แหงให้ตกลงมา หรือว่าลม พัดหยาบเยื่อใบไม้ให้ตกลงมา : ความตกลใจกลัวได้เกิดแก่ เราว่า นั่นความชลัดและความกลัวมาหาเราเป็นแน่. ความคิดค้นได้มีแก่เราว่า ทำไมหนอ เราจึงเป็นผู้พะวงแต่ใน ความชลัดกลัว ถ้าอย่างไร เราจะหักห้ามความชลัดกลัว นั้น ๆ เสีย โดยอิริยาบถที่ความชลัดกลัวนั้น ๆ มาสู่เรา.

พระมหาณ ! เมื่อเราจงกรมอยู่ ความชลัดกลัวเกิด มีมา เรายังคงรกรแก่ความชลัดกลัวนั้น, ตลอดเวลาหนึ่น เราไม่ยืน ไม่นั่ง ไม่นอน. เมื่อยืนอยู่ ความชลัดกลัว

เกิดมีมา เราก็ขึ้นยืน แก้ความชลัดกลัวนั้น, ตลอดเวลานั้น
เราไม่จงกรม ไม่นั่ง ไม่นอน. เมื่อเรานั่งอยู่ ความชลัดกลัว
เกิดมีมา เราก็ขึ้นนั่งแก้ความชลัดกลัวนั้น, ตลอดเวลานั้น
เราไม่จงกรม ไม่ยืน ไม่นอน. พระมหาณ! เมื่อเรานอนอยู่
ความชลัดกลัวเกิดมีมา เราก็ขึ้นนอนแก้ความชลัดกลัวนั้น,
ตลอดเวลานั้น เราไม่จงกรม ไม่ยืน ไม่นั่งเลย.

ทรงกันจิตจากการคุณในอดีต ก่อนตรัสรู้

๔๗

- ปาลี สพ. ส. ๑๘/๑๒๐/๑๗๓.

กิกขุทั้งหลาย ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรา
ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ มีความรู้สึกเกิดขึ้นว่า
การคุณห้าอันเป็นอดีต ที่เราเคยสัมผัสมากแล้วแต่ก่อน ได้
ดับไปแล้ว เพราะความแปรปรวนก็จริง แต่โดยมากจิตของ
เรามีจะแล่น ก็แล่นไปสู่การคุณอันเป็นอดีตนั้น, น้อยนัก
ที่จะแล่นไปสู่การคุณในปัจจุบันหรืออนาคตดังนี้。

กิกขุทั้งหลาย ! ความตกลงใจได้เกิดขึ้นแก่เรา
สืบไปว่า ความไม่ประมาทและลติ เป็นลิ่งชึงเราผู้หัวประจำชน
แก่ตนเองพึงกระทำให้เป็นเครื่องป้องกันจิต ใน เพราะ
การคุณห้าอันเป็นอดีต ที่เราเคยสัมผัสมากแล้วดับไปแล้ว
 เพราะความแปรปรวนนั้น.

กิกขุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้น ในเรื่องนี้, แม้จิต
ของพวกรเออทั้งหลาย เมื่อจะแล่น ก็คงแล่นไปในการคุณห้า
อันเป็นอดีต ที่พวกรเออเคยสัมผัสมากแล้วดับไปแล้ว เพราะ
ความแปรปรวน (เหมือนกัน) โดยมาก, น้อยนักที่จะแล่นไป
สู่การคุณในปัจจุบันหรืออนาคต. กิกขุทั้งหลาย ! เพราะ

เหตุนั้น ในเรื่องนี้ ความไม่ประมาทและสติ จึงเป็นสิ่งที่พวกรถ ผู้หวังประโยชน์แก่ตัวเอง พึงกระทำให้เป็นเครื่องป้องกันจิต ใน เพราะเหตุการคุณห้าอันเป็นอดีต ที่พวกรถ เดยสัมผัสรมา และดับไปแล้ว เพราะความแปรปรวนนั้น.

ทรงคอยความคุณวิตก ก่อนตรัสรู้

๔๗

- ปาจี ภู. ม. ๑๒/๐๓๖/๒๕๖๒.

กิกษุทั้งหลาย ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ได้เกิดความรู้ลึกอันนี้ขึ้นว่า เรายังทำวิตกทั้งหลายให้เป็นสองส่วนเดิม. กิกษุทั้งหลาย ! เราได้ทำ การวิตก พยาปាណวิตก วิพิงสาวิตก สามอย่างนี้ ให้เป็นส่วนหนึ่ง, ได้ทำ แนวขั้นวิตก อัพพยาปាណวิตก อวิพิงสาวิตก สามอย่างนี้ให้เป็นอีกส่วนหนึ่งแล้ว.

กิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไปอยู่อย่างนี้ การวิตกเกิดขึ้น เราเก็บรู้ชัดอย่างนี้ว่า การวิตกเกิดแก่เราแล้ว, การวิตกนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อเบิดเบียนตนบ้าง เบิดเบียนผู้อื่นบ้าง เบิดเบียนห้องส่องฝ่าย (คือห้องและผู้อื่น) บ้าง, เป็นไปเพื่อความดับแห่งปัญญา เป็นฝักฝายแห่งความคับแคน ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.

กิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเราริจารณาเห็นอยู่ ... อย่างนี้ การวิตกย่อมถึงอันตัวอยู่ไม่ได้. กิกษุทั้งหลาย ! เราได้ละ และบรรเทาการวิตกอันบังเกิดขึ้นแล้วและบังเกิดแล้ว กระทำให้ลื้นสุดได้แล้ว.

กิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียร
มีตนส่งไปอยู่อย่างนี้ พยาปอาทิตกเกิดขึ้น เรายังรู้ชัดอย่างนี้ว่า
พยาปอาทิตกเกิดแก่เราแล้ว, ก็พยาปอาทิตกนั้นย่อมเป็นไป
เพื่อเบี่ยดเบียนตนบ้าง เบี่ยดเบียนผู้อื่นบ้าง เบี่ยดเบียนทั้ง
สองฝ่ายบ้าง, เป็นไปเพื่อความดับแห่งปัญญา เป็นฝึกฝาย
แห่งความคับแคน ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.

กิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเรารู้จารณาเห็นอยู่ ... อย่างนี้
พยาปอาทิตกย่อมถึงช่วงอันตั้งอยู่ไม่ได้. กิกษุทั้งหลาย !
เราได้ละและบรรเทาพยาปอาทิตก อันบังเกิดขึ้นแล้วและ
บังเกิดแล้ว กระทำให้ลื้นสุดได้แล้ว.

กิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียร
มีตนส่งไปอยู่อย่างนี้ วิหิงสาวิตกเกิดขึ้น เรายังรู้ชัดอย่างนี้
ว่า วิหิงสาวิตกเกิดแก่เราแล้ว, ก็วิหิงสาวิตกนั้นย่อมเป็นไป
เพื่อเบี่ยดเบียนตนบ้าง เบี่ยดเบียนผู้อื่นบ้าง เบี่ยดเบียนทั้ง
สองฝ่ายบ้าง, เป็นไปเพื่อความดับแห่งปัญญา เป็นฝึกฝาย
แห่งความคับแคน ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.

กิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเรารู้จารณาเห็นอยู่ ... อย่างนี้
วิหิงสาวิตกย่อมถึงช่วงอันตั้งอยู่ไม่ได้. กิกษุทั้งหลาย !
เราได้ละและบรรเทาวิหิงสาวิตก อันบังเกิดขึ้นแล้วและ
บังเกิดแล้ว กระทำให้ลื้นสุดได้แล้ว.

ภิกขุทั้งหลาย ! ภิกขุตรึกตามตรงตามถึงอารมณ์
ได ๆ มาก จิตย่อmnน้อมไปโดยอาการอย่างนั้น ๆ : ถ้าภิกขุ
ตรึกตามตรงตามถึงความวิตกมาก ก็เป็นอันว่าละเนกขัมม-
วิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากซึ่งความวิตก; จิตของเรอนั้น
ย่อmnน้อมไปเพื่อความตรึกในการ. ถ้าภิกขุตรึกตามตรง
ตามถึงพยาปาทวิตกมาก ก็เป็นอันว่าละอพพยาปาทวิตกเสีย
กระทำแล้วอย่างมากซึ่งพยาปาทวิตก, จิตของเรอนั้นย่อmn
น้อมไปเพื่อความตรึกในการพยาบาท. ถ้าภิกขุตรึกตาม
ตรงตามถึงวิหิงสาวิตกมาก ก็เป็นอันว่าละอวิหิงสาวิตกเสีย
กระทำแล้วอย่างมากซึ่งวิหิงสาวิตก, จิตของเรอนั้นย่อmnน้อมไป
เพื่อความตรึกในการทำสัตว์ให้ลำบาก.

ภิกขุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนในคราวถดูสารท
คือเดือนสุดท้ายแห่งถดูfun คนเลี้ยงโโคต้องเลี้ยงผุ่งโโคในที่
แคน เพราะเต้มไปด้วยข้าวกล้า เขาต้องตีต้อนห้ามกันผุ่งโโค
จากข้าวกล้านั้นด้วยท่อนไม้ เพราะเขาเห็นโทย คือการถูก
ประหาร การถูกจับกุม การถูกปรับใหม่ การตีเตียน เพราะมี
ข้าวกล้านั้นเป็นเหตุ ข้อนี้ฉันได, ภิกขุทั้งหลาย ! ถึงเรา
ก็ฉันนั้น ไดเห็นแล้วซึ่งโทยความเลวทรามเศรษฐมองแห่ง^๓
อกุศลธรรมทั้งหลาย, เห็นอนิสงส์ในการออกจาก
ความเป็นฝึกฝ่ายของความผ่องแพร์แห่งกุศลธรรมทั้งหลาย.

กิกขุทั้งหลาย ! เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียง
มีตนส่งไปอยู่อย่างนี้ เนกขัมมวิตกย่อ้มเกิดขึ้น ... ^๑ อัพยาปอาท-
วิตกย่อ้มเกิดขึ้น ... อวิหิงสาวิตกย่อ้มเกิดขึ้น. เรากรุชัด
อย่างนี้ว่า อวิหิงสาวิตกเกิดแก่เราแล้ว, ก็อวิหิงสาวิตกนั้น
ไม่เป็นไปเพื่อบรรยิดเบียนตน บรรยิดเบียนผู้อื่น หรือบรรยิดเบียน
ทั้งสองฝ่าย, แต่เป็นไปพร้อมเพื่อความเจริญแห่งปัญญา
ไม่เป็นฝักฝายแห่งความคับแคน เป็นไปพร้อมเพื่อนิพพาน.
แม้เราจะตรึกตามต้องตามถึงอวิหิงสาวิตกนั้นตลอดคืน
ก็มองไม่เห็นภัยที่จะเกิดขึ้น เพราะอวิหิงสาวิตกนั้นเป็นเหตุ.
แม้เราจะตรึกตามต้องตามถึงอวิหิงสาวิตกนั้นตลอดวัน, หรือ
ตลอดทั้งกลางคืนกลางวัน ก็มองไม่เห็นภัยอันจะเกิดขึ้น
 เพราะอวิหิงสาวิตกนั้นเป็นเหตุ.

กิกขุทั้งหลาย ! เพราะเราคิดเห็นว่า เมื่อเราตรึกตาม
ต้องตามนานเกินไปนัก กายจะเมื่อยล้า, เมื่อกายเมื่อยล้า
จิตก็อ่อนเพลีย, เมื่อจิตอ่อนเพลีย จิตก็ห่างจากสมารธ,
เราจึงได้ดำรงจิตให้หยุดอยู่ในกายใน กระทำให้มีอารมณ์อัน
เดียวตั้งมั่นไว้ ด้วยหวังอยู่ว่า จิตของเรารอย่าฟุ้งขึ้นเลย ดังนี้.

๑. ที่ละด้วยจุดัน หมายความว่าตัวสหะละวิตก แต่คำตัวสหะเหมือนกันหมด ผิดแต่เชื่อ
เท่านั้น, ทุกๆ วิตกมีเนื้อความอย่างเดียวกัน. -ผู้แปล

กิกชุทั้งหลาย ! กิกชุตรึกตามตรงตามถึงอารมณ์
ได้ฯ มาก จิตย่อمنน้อมไปโดยอาการอย่างนั้นๆ. ถ้ากิกชุ
ตรึกตามตรงตามถึงเนกขัมมวิตกมาก ก็เป็นอันว่าจะ
การวิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากซึ่งเนกขัมมวิตก; จิตของ
เรอนั้นย่อمنน้อมไป เพื่อความตรึกในการออกจากการ.
ถ้ากิกชุตรึกตามตรงตามถึงอัพยาປາทวิตกมาก ก็เป็นอันว่า
จะอัพยาປາทวิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากในอัพยาປາทวิตก
จิตของเรอนั้นย่อمنน้อมไปเพื่อความตรึกในการไม่พยาบาท.
ถ้ากิกชุตรึกตามตรงตามถึงอวิหิงสาวิตกมาก ก็เป็นอันว่า
จะอวิหิงสาวิตกเสีย กระทำแล้วอย่างมากใน อวิหิงสาวิตก.
จิตของเรอนั้นย่อمنน้อมไปเพื่อความตรึกในการไม่ยังสัตว์
ให้ล้ำบาก.

กิกชุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนในเดือนสุดท้าย
แห่งฤดูร้อน ข้าวกล้าทั้งหมดเข้านำไปในบ้านเสร็จแล้ว
คนเลี้ยงโคพึงเลี้ยงโคได้. เมื่อเข้าไปพักใต้ร่มไม้ หรือ
ไปกลางทุ่งแจ้ง ๆ พึงทำแต่ความกำหนดด้ว นั่นผู้โคดังนี้
(กีพօแล้ว) ฉันได, กิกชุทั้งหลาย ! ถึงกิกชุก็เพียงแต่ทำความ
ระลึกว่า นั่นธรรมทั้งหลายดังนี้ (กีพօแล้ว) ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความเพียรเราได้ประภแล้วไม่
ย่อหย่อน สติเราได้ดํารงไว้แล้วไม่ฟื้นເຝອນ ກາຍສງบรรจับ
ไม่กระສັບกระສ່າຍ ຈิตຕັ້ງມີນມີອາຮມຜົນເດືອນເດືອນແລ້ວ. ภิกษุ
ທັງຫລາຍ ! ເຮັນນີ້ ເພຣະສັດຈາກກາມແລະອກຸສລອຮຣມ
ທັງຫລາຍ ໄດ້ເຂົ້າຄຶ່ງປຽມຄານ ມີວິຕກວິຈາර ມີປີຕິແລະສຸຂ ເກີດແຕ່
ວິເວັກແລ້ວແລ່ອຍໆ. (ຂ້ອຄວາມຕ່ອໄປນີ້ແໜ້ອນໃນຕອນທີ່ກ່າວດ້ວຍກາຣ
ຕຣັສຽ໌ ໃນຫວ້ອນວ່າ “ອາກາຣແໜ່ງກາຣຕຣັສຽ໌” ທີ່ຫນ້າ ០៣៤; ຈຳກະທັງຈົບ
ວິຊາທີ່ ៣)

ทรงคันธิวิธีแห่งอิทธิบาท ก่อนตรัสรู้

๔๙

- บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๓๖๒/๑๒๐๕.

กิกขุทั้งหลาย ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรา
ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ มีความสงสัยเกิดขึ้นว่า
อะไรมนเป็นหนทาง เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อความเจริญแห่ง^๑
อิทธิบาท ?

กิกขุทั้งหลาย ! ความรู้ข้อนี้เกิดขึ้นแก่เราว่า
กิกขุนั้นฯ ยอมเจริญอิทธิบาท อันประกอบพร้อมด้วย
ธรรมเครื่องปวงแต่ง มีสมาริօศัยฉันทะเป็นปранกิจว่า
ด้วยอาการอย่างนี้ ฉันทะของเรายอมมีในลักษณะที่จักไม่
ย่อหย่อน, ที่จักไม่เข้มงวดเกิน, ที่จักไม่สยบอยู่ในภายใต้
ที่จักไม่ส่ายไปในภายนอก; และເຮືອເປັນຜູ້ມີຄວາມຮູສຶກທັງ
ໃນກາລກ່ອນແລກເບື້ອງໜ້າອູ່ດ້ວຍ : ก່ອນນີ້ເປັນເຊັ່ນໃດ
ຕ່ອໄປກີເຊັ່ນນັ້ນ, ຕ່ອໄປເປັນເຊັ່ນໃດ ກ່ອນນີ້ເຊັ່ນນັ້ນ, ເບື້ອງລ່າງ
ເຊັ່ນໃດ ເບື້ອງບນກີເຊັ່ນນັ້ນ, ເບື້ອງບນເຊັ່ນໃດ ເບື້ອງລ່າງກີ
ເຊັ່ນນັ້ນ, ກລາງຄື່ນເໝືອນກລາງວັນ, ກລາງວັນເໝືອນກລາງຄື່ນ :

๑. มีข้อความอีกสูตรหนึ่ง (-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๓๖๒/๑๒๓) ซึ่งมีข้อความเหมือนกับ
สูตรนี้ตลอดเรื่อง, ผิดกันแต่เช้าค่าว่า “ເປັນແຫດ ເປັນປັຈັຍ” แทนค่าว่า “ເປັນหนทาง
ເປັນข้อปฏิบัติ” ດังที่ปรากฏอยู่ในสูตรนີ້. -ຜູ້ແປລ

ເຮືອຍ່ອນອບຮມຈິຕອັນນີ້ແສງສ່ວງດ້ວຍທັງຈິຕອັນເປີດແລ້ວ ໄນນີ້
ອະໄຮພ້ວພັນ ໃຫ້ເຈົ້າຢູ່ດ້ວຍອາກາຮອຍ່າງນີ້...

(ຂ້ອත່ອໄປອີກ ๓ ຂ້ອກໍໝ່ອນກັນ ແຕ່ເປີ່ຍິນຈາກຄໍາວ່າລັນທະ
ເປັນ ວິຣີຍະ ຈິຕຕະ ວິມັງສາ, ເທົ່ານັ້ນ. ພຣະອງຄໍທຽບພະເຈົ້າຢູ່ອິທີບາກ
ດ້ວຍວິທີຄິດຄົ້ນອ່າງນີ້).

ธรรมที่ทรงอบรมอย่างมาก ก่อนตรัสรู้

๔๐

- บาลี บัญจก. อ. ๒๒/๙๕/๖๘.

กิกขุทั้งหลาย ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, เราได้อบรมทำให้มากแล้ว ซึ่งธรรมห้าอย่าง. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้าง ? ธรรมห้าอย่างคือ เราได้อบรม อิทธิบาท อันประกอบพร้อมด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง มีสมาริศาสัยฉันทะ ... วิริยะ ... จิตตะ ... วิมังสาเป็นป्रานกิจ และความเพียรมีประมาณโดยยิ่งเป็นที่ห้า.

กิกขุทั้งหลาย ! เพราะความที่เราได้อบรมทำให้มากในธรรม มีความเพียร มีประมาณโดยยิ่งเป็นที่ห้า, เราได้น้อมจิตไปเฉพาะต่อธรรมได ๆ ซึ่งควรทำให้แจ้งโดยปัญญาอันยิ่ง เพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว, ในธรรมนั้น ๆ เราได้ถึงแล้วซึ่งความสามารถทำได้จนเป็นสักขิพยาน ในขณะที่อายุตันยังมีอยู่.

กิกขุทั้งหลาย ! ถ้าเราหวังว่า เรายังมีอิทธิวิธี มีประการต่าง ๆ : ผู้เดียวแปลงรูปเป็นหล่ายคน, หล่ายคนเป็นคนเดียว, ทำที่กำบังให้เป็นที่แจ้ง, ทำที่แจ้งให้เป็นที่กำบัง,

ไปได้ไม่ขัดข้อง ผ่านทะลุฝ่า ทะลุกำแพง ทะลุภูเขา ดุจไปใน
อากาศว่าง ๆ, ผุดขึ้นและดำเนินในแผ่นดินได้ เมื่อันในน้ำ,
เดินได้เหนือน้ำเมื่อันเดินบนแผ่นดิน, ไปได้ในอากาศเมื่อ
นกมีปีก ทึ้งที่ยังน้ำขัดสามารถคุ้บลั่งก์. ลูบคลำดวงจันทร์
และดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์อำนาจภาพมากอย่างนี้ได้ ด้วยฝ่ามือ,
และแสดงอำนาจทางกาย เป็นไปตลอดถึงพรหมโลกได้ ดังนี้
ก็ตาม, ในอิทธิริธินนน ๆ เราก็ถึงแล้วซึ่งความสามารถทำได้จน
เป็นลักษณะพยาน ในขณะที่อายุตนะยังมีอยู่.

กิกษุทั้งหลาย ! หรือถ้าเราหวังว่า เราพึงทำให้แจ้ง^๑
ชั่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราหมด
อาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเงงในทิภูสูธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแล้อยู่
ดังนี้ก็ตาม. ในวิชชานนน ๆ เราก็ถึงแล้วซึ่งความสามารถ
ทำได้จนเป็นลักษณะพยาน ในขณะที่อายุตนะยังมีอยู่.

ทรงพยากรณ์ในเนกขัมมจิต

และอนุปุพพิหารสมานบัติ ก่อนตรัสรู้ | ๕๑

- ปาลี นวก. อ. ๒๓/๔๔๗/๒๔๔๔.

อ่านที่ ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ความรู้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เนกขัมมะ (ความหลอกอออกจากภัย) เป็นทางแห่งความสำเร็จ, ปวิเวก (ความอยู่สังdamจากภัย) เป็นทางแห่งความสำเร็จ ดังนี้, แต่เมื่อกระนั้น จิตของเราก็ยังไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ได้ ไม่หลุดออกไปในเนกขัมมะ ทั้งที่เราเห็นอยู่ว่า นั่นสงบ.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเราเป็นเช่นนั้น. อ่านที่ ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพราะว่าโภษในการทั้งหลาย เป็นสิ่งที่เรียบง่ายไม่เห็น ยังไม่ได้นำมาทำการคิดนึกให้มาก และทั้งอันนิสสสแห่งการอออกจากภัย เรา ก็ยังไม่เคยได้รับเลย ยังไม่เคยรู้สเลย; จิตของเรางึงเป็นเช่นนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า ถ้าจะไร เราได้เห็นโภษในการทั้งหลาย แล้วนำมาทำการคิดนึกใน ข้อนั้นให้มาก ได้รับอันนิสสสในการหลีกอออกจากภัย แล้วพึงเสพในอันนิสสันน้อย่างทั่วถึงใช้ร, ข้อนั้นแหละ จะเป็นฐานะที่จะทำให้จิตของเราพึงแล่นไป พึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้

หลุดออกจากไป ในเนกขัมมะ โดยที่เห็นอยู่ว่า นั่นสงบ.
อ่านที่ ! โดยกาลต่อมา เราได้ทำเช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง
จิตของเรางึงแล่นไป จึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกจากไป
ในเนกขัมมะ โดยที่เห็นอยู่ว่า นั่นสงบ. อ่านที่ ! เมื่อเป็น
เช่นนั้น เราและเพราะสังดจากการและอกุศลธรรมทั้งหลาย
จึงบรรลุภานที่ ๑ อันมีวิตรกิจาร มีปิติและสุขอันเกิดแต่
วิเวกแล้วและอยู่.

อ่านที่ ! แม้เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ การทำ
ในใจตามอำนาจแห่งสัญญาที่เป็นไปในทางการ ก็ยังเกิด
แทรกแซงอยู่. ข้อนั้นยังเป็นอาการ (ในทางจิต) แก่เรา,
เหมือนผู้มีสุข แลวยังมีทุกข์เกิดขึ้นขัดขวาง เพระอาการ
นั้นได้กั้นนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า เพื่อ
กำจัดอาการข้อนั้นเสีย ถ้ากระไรเรา เพระสงบวิตรกิจาร
เสียได้ พึงบรรลุภานที่ ๒ เป็นเครื่องผ่องใสแห่งจิตใน
ภายใต้ นำให้เกิดสมารธมีอารมณ์อันเดียว ไม่มีวิตรกิจารมีแต่
ปิติและสุขอันเกิดแต่สมารธมีแล้วและอยู่เกิด ดังนี้. อ่านที่ !
แม้กระนั้นจิตของเราก็ยังไม่แล่นไปไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ได้
ไม่หลุดออกจากไป ในอวิตรกธรรม (คือภานที่ ๒) นั้น ทั้งที่เรา
เห็นอยู่ว่า นั่นสงบ.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า
อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเราเป็นเช่นนั้น.
อ่านที่ ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพราะว่าโทษใน
วิตกรรม เป็นสิ่งที่เรายังมองไม่เห็น ยังไม่ได้นำมาทำการ
คิดนึกให้มาก และทั้งอานิสงส์แห่งอวิตกรรม เรายังไม่เคย
ได้รับเลย ยังไม่เคยรู้สเลย; จิตของเราจึงเป็นเช่นนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า ถ้าหาก
เราได้เห็นโทษในวิตก และนำมานำมาทำการคิดนึกในข้อนั้นให้มาก
ได้รับอานิสงส์ในอวิตกรรมแล้ว พึงเสพในอานิสงส์นั้นอย่าง
ทั่วถึงใช้ร, ข้อนั้นแหละ จะเป็นฐานะที่จะทำให้จิตของเรา
พึงแล่นไป พึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกจากไป ในอวิตกรรม
โดยที่เห็นอยู่ว่า นั่นสงบ. อ่านที่ ! โดยการต่อมาเราได้
ทำเช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง จิตของเราจึงแล่นไป จึงเลื่อมใส
ตั้งอยู่ได้หลุดออกจากไป ในอวิตกรรม (คือตอนที่ ๒) นั้น โดยที่
เห็นอยู่ว่า นั่นสงบ. อ่านที่ ! เมื่อเป็นเช่นนั้น เราและ
พระสังฆวิตกวิจารเสียได้ จึงบรรลุมานาที่ ๒ เป็นเครื่อง
ผ่องใสแห่งจิตในภายใน นำให้เกิดสมาริมีอาการณ์อันเดียว
ไม่มีวิตกวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาริแล้วแลอยู่.

อ่านที่ ! แม้เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ การทำในใจตามอำนาจแห่งสัญญาที่เป็นไปในวิตก ก็ยังเกิดแทรกแซงอยู่. ข้อนี้ยังเป็นพา� (ในทางจิต) แก่เรา, เมมีอนผู้มีสุข แล้วยังมีทุกข์เกิดขึ้นขัดขวาง เพราะพา� ฉันได้จันนั่น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า เพื่อกำจัดพา�ข้อนี้เสีย ถ้ากระไรเรา เพราะความจางไปแห่งปิติ พึงอยู่อุเบกษา มีสติและสัมปชัญญะ และพึงเสวยสุขด้วยกายบรรลุณานที่ ๓ อันเป็น paranิที่พระอริยเจ้ากล่าวว่า ผู้ได้ paran นี้ เป็นผู้อยู่อุเบกษา มีสติอยู่เป็นสุขแล้วและอยู่เดิม ดังนี้.
อ่านที่ ! แม้กระนั้นจิตของเราก็ยังไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ได้ ไม่หลุดออกจากไป ใน nibปิติก paran (คือ paranที่ ๓) นั้น ทั้งที่เราหันอยู่ว่าหนึ่งสอง.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า อะไรมหอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเราเป็นเช่นนั้น.
อ่านที่ ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพราะว่าโทษในปิติ เป็นสิ่งที่เรายังมองไม่เห็น ยังไม่ได้นำมาทำการคิดนึกให้มาก และทั้งอานิสงส์แห่ง nibปิติก paran เรายังไม่เคยได้รับเลย ยังไม่เคยรู้สเลย; จิตของเราจึงเป็นเช่นนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า ถ้าหาก เราได้เห็นโทษในปีติ แล้วนำมำทำการคิดนิกในข้อนั้นให้มาก ได้รับอานิสงส์ในนิปปิติกภานแล้ว พึงเสพในอานิสงส์นั้น อย่างทั่วถึงใชรร, ข้อนั้นแหละ จะเป็นฐานะที่จะทำให้จิตของ เรายังแล่นไป พึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกจากไปในนิปปิติกภาน โดยที่เห็นอยู่ว่า นั้นสงบ. อ่านที่ ! โดยกาลต่อมาเราได้ ทำเช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง จิตของเรางึงแล่นไป จึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกจากไป ในนิปปิติกภาน (คือภานที่ ๓) นั้น โดยที่เห็นอยู่ว่า นั้นสงบ. อ่านที่ ! เมื่อเป็นเช่นนั้น, เราแล เพราะความจางไปแห่งปีติ จึงเกิดอุเบกษา มีสติ และสัมปชัญญะ และย่อมเสวยสุขด้วยกาย บรรลุภานที่ ๓ อันเป็นภานที่พระอริยเจ้ากล่าวว่า ผู้ได้ภานนี้เป็นผู้อยู่ อุเบกษา มีสติอยู่เป็นสุขแล้วแล้อยู่.

อ่านที่ ! แม้มื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ การทำในใจ ตามอำนาจแห่งสัญญา ที่เป็นไปในปีติกษัยเกิดแทรกแซงอยู่. ข้อนั้นยังเป็นอาพาธ (ในทางจิต) แก่เรา, เมื่อันผู้มีสุขแลวยัง มีทุกข์เกิดขึ้นขัดขวาง เพราะอาพาธ ฉันใดก็ฉันนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า เพื่อ กำจัดอาพาธข้อนั้นเสีย ถ้ากระไรเรา เพราะละสุขและทุกข์

เลือยได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโภมนัส
ในกาลก่อน พึงบรรลุมานที่ ๔ อันไม่มีทุกข์และสุข มีแต่ความ
ที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์พระอุเบกษา แล้วแลอยู่ได้ดังนี้.
อ่านที่ ! แม้กระนั้นจิตของเราก็ยังไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส
ไม่ตั้งอยู่ได้ ไม่หลุดออกไป ในอุทุกขมสุข (คือมานที่ ๔) นั้น
ทั้งที่เราเห็นอยู่ว่า นั่นสงบ.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า
อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเราเป็นเช่นนั้น.
อ่านที่ ! ความรู้สึกได้เกิดแก่เราว่า เพราะว่าโภษใน
อุเบกษาสุข เป็นสิ่งที่เรายังมองไม่เห็น ยังไม่ได้นำมา
ทำการคิดนึกให้มาก และทั้งอานิสงส์แห่งอุทุกขมสุข
เราก็ยังไม่เคยได้รับเลย ยังไม่เคยรู้สเลย; จิตของเราจึง
เป็นเช่นนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า
ถ้าหากเราได้เห็นโภษในอุเบกษาสุข แล้วนำมานำการคิดนึก
ในข้อนั้นให้มาก ได้รับอานิสงส์ในอุทุกขมสุขแล้ว พึงเสพ
ในอานิสงส์นั้นอย่างทั่วถึงใช้ร ข้อนั้นแหลก จะเป็นฐานะ
ที่จะทำให้จิตของเราพึงแล่นไป พึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้หลุด
ออกไป ในอุทุกขมสุข โดยที่เห็นอยู่ว่า นั่นสงบ. อ่านที่ !

โดยกาลต่อมา เราได้ทำเช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง จิตของเรา จึงแล่นไป จึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกไป ในอุทุกชั้นสุข (คือตอนที่ ๔) นั้น โดยที่เห็นอยู่ว่า “นั่นสูง” อ่านที่! เมื่อเป็น เช่นนั้น เราแล เเพราะละสุขและทุกข์เสียได้ เพาะความดับ หายไปแห่งโสมนัสและโภมนัสในกลก่อน จึงบรรลุความที่ ๔ อันไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สดเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ เพราะ อุเบกษา แล้วแลอยู่.

อ่านที่! แม้มีเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ การทำ ในใจตามอำนาจแห่งสัญญาที่เป็นไปในอุเบกษา ก็ยังเกิด แทรกแซงอยู่. ข้อนั้นยังเป็นอาพาธ (ในทางจิต) แก่เรา, เหมือนผู้มีสุข แลวยังมีทุกข์เกิดขึ้นชัดชวาง เพราะอาพาธ ฉันได้ก็ฉันนั้น.

อ่านที่! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า เพื่อ กำจัดอาพาธข้อนั้นเสีย ถ้ากระไรเรา เพราะผ่านพ้นรูปสัญญา (ความกำหนดหมายในรูป) โดยประการทั้งปวงได้, เพราะความ ตั้งอยู่ไม่ได้แห่งปฏิชลสัญญา (ความกำหนดหมายอารมณ์ที่กระทบใจ), เพราะไม่ได้ทำในใจซึ่งความกำหนดหมายในภาวะต่างๆ (นานัตตสัญญา) พึงบรรลุอาการسانััญจายตนะ อันมีการทำในใจว่า “อากาศไม่มีที่สิ้นสุด” แล้วแลอยู่ได้ ดังนี้.

อานนท์ ! แม้กระนั้นจิตของเราก็ยังไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ได้ ไม่หลุดออกไป ในอาการسانัณญาตนะนั้น ทั้งที่ เรายังอยู่ว่านั่นสงบ.

อานนท์ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเราเป็นเช่นนั้น. อานนท์ ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพราะว่าโภชในรูปทั้งหลาย เป็นสิ่งที่เรายังมองไม่เห็น ยังไม่ได้นำมาทำการคิดนึกให้มาก และทั้งอานิสงส์แห่งอาการسانัณญาตนะ เราก็ยังไม่เคยได้รับเลย ยังไม่เคยรู้รสเลย; จิตของเราจึงเป็นเช่นนั้น.

อานนท์ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า ถ้าหากเราได้เห็นโภชในรูปทั้งหลาย และนำมาทำการคิดนึกในข้อนั้นให้มาก ได้รับอานิสงส์ในอาการسانัณญาตนะแล้ว พึงแสดงในอานิสงส์นั้นอย่างทั่วถึงใช้ร, ข้อนั้นแหลก จะเป็นฐานะที่จะทำให้จิตของเราพึงแล่นไป พึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกไป ในอาการسانัณญาตนะ โดยที่เห็นอยู่ว่านั่นสงบ. อานนท์ ! โดยกาลต่อมา เราได้ทำเช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง จิตของเราจึงแล่นไป จึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกไป ในอาการسانัณญาตนะนั้น โดยที่เห็นอยู่ว่านั่นสงบ.

อ่านที่ ! เมื่อเป็นเช่นนั้น เราแล เพราะผ่านพื้นรูปสัญญา โดยประการทั้งปวงเสียได้ เพราะความตั้งอยู่ไม่ได้แห่ง ปฏิชลสัญญา เพราะไม่ได้ทำในใจซึ่งนานัตตสัญญา จึงบรรลุ อาการسانัณญาตนะ อันมีการทำในใจว่า “อาการไม่มีที่ลืนสุด” แล้วแลอยู่.

อ่านที่ ! แม้มีเมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ การทำ ในใจตามอำนาจแห่งสัญญาที่เป็นไปในรูปทั้งหลาย ก็ยังเกิด แทรกแซงอยู่. ข้อนั้น ยังเป็นอาการ (ในทางจิต) แก่เรา, เหมือนผู้มีสุข แลวยังมีทุกข์เกิดขึ้นขัดขวาง เพราะอาการ นั้นได้กีดขวาง.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพื่อกำจัด อาการข้อนั้นเสีย ถ้ากระไรเรา เพราะผ่านพื้นอาการสา- นัณญาตนะโดยประการทั้งปวงเสียแล้ว พึงบรรลุวิญญา- ณัญญาตนะ อันมีการทำในใจว่า “วิญญาณไม่มีที่ลืนสุด” แล้วแลอยู่เดิม ดังนี้. อ่านที่ ! แม้กระนั้นจิตของเรา ก็ยังไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ได้ ไม่หลุดออกไป ในวิญญาณัญญาตนะนั้น ทั้งที่เราเห็นอยู่ว่า นั่นสงบ.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเราเป็นเช่นนั้น.

อานนท์! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพราะว่าโทษในอาการسانััญญาตนะ เป็นสิ่งที่เรายังมองไม่เห็น ยังไม่ได้นำมาทำการคิดนึกให้มาก และทั้งอานิสงส์แห่งวิญญาณััญญาตนะ เรายังไม่เคยได้รับเลย ยังไม่เคยรู้สเลย; จิตของเราจึงเป็นเช่นนั้น.

อานนท์! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า ถ้าหากเราได้เห็นโทษในอาการسانััญญาตนะ แล้วนำมาทำการคิดนึกในข้อนั้นให้มาก ได้รับอานิสงส์ในวิญญาณััญญาตนะแล้ว พึงเสพในอานิสงส์นั้นอย่างทั่วถึงใช่ร, ข้อนั้นแหลก จะเป็นฐานะที่จะทำให้จิตของเราพึงแล่นไป พึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกไป ในวิญญาณััญญาตนะโดยที่เห็นอยู่ว่าตนสงบ. อานนท์! โดยกาลต่อมา เราได้ทำเช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง จิตของเราจึงแล่นไป จึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกไป ในวิญญาณััญญาตนะนั้น โดยที่เห็นอยู่ว่าตนสงบ. อานนท์! เราแล ผ่านพ้นอาการسانััญญาตนะโดยประการทั้งปวง เลี้ยแลว จึงบรรลุวิญญาณััญญาตนะ อันมีการทำในใจว่า “วิญญาณไม่มีที่ลินสุด” แล้วแลอยู่.

อานนท์! แม้มีเมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ การทำในใจตามอำนาจ แห่งสัญญาที่เป็นไปในอาการسانััญญาตนะ

ก็ยังเกิดเหตุการแข่งอยู่ ข้อนี้ยังเป็นอาพาธ (ในทางจิต) แก่เรา, เหมือนผู้มีสุข แล้วยังมีทุกข์เกิดขึ้นขัดขวาง เพราะอาพาธ นั้นได้กินน้ำ.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า เพื่อกำจัดอาพาธข้อนี้เสีย ถ้ากระไรเรา เพราะผ่านพ้น วิญญาณัญญาตนะโดยประการทั้งปวงเสียแล้ว พึงบรรลุ อาการจัญญายานะ อันมีการทำในใจว่า “อะไรๆ ไม่มี” แล้วแลอยู่เเก่ดังนี้. อ่านที่ ! แม้กระนั้นจิตของเราก็ยังไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ได้ ไม่หลุดออกไป ในอาการจัญญายานะนั้น ทั้งที่เราเห็นอยู่ว่า นั่นสงบ.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า อะไรมหอน เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเราเป็นเช่นนั้น. อ่านที่ ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพราะว่าโทษใน วิญญาณัญญาตนะ เป็นสิ่งที่เรายังมองไม่เห็น ยังไม่ได้นำมา ทำการคิดนึกให้มาก และทั้งอานิสงส์แห่งอาการจัญญายานะ เราเกี้ยงไม่เคยได้รับเลย ยังไม่เคยรู้สเลย; จิตของเราจึง เป็นเช่นนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เรา สืบไปว่า ถ้าหากเราได้เห็นโทษในวิญญาณัญญาตนะ แล้วนำมานา

ทำการคิดนึกในข้อนี้ให้มาก ได้รับอานิสงส์ในากิญ-จัญญาณะแล้ว พึงเสพในอานิสงส์น้อย่างทั่วถึงใช้ร, ข้อนี้แหละ จะเป็นฐานะที่จะทำให้จิตของเราพึงแล่นไป พึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกไป ในากิญจัญญาณะ โดยที่เห็นอยู่ว่า�นั่นสงบ. อานนท! โดยกาลต่อมา เราได้ ทำเช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง จิตของเราจึงแล่นไป จึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกไป ในากิญจัญญาณะนั้น โดยที่เห็น อยู่ว่า�นั่นสงบ. อานนท! เราแล ผ่านพ้นวิญญาณัญญาณะ โดยประการทั้งปวงเสียแล้ว จึงบรรลุอาภิญญาณัญญาณะ อันมีการทำในใจว่า “อะไร ไม่มี” แล้วแลอยู่.

อานนท! แม้มื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ การทำ ในใจตามอำนาจแห่งสัญญาที่เป็นไปในวิญญาณัญญาณะ ก็ยังเกิดแทรกแซงอยู่. ข้อนี้ยังเป็นอาการ (ในทางจิต) แก่เรา, เหมือนผู้มีสุข แลวยังมีทุกข์เกิดขึ้นขัดขวาง เพราะอาการ ฉันได้กันนั่น.

อานนท! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า เพื่อกำจัดอาการข้อนี้เสีย ถ้ากระไรเรา เพราะผ่านพ้น อาภิญญาณัญญาณะโดยประการทั้งปวงเสียแล้ว พึงบรรลุ เนවสัญญาณัญญาณะ แล้วแลอยู่ได้ ดังนี. อานนท! แม้กระนั้นจิตของเราเกียจไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ได้

ไม่หลุดออกไป ในแนวสัญญาณสัญญาณะนั้น ทึ้งที่เราเห็นอยู่ว่า นั่นสงบ.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเรามาเป็นเช่นนั้น. อ่านที่ ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพราะว่าโทษในอาภิญญาณะ เป็นสิ่งที่เรายังมองไม่เห็น ยังไม่ได้นำมาทำการคิดนึกให้มาก และทึ้งอานิสงส์แห่งแนวสัญญาณสัญญาณะ เรายังไม่เคยได้รับเลย ยังไม่เคยรู้สเลย; จิตของเรางี้เป็นเช่นนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า ถ้าหากเราได้เห็นโทษในอาภิญญาณะ แล้วนำมานำมาทำการคิดนึกในข้อนั้นให้มาก ได้รับอานิสงส์ในแนวสัญญาณสัญญาณะแล้ว พึงเสพในอานิสงส์นั้นอย่างทั่วถึงใช้ร, ข้อนั้นแหลก จะเป็นฐานะที่จะทำให้จิตของเรารพึงแล่นไป พึงเลื่อมใส ตื้นอยู่ได้ หลุดออกไป ในแนวสัญญาณสัญญาณะ โดยที่เห็นอยู่ว่า นั่นสงบ. อ่านที่ ! โดยกลัต่อมา เราได้ทำ เช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง จิตของเรางี้แล่นไป จึงเลื่อมใส ตื้นอยู่ได้ หลุดออกไป ในแนวสัญญาณสัญญาณะนั้น โดยที่เห็นอยู่ ว่า นั่นสงบ. อ่านที่ ! เราแล ผ่านพ้นอาภิญญาณะ โดยประการทึ้งปวงเสียงแล้ว จึงบรรลุแนวสัญญาณสัญญาณะ แล้วแลอยู่.

อ่านที่ ! แม้เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ การทำในใจตามอำนาจแห่งสัญญาที่เป็นไปในากิญจัญญาณะก็ยังเกิดแทรกแซงอยู่. ข้อนี้ยังเป็นอาการ (ในทางจิต) แก่เรา, เมื่อตนผู้มีสุข แล้วยังมีทุกข์เกิดขึ้นขัดขวาง เพราะอาการฉันได้ก็ฉันนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่าเพื่อกำจัดอาการข้อนี้เสีย ถ้ากระไรเรา เพราะผ่านพ้นแนวสัญญา-นาสัญญาณะโดยประการทั้งปวงเสียแล้ว พึงบรรลุสัญญาเวทย์มนิโรต แล้วแล้อยู่เถิด ดังนี้. อ่านที่ ! แม้กระนั้นจิตของเรา ก็ยังไม่แล่นไป ไม่เลื่อนใส ไม่ตั้งอยู่ได้ ไม่หลุดออกไป ในสัญญาเวทย์มนิโรตนั้น ทั้งที่เราเห็นอยู่ว่า นั่นสงบ.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่ทำให้จิตของเราเป็นเช่นนั้น. อ่านที่ ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เพราะว่าโภชนในแนวสัญญาณสัญญาณะ เป็นสิ่งที่เรายังมองไม่เห็น ยังไม่ได้นำมาทำการคิดนึกให้มาก และทั้งอานิสงส์แห่งสัญญา-เวทย์มนิโรต เรา ก็ยังไม่เคยได้รับเลย ยังไม่เคยรู้สเลย; จิตของเราจึงเป็นเช่นนั้น.

อ่านที่ ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราสืบไปว่า
ถ้าหากเราได้เห็นโทษในแนวสัญญาณสัญญาณะ แล้วนำ
มาทำการคิดนึกในข้อนั้นให้มาก ได้รับอานิสงส์ในสัญญา-
เวทย์ตินิโรห์แล้ว พึงเสพในอานิสงส์นั้นอย่างทั่วถึงใชร,
ข้อนั้นแหลก จะเป็นฐานะที่จะทำให้จิตของเราพึงแล่นไป
พึงเลื่อมใส ตั้งอยู่ได้ หลุดออกจากไป ในสัญญาเวทย์ตินิโรห์
โดยที่เห็นอยู่ว่าันน์ลงบ. อ่านที่ ! โดยกาลต่อมา เราได้
ทำเช่นนั้นแล้วอย่างทั่วถึง จิตของเราจึงแล่นไป จึงเลื่อมใส
ตั้งอยู่ได้ หลุดออกจากไปในสัญญาเวทย์ตินิโรห์นั้น โดยที่เห็น
อยู่ว่าันน์ลงบ. อ่านที่ ! เราแล ผ่านพ้นแนวสัญญา-
นาสัญญาณะโดยประการทั้งปวงเสียแล้ว จึงบรรลุสัญญา-
เวทย์ตินิโรห์ แล้วแลอยู่ (ไม่มีอาพาธอะไร อีกด้วยไป). อนึ่ง
อาจว่าทั้งหลาย ได้ถึงความลึกลับprob เพาะเราเห็น (อริยสัจจสี่)
ได้ด้วยปัญญา.

ทรงกำหนดさまอินโนมิต ก่อนตรัสรู้

๕๒

- ป้าตี อุบลร. ว. ๑๔/๓๐๙/๔๗๖.

อนุรุทธะทั้งหลาย ! นิมิตนั้นแหละ เออพึงแทง ตลอดเดิต. แม้เรามือครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ก็จำแสงสว่างและการเห็นรูปทั้งหลายได้. ต่อมานี่นาน แสงสว่างและการเห็นรูปของเรานั้นๆ ได้หายไป. ความสัมย์เกิดแก่เราว่า อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้ แสงสว่างและการเห็นรูปนั้นหายไป ? อนุรุทธะทั้งหลาย ! เมื่อคิดอยู่ ก็เกิดความรู้ (ดังต่อไปนี้) ว่า :-

วิจิจชา (ความลังเล) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว, สามัชชิ ของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีวิจิจชาเป็นต้นเหตุ. ครั้น สามัชชิเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็นรูปย่อมหายไป. เราจักรการทำโดยประการที่วิจิจชา จะไม่เกิดแก่เราได้อีก ... (มีคำระหว่างนี้เหมือนท่อนต้น ไม่มีผิด ทุกตอน ตั้งแต่คำว่า ต่อมานี่นาน จนถึงคำว่า เกิดความรู้ (ดังต่อไปนี้) ว่า :-)

omnisi การ (ความไม่ทำไวในใจ คือไม่ใส่ใจ) และ เกิดขึ้น แก่เราแล้ว, สามัชชิของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมี omnisi การ เป็นต้นเหตุ. ครั้นสามัชชิเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการ เห็นรูป ย่อมหายไป. เราจักรการทำโดยประการที่วิจิจชา และ omnisi การ จะไม่เกิดแก่เราได้อีก...

ถืนมิಥะ (ความเคลื่มและง่วงนุ่น) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว,
สมาชิของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีถืนมิಥะเป็นต้นเหตุ.
ครั้นสมาชิเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็นรูปย่อ้มหายไป.
เรاجักระทำโดยประการที่วิจิกิจชา, อมนสิการ, และถืนมิಥะ^๑
จะไม่เกิดแก่เราได้อีก...

ฉัมภิตตตะ (ความสะดุกหวานเสียว) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว,
สมาชิของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีฉัมภิตตตะเป็นต้นเหตุ.
ครั้นสมาชิเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็นรูปย่อ้มหายไป.
เปรียบเหมือนบุรุษเดินทางไกล เกิดผู้มุ่งหมายเอาชีวิตขึ้น
ทั้งสองข้างทาง ความหวานเสียวຍ่อ้มเกิดแก่เขา เพราะข้อ
นั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น. เรاجักระทำโดยประการที่วิจิกิจชา,
อมนสิการ, ถืนมิಥะ, และฉัมภิตตตะ จะไม่เกิดแก่เรา^๒
ได้อีก...

อุพพิลະ (ความตื่นเต้น) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว, สมาชิ
ของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีอุพพิลະเป็นต้นเหตุ. ครั้น
สมาชิเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็นรูปย่อ้มหายไป.
เปรียบเหมือนบุรุษแสวงหาอยู่ชั้นชุมทรัพย์ชุมเดียว เขาพบ
พร้อมกับราเดียวตั้งห้าชั่วโมง ความตื่นเต้นเกิดขึ้นเพราะ
การพบนั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น. เรاجักระทำโดยประการที่
วิจิกิจชา, อมนสิการ, ถืนมิಥะ, ฉัมภิตตตะและอุพพิลະ
จะไม่เกิด แก่เราได้อีก...

ทุภูจุลละ (ความคบงหายน) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว, สมาชิกของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีทุภูจุลละเป็นต้นเหตุ. ครั้นสมาชิกเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็นรูปย่อ้มหายไป. เราจักกระทำโดยประการที่วิจิจิจชา, ออมนสิการ, ถืนมิಥะ, ฉัมภิตตตะ, อุพพิลະ, และทุภูจุลละ จะไม่เกิดแก่เราได้อีก...

อัจจารัทธวิริยะ (ความเพียรที่ปรางจัดจนเกินไป) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว, สมาชิกของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีอัจจารัทธวิริยะเป็นต้นเหตุ. ครั้นสมาชิกเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็นรูปย่อ้มหายไป. เปรียบเหมือนบุรุษจับนกกระจาบด้วยมือทั้งสองหน้ากเกินไป นกนั้นย่อ้มตายในมือ ฉะนั้น. เราจักกระทำโดยประการที่วิจิจิจชา, ออมนสิการ, ถืนมิಥะ, ฉัมภิตตตะ, อุพพิลະ, ทุภูจุลละ, และ อัจจารัทธวิริยะ จะไม่เกิดแก่เราได้อีก...

อติลีนวิริยะ (ความเพียรที่ย่อหย่อนเกินไป) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว, สมาชิกของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีอติลีนวิริยะเป็นต้นเหตุ. ครั้นสมาชิกเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็นรูปย่อ้มหายไป. เปรียบเหมือนบุรุษจับนกกระจาบ หลวงมือเกินไป นกหลุดขึ้นจากมือบินหนีเลี้ยงได้ ฉะนั้น. เราจักกระทำโดยประการที่วิจิจิจชา, ออมนสิการ, ถืนมิ�ะ,

ฉันภิตตัตตะ, อุพพิลະ, ทุภจุลละ, อัจจารัทธวิริยะ, และอติลีนวิริยะ
จะไม่เกิดแก่เราได้อีก...

อภิชัปปา (ความกระสันอยาก) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว,
สามอธิของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีอภิชัปปาเป็นต้นเหตุ.
ครั้นสามอธิเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็นรูปย่อ้มหายไป.
เราจะกระทำโดยประการที่วิจิจิจวา, omnisi การ, ถีนมิಥะ,
ฉันภิตตัตตะ, อุพพิลະ, ทุภจุลละ, อัจจารัทธวิริยะ, อติลีนวิริยะ
และอภิชัปปางจะไม่เกิดแก่เราได้อีก...

นานัตตสัญญา (ความใส่ใจไปในสิ่งต่างๆ) และ เกิดขึ้น
แก่เราแล้ว, สามอธิของเราเคลื่อนแล้ว เพราะมีนานัตตสัญญา
เป็นต้นเหตุ. ครั้นสามอธิเคลื่อนแล้ว แสงสว่างและการเห็น
รูปย่อ้มหายไป. เราจะกระทำโดยประการที่ วิจิจิจวา,
 omnisi การ, ถีนมิಥะ, ฉันภิตตัตตะ, อุพพิลະ, ทุภจุลละ,
 อัจจารัทธวิริยะ, อติลีนวิริยะ, อภิชัปป้า, และนานัตตสัญญา
จะไม่เกิดแก่เราได้อีก...

รูปนัง อตินิชามายิตตัตตะ (ความเพ่งต่อรูปทั้งหลาย
จนเกินไป) และ เกิดขึ้นแก่เราแล้ว, สามอธิของเราเคลื่อนแล้ว
 เพราะมีอตินิชามายิตตัตตะเป็นต้นเหตุ. ครั้นสามอธิเคลื่อนแล้ว
 แสงสว่างและการเห็นรูปย่อ้มหายไป. เราจะกระทำโดย

ประการที่วิจิกิจจา, ออมสิการ, ถีนมิทธะ, ฉัมภิตตตะ, อุพพิลະ, ทุภูรุลະ, อัจจารัทธวิริยะ, อติลีนวิริยะ, อภิชัปปา, นานัตตสัญญา, และรูปานัง อตินิชณาຍิตตตะ จะไม่เกิดแก่เรา ได้อีก.

อนุรุทธะทั้งหลาย ! เรายังแจ้งชัดวิจิกิจจา (เป็นต้นเหล่านั้น) ว่าเป็นอุปกิเลสแห่งจิตแล้ว จึงจะแล้วซึ่งวิจิกิจจา (เป็นต้นเหล่านั้น) อันเป็นอุปกิเลส แห่งจิตเสีย.

อนุรุทธะทั้งหลาย ! เราตนเมื่อไม่ประมาท มีเพียงมีตนส่งไปอยู่ย่อ้มจำแสงสว่างได้ แต่ไม่เห็นรูป (หรือ) ย่อ้มเห็นรูป แต่จำแสงสว่างไม่ได้ เป็นดังนี้ทั้งคืนบ้าง ทั้งวันบ้าง ทั้งคืนและทั้งวันบ้าง. ความสงสัยเกิดแก่เราว่าอะไรเป็นเหตุอะไรเป็นปัจจัย ที่เราจำแสงสว่างได้ แต่ไม่เห็นรูป (หรือ) เห็นรูป แต่จำแสงสว่างไม่ได้ ตลอดทั้งคืนบ้าง ตลอดทั้งวันบ้าง ตลอดทั้งคืนและทั้งวันบ้าง ?

อนุรุทธะทั้งหลาย ! ความรู้ได้เกิดแก่เราว่า สมัยได้เราไม่ทำรูปนิมิตไว้ในใจ แต่ทำโภกานนิมิตไว้ในใจ สมัยนั้นเราย่อ้มจำแสงสว่างได้ แต่ไม่เห็นรูป. สมัยได้เราไม่ทำโภกานนิมิตไว้ในใจ แต่ทำรูปนิมิตไว้ในใจ, สมัยนั้นเราย่อ้มเห็นรูปแต่จำแสงสว่างไม่ได้ ตลอดทั้งคืนบ้าง ตลอดทั้งวันบ้าง ตลอดทั้งคืนและทั้งวันบ้าง.

อนุรุทธะทั้งหลาย ! เรายังเป็นผู้ไม่ประมาณ มีเพียง
มีตนส่งไปอยู่ ย่อมจำแสงสว่างได้นิดเดียว เห็นรูป
ก็นิดเดียวบ้าง, จำแสงสว่างได้มากไม่มีประมาณ เห็นรูปก็มาก
ไม่มีประมาณบ้าง เป็นดังนี้ทั้งคืนบ้าง ทั้งวันบ้าง ทั้งคืนและ
ทั้งวันบ้าง. ความสงสัยเกิดแก่เราว่า อะไรเป็นเหตุอะไร
เป็นปัจจัย ที่เราจำแสงสว่างได้นิดเดียว เห็นรูปก็นิดเดียวบ้าง,
จำแสงสว่างได้มากไม่มีประมาณ เห็นรูปก็มากไม่มีประมาณ
ตลอดทั้งคืนบ้าง ตลอดทั้งวันบ้าง ตลอดทั้งคืนและทั้งวันบ้าง.

อนุรุทธะทั้งหลาย ! ความรู้ได้เกิดแก่เราว่า สมัยได
สามารถของเราน้อย สมัยนั้นจักชุกมีน้อย, ด้วยจักชุอันน้อย
เรางึงจำแสงสว่างได้น้อย เห็นรูปก็น้อย. สมัยไดสามารถ
ของเรามากไม่มีประมาณ สมัยนั้นจักชุของเราก็มากไม่มี
ประมาณ, ด้วยจักชุอันมากไม่มีประมาณนั้น เรางึงจำ
แสงสว่างได้มากไม่มีประมาณ เห็นรูปได้มากไม่มีประมาณ,
ตลอดคืนบ้าง ตลอดวันบ้าง ตลอดทั้งคืนและทั้งวันบ้าง.

อนุรุทธะทั้งหลาย ! ในกาลที่เรารู้แจ้งว่า (ธรรมมี)
วิจิกิจชา (เป็นต้นเหล่านั้น) เป็นอุปกิเลสแห่งจิตแล้ว และละมั่น
เสียได้แล้ว กาลนั้นย่อมเกิดความรู้สึกขึ้นแก่เราว่า “อุปกิเลส
แห่งจิตของเราเหล่าใด อุปกิเลสนั้นๆ เราจะได้แล้ว, เดี๋ยวนี้
เราจะรู้แจ้งแล้วซึ่งสามารถโดยวิธีสามอย่าง.”

อนุรุทธะทั้งหลาย ! เราเจริญแล้ว ชีงสามาริอันมีวิตกวิจาร, ชีงสามาริอันไม่มีวิตก แต่มีวิจารพอประมาณ, ชีงสามาริอันไม่มีวิตกไม่มีวิจาร, ชีงสามาริอันมีปีติ, ชีงสามาริอันหาปีติมิได้, ชีงสามาริอันเป็นไปกับด้วยความยินดี, และสามาริอันเป็นไปกับด้วยอุเบกษา. อนุรุทธะทั้งหลาย !
กาลได้สามาริอันมีวิตกมีวิจาร (เป็นต้นเหล่านั้นทั้ง ๗ อย่าง) เป็นธรรมชาติอันเราเจริญแล้ว, กาลนั้นญาณเป็นเครื่องรู้เครื่องเห็น เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า “วิมุตติของเรามิ่งกลับกำเริบ, ชาตินี้ เป็นชาติสุดท้าย, บัดนี้ภาพเป็นที่เกิดใหม่ไม่มีอีก” ดังนี้.

วิหารธรรมที่ทรงออยู่มากที่สุด ก่อนตรัสรู้

๔๓

- ปาลี มหาไวร. ๕. ๑๗/๓๙๙, ๔๐๑/๑๓๒๙, ๑๓๒๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ ด้วยอำนาจแห่งการเจริญทำให้มาก ซึ่งสามารถใด สามารถนั้น ภิกษุย่อมจะได้โดยไม่หนักใจ ได้โดยไม่ยาก โดยไม่ลำบากเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ ด้วยอำนาจแห่งการเจริญทำให้มากซึ่งสามารถให้กันเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ ด้วยอำนาจแห่งการเจริญทำให้มากซึ่งアナปานสติสามารถ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อบุคคลเจริญทำให้มากซึ่งアナปานสติสามารถอยู่อย่างไรเล่า ความหวั่นไหวโยกโคลง ของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตามย่อมมี ขึ้นไม่ได้ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ ไปสู่ป่า หรือโคนไม้ หรือเรือนว่างก็ตาม และวนนั่งคั่งเข้ามาโดยรอบ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. ภิกษุนั้นหายใจเข้าก็มีสติ หายใจออก ก็มีสติ.

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว.

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะชีงกายทั้งปวง หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะชีงกายทั้งปวง หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้ทำกายลังขารให้สงบรำงับ หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้ทำกายลังขารให้สงบรำงับ หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะชีงปิติ หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะชีงปิติ หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะชีงสุข หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะชีงสุข หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะชีงจิตตสังขาร หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะชีงจิตตสังขาร หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้ทำจิตตสัขารให้สบgrünบ หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้ทำจิตตสัขารให้สบgrünบ หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะชีงจิต หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้รู้สึกพร้อมเฉพาะชีงจิต หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้ทำจิตให้ปรามอยบันเทิง หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้ทำจิตให้ปรามอยบันเทิง หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้ดำรงจิตให้ตั้งมั่น หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้ดำรงจิตให้ตั้งมั่น หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้ทำจิตให้ปลดปล่อย หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้ทำจิตให้ปลดปล่อย หายใจออก”.

เรอย่อ้มทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เรاجักเป็นผู้มองเห็นความไม่เที่ยง หายใจเข้า”, ว่า “เรاجักเป็นผู้มองเห็นความไม่เที่ยง หายใจออก”.

ເຮືອຍ່ອມທຳກຳກັບຄືກໍາວ່າ “ເຮົາຈັກເປັນຜູ້ມອງເຫັນ
ຄວາມຈາງຄລາຍ ພາຍໃຈເຂົ້າ”, ວ່າ “ເຮົາຈັກເປັນຜູ້ມອງເຫັນ
ຄວາມຈາງຄລາຍ ພາຍໃຈອອກ”.

ເຮືອຍ່ອມທຳກຳກັບຄືກໍາວ່າ “ເຮົາຈັກເປັນຜູ້ມອງເຫັນ
ຄວາມດັບສນິຫ ພາຍໃຈເຂົ້າ”, ວ່າ “ເຮົາຈັກເປັນຜູ້ມອງເຫັນ
ຄວາມດັບສນິຫ ພາຍໃຈອອກ”.

ເຮືອຍ່ອມທຳກຳກັບຄືກໍາວ່າ “ເຮົາຈັກເປັນຜູ້ມອງເຫັນ
ຄວາມສລັດຄືນ ພາຍໃຈເຂົ້າ”, ວ່າ “ເຮົາຈັກເປັນຜູ້ມອງເຫັນຄວາມ
ສລັດຄືນ ພາຍໃຈອອກ”. ດັ່ງນີ້.

ກີກຸ່າທີ່ໜ້າ ! ເມື່ອບຸດຄລເຈຣີຢູ່ ທຳໄໝມາກ່ົ່ງ
ອານາປານສຕິສາມາຊີອູ່ຢ່ອຍ່າງນີ້ແລ ຄວາມຫວັນໄຫວໂຍກໂຄລົງ
ຂອງກາຍ ທີ່ອຄວາມຫວັນໄຫວໂຍກໂຄລົງຂອງຈິຕົກີຕາມຍ່ອມມື
ຂຶ້ນໄມ້ໄດ້...

ກີກຸ່າທີ່ໜ້າ ! ແມ່ເຮົາເອງກີ່ເໜີອນກັນ ໃນກາລກ່ອນ
ແຕ່ກາຣຕຣ້ສຽ້ ຍັງໄມ້ໄດ້ຕຣ້ສຽ້ຢັ້ງເປັນໂພຣີສັຕິວ່ອຍ່ ຍ່ອມອູ່ດ້ວຍ
ວິທາຮຣ່ອມ ອື່ອອານາປານສຕິສາມາຊີນີ້ເປັນສ່ວນນາກ ເມື່ອເຮົາອູ່ດ້ວຍ
ວິທາຮຣ່ອມນີ້ເປັນສ່ວນນາກ ກາຍກີ່ໄໝລໍາບາກ ຕາກີ່ໄໝລໍາບາກ ແລະ
ຈິຕຂອງເຮົາກີ່ຫລຸດພັນຈາກອາສະ ເພຣະໄໝມີອຸປາຫານ.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! เพาะะจะนั่นในเรื่องนี้ ถ้ากิกชุหวังว่า
กายของเราก็อย่าลำบาก ตาของเราก็อย่าลำบาก และจิตของเรา
ก็จงหลุดพ้นจากอาสวะเพระไม่มีอุปทานเกิด ดังนี้แล้ว;
กิกชุนั้นจะทำในใจ ในงานปานสติสมารินี้ ให้เป็นอย่างดี.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! ในเรื่องนี้ ถ้ากิกชุหวังว่า ความครุ่นคิด
อันเกี่ยวข้องไปทางเหย้าเรือนของเรา จงหายไปอย่างหมดสิ้น
ดังนี้แล้ว; กิกชุนั้นจะทำในใจ ในงานปานสติสมารินี้
ให้เป็นอย่างดี.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! ในเรื่องนี้ ถ้ากิกชุหวังว่า เราพึ่ง
เป็นผู้อยู่ด้วยความรู้สึกว่าปฎิภูติ ต่อสิ่งที่ไม่ปฎิภูติ ดังนี้แล้ว;
กิกชุนั้นจะทำในใจ ในงานปานสติสมารินี้ ให้เป็นอย่างดี.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! ในเรื่องนี้ ถ้ากิกชุหวังว่า เราพึ่ง
เป็นผู้อยู่ด้วยความรู้สึกว่าไม่ปฎิภูติ ต่อสิ่งที่ปฎิภูติ ดังนี้แล้ว;
กิกชุนั้นจะทำในใจ ในงานปานสติสมารินี้ ให้เป็นอย่างดี.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! ในเรื่องนี้ ถ้ากิกชุหวังว่า เราพึ่งเป็น
ผู้อยู่ด้วยความรู้สึกว่าปฎิภูติ ทั้งต่อสิ่งที่ไม่ปฎิภูติ และต่อสิ่ง
ที่ปฎิภูติ ดังนี้แล้ว; กิกชุนั้นจะทำในใจ ในงานปานสติสมารินี้
ให้เป็นอย่างดี.

กิกษุทั้งหลาย ! ในเรื่องนี้ ถ้ากิกษุหวังว่า เรายังเป็นผู้อยู่ด้วยความรู้สึกว่าไม่ปฏิกรูป ทั้งต่อสิ่งที่ปฏิกรูป และต่อสิ่งที่ไม่ปฏิกรูป ดังนี้แล้ว; กิกษุนั้นจะทำในใจ ในอานาปานสติสมารธนี้ ให้เป็นอย่างดี.

กิกษุทั้งหลาย ! ในเรื่องนี้ ถ้ากิกษุหวังว่า เรายังเป็นผู้ไม่ใส่ใจเสียเลย ทั้งต่อสิ่งที่ไม่ปฏิกรูป และต่อสิ่งที่ปฏิกรูป ทั้งสองอย่าง แล้วเป็นผู้อยู่อุเบกษา มีสติสัมปชัญญะเกิด ดังนี้แล้ว; กิกษุนั้นจะทำในใจ ในอานาปานสติสมารธนี้ ให้เป็นอย่างดี.

(ต่อแต่นี้ ได้ตรัสทำนองนี้เรียบไปจนถึง ความหวังจะได้ ปฐมนิเทศ ทุติยধาน ตติยধาน จตุตติധาน อากาสาณัญญาตนะ วิญญาณัญญาตนะ อาภิญญาณัญญาตนะ เน瓦สัญญานาสัญญาตนะ และสัญญาเวทยิตนิโรจน์ กระเพื่องความดับเย็นแห่งเวทนา เพระความไม่เพลิดเพลินในเวทนานั้น เป็นที่สุด โดยผู้ต้องการพึงทำในใจ ซึ่งอานาปานสติสมารธนี้ให้เป็นอย่างดี และสามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก พุทธวจน - หมวดธรรม ฉบับที่ ๖ อานาปานสติ - ผู้ร่วบรวม).

ทรงคิดค้นเรื่องเบณจขันธ์ ก่อนตรัสรู้

๕๔

- บาลี บัญชี. ส. ๑๗/๓๔/๔๙.

กิกขุทั้งหลาย ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรา
ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ความสงสัยได้เกิดขึ้น
แก่เราว่า อะไรหนอ เป็นรสรอร้อยของรูป, อะไรเป็นไทย
ของรูป, อะไรเป็นอุบายเครื่องพันไปได้จากรูป ? อะไรหนอเป็น
รสรอร้อยของเวทนา ... สัญญา ... สังหาร ... วิญญาณ, อะไร
เป็นไทยของเวทนา ... สัญญา ... สังหาร ... วิญญาณ, อะไร
เป็นอุบายเครื่องพันไปได้จากเวทนา ... สัญญา ... สังหาร
... วิญญาณ ?

กิกขุทั้งหลาย ! ความรู้ข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า
สุขโสมนัสได ๆ ที่อาศัยรูปแล้วเกิดขึ้น สุขและโสมนัสนั้นแล
เป็นรสรอร้อยของรูป; รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ทรมาน มีการ
แปรปรวนเป็นธรรมดा ด้วยอาการได อาการนั้นเป็นไทย
ของรูป; การนำออกเสียได ซึ่งความกำหนดด้วยอำนาจ
ความพอใจ การละความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ
ในรูปเสียได นั้นเป็นอุบายเครื่องออกไปพ้นจากรูปได.

(ในเวทนา... สัญญา... สังหาร... และวิญญาณ ก็มีนัยเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! ตลอดเวลาเพียงไร ที่เรยังไม่รู้จัก
ஸອრ່ອຍຂອງອຸປາຖານຂັ້ນທັ້ງຫ້ວ່າເປັນສອਰ່ອຍ ໄມຮູຈັກໂທ
ວ່າເປັນໂທ ໄມຮູຈັກອຸບາຍເຄື່ອງອອກວ່າເປັນອຸບາຍເຄື່ອງອອກ
ຕາມທີ່ເປັນຈິງ, ຕລອດເວລາເພື່ອນນີ້ ເຮັດວຽກໄວ້ສຶກວ່າໄດ້ຕຣັສຽ
ພຣ້ອມເຈັບຊື່ອນຸຕົກສົມມາສັນໂພຮົມຢານ ໃນໂລກນີ້ພຣ້ອມທັ້ງ
ເທວາ ມາຮ ພຣ້ອມ ມຸ່ສັຕິວພຣ້ອມທັ້ງສມຜພຣາມນີ້ ເທວາ
ພຣ້ອມທັ້ງມຸນໝຍ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ເມື່ອໄດແລ ເຮັດວຽກສອර່ອຍຂອງ
ອຸປາຖານຂັ້ນທັ້ງຫ້ວ່າເປັນສອර່ອຍ ຮູຈັກໂທ ວ່າເປັນໂທ ຮູຈັກ
ອຸບາຍເຄື່ອງອອກວ່າເປັນອຸບາຍເຄື່ອງອອກ ຕາມທີ່ເປັນຈິງ,
ເມື່ອນີ້ ເຮັດວຽກໄວ້ສຶກວ່າໄດ້ຕຣັສຽພຣ້ອມເຈັບຊື່ອນຸຕົກສົມມາ-
ສັນໂພຮົມຢານ ໃນໂລກພຣ້ອມທັ້ງເທວາ ມາຮ ພຣ້ອມ ມຸ່ສັຕິວ
ພຣ້ອມທັ້ງສມຜພຣາມນີ້ ເທວາພຣ້ອມທັ້ງມຸນໝຍ. ກີແລະ
ຢານທີ່ສະນະເຄື່ອງຮູ້ເຄື່ອງເຫັນ ເກີດຂຶ້ນແລ້ວແກ່ເຮົາວ່າ ຄວາມ
ຫລຸດພັນຂອງເຮົາໄມ່ກຳລັບກຳເຮົບ, ຂາຕີນີ້ເປັນຂາຕີສຸດທ້າຍ, ບັດນີ້
ກັບເປັນທີ່ເກີດໃໝ່ ມີໄດ້ມືອືກ, ດັນນີ້.

[ນອກຈາກການຄິດຄົນເຮືອງເບຍຸຈຂັ້ນຮົນໆແລ້ວ ຍັງມີການຄິດຄົນ
ອືກ ๓ ເຮືອງ ດ້ວຍວິທີກີ່ການທີ່ບໍຣະຍາໄວ້ເປັນຄຳພຸດຍ່າງເດືອກກັນກັບເຮືອນີ້
ຖຸກຮະເບີຍບອກໜ້າ ອືກຄິດຄົນເຮືອງຮາຕຸສີ່ (-ບາລີ ນິທານ. ສ. ១៦/២០៣/៤០៥),
ເຮືອງອາຍຕະກາຍໃນທັກ (-ບາລີ ສົກ. ສ. ១៨/៥/៣), ແລະເຮືອງອາຍຕະ
ກາຍນອກທັກ (-ບາລີ ສົກ. ສ. ១៩/៥/១៥). -ຜູ້ແປລ]

ทรงคิดค้นเรื่องเวทนาโดยละเอียด ก่อนตรัสรู้

๔๕

- ป้าอี สพ. ล.๑๙/๒๘๗/๔๓๗-๔๔๐.

กิกขุทั้งหลาย ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ความสงสัยได้เกิดขึ้นแก่เราว่า อะไรหนอเป็นเวทนา ? อะไรเป็นความเกิดขึ้นพร้อมแห่งเวทนา ? อะไรเป็นปฏิปทาให้ถึงความเกิดขึ้นพร้อมแห่งเวทนา ? อะไรเป็นความดับไม่เหลือแห่งเวทนา ? อะไรเป็นรஸอร์oyerของเวทนา ? อะไรเป็นโทษของเวทนา อะไรเป็นอุบายเครื่องพันไปได้จากเวทนา ?

กิกขุทั้งหลาย ! ความรู้ข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เวทนา ๓ อย่างเหล่านี้ คือ สุขเวทนา ทุกเวทนา อทุกชั่วสุขเวทนา, เหล่านี้เรียกว่า เวทนา; ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งเวทนา ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นพร้อมแห่งผัสสะ; ตัณหาเป็นปฏิปทาให้ถึงความเกิดขึ้นพร้อมแห่งเวทนา; ความดับไม่เหลือแห่งเวทนา ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ; บรรคอกันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์แปด ประการนี้เอง เป็นปฏิปทาให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งเวทนา, ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความดำริที่ถูกต้อง

การพูดจาที่ถูกต้อง การทำงานที่ถูกต้อง การเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้อง; สุขโสมนัสได ๆ ที่อาศัยเวทนาแล้วเกิดขึ้น, สุขและโสมนัสนั้นแล เป็นรสรอร้อยของเวทนา; เวทนาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ ด้วยอาการใด, อาการนั้นเป็นโทษของเวทนา; การนำออก เลี้ยงได้ซึ่งความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ การละความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ในเวทนาเสียได้ นั้นเป็นอุบายเครื่องออกไปพ้นจากเวทนาได้ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยฟังมาแต่ก่อน ว่า “เหล่านี้ คือเวทนาทั้งหลาย”; ... “นี้ คือความเกิดขึ้นพร้อมแห่งเวทนา”; ... “นี่ คือปฏิปทาให้ถึงความเกิดขึ้นพร้อมแห่งเวทนา”; ... “นี่ คือความดับไม่เหลือแห่งเวทนา”; ... “นี่ คือปฏิปทาให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งเวทนา”; ... “นี่ คือรสรอร้อยของเวทนา”; ... “นี่ คือโทษของเวทนา”; ... “นี่ คืออุบายเครื่องออกไปพ้นจากเวทนา”; ดังนี้.

ทรงเที่ยวแสวงหาเพื่อความตรัสรู้

๕๖

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๖๗๗/๔๔๔.

ภิกขุทั้งหลาย ! เราได้เที่ยวไปแล้วเพื่อแสวงหารสอร้อย (คือเครื่องล่อใจสัตว์) ของโลก. เราได้พบรสอร้อยของโลกนั้นแล้ว. รสอร้อยในโลกมีประมาณเท่าใด, เราเห็นมันอย่างดีด้วยปัญญาของเราเท่านั้น.

ภิกขุทั้งหลาย ! เราได้เที่ยวไปแล้วเพื่อแสวงหา (ให้พบ) โทษ (คือความร้ายกาจ) ของโลก. เราได้พบโทษของโลกนั้นแล้ว. โทษในโลกมีเท่าใด, เราเห็นมันอย่างดีด้วยปัญญาของเราเท่านั้น.

ภิกขุทั้งหลาย ! เราได้เที่ยวไปแล้วเพื่อแสวงหา อุบายเครื่องออกจากโลกของโลก. เราได้พบอุบายเครื่องออกจากโลกนั้นแล้ว. อุบายเครื่องออกจากโลก มีอยู่เท่าใด, เราเห็นมันอย่างดีด้วยปัญญาของเรา เท่านั้น.

ภิกขุทั้งหลาย ! ตลอดเวลาเพียงไร ที่เรายังไม่รู้เท่า รสอร้อยของโลกว่าเป็นรสอร้อย (เครื่องล่อใจสัตว์), ไม่รู้จัก โทษของโลกโดยความเป็นโทษ, ไม่รู้จักอุบายเครื่องออก

ว่าเป็นอุบายเครื่องออก ตามที่เป็นจริง ตลอดเวลาเพียง
นั้นแหล่ง เรายังไม่รู้สึกว่าเป็นผู้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะ ซึ่ง
อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวดา มาร
พระมหาหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาพร้อมทั้ง
มนุษย์.

กิกขุทั้งหลาย ! เมื่อใดแล เราได้รู้ยิ่งซึ่งรஸอร้อย
ของโลกว่าเป็นรஸอร้อย รู้โภชของโลกโดยความเป็นโภช,
รู้อุบายเครื่องออกของโลก ว่าเป็นอุบายเครื่องออก ตามที่
เป็นจริง เมื่อนั้นแหล่ง เรายังสึกว่าเป็นผู้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะ
ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวดา มาร พระมหา
หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาพร้อมทั้งมนุษย์.

ก็แหล่ญาณทั้งสันะเครื่องรู้เครื่องเห็นเกิดขึ้น
แก่เราว่า ความหลุดพ้นของเรามิ่งลับกำเริบ ชาตินี้เป็น
ชาติสุดท้าย บัดนี้กพเป็นที่เกิดใหม่ไม่มีอีก ดังนี้.

ทรงแสวงหาเนื่องด้วยเบญจขันธ์ ก่อนตรัสรู้

๔๗

- ปาลี ขนธ. ส. ๑๗/๓๖/๖๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราได้เที่ยวแสวงหาแล้ว ซึ่งรสรอร้อยของรูป, เราได้พบรสรอร้อยของรูปนั้นแล้ว, รสรอร้อยของรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเรามีประมาณเท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราได้เที่ยวแสวงหาให้พบโทษของรูป, เราได้พบโทษของรูปนั้นแล้ว. โทษของรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดีด้วยปัญญาของเราเท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราได้เที่ยวแสวงหาแล้ว ซึ่งอุบายนเป็นเครื่องออกจากรูป, เราได้พบอุบายนเครื่องออกจากรูปนั้นแล้ว. อุบายนเครื่องออกจากรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นมันแล้วเป็นอย่างดี ด้วยปัญญาของเราเท่านั้น.

(ในเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็มีนัยอย่างเดียวกัน. และตอนท้ายก็มีว่า ยังไม่พบรสรอร้อย-โทษ-อุบายนเครื่องออกของรูป เป็นตนเพียงได ยังไม่ชื่อว่าได้ตรัสรู้เพียงนั้น, ต่อเมื่อทรงพblastวิจัยได้ชื่อว่าตรัสรู้และมีชาติลินแล้ว กพใหม่ไม่มีอีกต่อไป เหมือนกันทุกๆ สิ่ง ที่พระองค์ทรงค้น ซึ่งยังมีอีก ๓ อย่าง คือ เรื่อง ธาตุ ๔, เรื่องอายุตนะภัยใน ๖, และ อายุตนะภัยนอก ๖; เห็นว่าอาการเหมือนกันหมดต่างกันแต่เพียงชื่อ จึงไม่นำมาใส่ไว้ในที่นี้ด้วย -ผู้แปล).

ทรงคันธุ์โช่แห่งทุกข์ ก่อนตรัสรู้

๕๙

- ภาคี นิตยาน. ส. ๑๖/๑๑/๙๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ได้เกิดความรู้สึกอันนี้ขึ้นว่า “สัตว์โลกนี้หนอ ถึงทั่วแล้วซึ่งความยากเช่น ย่อมเกิด แก่ ตาย จุติ และบังเกิดอีก, ก็เมื่อสัตว์โลกไม่รู้จักอุบายนเครื่อง ออกไปพ้นจากทุกข์ คือชรามณะแล้ว การออกจากทุกข์ คือ ชรามณะนี้ จักปราภูชน์ได้อย่างไร”. ภิกษุทั้งหลาย ! ความฉงนนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “เมื่ออะไรเมื่อยู่หนอ ชรามณะ จึงได้มี : ชรามณะมีพระปัจจัยอะไรมโน”.

ภิกษุทั้งหลาย ! ได้เกิดความรู้แจ้งอย่างยิ่งด้วยปัญญา, เพราะการทำในใจโดยแยกชาย, แก่เราว่า “พระชาติ นี่เองมีอยู่ ชรามณะจึงได้มี : ชรามณะมี พระชาติ เป็นปัจจัย;

...พระ ภพ นี่เองมีอยู่ ชาติจึงได้มี : ชาติมี พระภพ เป็นปัจจัย;

...พระ อุปทาน นี่เองมีอยู่ ภพจึงได้มี : ภพมี พระอุปทานเป็นปัจจัย;

... เพราะ ตัณหา นี่เองมีอยู่ อุปทานจึงได้มี : อุปทานมี
 เพราะตัณหาเป็นปัจจัย;

... เพราะ เวทนา นี่เองมีอยู่ ตัณหาจึงได้มี : ตัณหามี
 เพราะเวทนาเป็นปัจจัย;

... เพราะ ผัสสะ นี่เองมีอยู่ เวทนาจึงได้มี : เวทนามี
 เพราะผัสสะเป็นปัจจัย;

... เพราะ สพายตนะ นี่เองมีอยู่ ผัสสะจึงได้มี : ผัสสะมี
 เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย;

... เพราะ นามรูป นี่เองมีอยู่ สพายตนะจึงได้มี :
 สพายตนะมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย;

... เพราะ วิญญาณ นี่เองมีอยู่ นามรูปจึงได้มี : นามรูปมี
 เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย;

... เพราะ สังขาร นี่เองมีอยู่ วิญญาณจึงได้มี : วิญญาณมี
 เพราะสังขารเป็นปัจจัย;

... เพราะ อวิชชา นี่เองมีอยู่ สังขารทั้งหลายจึงได้มี :
 สังขารทั้งหลายมี เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย;” ดังนี้ :

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงเกิดสังขารทั้งหลาย;
 เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงเกิดวิญญาณ; เพราะวิญญาณ
 เป็นปัจจัย จึงเกิดนามรูป; เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงเกิด

สพายตนะ; เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย จึงเกิดผัสสะ; เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา; เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา; เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงเกิดอุปทาน; เพราะอุปทานเป็นปัจจัย จึงเกิดภพ; เพราะภพเป็นปัจจัย จึงเกิดชาติ; เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชารมณะโสกปริเทา ทุกขโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย : ความเกิดขึ้นพร้อมแห่ง กองทุกข์ทั้งสิ้น ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! ดวงตา ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ในสิ่งที่เราไม่เคยฟังมาแต่ก่อน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความเกิดขึ้นพร้อม ! ความเกิดขึ้นพร้อม ! ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! ความฉนได้มีแก่เรารือกว่า “เมื่ออะไรไม่มีหนอ ชารมณะ จึงไม่มี : เพราะอะไรตับไปหนอ ชารมณะจึงดับไป”.

กิกขุทั้งหลาย ! ได้เกิดความรู้แจ้งอย่างยิ่งด้วยปัญญา, เพราะการทำในใจโดยแยกคาย, แก่เราว่า “พระชาติ นี่เองไม่มี ชารมณะจึงไม่มี : ชารมณะตับพระชาติตับ;

...พระ ภพ นี่เองไม่มี ชาติจึงไม่มี : ชาติตับ พระภพตับ;

… เพราะ อุปทาน นี่เองไม่มี ภพจึงไม่มี : ภพดับ
 เพราะอุปทานดับ;

… เพราะ ตัณหา นี่เองไม่มี อุปทานจึงไม่มี : อุปทานดับ
 เพราะตัณหาดับ;

… เพราะ เวทนา นี่เองไม่มี ตัณหานั่งไม่มี : ตัณหา
 ดับ เพราะเวทนадับ;

… เพราะ ผัสสะ นี่เองไม่มี เวทนาจึงไม่มี : เวทนา
 ดับ เพราะผัสสะดับ;

… เพราะ สพายตนะ นี่เองไม่มี ผัสสะจึงไม่มี : ผัสสะดับ
 เพราะสพายตนะดับ;

… เพราะ นามรูป นี่เองไม่มี สพายตนะจึงไม่มี :
 สพายตนะดับ เพราะนามรูปดับ;

… เพราะ วิญญาณ นี่เองไม่มี นามรูปจึงไม่มี : นามรูปดับ
 เพราะวิญญาณดับ;

… เพราะ สังขาร นี่เองไม่มี วิญญาณจึงไม่มี : วิญญาณดับ
 เพราะสังขารดับ;

… เพราะ อวิชชา นี่เองไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี :
 สังขารดับ เพราะอวิชชาดับ;” ดังนี้ :

เพราะอวิชาดับ สังขารจึงดับ; เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ; เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ; เพราะ นามรูปดับ สฝายตนะจึงดับ; เพราะสฝายตนะดับ ผัสสะจึงดับ; เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ; เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ; เพราะตัณหาดับ อุปahanจึงดับ; เพราะอุปahanดับ ภพจึงดับ; เพราะภพดับ ชาติจึงดับ; เพราะชาติดับ ธรรมะ โสกปริเทว ทุกขโภมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับ : ความดับไม่เหลือ แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้น ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.

กิกขุทั้งหลาย! ดูตา ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ในสิ่งที่เรามิ่งเครยฟังมาแต่ก่อน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความดับไม่เหลือ! ความดับไม่เหลือ! ย่อมมีด้วยอาการ อย่างนี้.

ทรงคันธุ์ลูกโซ่แห่งทุกข์ ก่อนตรัสรู้ (อีกนัยหนึ่ง)

๕๙

- ปาลี นิทาน ส. ๑๖/๑๒๖/๒๕๕๐

ภิกษุทั้งหลาย ! ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ได้เกิดความรู้สึกอันนี้ขึ้นว่า “สัตว์โลกนี้หนอ ถึงแล้วซึ่งความยากเข็ญ ย่อมเกิด ย่อมแก่ ย่อมตาย ย่อมจุติ และย่อมอุบัติ, ก็เมื่อสัตว์โลกไม่รู้จักอุบายนเครื่องออกไปพ้นจากทุกข์ คือชารมณะแล้ว การออกจากทุกข์ คือชารมณะนี้ จักปรากฏขึ้นได้อย่างไร.”

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจงนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “เมื่ออะไรมีอยู่หนอ ชารมณะจึงได้มี : เพราะมีอะไรเป็นปัจจัยหนอ จึงมีชารมณะ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ได้เกิดความรู้แจ้งอย่างยิ่งด้วยปัญญา เพาะการทำในใจโดยแยกคาย, แก่เราว่า “เพราะชาติ นั่นแล มีอยู่ ชารมณะ จึงได้มี : เพราะมีชาติเป็นปัจจัย จึงมีชารมณะ” ดังนี้.

... “ เพราะ กพ นั้นแล มีอยู่ ชาติ จึงได้มี : เพราะมี กพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ ” ดังนี้.

... เพราะ อุปทาน นั้นแล มีอยู่ กพ จึงได้มี : เพราะมี อุปทานเป็นปัจจัย จึงมีกพ ” ดังนี้.

... เพราะ ตัณหา นั้นแล มีอยู่ อุปทาน จึงได้มี : เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน ” ดังนี้.

... เพราะ เวทนา นั้นแล มีอยู่ ตัณหา จึงได้มี : เพราะมี เวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา ” ดังนี้.

... เพราะ ผัสสะ นั้นแล มีอยู่ เวทนา จึงได้มี : เพราะมี ผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา ” ดังนี้.

... เพราะ สพายตนะ นั้นแล มีอยู่ ผัสสะ จึงได้มี : เพราะมีสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ ” ดังนี้.

... เพราะ นามรูป นั้นแล มีอยู่ สพายตนะ จึงได้มี : เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตนะ ” ดังนี้.

... เพราะ วิญญาณ นั้นแล มีอยู่ นามรูป จึงได้มี : เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป ” ดังนี้.

---

๑. ข้อความตามที่ละ ... ไว้นั้น หมายความว่า “ได้มีความลงเกิดขึ้นทุกๆ ตอน แล้ว ทรงทำในใจโดยแยกจาก จนาความรู้แจ้งเกิดขึ้นทุกๆ ตอน เป็นลำดับไปจนถึงที่สุด ก็ต้องฝ่ายสมุทยavar และนิโรหavar; ในที่นั้นจะได้โดยนัยที่ผู้อ่านอาจจะเข้าใจเอาเองได้; -ผู้แปล

กิกขุทั้งหลาย ! ความจนนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “เมื่ออะไรมีอยู่หนอ วิญญาณจึงได้มี : เพราะมีอะไรเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! ได้เกิดความรู้แจ้งอย่างยิ่งด้วยปัญญา เพราะการทำในใจโดยแยกชาย แก่เราว่า “เพราะนามรูป นั้นแล มีอยู่ วิญญาณ จึงได้มี : เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! ความรู้แจ้งนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “วิญญาณนี้ ย่อมเวียนกลับจากนามรูป : ย่อมไม่เลยไปอื่น; ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ สัตว์โลกนี้ พึงเกิดบ้าง พึงแก่บ้าง พึงตายบ้าง พึงจุติบ้าง พึงอุบัติบ้าง : ข้อนี้ได้แก่การที่ เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ; เพราะมีวิญญาณ เป็นปัจจัย จึงมีนามรูป; เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสพายตนะ เพราะมีสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ; เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา; เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา; เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปทาน; เพราะมีอุปทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ; เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ; เพราะมีชาติเป็นปัจจัย, ธรรมะและสักกะปริเทเวทุกชั้นโภมนั้ส อุปยาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน : ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกชั้นลืนนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้”.

กิกษุทั้งหลาย ! ดวงตาเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว แก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยฟังมาแต่ก่อนว่า “ความเกิดขึ้นพร้อม (สมุทัย) ! ความเกิดขึ้นพร้อม (สมุทัย) !” ดังนี้.

กิกษุทั้งหลาย ! ความจนนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราต่อไปว่า “เมื่ออะไรไม่มีหนอชรา牟ณะ จึงไม่มี : เพราะความดับแห่งอะไร จึงมีความดับแห่งชรา牟ณะ” ดังนี้.

กิกษุทั้งหลาย ! ได้เกิดความรู้แจ้งอย่างยิ่งด้วยปัญญา เพราะการทำในใจโดยแยกชาย แก่เราว่า “เพราะชาติ นั่นแล ไม่มี ชรา牟ณะ จึงไม่มี : เพราะความดับแห่งชาติ จึงมีความดับแห่งชรา牟ณะ” ดังนี้.

... เพราะ กพ นั่นแล ไม่มี ชาติ จึงไม่มี : เพราะความดับแห่ง กพ จึงมีความดับแห่งชาติ ” ดังนี้.

... เพราะ อุปทาน นั่นแล ไม่มี กพ จึงไม่มี : เพราะความดับแห่ง อุปทาน จึงมีความดับแห่ง กพ ” ดังนี้.

... เพราะ ตัณหา นั่นแล ไม่มี อุปทาน จึงไม่มี : เพราะความดับแห่ง ตัณหา จึงมีความดับแห่ง อุปทาน ” ดังนี้.

... เพราะ เวทนา นั่นแล ไม่มี ตัณหา จึงไม่มี : เพราะความดับแห่ง เวทนา จึงมีความดับแห่ง ตัณหา ” ดังนี้.

… เพราะ ผัสสะ นั่นแล ไม่มี เวทนา จึงไม่มี : เพราะ ความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา” ดังนี้.

… เพราะ สพายตนะ นั่นแล ไม่มี ผัสสะ จึงไม่มี : เพราะ ความดับแห่งสพายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ” ดังนี้.

… เพราะ นามรูป นั่นแล ไม่มี สพายตนะ จึงไม่มี : เพราะ ความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสพายตนะ” ดังนี้.

… เพราะ วิญญาณ นั่นแล ไม่มี นามรูป จึงไม่มี : เพราะ ความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! ความจนนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “เมื่ออะไรไม่มีหนอ วิญญาณจึงไม่มี : เพราะ ความดับแห่งอะไร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! ได้เกิดความรู้แจ้งอย่างยิ่งด้วยปัญญา เพราะการทำในใจโดยแยกชาย แก่เราว่า “ เพราะ นามรูป นั่นแล ไม่มี วิญญาณ จึงไม่มี : เพราะ ความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งวิญญาณ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความรู้แจ้งนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “หนทางเพื่อการตรัสรู้นี้ อันเราได้ถึงทับแล้วแล : ได้แก่ สิ่งเหล่านี้คือ เพราะความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งวิญญาณ; เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป; เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสหายตนะ; เพราะมีความดับแห่งสหายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ; เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา; เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา; เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปทาน; เพราะมีความดับแห่งอุปทาน จึงมีความดับแห่งภพ; เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ; เพราะมีความดับแห่งชาตินั่นแล ธรรมะจะประเทเวทุกขณะนี้สู่ป崖าสทั้งหลาย จึงดับลืน : ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งลืนนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย ! ดูงตามาก็ขึ้นแล้ว ภูณาก็ขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว แก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยฟังมาแต่ก่อนว่า “ความดับไม่เหลือ (นิโรธ) ! ความดับไม่เหลือ (นิโรธ) !” ดังนี้.

ทรงอธิษฐานความเพียร ก่อนตรัสรู้

๖๐

- ปาลี ทุก อ. ๒๐/๖๔/๒๕๓๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราได้รู้ถึงธรรมสองอย่าง คือ ความไม่รู้จักพอ ในกุศลธรรมทั้งหลาย และความเป็นผู้ไม่ถอยหลัง ในการตั้งความเพียร. เราตั้งความเพียร คือความไม่ถอยหลังว่า “หนัง เอ็น กระดูก จักเหลืออยู่เนื้อและเลือดในสรีระ จักเหือดแห้งไปก็ตามที่ เมื่อยังไม่ลุถึง ประโยชน์อันบุคคลจะลุได้ด้วยกำลังของบุรุษ ด้วยความเพียร ของบุรุษ ด้วยความบากบี้ของบุรุษแล้ว จักหยุดความเพียร นั้นเสีย เป็นไม่มีเลย” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราได้บรรลุความตรัสรู้ เพราะความไม่ประมาท ได้บรรลุโดยคักเขมธรรมอันไม่มีอื่นยิ่งไปกว่า เพราะความไม่ประมาทแล้ว.

(ในบาลี มห. ว. ๔/๔๙/๓๕, -บาลี สค. ล. ๑๕/๑๕๗/๔๒๔.
ก็ได้ตรัสว่าพระองค์ได้บรรลุแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว ซึ่งวิมุตติอันไม่มีวิมุตติอื่นยิ่งกว่า (อนุตตรา วิมุตติ) ด้วยการทำในใจโดยแยก cavity ด้วยความเพียรอันชอบ -ผู้แปล).

อาการแห่งการตรัสรู้

๖๑

- บาลี ม. ๑๓/๔๕๔/๗๕๔^๑

ราชกุมาร ! ครั้นเรากลืนกินอาหารหายใจ ทำกายให้มีกำลังได้แล้ว, เพราะสั่งด้วยกิจกรรมและอุคุลธรรมทั้งหลาย จึงบรรลุมานที่ ๑ มีวิตกวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดแต่วิเวก แล้วแล้อยู่. เพราะสบวิตกวิจารเสียได้ จึงบรรลุมานที่ ๒ เป็นเครื่องผ่องใสในภัยใน เป็นที่เกิดสมาริแห่งใจ ไม่มีวิตกวิจาร มีแต่ปีติและสุข อันเกิดแต่สมาริแล้วแล้อยู่. เพราะความจางไปแห่งปีติ ย่อมอยู่อุเบกษา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยกาย จึงบรรลุมานที่ ๓ อันเป็นมานที่พระอริยเจ้า กล่าวว่าผู้ได้ถ่านนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกษา มีสติอยู่เป็นสุข, แล้วแล้อยู่. และ เพราะจะสุขและทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายใจแห่งโสมนัสและโทมนัสในการก่ออุบัติ จึงได้บรรลุมานที่ ๔ อัน ไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ เพราะ อุเบกษาแล้วแล้อยู่.

เราను ครั้นเมื่อจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน

๑. ยังพบใน ศาราวสูตร - บาลี ม. ๑๓/๔๕๔/๗๕๔, มหาสัจจสูตร - บาลี ม. ๑๒/๔๕๔/๔๙๗, ซึ่งตอนนี้ ปาราสิสุตร ไม่มี, ต่อไปใน ศาราวสูตรและ มหาสัจจสูตร ก็ไม่มี. - ผู้แปล

ถึงความไม่หวั่นไหวตั้งอยู่ เช่นนี้แล้ว ได้น้อมจิตไปเฉพาะต่อ บุพเพนิวาสานุสสติญาณ. เรานั้นจะลึกถึงขันธ์ที่เคยอยู่ อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ คือ จะลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง ส่องชาติ สามชาติ สี่ชาติ ห้าชาติบ้าง, สิบชาติ ยี่สิบชาติ สามสิบชาติ สี่สิบชาติ ห้าสิบชาติบ้าง, ร้อยชาติ พันชาติ แสนชาติบ้าง, ตลอดหลายสังวัฏฐกัปปี หลายวิวัฒนาภัปปี หลายสังวัฏฐกัปปี และวิวัฒนาภัปปีบ้าง, ว่าเมื่อเรารู้ใน ภพโน้น มีชื่อย่างนั้น มีโคตร มีวรรณะ มีอาหารอย่างนั้นๆ, เสรวยสุขและทุกข์เช่นนั้นๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น; ครั้นจุติจาก ภพนั้นแล้ว ได้เกิดในภพโน้น มีชื่อ โคตร วรรณะ อาหาร อย่างนั้นๆ, ได้เสรวยสุขและทุกข์เช่นนั้นๆ มีอายุสุดลง เท่านั้น; ครั้นจุติจากภพนั้นๆ แล้ว มาเกิดในภพนี้. เรานั้น จะลึกถึงขันธ์ที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ พร้อมทั้งอาการและลักษณะ ดังนี้.

ราชกุมาร! นี่เป็นวิชชาที่ ๑ ที่เราได้บรรลุแล้วใน ยามแรกแห่งราตรี. อวิชชาถูกทำลายแล้ว วิชชาเกิดขึ้น แล้ว, ความมีดถูกทำลายแล้ว ความส่วนเกิดขึ้นแทนแล้ว, เช่นเดียวกับที่เกิดแก่ผู้ไม่ประมาณ มีเพียงเผาปาป มีตนส่ง ไปแล้วแล้อยู่, โดยควร.

เรานั้น ครั้นเมื่อจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงานถึงความไม่หวั่นไหวตั้งอยู่ เช่นนี้แล้ว ได้น้อมจิตไปเฉพาะต่อจุตุปปاتัญญาณ. เรามีจักษุทิพย์ บริสุทธิ์ล่วงจักษุสามัญ มนุษย์, ย่อมแลเห็นสัตว์ทั้งหลายจุติอยู่ บังเกิดอยู่, เลวประณีต, มีวรรณดี มีวรรณเลว, มีทุกข์ มีสุข. เรารู้แจ้งชัด หมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย! สัตว์เหล่านี้หนอ ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต พุดติเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นมิจฉาทิภูมิ ประกอบการงานด้วยอำนาจ มิจฉาทิภูมิ, เปื้องหน้าแต่กายแตกตายไปย่อมพากันเข้าสู่อบายทุคติวนิบาตนรก. ท่านผู้เจริญทั้งหลาย! ส่วนสัตว์เหล่านี้หนอ ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า, เป็นล้มมาทิภูมิ ประกอบการงานด้วยอำนาจล้มมาทิภูมิ, เปื้องหน้าแต่กายแตกตายไปย่อมพากันเข้าสู่สุคติโลกสวารค์”. เรามีจักษุทิพย์บริสุทธิ์ล่วงจักษุสามัญมนุษย์ เห็นเหล่าสัตว์ผู้จุติอยู่ บังเกิดอยู่ เลวประณีต มีวรรณดี มีวรรณเลว มีทุกข์ มีสุข. เรารู้แจ้งชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมได้จะนี้.

ราชกุمار ! นี่เป็นวิชาที่ ๒ ที่เราได้บรรลุแล้วใน
ยามกลางแห่งราตรี. อวิชาถูกทำลายแล้ว วิชาเกิดขึ้นแล้ว,
ความมีดถูกทำลายแล้ว ความส่วนเกิดขึ้นแทนแล้ว, เช่นเดียวย
กับที่เกิดแก่ผู้ไม่ประมาท มีเพียงเผาปา มีตนส่งไปแล้วแลอยู่,
โดยครร.

เรานั้น ครรนเมื่อจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีกิเลส
ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน
ถึงความไม่หวั่นไหวตั้งอยู่เช่นนี้แล้ว ได้น้อมจิตไปเฉพาะต่อ
อาสวักขยญาณ, เรายอมรู้ชัดตามเป็นจริงว่า “นี่ทุกข์,
นี่เหตุแห่งทุกข์, นี่ความดับไม่มีเหลือแห่งทุกข์, นี่ทางให้ถึง^๑
ความดับไม่มีเหลือแห่งทุกข์; และเหล่านี้เป็นอาสวะทั้งหลาย,
นี่เหตุแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี่ความดับไม่มีเหลือแห่งอาสวะ^๒
ทั้งหลาย, นี่เป็นทางให้ถึงความดับไม่มีเหลือแห่งอาสวะ^๓
ทั้งหลาย”. เมื่อเรารู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็พ้นจาก
 karma สภาวะ สภาวะ และอวิชาสภาวะ. ครรนจิตพ้นวิเศษแล้ว
ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า จิตพ้นแล้ว. เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
พระมหาธรรมยถาบันไดแล้ว กิจที่ต้องทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่
จะต้องทำเพื่อความ (หลุดพ้น) เป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก.

ราชกุมาร ! นี่เป็นวิชาชាតี ๓ ที่เราได้บรรลุแล้วใน
ยามปลายแห่งรัตรี. อวิชาถูกทำลายแล้ว วิชาเกิดขึ้นแล้ว,
ความมีดถูกทำลายแล้ว ความสว่างเกิดขึ้นแทนแล้ว, เช่นเดียวย
กับที่เกิดแก่ผู้ไม่ประมาท มีเพียงเผาปา มีตนส่งไปแล้วแลอยู่,
โดยควร.

สิ่งที่ตรัสรู้

๖๒

- ปาฐี มหาวาร. ต. ๑๗/๔๙๘/๑๖๖๔.

กิกขุทั้งหลาย ! มีสิ่งที่แล่นดิ่งไปสุดโต่งอยู่สองอย่าง ที่บรรพชิตไม่ควรข้องแวงด้วย สิ่งที่แล่นดิ่งไปสุดโต่งนั้น คืออะไร คือ การประกอบตนพัวพันอยู่ด้วยความใครในกาม ทั้งหลาย อันเป็นการกระทำที่ยังต่อ เป็นของชาวบ้าน เป็นของ คนหันบุญชุน ไม่ใช่ของพระอริยเจ้า ไม่ประกอบด้วยประโยชน์นี้ และการประกอบความเพียรในการทราบตนให้ล้ำมาก อันนำมาซึ่งความทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยเจ้า ไม่ประกอบด้วย ประโยชน์นี้ ส่องอย่างนี้แล.

กิกขุทั้งหลาย ! ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง ที่ไม่ดิ่ง ไปหาสิ่งสุดโต่งสองอย่างนั้น เป็นข้อปฏิบัติที่ตถาคตได้ตรัสรู้ เฉพาะแล้ว เป็นข้อปฏิบัติทำให้เกิดจักขุ เป็นข้อปฏิบัติทำให้ เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้อันยิ่ง เพื่อความ ตรัสรู้พร้อม เพื่อนิพพาน.

กิกขุทั้งหลาย ! ข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง ที่ไม่ดิ่ง ไปหาที่สุดโต่งสองอย่างนั้น เป็นอย่างไรเล่า ? กิกขุ ทั้งหลาย ! ข้อปฏิบัติอันเป็นทางสายกลางนั้น คือข้อปฏิบัติ อันเป็นหนทางอันประเสริฐ ประกอบอยู่ด้วยองค์แปด ประการนี้เอง. แปดประการคืออะไรเล่า ? คือความเห็น

ที่ถูกต้อง ความดีริที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การทำการงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้อง. กิกขุทั้งหลาย ! นี้แลคือข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง ที่ตถาคตได้ตรัสรู้เฉพาะแล้ว เป็นข้อปฏิบัติทำให้เกิดจักษุ ทำให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้สั่นยิ่ง เพื่อความตรัสรู้พร้อมเพื่อนิพพาน.

กิกขุทั้งหลาย ! นี้แลคือความจริงอันประเสริฐ เรื่องความทุกข์ คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บไข้ก็เป็นทุกข์^๑ ความตายก็เป็นทุกข์, ความประจำวัน กับสิ่งที่ไม่รัก เป็นทุกข์ ความพราภจากสิ่งที่รัก เป็นทุกข์ ความปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น เป็นทุกข์, กล่าวโดยย่อ ขันธ์ห้าที่ประกอบด้วยอุปทาน เป็นทุกข์.

กิกขุทั้งหลาย ! นี้แลคือความจริงอันประเสริฐ เรื่องเดนเกิดของความทุกข์ คือตัณหา อันเป็นเครื่องทำให้มีการเกิดอีก อันประกอบอยู่ด้วยความกำหนดด้วยอำนาจ ความเพลิน อันเป็นเครื่องให้เพลิดเพลินอย่างยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ, ได้แก่ ตัณหาในการ ตัณหาในความมีความเป็น ตัณหาในความไม่มีไม่เป็น.

๑. ในพระไตรปิฎกสยามรัฐ มีคำว่า พญาธิป ทุกษา ด้วย, ซึ่งฉบับสากลนั้น “ไม่มี” แต่ไป มีบทว่า โสกาปริเทวทุกษาโถมสสุปายasaปิ ทุกษา, ซึ่งในพระไตรปิฎกไม่มี.-ผู้แปล

กิกขุทั้งหลาย ! นี้แลคือความจริงอันประเสริฐ เรื่องความดับไม่เหลือของความทุกข์ คือความดับสนิท เพราะจะไปโดยไม่มีเหลือของตัณหานั้นนั่นเอง คือ ความสลดทึ้ง ความสลดคืบ ความปล่อย ความทำไม่ให้มีที่อาศัย ซึ่งตัณหานั้น.

กิกขุทั้งหลาย ! นี้แลคือความจริงอันประเสริฐ เรื่องข้อปฏิบัติอันทำสัตว์ให้หลุดพ้นความดับไม่เหลือของความทุกข์ คือข้อปฏิบัติอันเป็นหนทางอันประเสริฐ อันประกอบด้วยองค์แ配ประการนี้ ได้แก่ ความเห็นที่ถูกต้อง ความดำรงที่ถูกต้อง การพูดจาที่ถูกต้อง การทำการงานที่ถูกต้อง การอาชีพที่ถูกต้อง ความพากเพียรที่ถูกต้อง ความรำลึกที่ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นคงที่ถูกต้อง.

กิกขุทั้งหลาย ! จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นในสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟัง มาแต่ก่อน เกิดขึ้นแก่เราว่า นี้คือความจริงอันประเสริฐ คือความทุกข์, เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือความทุกข์นี้ เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้, เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือความทุกข์นี้ เรataตaculaกำหนดรู้รอบแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นในสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อน เกิดขึ้นแก่ เราว่า นี้คือความจริงอันประเสริฐ คือ aden เกิดของทุกข์, เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือ aden เกิดของทุกข์นี้ เป็นสิ่งที่ควรละเลียด, เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือ aden เกิดของความทุกข์นี้ เรatacat ตลาดได้แล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นในสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อน เกิดขึ้นแก่ เราว่า นี้คือความจริงอันประเสริฐ คือความดับไม่เหลือของความทุกข์, เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือ ความดับไม่เหลือของความทุกข์นี้ เป็นสิ่งที่ควรทำให้แจ้ง, เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือความดับไม่เหลือของความทุกข์นี้ เรatacat ตลาดได้ทำให้แจ้งแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นในสิ่งที่เราไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อน เกิดขึ้นแก่ เราว่า นี้คือความจริงอันประเสริฐ คือข้อปฏิบัติที่ทำสัตว์

ให้ลุลถึงความดับไม่เหลือของความทุกข์, เกิดขึ้นแก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือข้อปฏิบัติที่ทำสัตว์ให้ลุลถึงความดับไม่เหลือของความทุกข์นี้ เป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดมี, เกิดขึ้น แก่เราว่า ก็ความจริงอันประเสริฐ คือข้อปฏิบัติที่ทำสัตว์ให้ลุลถึงความดับไม่เหลือของความทุกข์นี้ เราตถาคตได้ทำให้เกิดมีแล้ว.

กิกขุทั้งหลาย ! ตลอดกาลเพียงไร ที่ญาณทั้สณะเครื่องรู้เห็นตามเป็นจริงของเรา อันมีปริวัภูสาม มีอาการสิบสอง ในอริยสัจจ์ทั้งสี่เหล่านี้ ยังไม่เป็นญาณทั้สณะที่บริสุทธิ์สะอาดด้วยดี; ตลอดกาลเพียงนั้น เรายังไม่ปฏิญญาไว้ได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้วซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์.

กิกขุทั้งหลาย ! เมื่อใด ญาณทั้สณะเครื่องรู้เห็นตามเป็นจริงของเรา อันมีปริวัภูสาม มีอาการสิบสอง ในอริยสัจจ์ทั้งสี่ เหล่านี้เป็นญาณทั้สณะที่บริสุทธิ์สะอาดด้วยดี; เมื่อนั้น เรายกปฏิญญาไว้ เป็นผู้ได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์...

การรู้สึกพระองค์ว่าได้ตรัสรู้แล้ว

๖๓

- ภาคี ภ. ม. ๑๒/๓๐๙๗/๓๗๐.

กิจยุทธ์หลาย ! ก็เมื่อเราเป็นผู้มีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นธรรมดा มีความโศกเป็นธรรมดามีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ด้วยตน, ก็รู้จักโทษแห่งสิ่งที่มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย โศก เศร้าหมองเป็นธรรมดากรัตน์รู้แล้ว จึงได้แสวงหา尼พพาน อันไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไม่โศก ไม่เศร้าหมองเป็นธรรมด้า อันไม่มีลิ่งอื่นยิ่งไปกว่า อันเกณฑ์จากโยคธรรม, เราก็ได้บรรลุพระนิพพานนั้น. อันเมื่อปัญญาเครื่องรู้เครื่องเห็นได้เกิดแก่เราว่า “ความหลุดพ้นของเรามิ่งกลับกำเริบ การเกิดครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย ภาพเป็นที่เกิดใหม่มิได้มีอีก” ดังนี้.

การตรัสสูគิจของการทับรอยแห่ง พระพุทธเจ้าในอดีต

๖๔

- บาลี นิกาย. ส. ๑๙/๑๒๔/๒๕๓๗.

กิกขุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษเที่ยวไปในป่าทึบ เกิดพบรอยทางซึ่งเคยเป็นหนทางเก่า ที่มีนุษย์แต่กาก่อนเคยใช้เดินแล้ว. บุรุษนั้นจึงเดินตามทางนั้นไป เมื่อเดินไปตามทางนั้นอยู่ ได้พบชากนกรซึ่งเป็นราชธานี โบราณ อันมีนุษย์ทั้งหลายแต่กาก่อนเคยอยู่อาศัยแล้ว เป็นที่อันสมบูรณ์ด้วยสวน สมบูรณ์ด้วยป่าไม้ สมบูรณ์ด้วยสะโภกชนณี มีชาวกำแพงล้อม มีภูมิภาคนำรื่นรมย์.

กิกขุทั้งหลาย ! ลำดับนั้น บุรุษนั้นเข้าไปกราบทูลแจ้งข่าวนี้แก่พระราชา หรือแก่มหาอัมมาตย์ของพระราชาว่า “ขอท้าวพระกรุณาจงทรงทราบเด็ด : ข้าพระเจ้าเมื่อเที่ยวไปในป่าทึบได้เห็นรอยทางซึ่งเคยเป็นหนทางเก่า ที่มีนุษย์แต่กาก่อนเคยใช้เดินแล้ว. ข้าพระเจ้าได้เดินตามทางนั้นไป เมื่อเดินไปตามทางนั้นอยู่ ได้พบชากนกรซึ่งเป็นราชธานี โบราณ อันมีนุษย์ทั้งหลายแต่กาก่อน เคยอยู่อาศัยแล้ว เป็นที่อันสมบูรณ์ด้วยสวน สมบูรณ์ด้วยป่าไม้ สมบูรณ์ด้วยสะโภกชนณี มีชาวกำแพงล้อม มีภูมิภาคนำรื่นรมย์. ขอพระองค์จงปรับปรุงสถานที่นั้นให้เป็นนครเด็ด พระเจ้าข้า !” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! ลำดับนั้น พระราชาหรือมหาอมาตย์ ของพระราชนั้น จึงปรับปรุงสถานที่นั้นขึ้นเป็นนคร สมัยต่อมานั้น ได้ก่อลายเป็นนครที่มั่งคั่งและรุ่งเรือง มีประชาชนมาก เกลือนกล่นด้วยมนุษย์ ถึงแล้วซึ่งความเจริญ ไปบุลย์, นี้ฉันได;

กิกขุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันนั้น : เราได้เห็นแล้วซึ่ง รอยทางเก่า ที่เคยเป็นหนทางเก่า อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งหลายในการลก่อนเคยทรงดำเนินแล้ว. กิกขุทั้งหลาย ! ก็รอยทางเก่า ที่เคยเป็นหนทางเก่า อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งหลายในการลก่อน เคยทรงดำเนินแล้วนั้น เป็นอย่างไรเล่า นั่นคือ อวิรยอภูปฏิรูปคิกิมรรคนี้นั่นเทียว ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ สัมมาทิภูปฏิรูป สมมาสังกัปปะ สมมาราจา สมมากัมมันตะ สมมาอาชีวะ สมมารายามะ สมมาสติ สมมาสามารishi. กิกขุ ทั้งหลาย ! นี้แล รอยทางเก่าที่เป็นหนทางเก่า อันพระสัมมา- สัมพุทธเจ้าทั้งหลายในการลก่อนเคยทรงดำเนินแล้ว. เราฉัน ได้ดำเนินไปตามแล้วซึ่งหนทางนั้น. เมื่อดำเนินไปตาม ซึ่งหนทางนั้นอยู่, เราได้รู้ยิ่งเฉพาะแล้วซึ่งธรรมรณะ, ซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งธรรมรณะ, ซึ่งความดับไม่เหลือแห่ง ธรรมรณะ, ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับ ไม่เหลือแห่งธรรมรณะ; ...

(ข้อความต่อไปนี้ได้ตั้งสิ่งชาติ-ภพ-อุปทาน-ตัณฑ-เวทนา-ผัสสะ-สพายตนะ-นามรูป-วิญญาณ สุดลงเพียงสั่งชาร โดยอาการทั้งสี่, ดังที่ได้ตรัสในกรณีแห่งชรามรณะ เมมื่อกันทุก ตัวอักษร เว้นแต่ชื่อของตัวปฏิจสมุปปันธรรมนั้น ๆ เท่านั้น -ผู้แปล).

เกิดแสงสว่าง เนื่องด้วยการตรัสรู้ | ๖๕

- ปาลี จตุภาค. อ. ๒๑/๑๔/๗/๑๒๔๗.

กิกขุทั้งหลาย ! เมื่อใด ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ, ในขณะนั้นแสงสว่างอันโผลารจนหาประมาณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอานุภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้, ได้ปรากฏขึ้นในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระมหาโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์. ถึงแม่ในโลกันตริกนรก อันโล่งโถงไม่มีอะไรปิดกั้น แต่มีดมนาการเกิดแห่งจักขุวิญญาณ มิได้ อันแสงสว่างแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์อานุภาพอย่างนี้ส่องไปไม่ถึงนั้น แม่ในที่นั้น แสงสว่างอันโผลารหากประมาณมิได้ ยิ่งใหญ่กว่าอานุภาพของเทวดาทั้งหลายจะบันดาลได้ ก็ได้ปรากฏขึ้นเหมือนกัน. สัตว์ที่เกิดอยู่ณ ที่นั้น จะรู้จักกันได้ด้วยแสงสว่างนั้น พากันร้องว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอ่ย ! ผู้อื่นอันเกิดอยู่ในที่นี่นอกจากเรา ก็มีอยู่เหมือนกัน” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! นี้ແลเป็น อัศจรรย์ครั้งที่สาม ที่ยังไม่เคยมี ได้บังเกิดมีขึ้นเพ rage การบังเกิดแห่ง ตถาคต ผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ.

แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการตรัสสูร្ស

๖๖

- ปาลี อภิธาน ก. ๒๗/๓๒๒, ๓๒๓/๑๖๗.

อ่านน้ำ ! เหตุปัจจัยที่ทำให้ปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอันใหญ่หลวง มีอยู่แปดประการ. ...

อ่านน้ำ ! เมื่อใด ตถาคตได้ตรัสสูร្សพร้อมเจพะชึ่งอนุตรสัมมาลัมโพธิญาณ; เมื่อนั้น แผ่นดินย่อමหั่นไหวย่อມลั่นสะเทือน ย่อມลั่นสะท้าน.

อ่านน้ำ ! นี้เป็นเหตุปัจจัยที่คำรบห้า แห่งการปรากฏการไหวของแผ่นดินอันใหญ่หลวง.

ทรงเป็นศาสตราประเกตตรัสรู้เอง

๖๗

- ปีที่ ๓ ม. ม. ๑๖๔/๙๗๗.

“พระโคดมผู้เจริญ ! มีสมณพราหมณ์พากหนึ่ง ๆ ผู้ถึงที่สุดแห่งกรรมมีเพื่อบรรลุอภิญญาในธรรมอันตนเห็นแล้ว (ตามแบบของตนฯ) แล้วบัญญติหลักลักษิพรหมจารย์อย่างหนึ่ง ๆ พระโคดมผู้เจริญ ! ในบรรดาสามณพราหมณ์ผู้บัญญติหลักลักษิพรหมจารย์อย่างหนึ่ง ๆ เหล่านั้น พระโคดมผู้เจริญ ! พระองค์เป็นพากไหน ?”

การท้วงชะ ! เรากล่าว มาตรฐานที่ตั้งกัน ในบรรดาสามณพราหมณ์ผู้ถึงที่สุดแห่งกรรมมีเพื่อบรรลุอภิญญาในธรรมอันตนเห็นแล้ว (ตามแบบของตนฯ) เหล่านั้น :

การท้วงชะ ! สมณพราหมณ์พากหนึ่ง ถึงที่สุดแห่งกรรมมีเพื่อบรรลุอภิญญาในธรรมอันตนเห็นแล้ว (ตามแบบของตนฯ), เขาเป็นพากมีหลักลักษิฟังตาม ๆ กันมา (อนุสสวิกา); โดยการฟังตาม ๆ กันมาหนึ่น เขาได้บัญญติหลักลักษิพรหมจารย์ขึ้นมา ดังเช่นพากพราหมณ์ไตรเพท (พุราหมณ์ เทวิชชา); นี้มีอยู่พากหนึ่ง.

การท้วงชะ ! สมณพราหมณ์พากหนึ่ง ถึงที่สุดแห่งกรรมมีเพื่อบรรลุอภิญญาในธรรมอันตนเห็นแล้ว (ตามแบบของตนฯ); เพราะอาศัยสักหารอย่างเดียวเป็นมาตรฐาน

(เกวโล สุธรรมดุตกา) เขาได้บัญญัติหลักลักษณะจรรยาบรรณมา
ดังเช่นพวทนักศึกษา (ตุกี วีมสี); นีก์มีอยู่พวหนึ่ง.

การท้วชา ! สมณพราหมณ์พวหนึ่ง ซึ่งก็ถึงที่สุด
แห่งการมีเพื่อบรรลุอภิญญาในธรรมอันตนเห็นแล้ว (ตามแบบ
ของตนฯ) ได้บัญญัติหลักลักษณะจรรยาบรรณมา ด้วยปัญญา
เป็นเครื่องรู้ยิ่ง (อภิญญา) ซึ่งธรรมด้วยตนเองโดยแท้
ในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เคยฟังมาแต่ก่อน; นีก์มีอยู่พวหนึ่ง.
การท้วชา ! ท่านพึงทราบโดยปริยายแม้นี้ว่า เราเป็นผู้หนึ่ง
ในบรรดาสมณพราหมณ์พวgnัnn.

ทรงคิดหาที่พึงสำหรับพระองค์เอง

๖๙

- ปีที่ จดก. อ. ๒๑/๘๔/๗๐.

ภิกขุทั้งหลาย ! เมื่อเรารู้ที่ตำบลลอรุเวลา ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ที่ต้นไทรเป็นที่พักร้อนของเด็กเลี้ยงแพะ ความเมื่อตั้งสูรีใหม่ ๆ ภิกขุทั้งหลาย ! เมื่อเรารู้น้อยณ ที่สังัดเกิดปริวิตกขึ้นในใจว่า “ผู้อยู่ไม่มีมีที่ควรพ ไม่มีที่พึงพำนักย่อมเป็นทุกข์ เราจะพึงลักษณะเคารพสมณะหรือพราหมณ์ คนไหนหนอนแล้วแลอยู่ ? ”

ภิกขุทั้งหลาย ! ความรู้สึกอันนี้ได้เกิดแก่เราว่า “เรามองไม่เห็น สมณพราหมณ์อื่นที่ไหนในโลกนี้และเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณ-พราหมณ์ เทวดาพร้อมทั้งมนุษย์ ซึ่งสมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยสามัชชี ด้วยปัญญา ด้วยวิมุตติ ยิ่งกว่าเรา ซึ่งเราควรลักษณะเคารพแล้วเข้าไปอาศัยอยู่ ”.

ภิกขุทั้งหลาย ! ความคิดอันนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “ถ้าใจน ธรรมอันใดที่เราได้ตรัสรู้แล้ว เราพึงลักษณะเคารพธรรมนั้น เข้าไปอาศัยแล้วแลอยู่เถิด ”. สหmundีพรหมรู้ความคิดในใจของเรา อันตรโานจากพรหมโลก มาปรากฏอยู่เฉพาะหน้าเรา ในช่วงเวลาที่คนแข็งแรง เหยียดแขนออกแล้วคืบเข้า เท่านั้น.

ภิกขุทั้งหลาย ! สหัมบดีพรหม ทำผ้าห่มเจวี่ยงบ่า ข้างหนึ่ง จดเข่าข้างขวาที่พื้นดิน น้อมอัญชลีเข้ามาหาเราแล้ว กล่าวกับเราว่า “อย่างนี้แหละ พระผู้มีพระภาค ! อย่างนี้แหละ พระสุคต ! ข้าแต่พระองค์ ! แม้พระอรหันต์ล้มมาล้มพุทธเจ้าที่ล่วงไปแล้ว ในอดีต ก็ได้ลักการเดารพธรรมนั้นเอง เข้าไปอาศัยแล้วแลอยู่, แม้ที่ จักนาตรรสูรข้างหน้า ก็จักลักการเดารพธรรมนั้นเอง จักเข้าไปอาศัยแล้ว และอยู่. ข้าแต่พระองค์ ! แม้พระผู้มีพระภาคอรหันต์ล้มมาล้มพุทธเจ้า ในบัดนี้ ก็ของงลักการเดารพธรรมนั้นแหละ เข้าไปอาศัยแล้วแลอยู่เทิด”. สหัมบดีพรหม ได้กล่าวคำนี้แล้ว; ได้กล่าวคำอื่นอีก (ซึ่งผูกเป็นกาพย์) ว่า

“พระล้มพุทธเจ้าเหล่าใดในอดีตด้วย พระล้มพุทธเจ้าเหล่าใด ในอนาคตด้วย และพระล้มพุทธเจ้าผู้ทำความโศกแห่งสัตว์โลกเป็นอันมากให้ฉิบหายไปด้วย, พระล้มพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ล้วนแล้วแต่เคราะห์ พระลักษธรรมแล้วแลอยู่แล้ว, อยู่อยู่, และจักอยู่; ข้อนี้เป็นธรรมชาตแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย, เพราะเหตุนั้นแล คนผู้รักตน หวังอยู่ต่อคุณอันใหญ่ ระลึกถึงเชิงพระพุทธศาสนาอยู่ จงเคารพพระลักษธรรมเทิด.” ดังนี้.

ภิกขุทั้งหลาย ! สหัมบดีพรหมได้กล่าวคำนี้แล้ว, อภิਆทเราแล้ว กระทำประทักษิณหายไปในที่นั้น. ภิกขุทั้งหลาย ! เราเข้าใจในการเชือเชิญของพรหม และการ

กระทำที่สมควรแก่ตน : เราได้ตรัสรู้ธรรมได ก็สักการะ เคารพธรรมนั้น เข้าไปอ่าศัยธรรมนั้น อญ্তแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! อนึ่ง ในการใดแล หมู่สงฆ์ประกอบ พร้อมด้วยคุณอันใหญ่, ในกรณีนั้น เราเมื่อความเคารพ แม้ในสงฆ์, ดังนี้.

ทรงเผชิญแผ่นพระศานนา

ทรงท้อพระทัยในการแสดงธรรม

๖๙

๗
- ปีที่ ๓. ม. ๑๙๔๙/๕๐๙.

ราชกุมาร ! ความคิดข้อนี้ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “ธรรมที่เราบรรลุแล้วนี้เป็นธรรมอันลึก สัตว์อื่นเห็นได้ยาก ยากที่สัตว์อื่นจะรู้ตาม, เป็นธรรมระงับและประณีต ไม่เป็นวิสัยที่จะhay ลงง่าย ๆ แห่งความตรึก เป็นของละเอียด เป็นวิสัยรู้ได้เฉพาะบัณฑิต, ก็สัตว์เหล่านี้ มีอลาจเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอลาจ เพลิดเพลินแล้วในอลาจ, สำหรับสัตว์ผู้มี อลาจเป็นที่ยินดี ยินดีเพลิดเพลินในอลาจนั้น, ยกนักที่จะเห็นปฏิจสมุปบาทอันมีลิ่งนี้ (คือมีอลาจ) เป็นปัจจัย, ยกนักที่จะเห็นธรรมเป็นที่ส่งบรรงับแห่งสังขารทั้งปวง, คือ ธรรม อันถอนอุปธิทั้งสิ้น ความลิ่นตันหา ความคลายกำหนด ความดับโดยไม่เหลือ และนิพพาน. หากเราพึงแสดงธรรม แล้วสัตว์อื่นไม่พึงรู้ทั่วถึง ข้อนั้นจักเป็นความเห็นอยู่เปล่า แก่เรา, เป็นความลำบากแก่เรา.”

โอ, ราชกุมาร ! คำอันน่าเครวะเหล่านี้ที่เราไม่เคย พึงมาแต่ก่อน ได้ปรากฏแจ่มแจ้งแก่เราว่า “กาลนี้ไม่ควร ประกาศธรรมที่เราบรรลุได้แล้วโดยยาก. ธรรมนี้, สัตว์ที่ ถูกราคะโทสรับรัดแล้ว ไม่รู้ได้โดยง่ายเลย. สัตว์ที่

๑. ยังมีในสูตรอื่นอีก เช่น ป่าสารสิสูตร - บาลี ม. ๑๒/๓๒๓/๓๒๑. - ผู้แปล

กำหนดด้วยราคะ ถูกกลุ่มนี้ดีห่อหุ้มแล้ว จักไม่เห็นธรรมอันให้ถึงที่ทวนกระແส, อันเป็นธรรมละเอียดลึกซึ้ง เห็นได้ยาก เป็นอยู”, ดังนี้. ราชกุมาร! เมื่อราพิจารณาเห็นดังนี้, จิตก็น้อมไปเพื่อความขวนขายน้อย ไม่น้อมไปเพื่อการแสดงธรรม.

ราชกุมาร! ครั้งนั้น ความรู้สึกข้อนี้ ได้บังเกิดขึ้น แก่สหัมบดีพรหม เพราะເຮອງรู้ความปริวิตกในใจของเรา ด้วยใจ. ความรู้สึกนั้นมีว่า “ผู้เจริญ! โลกจักฉบับหายเสีย แล้วหนอ ผู้เจริญ! โลกจักพินาศเสียแล้วหนอ, เพราะเหตุ ที่จิตแห่งพระตacula ผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า น้อมไป เพื่อความขวนขายน้อย, ไม่น้อมไปเพื่อแสดงธรรม” ดังนี้. ลำดับนั้น สหัมบดีพรหมได้อันตรธานจากพรหมโลก มา ปรากฏอยู่เฉพาะหน้าเรา รวดเร็วเท่าเวลาที่บุรุษแข็งแรง เหยียดแขนออกแล้วงอเข้าเท่านั้น.

ราชกุมาร! ครั้งนั้น สหัมบดีพรหม ห่มผ้าเฉวียง บ่า ประคงอัญชลีเข้ามาหาเราถึงที่อยู่ แล้วกล่าวคำนี้กับ เราว่า “พระองค์ผู้เจริญ! ขอพระผู้มีพระภาคจะแสดงธรรมเพื่อเห็น แก่ชาพระองค์เดิດ, ขอพระสุคตจะแสดงธรรมเดิດ, สัตว์ที่มีธุลีในดวงตา แต่เล็กน้อย ก็มีอยู่, เขาจักเลื่อมเสียพระไม่ได้ฟังธรรม. สัตว์ผู้รู้ทั่วถึง ธรรม จักมีโดยแท้” ดังนี้.

ทรงเห็นสัตว์ดุจดอกบัว ๓ เหล่า

๗๐

- ป.ก.ส. ม. ม. ๑๗/๔๖๗/๕๙๑.

ราชกุมาร ! ครั้งนั้น เรายังแจ้งคำเชือเชิญของสหัมบดีพรหมแล้ว, และเพราอาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย เราตรวจดูโลกด้วยพุทธจักษุแล้ว. เมื่อเราตรวจดูโลกด้วยพุทธจักษุอยู่, เรายังเห็นสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธุลีในดวงตาเล็กน้อยบ้าง มีมากบ้าง, ผู้มีอินทรีย์แก่กล้าบ้าง อ่อนน้ำบ้าง, มีอาการดีบ้าง เลวน้ำบ้าง, อาจสอนให้รู้ได่ง่ายบ้าง ยากบ้าง; และบางพวกเห็นโทษในปรโลก โดยความเป็นภัยอยู่ก็มี; เปรียบเหมือนในหนองบัวอุบล บัวปทุม บัวบุณฑริก, ดอกบัวบางเหล่าเกิดแล้วในน้ำ เจริญในน้ำ อันน้ำพยุงไว้ ยังจมอยู่ในน้ำ, บางเหล่าเกิดแล้วในน้ำ เจริญในน้ำ อันน้ำพยุงไว้ ตั้งอยู่เสมอพื้นน้ำ, บางเหล่าเกิดแล้วในน้ำ เจริญในน้ำ อันน้ำ อันน้ำพยุงไว้ โผล่ขึ้นพ้นน้ำ อันน้ำไม่ถูกแล้ว, มีฉันใด, ราชกุมาร ! เราได้เห็นสัตว์ทั้งหลายเป็นต่าง ๆ กันฉันนั้น. ราชกุมาร ! ครั้งนั้น เราได้รับรองกะสหัมบดีพรหมด้วยคำ (ที่ผูกเป็นกาพย์) ว่า

“ประตุแห่งนิพพานอันเป็นอมตะ เราเปิดไว้แล้ว
แก่สัตว์เหล่านี้, สัตว์เหล่าใดมีโสดประสาท สัตว์เหล่านี้
จะปลงครั้ทวารลงไปเลิด, พรหม! เรายังสึกว่ายาก จึงไม่กล่าว
ธรรมอันประณีต ที่เราคล่องแคล่วชำนาญ ในหมู่มนุษย์
ทั้งหลาย” ดังนี้.

ราชกุمار! ครั้งนั้น สมัยบดีพรหมรู้ว่าตนเป็นผู้ได้
โอกาสอันพระผู้มีพระภาค ทรงกระทำแล้วเพื่อแสดงธรรม,
จึงให้เรากระทำประทักษิณแล้ว อันตรธานไปในที่นั้นนั่นเอง.

ทรงแสดงธรรมเพราะเห็น ความจำเป็นของสัตว์บางพาก

๗๑

-บาลี ติก. อ. ๒๐/๑๔๙๔/๔๖๐.

กิกขุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็น
หรือไม่ได้เห็นตถาคตก็ตาม ได้ฟังหรือไม่ได้ฟังธรรมวินัย
ที่ตถาคตประกาศแล้วก็ตาม ก็หาเข้ามาสู่คลองแห่ง^๑
กุศลธรรมได้ไม่. แต่บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นหรือ^๒
ไม่ได้เห็นตถาคตก็ตาม ได้ฟังหรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่
ตถาคตประกาศแล้วก็ตาม ย่อมเข้ามาสู่คลองแห่งกุศลธรรม
ทั้งหลายได้โดยแท้. ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ต่อเมื่อ^๓
ได้เห็นตถาคต หรือได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว
จึงเข้ามาสู่คลองแห่งกุศลธรรมทั้งหลายได้ ถ้าไม่ได้เห็น
ตถาคต หรือไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อม^๔
ไม่เข้ามาสู่คลองแห่งกุศลธรรมทั้งหลายได้เลย.

กิกขุทั้งหลาย ! ในบุคคล ๓ ประเภทนั้น มีบุคคล
อยู่ประเภทหนึ่ง ซึ่งต่อเมื่อได้เห็นตถาคตหรือได้ฟังธรรมวินัย
ที่ตถาคตประกาศแล้ว จึงจะเข้ามาสู่คลองแห่งกุศลธรรม
ทั้งหลายได้, ถ้าไม่ได้เห็นตถาคตหรือไม่ได้ฟังธรรมวินัย

ที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมไม่เข้ามาสู่คลองแห่งกุศลธรรม
ทั้งหลายได้เลย. เราเพาะเห็นแก่บุคคลประเกทนี้แหละ
จึงอนุญาตให้มีการแสดงธรรม. และเพาะอาศัยบุคคล
ประเกทนี้เป็นหลักอีกเหมือนกัน จึงจำต้องแสดงธรรม
แก่บุคคลประเกทอื่นด้วย.

ทรงเห็นลู่ทางที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์ | ๗๒

- ปาลี มหายาน ๓๗/๒๕๖-๒๕๘/๑๙๐-๔๙๔

กิจยุทธ์ทั้งหลาย ! ครั้งหนึ่ง ที่ตำบลอุรุเวลา ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา, ที่ต้นไทรเป็นที่พักร้อนของเด็กเลี้ยงแพะ เมื่อเราแรกตระสูรได้ใหม่ๆ, ความปริวิตกแห่งใจได้เกิดขึ้น แก่เรา ขณะเข้าสู่ที่พักกำบังหลีกเรือนอยู่, ว่า “นี่เป็นหนทาง อันเอกสาร เพื่อความบริสุทธิ์หมัดขาดของสัตว์ทั้งหลาย, เพื่อก้าวล่วงเสียชีวิตรโคกและปริเทวะ เพื่อความตั้งอยู่ไม่ได้ แห่งทุกข์และโภมนัส เฟื่อบรรลุญาณธรรม เพื่อทำนิพ paran ให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐานสี่ สี่เหล่าไหนเล่า ? คือ กิจยุทธ์ เป็นผู้มีธรรมตามเห็นภายในกาย, เห็นเวทนาในเวทนากลางทั้งหลาย, เห็นจิตในจิต, เห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่, เป็นผู้มีเพียรเผาบาป มีสติสัมปชัญญะ นำอภิชานมาและ โภมนัสในโลก ออกได้ : นี่แหล่งทางทางเดียว” ดังนี้.

กิจยุทธ์ทั้งหลาย ! ลำดับนั้น สหัมบดีพรหมรู้ปริวิตก ในใจของเราจึงอันตรธานจากพรหมโลก มาปรากฏอยู่เฉพาะหน้าเรา รวดเร็วท่าเวลาที่บุรุษแข็งแรงเหยียดแขนออกแล้ว งอเข้าเท่านั้น. ครั้งนั้นสหัมบดีพรหมทำผ้าห่มเฉวียงบ่า น้อมอัญชลีเข้ามาหาเรา และกล่าวกะเราว่า “อย่างนั้นแล

พระผู้มีพระภาค! ออย่างนั้นแล พระสุคต! นั่นเป็นทางอันเอกสาร เพื่อความบริสุทธิ์หมวดจดของลัตว์ทั้งหลาย, เพื่อก้าวล่วงเลี้ยได้ชั่งความโศกและปริเทเว ... เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง”, และได้กล่าวคำ (อันผูกเป็นกาพย์) ว่า :-

“พระสุคต ผู้มีธรรมดาเห็นที่สุดคือความลึ้นไปแห่งชาติ. ผู้มีพระทัยอนุเคราะห์ลัตว์ด้วยความเกื้อภูมิ ย่อมทรงทราบทางเอกสารชั่งเหลาพระอรหันต์ได้อาศัยข้ามแล้วในการลอก่อน และกำลังข้ามอยู่และจักข้าม ซึ่งโอมะได้,” ดังนี้.

มารทูลให้นิพพาน

๗๓

- ปี๔๙ ๘๘ ๒๐๑๐/๑๐/๑๐

อ่านที่ ! ครั้งหนึ่งเมื่อเรารวยที่ตำบลอู่รุเวลา ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนินรัญชรา, ที่ตันไทรเป็นที่พักร้อนของเด็กเลี้ยงแพะ เมื่อได้ตรัสรู้ใหม่ๆ, มารผู้มีบาปได้เข้ามาหาเราถึงที่นั้น ยืนอยู่ในที่ควรแล้วกล่าวกับเราว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงปรินิพพานถูก ขอพระสุคตจงปรินิพพานถูก, บัดนี้เป็นเวลาสมควรปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคแล้ว”. เราได้กล่าวกับมารนั้นว่า

“ท่านผู้มีบาป ! เราจักไม่ปรินิพพานก่อน, ตลอดกาลที่ กิกชุ ... กิกชุณิ ... อุบาก ... อุบาริกา ผู้เป็นสาวก (และสาวิกา) ของเรา ยังไม่เป็นผู้ฉลาด ยังไม่ได้รับคำแนะนำ ยังไม่แกล้วกล้า ยังไม่เป็นพหุสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม ควรแก่ธรรม ปฏิบัติถูกต้อง ปฏิบัติตามธรรม, ยังต้องเรียนความรู้ของอาจารย์ตนต่อไปก่อน จึงจักบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื้น ซึ่งพระสัทธรรม จนข่มขี่ ประปวทที่เกิดขึ้น ให้รับเรียนโดยธรรม และแสดงธรรม ประกอบด้วยความน่าอศจรรย์ได้.

ทรงระลึกหาผู้รับปฐมเทศนา

๗๔

- ปาตี ม. ม. ๑๙๔/๔๖๔/๕๖๒.

ราชกุมาร ! ความคิดข้อนี้ได้มีแก่เราว่า “เราควรแสดงธรรมแก่ครก่อนหนอ ? ใจจักรุท้วงถึงธรรมนี้โดยพลันหนอ ?” ความรู้สึกได้เกิดแก่เราว่า “อาฬารผู้ภิกษุโคตรนี้แลเป็นบัณฑิต ผู้ฉลาด มีเมรา มีชาติแห่งสัตว์ผู้มีชุลในดวงตาแต่เล็กน้อยมานานแล้ว, ถ้าจะไร เรายังแสดงธรรมแก่อาฬารผู้ภิกษุโคตร นี้ก่อนเดด, เอօจักรุท้วงถึงธรรมนี้เป็นแน่”.

ราชกุมาร ! ครั้นนั้น เทวดาได้เข้ามากล่าวคำนี้ กะเราว่า “พระองค์ผู้เจริญ ! อาฬารผู้ภิกษุโคตรได้กระทำการละ ๗ วันมาแล้ว”. และความรู้สึกก็ได้เกิดแก่เราว่า “อาฬารผู้ภิกษุโคตรได้กระทำการละเสีย ๗ วันแล้ว อาฬารผู้ภิกษุโคตรได้เลื่อมจากคุณอันใหญ่เสียแล้ว, เพราะหากว่า ถ้าเออได้ฟังธรรมนี้ใชร จักรุท้วงถึงธรรมนี้ได้โดยพลัน” ดังนี้.

ราชกุมาร ! ความคิดข้อนี้ได้เกิดมีแก่เราว่า “อุทกผู้รามบุตรนี้แล, เป็นบัณฑิต ผู้ฉลาด มีเมรา มีชาติแห่งสัตว์ผู้มีชุลในดวงตาแต่เล็กน้อยมานานแล้ว, ถ้าจะไร เรายังแสดงธรรมแก่อุทกผู้รามบุตร นั้นก่อน, เอօจักรุท้วงถึงธรรมนี้เป็นแน่”.

ราชกุมาร ! เทวดาได้เข้ามากล่าวคำนี้กระเราไว้ “พระองค์ผู้เจริญ ! อุทกผู้รามบุตร ได้กระทำการเลี้ยเมื่อตอนเด็กคืนนี้แล้ว”. และความรู้สึกอันนี้ได้เกิดแก่เราไว้ “อุทกผู้รามบุตร ได้กระทำการเลี้ยเมื่อตอนเด็กคืนนี้แล้ว อุทกผู้รามบุตรได้เลื่อมจากคุณอันใหญ่เลี้ยแล้ว, เพราะหากว่าถ้าเอօได้ฟังธรรมนี้ใชร์ เธอจักรูหัวถึงธรรมโดยพลันทีเดียว ! เราจักแสดงธรรมแก่ครก่อนเล่าหนอ ? ครรจักรูหัวถึงธรรมนี้โดยพลัน ?” ดังนี.

ราชกุมาร ! ความคิดอันนี้ได้เกิดแก่เราไว้ “ภิกขุปัญจวัคคีย์ได้อุปภูมิจากเรา เมื่อบำเพ็ญความเพียร, เป็นผู้มีอุปการะมากแก่เรา, ถ้ากระไรเราควรแสดงธรรมแก่ภิกขุปัญจวัคคีย์ก่อนเกิด”. ราชกุมาร ! ความสงสัยเกิดแก่เราไว้ “บัดนี้ ภิกขุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ไหนหนอ ?” ด้วยจักขุเป็นทิพย์หมดจดล่วงจักขุสามัญมนุษย์ เราได้เห็นภิกขุปัญจวัคคีย์ผู้อยู่แล้วที่เมืองพาราณสี ณ ป่าอิสิตวนมหาตยวัน.

ราชกุมาร ! ครั้นนั้น ครั้นเราอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาตามพอกใจแล้ว, ได้หลีกไปโดยทางแห่งเมืองพาราณสี.

เสด็จพาราณสี - พบอุปการชีวก

๗๕

- ปาฐี ม. ๑๓/๔๖๖/๔๙๙-๓.

ราชกุมาร ! เรายังอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาตามพอยใจแล้ว, ได้หลีกไปโดยทางแห่งเมืองพาราณสี. ราชกุมาร ! อาชีวกชื่ออุปகะ ได้พบกะเราที่ระหว่างตำบลคยาและโพธิ. เขายังได้กล่าวคำนี้กับเราผู้เดินทางไกลมาแล้วว่า “ผู้มีอายุ ! อันตรายของท่านผ่องใส่นัก, ผิวพรรณของท่านหมัดขาดหัวผ่อง, ผู้มีอายุ ! ท่านบวชเจาะจงกะครอ, หรือว่าครอเป็นครุของท่าน, หรือว่าท่านชอบใจธรรมของครอ ?” ดังนี้.

ราชกุมาร ! เมื่ออุปการชีวกถ้ามแล้วอย่างนี้ เราได้ตอบอุปการชีวกด้วยคำ (ที่ผูกเป็นกาพย์) ว่า

“เรายังเป็นผู้ครอบงำได้หมด, เป็นผู้รู้จบหมด,
ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องในลิ่งหั้งหลาย, ละได้แล้วซึ่งลิ่งหั้งปวง,
หลุดพ้นแล้ว เพราะธรรมเป็นที่ลื้นตันหา, รู้ยิ่งเองแล้ว
จะต้องเจาะจงเอาครอเล่า !

อาจารย์ของเรามีมี, ผู้ที่เป็นเหมือนเราก็ไม่มี, ผู้จะเปรียบกับเราก็ไม่มี ในโลกและหั้งเทวโลก. เราเป็นอรหันต์ในโลก, เราเป็นครูไม่มีครอยิ่งไปกว่า. เราผู้เดียวเป็น

๑. ยังมีในสูตรอื่นอีก เช่น ปาราสิสูตร - บาลี ๑๒/๓๒๘/๓๒๕. - ผู้แปล

สัมมาสัมพุทธะ, เรายังเป็นผู้ดับแล้วเย็นสนิท, จะไปสู่เมืองแห่งชาราภารีเพื่อแผ่ธรรมจักร. ในเมื่อโลกเป็นราวกะตาบอด เราได้กระหน่ำตีกลองแห่งออมตธรรมแล้ว.” ดังนี้.

“ผู้มีอายุ! ท่านเป็นพระอรหันต์ ผู้ชนะไม่มีที่สุด เมื่อตอนอย่างที่ท่านปฏิญญาณนั้นเชียวยหรือ ”

“ผู้ที่เป็นผู้ชนะเช่นเดียวกับเรา ก็คือผู้ที่ถึงความลึกล้ำและอ่อนโยนแล้ว, เรายังคงอัน Lama กแล้ว. แนะนำอุปกะ! เหตุนั้นเรายังเป็นผู้ชนะ”, ดังนี้.

ราชกุมาร! ครั้นเรากล่าวดังนี้ อุปการชีวกได้กล่าวว่า “เห็นจะเป็นได้” ผู้มีอายุ!” ดังนี้แล้ว ส่ายศีรษะไปมา และลื้นถือเอطاทางสูง^๑ หลีกไปแล้ว.

๑. คำนี้เห็นจะเป็นคำเยา บาลีตอนนี้มีแต่ “หุเวยยาูโส” เท่านั้น ไม่ได้ใส่ประชานอะไรไว้ คงหมายว่าประชานของประไยกนี้ คือคำที่พระองค์ตรัสันน์เอง บรรณาการแก่ว่า “ซื่อแม้ชั่นนั้นพึงมีได้”. -ผู้แปล

๒. บาลีเป็น อุมุคิด. ตามที่ว่า ทางขึ้น มีบางท่านแปลว่า ทางผิด, ที่ริงเขาง่าจะเดินสวนทางขึ้นไปทางหนึ่งอีก ส่วนพระองค์ลงไปพารามี เป็นทางได้. -ผู้แปล

การโปรดปัญจัคคีย์ หรือ

การแสดงปัญมเทศนา

๗๖

- บก. ม. ม. ๑๓/๔๖๗//๕๙๔.^๑

ราชกุมาร ! ลำดับนี้น เราจาริกไปโดยลำดับ เมืองพาราณสีถึงที่อยู่ แห่งภิกษุปัญจัคคีย์ ณ อิสิปตน-มุคทายวันแล้ว. ภิกษุปัญจัคคีย์เห็นเรามาแต่ไกล ได้ตั้งกติกาแก่กันและกันว่า

“ผู้มีอายุ ! พระสมณโคดมนี้กำลังมาอยู่, เธอเป็นผู้มักมาก สลดความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนดีเสียแล้ว. เช่นนี้เราอย่า ให้ไว, อย่าลุกรับ, อย่าพึ่งรับบัตร จีวรของเธอ เป็นอันขาด. แต่จักตั้ง อาสนะไว ถ้าเธอประทาน จักนั่งได” ดังนี้.

ราชกุมาร ! เราเข้าไปใกล้ภิกษุปัญจัคคีย์ด้วย อาการอย่างใด, เธอไม่อาจถือตามกติกา ของตนได้ด้วยอาการ อย่างนั้น, บางพวกลุกรับและรับบัตรจีวรแล้ว, บางพวกล ปูอาสนะแล้ว, บางพวกลตั้งน้ำล้างเท้าแล้ว แต่เธอร้องเรียกเรา โดยชื่อ (ว่าโคดม) ด้วย และโดยคำว่า ท่านผู้มีอายุ (อาวุโส) ด้วย. ครั้นเรอกล่าวอย่างนั้น เราได้กล่าวคำนี้กะภิกษุปัญจัคคีย์นั่นว่า

๑. ยังมีในสูตรอื่นอีก เช่น ปาราสิสูตร - บก. ๑๒/๓๒๗/๓๒๖. - ผู้แปล

“กิกขุทั้งหลาย ! เธออย่างเรียกร้องเราโดยชื่อ และโดยคำว่า ‘ผู้มีอายุ ! (อาวูโส)’ กิกขุทั้งหลาย ! เราเป็น อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า, เธอจะเงี่ยโสตลง เราจักสอน ออมตธรรมที่เราได้บรรลุแล้ว, เราจักแสดงธรรม, เมื่อเธอ ปฏิบัติอยู่ตามที่เราสอน, ในไม่นานเที่ยว จักระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยม อันเป็นยอดสุดแห่งพระมหาธรรมได้ ด้วยปัญญาอันยิ่งเงิงในทิภูธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแล้อยู่, อันเป็น ประโยชน์ที่ปราณາของกุลบุตร ผู้ออกจากเรือน บวชเป็น ผู้ไม่มีเรือนโดยชอบ” ดังนี้.

ราชกุมาร ! ครั้นเรากล่าวดังนี้แล้ว, กิกขุ ปัญจวัคคียกล่าวคำนี้ก็เร่าว่า “ผู้มีอายุ โสดม ! แม้ด้วยอธิริยา ปฏิปทา และทุกริริยานั้น ท่านยังไม่อาจบรรลุอุตตริมนุสสธรรม์ อลมิริย- ญาณทั้สนวิเศษได้เลย ก็ในบัดนี้ ท่านเป็นคนมักมาก สรลัծความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมากแล้ว ทำไมจะบรรลุอุตตริมนุสสธรรม์ อลมิริยญาณทั้สนวิเศษได้เล่า ?”

“กิกขุทั้งหลาย ! ตลาดตไม่ได้เป็นคนมักมาก สรลัծความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมากดอก, กิกขุทั้งหลาย ! ตลาดตเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบด้วย ตนเอง. กิกขุทั้งหลาย ! พากເเธอຈเงี่ยโสตลง เราจะสอน

ออมธรรมที่เราได้บรรลุแล้ว เราจักแสดงธรรม. เมื่อเออ
ปฏิบัติอยู่ตามที่เราสอน, ในไม่นานเทียว, จักระทำให้แจ้ง
ชีงประโยชน์อันยอดเยี่ยม อันเป็นยอดสุดแห่งพระมหาธรรมได้
ด้วยปัญญาอันยิ่งของในทิภูธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่, อันเป็น
ประโยชน์ที่ปราณานของกุลบุตร ผู้ออกจากเรือน บวชเป็น
ผู้ไม่มีเรือนโดยชอบ” ดังนี้.

ราชกุมาร! กิกขุปัญจวัคคีย์ ได้กล่าวคำนี้ กะเรือก
แม้ครั้งที่สอง (อย่างเดียวกับครั้งแรก).

ราชกุมาร! เราก็ได้กล่าวคำนี้กะกิกขุปัญจวัคคีย์
แม้ครั้งที่สอง (อย่างเดียวกับครั้งแรก).

ราชกุมาร! กิกขุปัญจวัคคีย์ ได้กล่าวคำนี้ กะเรือก
แม้ครั้งที่สาม (อย่างเดียวกับครั้งแรก).

ราชกุมาร! ครั้นกิกขุปัญจวัคคีย์กล่าวอย่างนี้แล้ว,
เราได้กล่าวคำนี้กะพากເຮອວ່າ “กิกขุทึ່ໜ່າຍ! ເຮອຈຳ
ໄດ້ຫີ່ອ? ດ້ວຍງັນນີ້ເຮົາໄດ້ເຄຍກລ່ວກະເຮອທັ້ງໜ່າຍໃນ
ກາລກ່ອນແຕ່ນີ້ບ້າງຫີ່ອ ເຮອຕອບວ່າ “ໜໍາໃໝ່ທ່ານຜູ້ເຈິ້ມ!”^๑ ເຮາ
ກລ່ວເອີກວ່າ “ກົກຂຸທັ້ງໜ່າຍ! ຕذاคตเป็นພະວອຮ້ານຕໍ່ ຕວັສຽ້
ຂອບດ້ວຍຕນເອງ. ພວກເຮອຈົງເຈີ່ໂສຕລົງ ເຮຈະສອນ อມຕ

---

๑ ເປົ່າຍືນ ອາວຸໂສ ເປັນ ການຸຕ ຕຽນນີ້. -ຜູ້ແປລ

ธรรมที่เราได้บรรลุแล้ว, เรายังแสดงธรรม, เมื่อเรอปปฏิบัติอยู่ตามที่เราสอน, ในไม่นานเทียว จักระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยม อันเป็นยอดสุดแห่งพระมหาธรรมได้ด้วยปัญญาอันยิ่งเงิงในทิภูธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่, อันเป็นประโยชน์ที่ปราณາของกุลบุตร ผู้ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนโดยชอบ” ดังนี้.

ราชกุมาร ! เราได้สามารถ เพื่อให้ กิจธุปัญจัคคีย เชื่อแล้วแล. ราชกุมาร ! เรากล่าว สอนกิจธุ ๒ รูปอยู่. กิจธุ ๓ รูปเที่ยวบินทบทาต เราหกคนด้วยกัน เลี้ยงชีวิตให้เป็นไป ด้วยอาหารที่กิจธุ ๓ รูปนำมา. บางคราวเรากล่าว สอนกิจธุ ๓ รูปอยู่ กิจธุ ๒ รูป เที่ยวบินทบทาต เราหกคน เลี้ยงชีวิตให้เป็นไป ด้วยอาหารที่กิจธุ ๒ รูปนำมา.^๑

ราชกุมาร ! ครั้นนั้น, เมื่อเรากล่าวสอน พรำสอน กิจธุปัญจัคคียอยู่ ด้วยอาการอย่างนี้^๑ เออกратทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยม อันเป็นยอดสุดแห่งพระมหาธรรม ด้วยปัญญาอันยิ่งเงิงในทิภูธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ อันเป็นประโยชน์ที่ปราณາของกุลบุตร ผู้ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนโดยชอบ ได้แล้ว.

๑. ในที่นี้ ได้แก่การตรัสขัมมจักกปปวัตตนสูตร, เรืองเบ็ดเตล็ด และอนัตตลักษณสูตร เป็นครั้งสุดท้าย, เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว จึงไม่ได้นำมาใส่ไว้ในที่นี้. -ผู้แปล

(ข้อความใน ปาสรัสสีสูตร - บาลี ม. ๑๒/๓๓๒/๓๔๖,
มีเปลกออกไปบ้างเล็กน้อยในตอนนี้ดังนี้:-)

กิกษุหงาย ! ครั้น เมื่อเรากล่าวสอน พระสอน
กิกษุปัญจัคคีย์อยู่ ด้วยอาการอย่างนี้ เเรอนั้น หงายที่เป็น^๑
ผู้มีการเกิดเป็นธรรมดาว่ายน้ำด้วยตน กิรูแจ้งแล้วซึ่งโภชัน
ต่ำทรมในความเป็นผู้มีการเกิดเป็นธรรมดา. เอօแสงหา
อยู่ซึ่งนิพพาน อันเป็นธรรมที่ปลดภัยจากเครื่องผุกรัด
ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เป็นธรรมที่ไม่มีการเกิด, ก็ได้เข้าถึง^๒
แล้วซึ่งนิพพาน อันเป็นธรรมที่ปลดภัยจากเครื่องผุกรัด
ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เป็นธรรมไม่มีการเกิด. เเรอนั้น
หงายที่เป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดาว่ายน้ำด้วยตน กิรูแจ้งชัดแล้ว
ซึ่งโภชันต่ำทรมในความเป็นผู้มีความชราเป็นธรรมดา.
เอօแสงหาอยู่ซึ่งนิพพาน อันเป็นธรรมที่ปลดภัย
จากเครื่องผุกรัด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เป็นธรรมที่ไม่มี
ความชรา, ก็ได้เข้าถึงแล้วซึ่งนิพพาน อันเป็นธรรมที่
ปลดภัยจากเครื่องผุกรัด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เป็นธรรม
ไม่มีความชรา. เเรอนั้น หงายที่เป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็น
ธรรมดาว่ายน้ำด้วยตน กิรูแจ้งชัดแล้ว ซึ่งโภชันต่ำทรมใน
ความเป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา. เอօแสงหาอยู่ซึ่ง

นิพพาน อันเป็นธรรมที่ปลดภัยจากเครื่องผู้กรัด ไม่มีธรรม อื่นยิ่งกว่า เป็นธรรมที่ไม่มีความเจ็บไข้, ก็ได้เข้าถึงแล้ว ซึ่งนิพพาน อันเป็นธรรมที่ปลดภัยจากเครื่องผู้กรัด ไม่มีธรรม อื่นยิ่งกว่า เป็นธรรมที่ไม่มีความเจ็บไข้. เหอนั้น ทั้งที่ เป็นผู้มีความตаяเป็นธรรมดาวอยู่ด้วยตน ก็รู้แจ้งแล้ว ซึ่งโทษอันต่ำธรรมในความเป็นผู้มีความตаяเป็นธรรมด. เอօแสงหาอยู่ชั่งนิพพาน อันเป็นธรรมที่ปลดภัยจาก เครื่องผู้กรัด ไม่มีธรรม อื่นยิ่งกว่า เป็นธรรมที่ไม่ตая, ก็ได้เข้า ถึงแล้วซึ่งนิพพาน อันเป็นธรรมที่ปลดภัยจากเครื่องผู้กรัด ไม่มีธรรม อื่นยิ่งกว่า เป็นธรรมที่ไม่ตая. เหอนั้น ทั้งที่ เป็นผู้มีความเคร้าหมองเป็นธรรมดาวอยู่ด้วยตน ก็รู้แจ้ง แล้วซึ่งโทษอันต่ำธรรม ในความเป็นผู้มีความเคร้าหมอง เป็นธรรมด. เอօแสงหาอยู่ชั่งนิพพาน อันเป็นธรรม ที่ปลดภัยจากเครื่องผู้กรัด ไม่มีธรรม อื่นยิ่งกว่า เป็นธรรม ที่ไม่มีความเคร้าหมอง, ก็ได้เข้าถึงแล้วซึ่งนิพพาน อันเป็น ธรรมที่ปลดภัยจากเครื่องผู้กรัด ไม่มีธรรม อื่นยิ่งกว่า เป็น ธรรมที่ไม่มีความเคร้าหมอง. ญาณและทัสสนะ ได้เกิดขึ้น แล้วแก่เอօเหล่านั้นว่า ความหลุดพ้นของเรามิ่กลับกำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย กพใหม่ไม่มีอีกต่อไป ดังนี้.

ทรงประการธรรมจักรที่ อิสิปตนมุคทายวัน

๗๗

- บาลี อุบล. ม. ๑๔/๔๔๙/๒๕๓๘

กิกขุทั้งหลาย ! ตถาคตผู้อรหันต์สัมมาสัมพุทธะ^๑ ได้ประกาศอนุตรธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ที่ป่าอิสิปตน-
มุคทายวัน ใกล้นครพาราณสี, เป็นธรรมจักรที่สมณะหรือ
พระมหาณี, เทพ มาร พรหม หรือครูฯ ในโลก จะต้านทาน
ให้หมุนกลับมิได้.

ข้อนี้คือ การบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง
การเปิดเผยการจำแนก และการทำให้ดีน ซึ่งความจริงอัน
ประเสริฐสี่ประการ: สี่ประการได้แก่ความจริงอันประเสริฐ
คือความทุกข์, ความจริงอันประเสริฐ คือเหตุให้เกิดทุกข์,
ความจริงอันประเสริฐ คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, และ
ความจริงอันประเสริฐ คือทางทำผู้ปฏิบัติให้ลุถึงความดับ
ไม่เหลือแห่งทุกข์.

เกิดแสงสว่าง เนื่องด้วย การแสดงธรรมจักร

๗๙

- ปาลี จตุกุก. อ. ๒๑/๑๗๗/๑๒๗.

กิกขุทั้งหลาย ! เมื่อไดตถาคตประกาศอนุตตรธรรมจักร, เมื่อนั้นในโลกนี้และเทวโลก มารโลก พระมหาโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาพร้อมทั้งมนุษย์ ย่อมเกิดแสงสว่างอันยิ่งใหญ่ประมาณมิได้ ยิ่งกว่าเทวนुภาพ ของเทวดา. ในโลกันตริกนรอกันอันเปิดโล่งเป็นนิจ แต่มีเม็ดมิด จนหากการเกิดแห่งจักขุวิญญาณมิได้ อันแสงแห่งดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ที่มีฤทธิ์อานุภาพอย่างนี้ส่องไปไม่ถึง ณ ที่นั้น แสงสว่างอันยิ่งจนประมาณมิได้ ยิ่งกว่าเทวนุภาพ ย่อม บังเกิดขึ้น. สัตว์ที่เกิดอยู่ ณ ที่นั้น จะรู้จักกันได้ด้วย แสงสว่างนั้น ร้องขึ้นว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ! ได้ยินว่า สัตว์อื่นอันเกิดอยู่ในที่นี้ นอกจากเราก็มีอยู่” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! นี่เป็นอัคจรรย์ครั้งที่สี่ ที่ยังไม่เคยมี ได้บังเกิดมีขึ้น เพราะการบังเกิดแห่งตถาคตผู้อรหันต์สามมา- ลัย พุทธะ.

แผ่นดินไหว เนื่องด้วย การแสดงธรรมจักร

๗๙

- บาลี อภิชาน. อ. ๒๗/๓๒๒, ๓๒๗/๑๖๗.

อ่านที่ ! เหตุปัจจัยที่ทำให้ปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอันใหญ่หลวง มีอยู่แปดประการ. ...

อ่านที่ ! เมื่อใด ตถาคตย่อมยังธรรมจักร อันไม่มีจักรอื่นยิ่งกว่าให้เป็นไป; เมื่อนั้น แผ่นดินย่อมหรัตน์ไหวย่อมลั่นสะเทือน ย่อมลั่นสะท้าน.

อ่านที่ ! นี้แล เป็นเหตุปัจจัยคำรบหก แห่งการปรากฏการไหวของแผ่นดินอันใหญ่หลวง.

จักรของพระองค์ไม่มีใครต้านทานได้ | ๔๐

- ภาคี บญจก. อ. ๒๖๖/๑๖๖/๑๗๓.

ภิกขุทั้งหลาย ! จักรพระดิราชที่ประกอบไปด้วย องค์ ๕ ประการ ย่อมอาจหมุนจักรโดยธรรมให้เป็นไปได้. และจักรนั้น เป็นจักรที่มั่นคงยิ่งๆ ผู้เป็นข้าศึกไม่อาจ ต้านทานให้หมุนกลับได้ด้วยมือ. องค์ ๕ ประการ คือ อะไรบ้างเล่า ? องค์ ๕ ประการ คือ จักรพระดิราชนั้น เป็น คนผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักประมาณที่พอเหมาะสม รู้จักกาล รู้จักบริษัท. ภิกขุทั้งหลาย ! จักรพระดิที่ประกอบด้วย องค์ห้าเหล่านี้แล ที่สามารถหมุนจักรโดยธรรมให้เป็นไปได้ และเป็นจักรที่โครง ผู้เป็นข้าศึก ไม่อาจต้านทานให้หมุน กลับได้ด้วยมือ, ข้อนี้ฉันได;

ภิกขุทั้งหลาย ! ตถาคตผู้เป็นอรหันต์ ตรัสรู้ขอบ เอง ก็เป็นฉันนั้น. ตถาคตประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ แล้ว ย่อมหมุน ธรรมจักรอันไม่มีจักรอื่นยิ่งไปกว่า ให้เป็นไป ได้โดยธรรม. และจักรนั้น เป็นจักรที่สมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พرحم หรือโครง ในโลก ไม่สามารถต้านทาน ให้หมุนกลับได้. ธรรม ๕ ประการนั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกขุทั้งหลาย ! ตذاคตผู้อรหันต์ตรัสรู้ชอบเอง
ย่อมเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักระมานที่พ่อHEMA รู้จัก
กาล รู้จักบริษัท ตذاคตประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ
เหล่านี้แล จึงหมุนธรรมจักรอันไม่มีจักรอื่นยิ่งกว่า ให้เป็น[†]
ไปได้โดยธรรม, และจักรนั้นเป็นจักรที่สมณะ หรือพระมหาณ
เทวตา มาร พรหม หรือไคร ๆ ในโลก ไม่สามารถต้านทาน
ให้หมุนกลับได้ ดังนี้.

ทรงหมุนแต่จกรที่มีธรรมราชา (เป็นเจ้าของ)

๙๑

- บาลี ปญจก. อ. ๒๔/๑๖๔/๑๓๓.

กิกษุห้້าย ! แม้พระเจ้าจกรพระดิราชผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาอยู่แล้ว พระองค์ก็ยังไม่ทรงหมุน จกรอันไม่มีพระราชาให้เป็นไป.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้ กิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามขึ้นว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! กิจครเล่าจะมาเป็นพระราชาให้แก่พระเจ้าจกรพระดิษฐ์ทรงธรรม เป็นธรรมราชาอยู่่องแล้ว”.

กิกษุ ! ธรรมนัชชิ เป็นพระราชาให้แก่พระเจ้าจกรพระดิราชผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาอยู่่องแล้ว.

กิกษุ ! จกรพระดิราชผู้ประกอบในธรรม เป็นธรรมราชา ย่อมอาศัยธรรมอย่างเดียว สักการะธรรม เศรษฐธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นอธิปไตย ย่อมจัดการอา rakha ป้องกันและคุ้มครองโดยชอบธรรม ในหมู่ชนในราชสำนัก ในกษัตริย์ที่เป็นเมืองออก ในหมู่พล ในพระมหาณ์และคุณหนวด ในราชภราวนิคมและชนบท ในสมณะและพระมหาณ์ ทั้งในเนื้อและนก, ทั้งหlays. กิกษุ ! จกรพระดิราชผู้ประกอบ ในธรรม เป็นธรรมราชา

ผู้เป็นเช่นนี้แล้วชื่อว่า เป็นผู้หมุนจักรให้เป็นไป โดยธรรมจักรนั้น เป็นจักรที่มนุษย์ได้ฯ ผู้เป็นข้าศึก ไม่อาจต้านทานให้หมุนกลับ ได้ด้วยมือ; ข้อนี้ฉันได;

ภิกษุ! ตถาคตก็ฉันนั้นเหมือนกัน, ตถาคตเป็น อรหันต์ตรัสรู้ขอบของ เป็นธรรมราชาผู้ประกอบด้วยธรรม อาศัยธรรมอย่างเดียว สักการะธรรม เคารพธรรม nobon nōom ธรรม มีธรรมเป็นองค์ชั้ย มีธรรมเป็นยอดลง มีธรรมเป็น อธิปไตย ย่อมจัดการอารักขาป้องกันและคุ้มครองโดยธรรม ในหมู่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา โดยการให้โอวาทว่า กิจกรรม วิจกรรม มโนกรรมอย่างนี้ๆ ควรประพฤติ, อย่างนี้ๆ ไม่ควรประพฤติ; ว่า อาชีวะอย่างนี้ๆ ควรดำเนิน, อย่างนี้ๆ ไม่ควรดำเนิน; และว่า ความนิคมเช่นนี้ๆ ควรอยู่ อาศัย, เช่นนี้ๆ ไม่ควรอยู่อาศัย ดังนี้.

ภิกษุ! ตถาคตผู้เป็นอรหันต์ตรัสรู้ขอบของ เป็น ธรรมราชาผู้ประกอบในธรรม ผู้เป็นเช่นนี้แล ชื่อว่าย่อม ยังธรรมจักร อันไม่มีจักรอื่นยิ่งไปกว่าให้เป็นไปโดยธรรม นั่นเทียว. จักรนั้นเป็นจักรที่สมณะหรือพระมหาณ เทวดา มาก พระมหาณ หรือใครๆ ในโลก ไม่อาจต้านทานให้หมุนกลับ ได้ฉะนั้น.

ส่งสาภกออกประกาศพระศาสนา

๔๗

- ปี ๓ มหา. ว. ๔/๗๗/๓๖.

กิกขุทั้งหลาย ! เราเป็นผู้พันแล้วจากบ่วงทั้งปวง
ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์, แม้พวกเรอทั้งหลาย
ก็พันแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของ
มนุษย์.

กิกขุทั้งหลาย ! พวกเรอทั้งหลาย จงเที่ยวาริกไป
เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เมฆาชน เพื่อความอึนดูแก่
โลก; เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, อย่าไปทางเดียวกันถึงสองรูป.

กิกขุทั้งหลาย ! พวกเรองจะแสดงธรรมให้ดงาม
ในเบื้องต้น ให้ดงามในท่ามกลาง ให้ดงามในที่สุด,
จะประกาศพรหมจรรย์ให้เป็นไปพร้อมทั้งอรณะ ทั้งพยัญชนะ
ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ลึ้นเชิง : สัตว์ทั้งหลายที่เป็นพวกมีธุลีใน
ดวงตาแต่เล็กน้อยก็มีอยู่. สัตว์พวกนี้ย่อมเลื่อมจากคุณที่ควรได้
 เพราะไม่ได้ฟังธรรม, สัตว์ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมีเป็นแน่.

กิกขุทั้งหลาย ! แม้เราเอง ก็จักไปสู่ตำบลอุรุเวลา
เสนาनิคม เพื่อแสดงธรรม.

อาการที่ทรงแสดงธรรม

๒๓

- ภาคี ทิ. บ. ๒๐/๓๔๙/๔๖๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราย่อมแสดงธรรมเพื่อความรู้ยิ่ง
มิใช่เพื่อไม่รู้ยิ่ง, เราย่อมแสดงธรรม มีเหตุผลพร้อม มิใช่
ไม่มีเหตุผลพร้อม, เราย่อมแสดงธรรม มีความน่าอศจรรย์
มิใช่ไม่มีอศจรรย์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเราแสดงธรรมเพื่อความรู้ยิ่ง
มีเหตุผลพร้อม มีความน่าอศจรรย์, มิใช่แสดงเพื่อความ
ไม่รู้ยิ่ง ไม่มีเหตุผล ไม่มีความน่าอศจรรย์อยู่ดังนี้ โววาท
ก็เป็นสิ่งที่ควรฯ ควรทำตาม, อนุสาสนี ก็เป็นสิ่งที่ควรฯ
ควรทำตาม.

ภิกษุทั้งหลาย ! พอละ เพื่อความยินดี ความอิ่มเอิบใจ
ความโสมนัส แก่พวกรເهوทั้งหลายว่า “พระผู้มีพระภาค
เป็นองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า, พระธรรมเป็นสิ่งที่พระผู้มี
พระภาค ตรัสดีแล้ว, พระสัทห์คือผู้ปฏิบัติได้แล้ว” ดังนี้.

สามอินโนมิตในขณะที่ทรงแสดงธรรม

๒๔

- ปาลี ม. ม. ๑๒/๔๖๐/๔๖๐.

อัคคิเวสนะ ! ก็เราสำนึกอยู่เสมอว่า เราเป็นผู้แสดงธรรม แก่บริษัทเป็นจำนวนร้อย ๆ อาจจะมีคนสักคนหนึ่ง มีความสำคัญอย่างนี้ว่า “พระสมณโคดมแสดงธรรมประภารคนเดียวเท่านั้น ดังนี้; อัคคิเวสนะ ! ท่านอย่าพึงเห็นอย่างนั้นเลย ตลอดเวลาที่ตถาคตยังแสดงธรรมอยู่โดยชอบ เพื่อประโยชน์ให้มหาชนรู้แจ้ง, อยู่โดยท่าเดียว.

อัคคิเวสนะ ! เราనั้นหรือ, จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้น ๆ ย่อมตั้งไว้ชี้งจิต ในสามอินโนมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก ดังเช่นที่คุณทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

ทรงแสดงธรรมด้วยความ ระมัดระวังอย่างยิ่ง

๒๕

- บาลี บัญจก. อ. ๒๔๗/๑๓๓/๙๙.

กิกขุทั้งหลาย ! พญาสัตว์ชื่อสีหะ ออกจากถ้ำ
ที่อาศัยในเวลาเย็น เหยียดยืดกายแล้ว เหลียวดูทิศทั้งสี่
โดยรอบ บันลือสีหนาทสามครั้งแล้ว ก็เที่ยวไปเพื่อหาอาหาร.
ราชสีห์นั้น เมื่อตะครุบซ้าง ก็ตะครุบด้วยความระมัดระวัง
อย่างยิ่งไม่หละหลวย. เมื่อตะครุบความป่า ก็ตะครุบ
ด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งไม่หละหลวย. เมื่อตะครุบวัว
ก็ตะครุบด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งไม่หละหลวย. เมื่อ
ตะครุบเลือดดาว ก็ตะครุบด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง^๑
ไม่หละหลวย. แม้ที่สุดแต่เมื่อตะครุบสัตว์เล็ก ๆ เช่น
กระต่ายและแมว ก็ตะครุบด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง^๒
ไม่หละหลวย. เพราะเหตุไรเล่า ? เพราะราชสีห์นั้นคิดว่า
เหลี่ยมคุของราชสีห์ อย่าได้เลื่อมเสียไปเสียเลย ดังนี้.
กิกขุทั้งหลาย ! ก็คำว่า ราชสีห์ ๆ นี้เป็นคำแทนชื่อ
ตถาคตผู้อรหันต์ตรัสรู้ชอบด้วยตนเอง ด้วยเหมือนกัน
การแสดงธรรมแก่บริษัทันนั้นแหล่ คือ การบันลือสีหนาท
ของตถาคต.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ก็แสดงด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งไม่หละหลวย. เมื่อแสดงแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ก็แสดงด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งไม่หละหลวย. เมื่อแสดงแก่อุบาสกทั้งหลาย ก็แสดงด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งไม่หละหลวย. เมื่อแสดงแก่อุบาสิกาทั้งหลาย ก็แสดงด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งไม่หละหลวย. แม้ที่สุดแต่เมื่อแสดงแก่ปุถุชนชั้นต่ำทั่วไป เช่น แก่คนขอทานหรือพวกร凡ทั้งหลาย ก็ย่อมแสดงด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง ไม่หละหลวยเลย. เพราะเหตุไรเล่าภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุว่า ตถาคตเป็นผู้หนักในธรรม เป็นผู้เคารพต่อธรรม ดังนี้.

ทรงมีธรรมสีหนาทที่ทำเทวโลกให้สั่นสะเทือน

๒๖

- บาลี จดปก . อ. ๒๑/๔๙/๓๓.

ภิกขุทั้งหลาย ! พญาสัตว์ชื่อสีหะ ออกจากถ้ำที่อาศัยในเวลาเย็น เหยียดยืดกายแล้ว เหลียวดูทิศทั้งสี่ โดยรอบ บันลือสีหนาทสามครั้งแล้ว ก็เที่ยวไปเพื่อหาอาหาร. บรรดาสัตว์เดรัจจานเหล่าใดที่ไดยินเสียงนี้ หลัวนั่น ก็สะดุกกลัว เที่ยวแห้งใจ, พากที่อาศัยโพรงก็เข้าโพรงที่อาศัยน้ำก็ลงน้ำ พากอยู่ป่าก็เข้าป่า ผุ้งนกก็โผล่ขึ้นสู่อากาศ, เหล่าช้างของพระราชาในหมู่บ้าน นิคมและเมืองหลวง ที่เข้าผูกล่ามไว้ด้วยเชือกอันเหนียว ก็พากันกลัว กระชากรเซือกให้ขาด และถ่ายมูตรและกรีสพลาง แล่นหนีไปพลาง ข้างโน้น และข้างนี้. ภิกขุทั้งหลาย ! พญาสัตว์ชื่อสีหะ เป็นสัตว์มีฤทธิ์มาก มีศักดิ์มาก มีอำนาจมากกว่าบรรดาสัตว์เดรัจจาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกขุทั้งหลาย ! ฉันได้ก็ฉันนั้น : ในกลไดตถาคต อุบัติขึ้นในโลก เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ซึ่งอบรมโดยตนเอง สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นผู้ฝึกบุรุษ ที่พอฝึกได้ไม่มีใครยิ่งไปกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์

เป็นผู้ปุกสัตว์ให้ดีน เป็นผู้จำแนกธรรม. ตามคตินี้แสดงธรรมว่า สักกายะ (คือทุกข์) เป็นเช่นนี้ เหตุให้เกิดสักกายะเป็นเช่นนี้ ความดับไม่เหลือแห่งสักกายะเป็นเช่นนี้ ทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งสักกายะเป็นเช่นนี้.^๑ พวกเทพเหล่าได เป็นผู้มีอายุยืนนาน มีวรรณะ มากไปด้วยความสุข ดำรงอยู่มนนานมาแล้วในวิมานชั้นสูง, พวกเทพนั้นๆ โดยมาก ได้ฟังธรรมเทศนาของตามคตแล้ว ก็สะดุกกล่าวเหี่ยวนแห่งใจ สำนึกได้ว่า “ท่านผู้เจริญเอ่ย ! พวกราเมื่อเป็นผู้ไม่เที่ยง ก็มาสำคัญว่าเป็นผู้เที่ยง เมื่อไม่ยั่งยืน ก็มาสำคัญว่า y়েยยืน เมื่อไม่มั่นคง ก็มาสำคัญว่ามั่นคง. พวกราทั้งหลายเป็นผู้ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่มั่นคง และถึงทั่วแล้วซึ่งสักกายะ คือความทุกข์” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตามคตเป็นผู้มีคุณมาก ศักดิ์มาก アナุภาพมาก กว่าสัตว์โลก พร้อมทั้งเทวโลก ด้วยอาการอย่างนี้แล.

---

๑. ใบบาลี ขหน. ๓. ๑๗/๑๐๓/๑๕๕. ทรงแสดงลักษณะ, สมุทัย, อัตถัติคมะ แห่งเบญจจันทร์ แทนเรื่องสักกายะ ๔ ประการ ดังที่กล่าวข้างบนนี้ โดยข้อความที่เหมือนกัน. -ผู้แปล

ทรงมีธรรมสีหนาทอย่างของอาจ

๒๗

- ป้าอี สี. กี. อ/อองล/ไชย.

กัสสะ ! นี้เป็นเรื่องที่อาจมิได้เป็นได้ คือ เหล่าปริพพาชกผู้เป็นเดียรถีyleเหล่าอื่นจะพึงกล่าวว่า “พระสมณ-โคดม บันลือสีหนาทก็จริงแล แต่บันลือในที่ว่างเปล่า หาใช่บันลือในท่ามกลางบริษัทไม่” ดังนี้. ส่วนท่านอย่าพึงกล่าวเช่นนั้น แต่พึงกล่าว (ตามที่เป็นจริง) อย่างนี้ว่า “พระสมณโคดมย่อ้มบันลือสีหนาทในท่ามกลางบริษัททั้งหลาย หาใช่บันลือในที่ว่างเปล่าไม่”.

กัสสะ ! นี้ก็เป็นเรื่องที่อาจมิได้เป็นได้ คือ เหล่าปริพพาชกผู้เป็นเดียรถีyleเหล่าอื่นจะพึงกล่าวว่า “พระสมณ-โคดม บันลือสีหนาทในท่ามกลางบริษัทก็จริง แต่หาได้บันลืออย่างของอาจไม่” ดังนี้. ส่วนท่านอย่าพึงกล่าวเช่นนั้น แต่พึงกล่าว (ตามที่เป็นจริง) อย่างนี้ว่า “พระสมณโคดมย่อ้มบันลือสีหนาทในท่ามกลางบริษัท และบันลืออย่างของอาจด้วย”.

กัสสะ ! นี้ก็เป็นเรื่องที่อาจมิได้เป็นได้ คือ เหล่าปริพพาชกผู้เป็นเดียรถีyleเหล่าอื่นจะพึงกล่าวว่า “พระสมณ-โคดม บันลือสีหนาทในท่ามกลางบริษัทอย่างของอาจก็จริงแล แต่ว่าหาได้มีครามปัญหาอะไรก็ไม่, และถึงจะถูกถาม เธอก็หายากกรณีได้มี, และถึงจะพยากรณ์ก็ไม่ทำความชอบใจให้แก่ผู้ฟังได้,

และถึงจะทำความชอบใจให้แก่ผู้ฟังได้ เขายังไม่สำคัญถ้อยคำนั้นๆ ว่า เป็นสิ่งควรฟัง, และถึงจะสำคัญว่าเป็นสิ่งควรฟัง ก็ไม่เลื่อมใส, และถึงจะเลื่อมใส ก็ไม่แสดงอาการของผู้เลื่อมใส, และถึงจะแสดงอาการของผู้เลื่อมใส ก็ไม่ปฏิบัติตามคำสอนนั้น, และถึงจะปฏิบัติตามคำสอนนั้น ก็ไม่ปฏิบัติอย่างอิมอกอิมใจ” ดังนี้. ส่วนท่านอย่าพิงกล่าว เช่นนั้น แต่พิงกล่าวอย่างนี้ว่า “พระสมณโคดมบันลือสีหนาท ท่ามกลางบริษัทอย่างแกล้วกล้า มีผู้สามปัญหา, ถูกถาม แล้วก็พยากรณ์, ด้วยการพยากรณ์ ย่อมาทำจิตของผู้ฟัง ให้ชอบใจ, ผู้ฟังย่อมสำคัญถ้อยคำนั้นๆ ว่าเป็นสิ่งควรฟัง, ฟังแล้วก็เลื่อมใส, เลื่อมใสแล้วก็แสดงอาการของผู้เลื่อมใส, และปฏิบัติตามคำสอนนั้น, ปฏิบัติแล้ว ก็เป็นผู้อิมอกอิมใจได้” ดังนี้.

กัสสປะ ! ครั้งหนึ่ง เรายู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์. ปริพพากผู้เป็นสพรหมารีของท่านคนหนึ่ง ชื่อว่า นิโครະ ได้ถามปัญหารื่องการเกียดกันนาปอย่างยิ่ง กะเรา ณ ที่นั้น. เราได้พยากรณ์แก่เขา. ใน การพยากรณ์นั้น เขาได้รับความพอใจยิ่งกว่าประมาณ (คือยิ่งกว่าที่เขากำได้ไว้ก่อน).

ทรงสอนเช่นเดียวกับ พระพุทธเจ้าทั้งปวง

๒๗

- ปาลี ม. ๑๓/๒/๒

กันทรง ! บรรดาพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้มีแล้วในการยึดยาส่วนอดีต, พระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น ล้วนแต่ได้สอนให้กิกขุสังฟ์ปฏิบัติชอบแล้ว มือย่างนี้ เป็นอย่างยิ่ง คือเหมือนอย่างที่เราสอนให้แก่กิกขุสังฟ์ในบัดนี้ ปฏิบัติชอบอยู่.

กันทรง ! บรรดาพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จักมีมาในการยึดยาส่วนอนาคต, พระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น ก็ล้วนแต่จักได้สอนให้กิกขุสังฟ์ปฏิบัติชอบ มือย่างนี้ เป็นอย่างยิ่ง คือเหมือนอย่างที่เราสอนให้กิกขุสังฟ์ในบัดนี้ ปฏิบัติชอบอยู่.

กันทรง ! เหล่ากิกขุผู้เป็นอรหันต์ สิ้นอาสวะ จบพระมหาธรรมย หมุดกิจครรทำ ปลงภาระลงได้ ผู้มีประโยชน์ของตัวเองอันตามบรรลุได้แล้ว มีสัญญาณนี้ในภาพลิ้นรอบแล้ว พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ มืออยู่ในกิกขุสังฟ์ หมุนนี้; และเหล่ากิกขุผู้เป็นเศษ (คือพระโสดา สกิทาคานา) ผู้มีศีลทุกเมื่อ มีวัตรทุกเมื่อ มีปัญญา มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เครื่องรักษาตน ก็มืออยู่ในกิกขุสังฟ์หมุนนี้.

ทรงบริหารสังฆ จำนวนร้อย

๔๙

- ปาลี ปा. ที่ ๑๑/๗๘/๔๔.

กิกขุทั้งหลาย ! เมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีอายุ (ยืดยาว ออกถึง) แปดหมื่นปี, พระผู้มีพระภาคเจ้า намว่า เมตเตียะ จักบังเกิดขึ้นในโลก เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ซึ่งอบอุ่น สมบูรณ์ ด้วยวิชชาและจรณะ ดำเนินไปดี รู้แจ้งโลก เป็นผู้ฝึกบุรุษที่ ควรฝึก ไม่มีใครยิ่งไปกว่า เป็นผู้เบิกนาน จำแนกรรมสั่ง สอนสัตว์, เช่นเดียวกับเราในบัดนี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมตเตียะนั้น จักทำให้แจ้ง ชั่งโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดาร้อมทั้งมนุษย์ ด้วยพระปัญญา อันยิ่งเงา แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ด้วย, เช่นเดียวกับเราในบัดนี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมตเตียะนั้น จักแสดงธรรม ให้เราในเบื้องต้น ท่ามกลาง เบื้องปลาย, จักประกาศ พรหมจารย์ พร้อมทั้งอรรถะพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สันเชิง, เช่นเดียวกับเราในบัดนี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมตเตียะนั้น จักบริหารกิกขุสังฆ จำนวนพันเป็นอเนก (หลายพัน), เช่นเดียวกับเราในบัดนี้ บริหารกิกขุสังฆจำนวนร้อยเป็นอเนก (คือหลายร้อย) ออย.

คำของพระองค์ ตรงเป็นอันเดียวกันหมด

๙๐

- บานลี อิติว. ข. ๒๔๕/๓๑๙/๒๙๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! นับตั้งแต่รัตนี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้
อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั้งถึงรัตนี ที่ตถาคต
ปรินิพพาน ด้วยอนุปາทิเสสันนิพพานธาตุ, ตลอดเวลาจะห่วงนั้น
ตถาคตได้กล่าวสอน พรำสอน แสดงออก ซึ่งถ้อยคำได้
ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อเมี้ยกันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น
ไม่แยกกันเป็นประการอื่นเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตกล่าวอย่างใด ทำอย่างนั้น,
ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้น.

หลักที่ทรงใช้ในการตรัส (๖ อ่าย่าง) | ๙๑

- บานี ม. ม. ๑๓/๑๗/๑๔.

ราชกุมาร !

(๑) ตถาคตรู้ชัดชื่นว่าจ้าได อันไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อ้มไม่กล่าวว่าจานั้น.

(๒) ตถาคตรู้ชัดชื่นว่าจ้าได อันจริง อันแท้ แต่ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อ้มไม่กล่าวว่าจานั้น.

(๓) ตถาคตรู้ชัดชื่นว่าจ้าได อันจริง อันแท้ อันประกอบด้วยประโยชน์ แต่ไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อ้มเลือกให้หมายกาลเพื่อกล่าวว่าจานั้น.

(๔) ตถาคตรู้ชัดชื่นว่าจ้าได อันไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อ้มไม่กล่าวว่าจานั้น.

(๕) ตถาคตรู้ชัดชื่นว่าจ้าได อันจริง อันแท้ แต่ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แม้เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อ้มไม่กล่าวว่าจานั้น.

(๖) ตذاคตรูซัดชี้งัวใจ อันจริง อันแท้ อันประกอบด้วยประโยชน์ และเป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตذاคตย่อมเป็นผู้รู้จักการที่เหมาะสมเพื่อกล่าวว่า Janeนั่น.

ข้อนี้เพราะเหตุไรเล่า ราชกุمار ! เพราะตذاคต มีความเอ็นดูในสัตว์ทั้งหลาย.

ทรงมีการกล่าวที่ไม่ขัดแย้งกับ บัณฑิตชนในโลก

๙๒

- บาลี ขุนร. ส. ๑๗/๑๖๙/๒๓๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราย่อມไม่กล่าวขัดแย้ง (วิวาท) กะโลก แต่โลกต่างหาก ย่อມกล่าวขัดแย้งต่อเรา. ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้เป็นธรรมวางที่ ย่อມไม่กล่าวขัดแย้งกะใคร ๆ ในโลก. ภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใดที่บัณฑิตในโลก สมมติ (รู้เหมือน ๆ กัน) ว่าไม่มี แม้เรา ก็กล่าวสิ่งนั้นว่าไม่มี. ภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใดที่บัณฑิตในโลก สมมติว่ามี แม้เรา ก็กล่าวสิ่งนั้นว่ามี.

ภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่า ที่บัณฑิตในโลก สมมติว่าไม่มี และเรา ก็กล่าวว่าไม่มี ?

ภิกษุทั้งหลาย ! รูป ที่เที่ยง ที่ยั่งยืน ที่เที่ยงแท้ ที่ไม่มี การแปรปรวน เป็นธรรมดा บัณฑิตในโลก สมมติว่าไม่มี แม้เรา ก็กล่าวว่าไม่มี. (ในกรณีแห่งเวทนา ลัญญา สังหาร และวิญญาณ ก็ตรัสไว้โดยหลักเกณฑ์อย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปที่กล่าวแล้ว). ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้แล ที่บัณฑิตในโลก สมมติว่าไม่มี และเรา ก็กล่าวว่าไม่มี.

ກົກໝູທັ້ງໝາຍ ! ອະໄຮເລ່າ ທີ່ບັນທຶກໃນໂລກສມມຕີວ່າມີ ແລະເຮົາກີກລ່າວວ່າມີ.

ກົກໝູທັ້ງໝາຍ ! ຮູບ ທີ່ໄມ່ເຫື່ອງ ເປັນທຸກຂໍ ມີການ ແປຣປຣວນ ເປັນອຽນດາບັນທຶກໃນໂລກສມມຕີວ່າມີ ແມ້ເຮົາກີກລ່າວວ່າມີ. (ໃນກຣົມແຫ່ງເວທນາ ສັນຍາ ສັງຫຸກ ແລະວິ່ນຍຸພາມ ກົດຮັສໄວ້ ໂດຍຫລັກເກີນທີ່ຍ່າງເດືອກັນກັບໃນກຣົມແຫ່ງຮູບທີ່ກ່າວແລ້ວ). ກົກໝູທັ້ງໝາຍ ! ຂັ້ນນີ້ແລ້ ທີ່ບັນທຶກໃນໂລກ ສມມຕີວ່າມີ ແລະເຮົາກີກລ່າວວ່າມີ, ດັ່ງນີ້.

[ໃນບາລີ ໂປ້ງສູປາຖສູຕຣ ສ.ທ. ๕/២៤៨/៣១២, ມີຕຮສວ່າ ພຣະອອງຄໍ (ຕຄາຕ) ກົດຮັສລ່າວດ້ວຍຄ້ອຍຄຳຫຼືວ່າກ່າຍາທີ່ໜ້າໂລກກລ່າວ, ແຕ່ໄມ່ກົດຮັສຢືດຄື່ອໜ້ານອຍ່າງທີ່ໜ້າໂລກກລ່າວນັ້ນ. ໃນ ທີ່ມັນຊສູຕຣ -ບາລີ ມ.ນ. ១៣/២៦៨/២៧៣, ມີຕຮສວ່າ ກົກໝູຜູ້ມີຈິຕຫຼຸດພັນແລ້ວ ຍ່ອມໄມ່ກ່າວຄຳປະຈົບກັບໃຈຣາ ໄມ່ກ່າວຄຳຂັດແຍ້ງໃຈຣາ ແລະໂວຫາຣາໃດ ທີ່ເຂົາກລ່າວກັນອູ້ງໃນໂລກ ກົກໝູນັ້ນກົດລ່າວດ້ວຍໂວຫາຣານັ້ນ ແຕ່ໄມ່ຢືດມັນ ອື່ອມັນໆຄວາມໝາຍໄດ້ ອ່າງໜ້າໂລກ; ຄຳວ່າ “ກົກໝູ” ໃນຄຳຕວ່ສັນນັ້ນ ເລີ່ມຄື່ງ ພຣະອອງຄໍເອິງກີໃດໆ ເພຣະພຣະອອງຄໍກົດຮັມອູ້ງໃນຄວ່າພຣະອຣ້ຫັນຕໍ່ວ່າ ຊື່ເປັນ ພຣະອຣ້ຫັນຕໍ່ປະເກທລັມມາລັມພຸທະກ, ເປັນອັນວ່າພຣະອອງຄໍ ມີຫລັກ ໃນການຕຮສດັ່ງນັ້ນ. -ຜູ້ແປລ]

ทรงสอนเฉพาะแต่เรื่องทุกข์ กับความดับสนิทของทุกข์

๕๓

- ปานี ม. ๑๙/๒๗๔/๑๘๖.

กิกขุทั้งหลาย ! ทั้งที่เรามีถ้อยคำอย่างนี้ มีการกล่าวอย่างนี้ สมณะและพระมหาณีบางพวก ยังกล่าวตู่เราด้วยคำเท็จเปล่า ๆ ปลี ๆ ไม่มีจริงเป็นจริงว่า “พระสมณโคดมซึ่งเป็นคนจุงคนให้เดินผิดทางไปสู่ความฉันหาย; ย่อมบัญญัติลักษณะสูญเปล่า ความวินาศ ความไม่มี ของสัตว์ คน ตัวตนเราเข้าชื่นสั่งสอน” ดังนี้。

กิกขุทั้งหลาย ! สมณะและพระมหาณีบางพวกเหล่านี้ กล่าวตู่เราด้วยคำเท็จ เปล่า ๆ ปลี ๆ ไม่มีจริงเป็นจริงโดยประการที่เรามิได้กล่าว หรือจะกล่าวอย่างนั้น ก็ทำมิได้.

กิกขุทั้งหลาย ! ในกาลก่อนก็ตาม ในบัดนี้ก็ตาม เราบัญญัติชื่นสอนแต่เรื่องความทุกข์ และความดับสนิทไม่มีเหลือของความทุกข์ เท่านั้น.

กิกขุทั้งหลาย ! ในการกล่าวแต่เรื่องความทุกข์ และความดับสนิทไม่มีเหลือของความทุกข์ เช่นนี้ แม้จะมีครามาด่าว่าถากถาง กระทบกระเทียบ เสียดสี ตถาคตก็

ไม่มีความกรอรแคนนชุ่นเคืองเดือดร้อนใจ เพราะเหตุนั้นแต่ประการใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในเรื่องเดียวกันนั้นเอง แม้จะมีครามาสักการะเคารพสรรเสริญบูชา, ตากาคต ก็ไม่มีความรู้สึกเพลิดเพลินชื่นชม หรือเคลิ้มใจไปตาม. ถ้ามีครามาสักการะเคารพสรรเสริญบูชา ตากาคตย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า ก่อนหน้านี้เรามีความรู้สึกตัวทั่วถึงอย่างไร บัดนี้เราเก็บต้องทำความรู้สึกตัวทั่วถึงอย่างนั้น, ดังนี้.

สิงที่ตรัสรู้แต่ไม่ทรงนำมาสอน มีมากกว่าที่ทรงนำมาสอนมากนัก

๙๔

- บาลี มหาไวร. ส. ๑๗/๕๔๔/๑๗๐๒.

กิจธงหลาย ! เหอทั้งหลายเข้าใจว่าอย่างไร : ใบไม้สีสปาที่เรากำขึ้นหน่อยหนึ่งนี้มาก หรือว่าใบไม้สีสปาที่ยังอยู่บนต้นเหล่านี้มาก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในไม้ที่พระผู้มีพระภาคทรงกำขึ้นหน่อยหนึ่งนั้นเป็นของน้อย ส่วนใบไม้ที่ยังอยู่บนต้นสีสปาเหล่านี้นั้นย่อมมีมาก.”

กิจธงหลาย ! ฉันได้ก็ฉันนั้น ธรรมะส่วนที่เรารู้ยังด้วยปัญญาอันยิ่งแล้วไม่กล่าวสอนนั้น มีมากกว่าส่วนที่นำมากล่าวสอน. กิจธงหลาย ! เหตุไรเล่าเรاجึงไม่กล่าวสอนธรรมะส่วนนั้น ๆ ? กิจธงหลาย ! เพราะเหตุว่า ธรรมะส่วนนั้น ๆ ไม่ประกอบอยู่ด้วยประโยชน์ ที่เป็นเงื่อนต้นแห่งพรหมจรรย์, ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อความดับ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ ไม่เป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อความรู้พร้อม ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน, ฉะนั้น เรายังไม่กล่าวสอน.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! ธรรมะอะไรเล่า เป็นธรรมะที่เรา
กล่าวสอน ? กิกชุ๊ทั้งหลาย ! ธรรมะที่เรากล่าวสอน คือ
ข้อที่ว่า ความทุกข์ เป็นอย่างนี้ ๆ, เหตุเป็นที่เกิดของความทุกข์
เป็นอย่างนี้ ๆ, ความดับสนิทของความทุกข์ เป็นอย่างนี้ ๆ,
ข้อปฏิบัติเพื่อถึงความดับสนิทของความทุกข์ เป็นอย่างนี้ ๆ.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! เพราะเหตุไรเล่า ธรรมส่วนนี้เรاجึง
นำมากล่าวสอน ? กิกชุ๊ทั้งหลาย ! เพราะว่าธรรมส่วนนี้
ประกอบอยู่ด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนตันแห่งพระมหาธรรม
เป็นไปเพื่อความหน่าย เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด
เป็นไปเพื่อความดับ เป็นไปเพื่อความสงบ เป็นไปเพื่อ
ความรู้ยิ่ง เป็นไปเพื่อความรู้พร้อม เป็นไปเพื่อนิพพาน,
 เพราะเหตุนั้นแล เราชึงนำมากล่าวสอน.

ทรงยืนยันเอง และทรงให้สาวก ยืนยันว่ามีสมณะในธรรมวินัยนี้

๙๕

- บาลี จตุกุก. อ. ๒๑/๓๔๓/๖๔๔.

ภิกขุทั้งหลาย ! สมณะมีในธรรมวินัยนี้ โดยแท้.
สมณะที่สอง ก็มีในธรรมวินัยนี้. สมณะที่สาม ก็มีใน
ธรรมวินัยนี้. สมณะที่สี่ ก็มีในธรรมวินัยนี้. ลักษิอื่นก็
ว่างจากสมณะของลักษิอื่น. ภิกขุทั้งหลาย ! เหอทั้งหลาย
จะบันลือสีหนาทโดยชอบอย่างนี้เเค่ด.

ภิกขุทั้งหลาย ! สมณะ (ที่หนึ่ง) เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกขุทั้งหลาย ! ภิกขุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นลัญโญชน์สาม
ย่อมเป็นโสดาบัน (คือแรกรถึงกระแสแห่งนิพพาน) มีอันไม่กลับ
ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อการตรัสรู้ ในวันหน้า.
นี้และสมณะ (ที่หนึ่ง).

ภิกขุทั้งหลาย ! สมณะที่สอง เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกขุทั้งหลาย ! ภิกขุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นลัญโญชน์สาม
อย่างก็สิ้นไป ราคะ โทสะ โมหะ ก็เบาบางน้อยลง ย่อมเป็น
สักทากามี, มาสูโลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น ก็ทำที่สุดแห่ง
ทุกชีได. นี้และสมณะที่สอง.

กิกชุทั้งหลาย ! สมณะที่สาม เป็นอย่างไรเล่า ?
กิกชุทั้งหลาย ! กิกชุในธรรมวินัยนี้ เพาะสิ่นสัญญาณ
ในเบื้องต่อ ๕ อย่าง ย่อมเป็นโภปปติกะ มีการปรินิพพาน
ในพนั้นๆ ไม่เวียนกลับจากโลกนั้นๆ เป็นธรรมดा. นี้แล
สมณะที่สาม.

กิกชุทั้งหลาย ! สมณะที่สี่ เป็นอย่างไรเล่า ? กิกชุ
ทั้งหลาย ! กิกชุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งชึงเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพาะสิ่นอาสวะด้วยปัญญา
อันยิ่งเงินชาติเป็นปัจจุบันนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่. นี้แล
สมณะที่สี่.

กิกชุทั้งหลาย ! สมณะมีในธรรมวินัยนี้โดยแท้.
สมณะที่สอง ก็มีในธรรมวินัยนี้. สมณะที่สาม ก็มีในธรรม-
วินัยนี้. สมณะที่สี่ก็มีในธรรมวินัยนี้. ลักษณ์ก็ว่างจาก
สมณะของลักษณ์.

กิกชุทั้งหลาย ! เออทั้งหลายจะบันลือสีหนาท
โดยชอบอย่างนี้.

ส่วนที่สาวกเข้มงวดกว่าพระองค์

๙๖

- บก. ส. ม. อ๓/๓๐๔/๊า๊ด.

อุทัย ! สาวกของเรา ฉันอาหารเพียงโภะหนึ่งบัง (โภะ - ขันจอกขนาดเล็ก) ครึ่งโภะบัง เท่าผลมะตูมบัง เท่าครึ่งผลมะตูมบัง ก็มีอยู่. ส่วนเราเอง, อุทัย ! บางคราวฉันเติมบาตรเสมอขอบปากบัง ยิ่งขึ้นไปกว่าบัง...

อุทัย ! สาวกของเรา ถือผ้าบังสุกุล ทรงจีวรเคร้าหม่อง. เธอเหล่านี้ เก็บผสมผ้าชายขาด จากป้าชาบัง จากกองขยะบัง จากที่เขาทิ้งตามตลาดบัง ทำเป็นผ้าสังฆภี (ผ้าคลุมอก) แล้วทรงไว้ ก็มีอยู่. ส่วนเราเอง, อุทัย ! บางคราว ก็ครองจีวร ที่พากคหบดีถวาย มีเนื้อนิ่มละเอียด...

อุทัย ! สาวกของเรา ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เที่ยวไปตามลำดับเป็นวัตร ยินดีแต่ในภัตตอันมีอยู่เพื่อภิกษุตามธรรมดा, เมื่อเที่ยวไปตามระว่างเรือน แม้มีผู้เชื้อเชิญด้วยอาสนะ (ฉันบนเรือน) ก็ไม่ยินดีรับ, ก็มีอยู่. ส่วนเราเอง, อุทัย ! ในบางคราว ฉันข้าวสุกแห่งข้าวสาลีไม่ดำเนย มีแกง และกับเป็นอันมาก...

อุทาธิ ! สาวกของเรา ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร, อยู่กลางแจ้งเป็นวัตรก็มีอยู่. เธอเหล่านั้น ไม่เข้าสู่ที่มุ่งที่บังเลย ตั้ง ๕ เดือน (ในปีหนึ่ง), ก็มีอยู่. ส่วนเราเอง, อุทาธิ ! บางคราวอยู่อาศัยในเรือนมียอด อันเข้าฉาบทาทั้งชั้นและลงไม่มีรูร่องให้ลมผ่าน มีลิ่มสลักอันขัดแล้ว มีหน้าต่างอันปิดสนิทแล้ว...

อุทาธิ ! สาวกของเราผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ถือเอาป่าช้าเป็นเสนาสนะอันสงัด, เธอเหล่านั้น มาสู่ท่ามกลางสงฟ์ทุกทิศเดือน เพื่อฟังปาติโมกข์เท่านั้น, ก็มีอยู่. ส่วนเราเอง, อุทาธิ ! ในบางคราว อยู่เกลื่อนกล่นด้วยหมู่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาลิกา พระราชา สำมาตย์ของพระราชา เดียรถี และสาวกของเดียรถี...

อุทาธิ ! ถ้าสาวกของเรา จะลักษณะ เคราะพ นับถือบุชาเรา แล้วเข้ามาอาศัยเราอยู่ เพราะคิดว่า พระสมณโคดม เป็นผู้จันอาหารน้อย (เป็นต้น) แล้วใชร็ อุทาธิ ! สาวกของเรา เหล่าที่มีอาหารเพียงโกละหนึ่ง (เป็นต้น) ก็จะไม่ลักษณะ เคราะพ นับถือ บุชาเราแล้ว อาศัยเราอยู่ เพราะเหตุนี้...

เหตุที่ทำให้มีผู้มาเป็นสาวก ของพระองค์

๙๗

- ป.๗ ๓. ม. ๑๗/๓๔๑/๓๔๙.

อุทัย ! มีเหตุห้าอย่าง ที่ทำให้สาวก สักการะ เคารพ
นับถือบูชาแล้ว มาอยู่อาศัยเรา. ห้าอย่างอะไรบ้าง ?

อุทัย ! สาวกของเราวาใจเรา ในพระอธิศีล ว่า
พระสมณโคดม ประกอบด้วยศีลขันธ์อย่างยิ่ง, ... นี่เป็น
ข้อที่ ๑.

อุทัย ! สาวกของเราวาใจเรา ในพระปัญญา
เครื่องรู้ เครื่องเห็น อันก้าวไปได้แล้วอย่างยิ่งว่า พระสมณ-
โคดม เมื่อพระองค์รู้อยู่จริง ๆ จึงจะกล่าวว่า ‘เรารู้’, เมื่อพระองค์
เห็นอยู่จริง ๆ จึงจะกล่าวว่า ‘เราเห็น’, พระสมณโคดมแสดง
ธรรมเพื่อความรู้ยิ่ง ไม่ใช่เพื่อความไม่รู้ยิ่ง, พระสมณโคดม
แสดงธรรมมีเหตุผล ไม่ใช่ไม่มีเหตุผล, พระสมณโคดม
แสดงธรรมประกอบด้วยปัญญาขันธ์อย่างยิ่ง. และข้อที่

อุทัย ! สาวกของเราวาใจเรา ในพระอธิปัญญาว่า
พระสมณโคดมประกอบด้วยปัญญาขันธ์อย่างยิ่ง. และข้อที่

จะมีว่า พระองค์จักไม่เห็นแนวสำหรับคำตรัสต่อไปข้างหน้า, หรือพระองค์จักไม่อาจเข้มให้ราบคาบโดยถูกต้อง ซึ่งว่าจាន เป็นข้าศึกนั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีขึ้นได้เลย, ... นี่เป็นข้อที่ ๓.

อุทัย ! สาวกของเรารู้ความทุกข์ได้ หยังเอา หรือ ครอบบ่าເຈາແລ້ວ ย່ອມເຂົາໄປຄາມເຮົາສິ່ງຄວາມຈົງອັນປະເສົາສູງ ຄືອທຸກໆ໌, ສິ່ງຄວາມຈົງອັນປະເສົາສູງ ຄືອເຫດຸໃຫ້ເກີດທຸກໆ໌, ສິ່ງຄວາມຈົງອັນປະເສົາສູງ ຄືອຄວາມດັບທຸກໆ໌ເລີຍໄດ້ ແລະຄວາມຈົງອັນປະເສົາສູງ ຄືອໜາທາງໃຫ້ສິ່ງຄວາມດັບທຸກໆ໌ນັ້ນ. ເຮົາຮູກຄາມແລ້ວ ກີ່ພຍາກຣົນໃຫ້ແກ່ພວກເຮົາ ທຳຈິຕຂອງພວກເຮົາໃຫ້ ຊຸ່ມຊື່ນ ດ້ວຍພຍາກຣົນປັ້ງຫາໃຫ້, ... นี่เป็นข้อที่ ๔.

อุทัย ! ข้อปฏิบัติเป็นสิ่งທີ່ເຮັບອົກແລ້ວແກ່สาวกທັງໝາຍ สาวกທັງໝາຍຂອງເຮົາປະຕິບັດຕາມແລ້ວ ຍ່ອມທຳສົດປັ້ງຮູນທັງສີໃຫ້ເຈີຍໄດ້, ຄືອກິກມຸນໃນສາສະນານີ້ເປັນຜູ້ມີປຽບຕາມເຫັນກາຍໃນກາຍ, ມີປຽບຕາມເຫັນເວທນາໃນເວທນາທັງໝາຍ, ມີປຽບຕາມເຫັນຈິຕໃນຈິຕ, ມີປຽບຕາມເຫັນຮຽມໃນຮຽມທັງໝາຍ ມີເພີຍເພາບາປ ມີຄວາມຮູ້ຕັ້ງທົ່ວພຣັນ ມີສົດນໍາອົກເລີຍຊື່ງອົງລິຍາແລະໂທນັ້ນສີໃນໂລກ (ຄືອຄວາມຍືນຕີຍືນຮ້າຍ),

เพราะการปฏิบัติเช่นนั้น สาวกของเราเป็นอันมากได้บรรลุ
แล้วซึ่ง อภิญญาโวสานบารมี (คือรหัตผล) แล้วแลวยู่.
(ตอนนี้ตรัลยีดယาจนตลอดโพธิปักขิยธรรม สมบัติ และวิชาแปดด้วย
แต่จะไม่ยกมาใส่ไว้ เพราะเกินต้องการไป -ผู้แปล), ... นี่เป็น
ข้อที่ ๔.

อุทัย ! เหตุห้าอย่างนี้แล ที่ทำให้สาวกของเรา
สักการะ เคารพนับถือ บูชาแล้วอาคียเรอญ.

(หากใช่พระพองค์เป็นผู้จันอหารน้อย มีธุดงค์ต่าง ๆ เป็นต้น
ตั้งกล่าวแล้วในหัวข้อว่า “ส่วนที่สาวก เช้มงวดกว่าพระองค์” ข้างต้น นั้นไม่
-ผู้แปล).

ประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระมหาจารย์ | ๙๗

.- ปางี นู. ม. ๑๔/๓๐/๓๔๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! พระมหาจารย์นี้ มิใช่มีลักษณะการะ และเสียงสรรเสริญเป็นอานิสงส์, พระมหาจารย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอานิสงส์, พระมหาจารย์นี้มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมารอเป็นอานิสงส์, พระมหาจารย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อม แห่งญาณทั้สสนะเป็นอานิสงส์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบอันได มีอยู่, พระมหาจารย์นี้มีเจโตวิมุตติในนั้นแหล่ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย. เจโตวิมุตติในนั้นแหล่ เป็นแก่นสาร เป็นผลสุดท้ายของพระมหาจารย์.

ทรงเสพเสนาสนะป่าเรือยไป เพื่อให้เป็นตัวอย่าง

๙๙

- บาลี ม. ๑๔/๔๗/๔๘.

พระมหาณ ! ท่านอาจมีความเห็นอย่างนี้ก็ได้ว่า “ขณะนี้พระสมณโคดมยังมีราคะ ยังมีโภเศ ยังมีโมหะ เป็นแน่, เพราะฉะนั้น จึงได้เสพเสนาสนะป่าอันเงียบสงบ” ดังนี้.

พระมหาณ ! ท่านไม่พึมมีความเห็นอย่างนั้นเลย. พระมหาณ ! เรามองเห็นอยู่ชั่งประโยชน์ ๒ ประการ จึงเสพเสนาสนะป่าอันเงียบสงบ, คือเพื่อความอยู่เป็นสุข ทันตาเห็นแก่เราเองอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่ง เพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้ที่ตามมาภายหลัง (จะมีกำลังใจปฏิบัติในการเสพเสนาสนะป่าอันเงียบสงบ) ดังนี้.

ทรงจันวนะหนเดียว

๑๐๐

- ปักษ์ ม. ม. ๑๗/๑๖๗/๑๖๐.

ภิกขุทั้งหลาย ! เราย่อมจันโภชนา特ในที่นั่งแห่งเดียว (คือจันหนเดียว ลูกขี้นแล้วไม่ลับอีกในวันนั้น). ภิกขุทั้งหลาย ! เมื่อเราจันโภชนา特ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่ ย่ออมรู้สึกว่าเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากายกระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความผาสุกด้วย.

ภิกขุทั้งหลาย ! มาเดิด แม้พวงเรอทั้งหลาย ก็จะจันโภชนา特ในที่นั่งแห่งเดียว. ภิกขุทั้งหลาย ! พวงเรอทั้งหลาย เมื่อฉันอยู่ชั่งโภชนา特ในที่นั่งแห่งเดียว จักรรูสึกความที่เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากายกระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความผาสุกด้วยแล.

ทรงมีการประทม อาย่างตถาคต

๑๐๑

- บก. ๗๗ กก. บ. ๒๖/๓๓๙/๒๕๔๒.

ภิกขุทั้งหลาย ! การนอนมีสื่อย่าง คือ การนอนอย่างเปรต, การนอนอย่างคนบริโภคกาม, การนอนอย่างสีหะ, การนอนอย่างตถาคต.

ภิกขุทั้งหลาย ! การนอนอย่างเปรต เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกขุทั้งหลาย ! โดยมาก พากเปรตย่อมนอนหมาย นี่เรียกว่า การนอนอย่างเปรต.

ภิกขุทั้งหลาย ! การนอนอย่างคนบริโภคกาม เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกขุทั้งหลาย ! โดยมาก คนบริโภคกามย่อมนอนตะแคงโดยข้างเบื้องซ้าย นี่เรียกว่า การนอนอย่างคนบริโภคกาม.

ภิกขุทั้งหลาย ! การนอนอย่างสีหะ เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกขุทั้งหลาย ! สีหะเป็นพญาสัตว์ ย่อมสำเร็จการนอนโดยข้างเบื้องขวา เท้าเหลือมเท้า สอดหางไว้ที่ระหว่างแห่งขา.
สีหะนั่นครั้นตื่นขึ้น ย่อมจะเงือกกายตอนหน้าขึ้นสังเกตกายตอนท้าย ถ้าเห็นความดีนเคลื่อนที่ของกาย (ในขณะหลับ) ย่อมมีความเสียใจ เพราะข้อนั้น. ถ้าไม่เห็น ย่อมมีความดีใจ.
นี่เรียกว่า การนอนอย่างสีหะ.

กิกษุทั้งหลาย ! การอนอย่างตذاคต เป็นอย่างไรเล่า ?
กิกษุทั้งหลาย ! การอนอย่างตذاคตคือ กิกษุในศาสนานี้
 เพราะสังดแล้วจากการทั้งหลาย สังดแล้วจากอภิสิทธิธรรม
 ทั้งหลาย, ย่อมเข้าถึง非凡ที่ ๑ ซึ่งมีวิตกิจาร มีปีติและสุข
 อันเกิดแต่วิเวกแล้วแล้อยู่. เพราะวิตกิจารรำงับไป
 เ eoเข้าถึง非凡ที่ ๒ อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน
 สามารถให้สามาริผุดขึ้นเป็นธรรมเอก ไม่มีวิตกิจาร มีแต่ปีติ
 และสุขอันเกิดแต่สามาริแล้วแล้อยู่. เพราะปีติจางหายไป
 เ eoเป็นผู้เพ่งเฉียอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม และได้
 เสวยสุขด้วยกาย เข้าถึง非凡ที่ ๓ อันเป็น非凡ที่พระอริยเจ้า
 ทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุว่า “เป็นผู้เฉียอยู่ได้มีสติ
 อยู่เป็นสุข” แล้วแล้อยู่. เพราะละสุขและทุกข์เลียได้
 เพราะความดับหายไป แห่งโสมนัสและโอมนัสในการก่อน
 เ eoเข้าถึง非凡ที่ ๔ อันไม่ทุกข์และไม่สุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์
 เพราะอุเบกษาแล้วแล้อยู่. นี่เรียกว่า การอนอย่าง
 ตذاคต.

วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากตลอดพระชา | ๑๐๒

-ปาติ มหावาร. ต. ๑๗/๔๖๙/๑๓๖๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าพวกปริพากเดียรถีyleลัทธิอื่น จะพึงถามເຮອທັນຫລາຍ ອ່າງນີ້ວ່າ “ທ່ານຜູ້ມີອາຍຸ ! ພຣະສມພໂຄດມ ກຮງອຢູ່ຈຳພຣະຫາສ່ວນນາກ ດ້ວຍວິຫາຣธรรมໃຫ້ເລ່າ ?” ດັ່ນນີ້.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อพวกເຮອຖຸກຄາມອ່າງນີ້ແລ້ວ ພຶ້ງຕອບແກ່ພວກປະເທດເຊື່ອມີລົງທຶນແລ້ນໜີ້ ອ່າງນີ້ວ່າ “ທ່ານຜູ້ມີອາຍຸ ! ພຣະຜູ້ມີພຣະກາຈເຈົ້າ ກຮງອຢູ່ຕລອດພຣະກາລເປັນອັນນາກ ດ້ວຍວິຫາຣธรรมຄື່ອ ອານາປານສຕິສາມາຊີແລ່” ດັ່ນນີ້.

ภิกษุทั้งหลาย ! ໃນกรณີ້ ເຮັດເປັນຜູ້ມີສົດ ພາຍໃຈເຂົ້າ, ມີສົດຫາຍໃຈອອກ; ເມື່ອຫາຍໃຈເຂົ້າຢາວ ກົງຮູ້ສັດວ່າເຮາຫາຍໃຈເຂົ້າຢາວ, ເມື່ອຫາຍໃຈອອກຢາວ ກົງຮູ້ສັດວ່າເຮາຫາຍໃຈອອກຢາວ; ເມື່ອຫາຍໃຈເຂົ້າສັ້ນ ກົງຮູ້ສັດວ່າເຮາຫາຍໃຈເຂົ້າສັ້ນ, ເມື່ອຫາຍໃຈອອກສັ້ນ ກົງຮູ້ສັດວ່າເຮາຫາຍໃຈອອກສັ້ນ; ... (ແຕ່ນີ້ໄດ້ຕໍ່ຮສໄວ້ອໍາຍ່າງເດືອກກັນ ທີ່ໆເມື່ອນໃນໜ້າ ๑๕๐-๑๕๒) ...ເຮົາຈັກເປັນຜູ້ມົອງເຫັນຄວາມສລັດຄືນ ພາຍໃຈອອກ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ເມື່ອໄຄຣຜູ້ໄດຈະກລ່າວສິ່ງໃດໃໝ່ ຖຸກຕ້ອງຂອບธรรม ວ່າເປັນອຣິຍວິຫາຣກີ່ດີ ວ່າເປັນພຣະມວິຫາຣກີ່ດີ

ว่าเป็นตذاคตวิหารก็ดี เข้าพึงกล่าวอานาปานสติสมารินี้แหล่ ว่าเป็นอริยวิหาร ว่าเป็นพระมหาวิหาร ว่าเป็นตذاคตวิหาร.

ภิกษุห้วยลาย ! ภิกษุเหล่าได้ยังเป็นเศษ ยังไม่ลุถิง ธรรมที่ต้องประสังค์แห่งใจ บรรรณาอยู่ชั่งโยคเขมธรรม อันไม่มีอะไรยิ่งกว่า; ภิกษุเหล่านั้น เมื่อเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ชี้อานาปานสติสมาริ ย่อมเป็นไปเพื่อความลึกลับแห่งอาสวะ ห้วยลาย.

ส่วนภิกษุห้วยลายเหล่าใด เป็นอรหันต์ ลึกลับอาสวะแล้ว มีพระธรรมจารย์อยู่身边แล้ว มีสิ่งที่ต้องทำอันตนทำเสร็จแล้ว มีภาระอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ตันอันลุถิงแล้ว มีสัญญาณ ในภาพห้วยลายลึกลับแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ; ภิกษุห้วยลายเหล่านั้น เมื่อเจริญทำให้มากแล้ว ชี้อานาปาน-สติสมาริ ย่อมเป็นสุขวิหารในทิภูธรรมนี้ด้วย เพื่อความ สมบูรณ์แห่งสติลัมป์ปชัญญาด้วย.

ภิกษุห้วยลาย ! จะนั้น เมื่อใดจะกล่าวสิ่งใดให้ ถูกต้องชอบธรรม ว่าเป็นอริยวิหารก็ดี ว่าเป็นพระมหาวิหาร ก็ดี ว่าเป็นตذاคตวิหารก็ดี เข้าพึงกล่าว อานาปานสติสมาริ นี้แหล่ ว่าเป็นอริยวิหาร ว่าเป็นพระมหาวิหาร ว่าเป็นตذاคตวิหาร ดังนี้.

สิ่งที่โครฯ ไม่อาจทิ้งติงได้

๑๐๓

- ปาลี ศตวรรษ อ. ๒๗/๔๔/๔๔

กิกขุทั้งหลาย ! ตถาคตเป็นผู้ที่โครฯ ไม่อาจทิ้งติงได้ด้วยธรรม ๓ อย่างคือ :-

กิกขุทั้งหลาย ! ตถาคตมีธรรมอันตนกล่าวไว้ดีแล้ว, ในธรรมนั้นๆ ตถาคตไม่มองเห็นวีแวงซ่องทางที่จะมีว่า สมณะ หรือพระมหาณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือโครฯ ในโลก จักทิ้งติง เราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า “ท่านไม่ใช่เป็นผู้มีธรรม อันตนกล่าวไว้ดีแล้ว เพราะเหตุเช่นนี้” ดังนี้.

กิกขุทั้งหลาย ! ปฏิปทาเครื่องทำผู้ปฏิบัติให้ถึงพระนิพพาน เป็นสิ่งที่เราบัญญัติไว้ดีแล้วแก่สาวกทั้งหลาย, โดยอาการที่สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติแล้ว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจตโวภมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอา娑ะ เพราะความลื้นไปแห่งอา娑ะทั้งหลาย ได้ด้วยปัญญาอันยิ่งเงง ในธรรมอันตนเห็นแล้วนี้เอง เข้าถึงวิมุตตินั้นแล้วแล้อยู่. ในปฏิปทานั้นๆ ตถาคตไม่มองเห็นวีแวงซ่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพระมหาณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือโครฯ ในโลก จักทิ้งติงเราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า “ปฏิปathaเครื่องทำผู้ปฏิบัติ

ให้ถึงพระนิพพาน เป็นสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้ดีแล้ว แก่สาวกทั้งหลาย, โดยอาการที่สาวกทั้งหลายของเราราบภูบติแล้ว ย่อมกระทำให้แจ้งชีส์เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอាមະ เพราะความลึกลับแห่งอาสาทั้งหลาย ได้ด้วยปัญญาอันยิ่งเงิง ในธรรมอันตนเห็นแล้วนี้เอง เข้าถึงวิมุตตินี้แล้วแล้อยู่ ก็หาไม่” ดังนี้.

กิกษุทั้งหลาย ! สาวกบริษัทของเรา นับด้วยร้อย เป็นองเนก ที่ได้ทำให้แจ้งชีส์เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ... ในข้อนั้น เราไม่มองเห็นว่าแวงทางที่จะมีว่า สมณะหรือ พระมหาณ์, เทพ, มาร, พระม, หรือใครๆ ในโลกจักทั่งติง เราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า “สาวกบริษัทของเรา นับด้วยร้อย เป็นองเนกก็หมายได้ ที่ได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ... ” ดังนี้.

กิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเรามองไม่เห็นว่าแวงทางนั้นๆ ก็เป็นผู้ถึงความเกณฑ์ความไม่กลัว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญ อยู่ได้. นี้แล เป็นสิ่งที่คราวไม่อาจทั่งติงตacula ได้ ๓ อย่าง.

ทรงมีวิธี “รุก” ข้าศึกให้แพ้ภัยตัว

๑๐๔

-ปาลี ติก. อ. ๒๐/๙๗๔/๔๕๐๔.

(เรื่องในชั้นแรกมีอยู่ว่า ปริพพาชกชื่อสรกะ เดียบ瓦ซอญ្យ ในธรรมวินัยนี้ แล้วละทั้งไปบวชเป็นปริพพาช เที่ยวร้องประกาศอยู่ว่า ตนรู้ถึงธรรมวินัยของพวกสมณสาภยบุตรทั่วถึงแล้ว ไม่เห็นดีอะไรจึงหลีกมาเลี้ย. ครั้นความนี้ทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เสด็จไปสู่อารามของปริพพาชกพวงนั้น และสนทนากันในกลางที่ประชุมปริพพาชก. ทรงถามเฉพาะสรกะปริพพาช ให้บรรยายออกไปว่า ธรรมวินัยของพวกสมณสาภยบุตรนั้นเป็นอย่างไร). ตรัสว่า

สรกะ ! ได้ยินว่าท่านกล่าวดังนี้จริงหรือว่า “ธรรมของพวกสมณสาภยบุตรนั้น เรายรู้ทั่วถึงแล้ว เพาะะรู้ทั่วถึง นั่นเอง จึงหลีกมาเลี้ยจากธรรมวินัยนั้น” ดังนี้. (ไม่มีคำตอบ, จึงตรัสตามเป็นครั้งที่สอง)

สรกะ ! ท่านจะพูดไปเสด็จว่า ท่านรู้ทั่วถึงธรรมของพวกสมณสาภยบุตรอย่างไร. ถ้าท่านพูดไม่ครบถ้วน เราจะช่วยพูดเติมให้ครบถ้วน. ถ้าคำของท่านครบถ้วนถูกต้อง ดีแล้ว เราจักอนุโมทนา. (นั่นไม่มีคำตอบอีก จึงตรัสตามเป็นครั้งที่สาม)

สรกะ ! ท่านจะพูดเสด็จ. ธรรมวินัยของพวกสมณสาภยบุตรนั้นเราเป็นผู้บัญญัติเอง เราย่อมรู้ดี. ถ้าท่าน

พูดไม่บริบูรณ์ เราจะช่วยพูดเติมให้บริบูรณ์ ถ้าท่านพูดได้บริบูรณ์ เรายังจักอนุโมทนา. (นี่ไม่มีคำตอบ ในที่สุดพวกปริพพากก็ด้วยกันช่วยกันรุมขอร้องให้สรวงปริพพากพูด สรวงก็ยังคงนิ่งตามเดิม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสข้อความนี้)

ปริพพากทั้งหลาย ! ถ้าผู้ใดกล่าวหาเราว่า “ท่านคาดว่าท่านเป็นสัมมาสัมพุทธะ แต่ธรรมเหล่านั้น ท่านยังไม่รู้เลย” ดังนี้. เรายังจักซักใช้สอบถามໄล่เลียงเขาให้เป็นอย่างดี (ถึงข้อธรรมที่เขาว่าเราไม่รู้ แต่เขารู้). เขานั้น ครั้นถูกเราซักใช้สอบถามໄล่เลียงเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมหมดหนทางย่อมเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากจะตกอยู่ในฐานะลำบาก ๓ ประการอย่างโดยย่างหนึ่ง คือตอบคลาดใจลงอกลุ่นอกทางบ้าง แสดงความขุ่นเคืองโกรธแค้น น้อยอนาคตอัยใจออก มาให้ปรากฏบ้าง หรือต้องนิ่งอื้น หมดเสียง เก้อเขิน คอตก ก้มหน้า ชบเชา ไม่มีคำพูดหลุดออกมาก็ได้ เมื่อันอย่างสรวงปริพพากนี้บ้าง.

ปริพพากทั้งหลาย ! ถ้าผู้ใดกล่าวหาเราว่า “ท่านคาดว่าท่านลืนอาสา. แต่อาระเหล่านี้ฯ ของท่านยังมีอยู่” ดังนี้. เรายังจักซักใช้สอบถามໄล่เลียงเขาให้เป็นอย่างดี (ถึงอาสาที่เขาว่ายังไม่ลืน). เขานั้น ครั้นถูกเราซักใช้สอบถามໄล่เลียงเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมหมดหนทาง ย่อมเป็นอย่าง

อื่นไม่ได้นอกจากจะตกอยู่ในฐานะลำบาก ๓ ประการ อย่างโดยย่างหนึ่ง คือตอบถลกไถลนออกลูนออกทางบ้าง, แสดงความชุนเคือง ໂගຮັດແຄນ້ ນ້ອຍອກນ້ອຍໃຈ ออกมาให้ ปราກຝູບ້າງ, หรือต้องนິ່ງອັນ ໂມດເສີຍງ ເກົ້ອເຂີນ ຄອຕກ ກັ້ມහ້າ ຜບເຈາ ໄນມີຄຳພູດຫລຸດອອກมาໄດ້ ແມ່ວອນຍ່າງ ສຽກປະປົກນີ້ບ້າງ.

ปรິພພາສກທັງໝາຍ ! ຄ້າຜູໃດກລ່າວຫາເຮວ່າ “ທ່ານ ແສດອຣມເພື່ອປະໂຍໜນອັນໄດ ປະໂຍໜນອັນນັ້ນ ໄນເປັນທາງລື້ນທຸກໝໂດຍ ຂອບແກ່ບຸດຄລູ້ປະພຸດຕິຕາມ” ດັ່ງນີ້. ເຮັດຖືຈັກຊັກໃຫ້ສອບຄາມ ໄລ່ເລີຍເຂາໃຫ້ເປັນຍ່າງດີ (ສິ່ງປະໂຍໜນທີ່ເຂາວ່າຈະເປັນທາງລື້ນທຸກໝ ໂດຍຂອບແກ່ບຸດຄລູ້ປະພຸດຕິຕາມ). ເຂົານັ້ນ ຄວັນຄູກເຮາຊັກໃຫ້ ສອບຄາມໄລ່ເລີຍເປັນຍ່າງດີແລ້ວ ຍ່ອມໝາດໜາທາງ ຍ່ອມເປັນ ນອຍ່າງອື່ນໄມ້ໄດ້ ນອກจากจะตກอยู่ในฐานะลำบาก ๓ ประการ อย่างโดยย่างหนึ่ง คือตอบถลກไถลນออกลູນออกทางบ้าง, แสดงความชุນเคือง ໂගຮັດແຄນ້ ນ້ອຍອກນ້ອຍໃຈ ออกมาให้ ปราກຝູບ້າງ, หรือต้องນິ່ງອັນ ໂມດເສີຍງ ເກົ້ອເຂີນ ຄອຕກ ກັ້ມහ້າ ຜບເຈາ ໄນມີຄຳພູດຫລຸດອອກมาໄດ້ ແມ່ວອນຍ່າງ ສຽກປະປົກນີ້ບ້າງ ດັ່ງນີ້.

ทรงชั่มสักจกนิครนถ'

๑๐๕

- ป้าตี ๓. ม. ๑๒/๔๒๔-๔๗๖/๓๙๖-๓๙๗.

สักจกนิครนถ' ได้ทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระโคดม แนะนำพวกราวกอย่างไร และคำสั่งสอนของท่านพระโคดมมีส่วนอย่างไร ที่เป็นไปมากในพวกราวก ?”.

อัคคิเวสสนะ ! เราแนะนำราบทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอนของเรา มีส่วนอย่างนี้ ที่เป็นไปมากในราวก ทั้งหลายว่า รูปไม่เที่ยง เวหนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สัขาร ทั้งหลายไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปไม่ใช่ตน เวหนาไม่ใช่ตน สัญญาไม่ใช่ตน สัขารทั้งหลายไม่ใช่ตน วิญญาณไม่ใช่ตน สัขารทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตน ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตน ดังนี้.

อัคคิเวสสนะ ! เราแนะนำราบทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอนของเรา มีส่วนอย่างนี้ ที่เป็นไปมากในราวก ทั้งหลาย.

ท่านพระโคดม ! ขออุปมาจงแจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า.

อัคคิเวสสนะ อุปมาจงแจ่มแจ้งแก่ท่านเดด.

ท่านพระโคดม เมื่อมันพืชพันธุ์ไม่เหล่าได้เหล่านั้น ที่ถึงความ เจริญของงานไฟบุลย์ พืชพันธุ์เหล่านั้นทั้งหมด ต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ ในแผ่นดิน จึงถึงความเจริญของงานไฟบุลย์ได้ หรือเมื่อมีการงานอย่างใด

อย่างหนึ่ง ที่ต้องทำด้วยกำลัง อันบุคคลทำอยู่ การงานเหล่านั้นทั้งหมด
บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ต้องตั้งอยู่บนแผ่นดินจึงทำกันได้ ฉันใด
บุรุษบุคคลนี้ มีรูปเป็นตน มีเวทนาเป็นตน มีสัญญาเป็นตน มีสัมสารเป็นตน
มีวิญญาณเป็นตน ต้องตั้งอยู่ในรูป เวทนา สัญญา สัมสาร วิญญาณ จึงได้
ประสบผลบุญ ผลบาป ฉันนั้น.

อัคคิเวสสนะ ! ข้อนั้นท่านกล่าวอย่างนี้ว่า รูปเป็น
ตนของเรา เวทนาเป็นตนของเรา สัญญาเป็นตนของเรา
สัมสารทั้งหลายเป็นตนของเรา วิญญาณเป็นตนของเราดังนี้
มิใช่หรือ.

ท่านพระโคดม ! ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนั้น ประชุมชนเป็นอันมาก
ก็กล่าวอย่างนั้น.

อัคคิเวสสนะ ! ประชุมชนเป็นอันมากนั้นจักทำอะไร
แก่ท่าน อัคคิเวสสนะ ! เชิญท่านยืนยันถ้อยคำของท่านเถิด.

ท่านพระโคดม ! เป็นความจริง ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนี้ รูปเป็น
ตนของเรา เวทนาเป็นตนของเรา สัญญาเป็นตนของเรา สัมสารทั้งหลาย
เป็นตนของเรา วิญญาณเป็นตนของเราดังนี้.

อัคคิเวสสนะ ! ถ้าอย่างนั้น เรายังจัดสอดคล้องท่าน
ในข้อนี้แหละ ท่านเห็นควรอย่างไร ท่านพึงแก้ไขอย่างนั้น
อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะลำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร อ่านجا
ของพระราชามหากษัตริย์ ผู้ได้มุราชากิริยาแล้ว เช่น พระเจ้า
ปเลนทิกโกล หรือพระเจ้าอชาตคัตตูรูเวเทหิบุตรแห่งมคอ

อาจมีคนที่ควรฟ่า ริบทรัพย์คนที่ควรรับทรัพย์ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ พึงให้เป็นไปได้ในพระราชอาณาเขตของพระองค์ มิใช่หรือ.

ท่านพระโสดม ! อ่านจากของพระราชามหากษัตริย์ ผู้ได้มุราชากิจยาแล้ว เช่น พระเจ้าปเลนทิกอสต หรือพระเจ้าอชาตศัตtruเวทินบุตร แห่งมหิดล อาจมีคนที่ควรฟ่า ริบทรัพย์คนที่ควรรับทรัพย์ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ พึงให้เป็นไปได้ในพระราชอาณาเขตของพระองค์ แม้แต่อ่านจากของหมู่คณะเหล่านี้ คือ วชชี มัลละ อาจมีคนที่ควรฟ่า ริบทรัพย์คนที่ควรรับทรัพย์ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ยังเป็นไปได้ในแวนแคว้นของตนฯ เทตุไรเล่า อ่านจากนั้นของพระราชามหากษัตริย์ ผู้ได้มุราชากิจยาแล้ว เช่น พระเจ้าปเลนทิกอสต หรือพระเจ้าอชาตศัตtruเวทินบุตรแห่งมหิดล จะให้เป็นไปไม่ได้ อ่านจากนั้นของพระราชามหากษัตริย์ ผู้ได้มุราชากิจยาแล้วนั้น ต้องให้เป็นไปได้ด้วย ควรจะเป็นไปได้ด้วย.

อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร ข้อที่ท่านกล่าวว่า รูปเป็นตนของเรา อ่านจากของท่านเป็นไปในรูปนั้นว่า รูปของเรางเป็นอย่างนั้นเด็ด อย่าได้เป็นอย่างนี้เลย ดังนี้หรือ ?

ลำดับนั้น สจจกนิครนถได้นิ่งเสีย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตามอีกเป็นครั้งที่ ๒ สจจกนิครนถก็ยังคงนิ่งอีก พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัส กะสจจกนิครนถต่อไปว่า:-

อัคคิเวสสนะ ! กลับดันนี้ ท่านจงแก้ ไม่ใช่การที่ท่านควรนิ่ง อัคคิเวสสนะ ! ผู้ได้อันตaculaตามปัญหาที่

ชอบแก่เหตุแล้วถึงสามครั้ง มิได้แก่คีริยะของผู้นั้นจะแตกเป็นจีดเสียงในที่เช่นนั้น.

พระโคดมผู้เจริญ ! ของทรงสามเดิด ข้าพเจ้าจักแก่ ณ บัดนี้.

อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านกล่าวอย่างนี้ว่ารูปเป็นตนของเรา ดังนี้ อำนาจของท่าน เป็นไปในรูปนั้นว่า รูปของเรางจะเป็นอย่างนั้นเด็ด อย่าได้ เป็นอย่างนี้เลย ดังนี้หรือ.

ขันนี้เป็นไปไม่ได้เลย พระโคดมผู้เจริญ !

อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะทำไว้ในใจเดิด ครั้นทำไว้ ในใจแล้ว จึงกล่าวแก่ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อน กับคำหลังของท่านไม่ต่อกัน อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะสำคัญ ความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า เวทนาเป็นตน ของเรา สัญญาเป็นตนของเรา สัมสารทั้งหลายเป็นตนของเรา วิญญาณเป็นตนของเรา ดังนี้ อำนาจของท่านเป็นไปใน เวทนา ในสัญญา ในสัมสารทั้งหลาย และในวิญญาณว่า เวทนา สัญญา สัมสารทั้งหลาย และวิญญาณของเรา จะเป็น อย่างนั้นเด็ด อย่าได้เป็นอย่างนี้เลย ดังนี้หรือ.

ขันนี้เป็นไปไม่ได้เลย พระโคดมผู้เจริญ !

อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะทำในใจเดิด ครั้นทำไว้ ในใจแล้ว จึงกล่าวแก่ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อน กับคำหลังของท่านไม่ต่อกัน อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะสำคัญ

ความข้อนั้นว่าอย่างไร รูป เวทนา สัญญา สัมสารทั้งหลาย และวิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง.

ไม่เที่ยง พระโคดมผู้เจริญ !

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า.

สิ่งนั้นเป็นทุกข์ พระโคดมผู้เจริญ !

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรานั่นเป็นเรานั่นเป็นตนของเรา (เอต้มม อโสโรมสุเม อโสเม อตุตตาติ).

ข้อนั้นไม่ควรเลย พระโคดมผู้เจริญ !

อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร ผู้ได้ติดทุกข์ เข้าถึงทุกข้อyuแล้ว กล้ำกเลินทุกข์แล้ว ยังตามเห็นทุกข์ว่า นั่นของเรานั่นเป็นเรานั่นเป็นตนของเราดังนี้ ผู้นั้นกำหนดตรุกข์ได้เอง หรือจะทำทุกข์ให้สิ้นไปได้แล้ว จึงอยู่ มีบ้างหรือ ?

จะพึงมีได้เพราเหตุไร ข้อนี้มีไม่ได้เลย พระโคดมผู้เจริญ !

อัคคิเวสสนะ ! ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านติดทุกข์ เข้าถึงทุกข้อyuแล้ว กล้ำกเลินทุกข์แล้ว ยังตามเห็นทุกข์ว่า นั่นของเรานั่นเป็นเรานั่นเป็นตนของเรา ดังนี้ มิใช่หรือ.

ใจจะไม่ถูกพระเจ้าช้า ข้อนี้ต้องเป็นอย่างนั้นพระโคดมผู้เจริญ !

อัคคิเวสสนะ ! เปรียบเหมือนบุรุษมีความต้องการ
แก่นไม้ เสาหแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้อญี่ ถือเอาผึ่งที่คอม
เข้าไปสู่ป่า เข้าเห็นต้นกลวยใหญ่ต้นหนึ่งในป่านั้น มีต้นตรง^๑
ยังกำลังรุ่น ไม่คด เขางึงตัดต้นกลวยนั้นที่โคนต้น แล้วตัดยอด
ริดใบออก เขามีพับแม้แต่กระพี้ แล้วจะพับแก่นได้แต่
ที่ไหน แม้จันได. อัคคิเวสสนะ ! ท่านอันเราซักใช้ไม้เลียง
สอบสวน ในถ้อยคำของตนเอง ก็เปล่าว่าง แฟไปเอง ท่านได^๒
กล่าวว่า Jane ที่ประชุมชน ในเมืองเวลาลีว่า เราไม่เห็น
สมณะหรือพราหมณ์ที่เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์
แม้ที่ปฏิญญาตนว่า เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า
ที่ประภgoti ตตอบว่าทักษับเราจะไม่พึงประหม่า ไม่สะทกสะท้าน
ไม่หวั่นไหว ไม่มีเหื่อใหหลักรักแร้ แม้แต่คนเดียวเลย หากเรา^๓
ประภgoti ตตอบว่าทักษะเสาที่ไม่มีเจตนา แม้เสานั้นประภ
goti ตตอบว่าทักษับเรา ก็ต้องประหม่า สะทกสะท้าน หวั่นไหว
จะป่วยกล่าวไปไยถึงมนุษย์เล่า ดังนี้. อัคคิเวสสนะ !
หยาดเหื่อของท่านบางหยาด หยดจากหน้าอกลงยังผ้าห่ม^๔
แล้วตกที่พื้น ส่วนเหื่อในกายของเรานาเดี่ยวนี้ไม่มีเลย.

พระผู้มีพระภาคทรงเปิดพระกายในบริษัทนั้น เมื่อพระผู้มี
พระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สักจิกนิครอนกันนั่งนิ่งอึ้ง เก้อเขิน คอตก ก้มหน้า
ชนเชา หมดปฏิภาณ.

เหตุให้ทรงบัญญัติวินัย

๑๐๖

- ภาคี มหาวิ. ว. ๑๑๔/๔.

สารีบุตร ! เธอจะรอ ก่อน ตถาคตเอง จัก เป็นผู้รู้ เวลา ที่ ควรบัญญัติ วินัย.

สารีบุตร ! ศาสดาย อ่อน ไม่ บัญญัติ สิกขานบท แสดง ขึ้น ชั่ง ปาติโมกข์ แก่ สาวก ทั้ง หลาย ตลอด เวลา ที่ ยัง ไม่ มี อาสาฐานิยธรรม^๑ เกิด ขึ้น ใน หมู่ สงฆ์.

สารีบุตร ! เมื่อ ได อาสาฐานิยธรรม บาง เหล่า ปรากฏ ขึ้น ใน หมู่ สงฆ์ เมื่อนั้น ศาสดาย อ่อน บัญญัติ สิกขานบท แสดง ปาติโมกข์ แก่ สาวก ทั้ง หลาย เพื่อกำจัด เสีย ชั่ง อาสาฐานิยธรรม เหล่านั้น.

สารีบุตร ! อาสาฐานิยธรรม จะ ยัง ไม่ ปรากฏ ขึ้น ใน หมู่ สงฆ์ ตลอด เวลา ที่ หมู่ สงฆ์ ยัง ไม่ ใหญ่ โต เพาะ ตั้ง มา นาน. สารีบุตร ! เมื่อ ได สงฆ์ เป็น หมู่ ใหญ่ โต เพาะ ตั้ง มา นาน เมื่อนั้น อาสาฐานิยธรรม บาง เหล่า ย่อม ปรากฏ ขึ้น ใน หมู่ สงฆ์ เมื่อนั้น ศาสดาย อ่อน บัญญัติ สิกขานบท และ แสดง ปาติโมกข์ แก่ สาวก ทั้ง หลาย เพื่อกำจัด เสีย ชั่ง อาสาฐานิยธรรม เหล่านั้น.

๑. อาสาฐานิยธรรม คือ ความ เสื่อมเสีย, หรือ การ กระทำ ยัน เป็น ที่ ต้อง แห่ง ความ เสื่อมเสีย. - ผู้แปล

สารีบุตร ! อาสาวฎานิยธรรม จะยังไม่ปราภกขึ้นในหมู่สังฆ์ ตลอดเวลาที่หมู่สังฆยังไม่ใหญ่โต เพราะແքໄປເຕັມທີ່. สารีบุตร ! เมื่อໄດ ສົງຫຼືເປັນหมູໃຫຍໍໂຕ ເພຣະແພໄປເຕັມທີ່ ເມື່ອນ້ຳອາສວັງຈານິຍອຣຣມບາງເຫຼຳ ຍ່ອມປຣກຸງຂຶ້ນໃນหมู่ສັງຫຼື, ເມື່ອນ້ຳ ຕາສດາຍ່ອມບັນຍຸດຕືລືກຂາບທແສດງປາຕິໂມກ໌ ແກ່ສ່າວກທັ້ງໝາຍ ເພື່ອກຳຈັດເລື່ອໜຶ່ງອາສວັງຈານິຍອຣຣມເຫັນນັ້ນ.

สารีบุตร ! ອາສວັງຈານິຍອຣຣມຈະຍັງໄມ່ປຣກຸງຂຶ້ນໃນหมู่ສັງຫຼື ตลอดเวลาທີ່หมู่ສັງຫຼືຍັງໄມ່ໃຫຍໍໂຕ ເພຣະເຈຣີຢູ່ ດ້ວຍລາກ. สารີບຸຕົຣ ! ເມື່ອໄດ ສົງຫຼືເປັນມູໃຫຍໍໂຕ ເພຣະ ເຈຣີຢູ່ ດ້ວຍລາກ ເມື່ອນ້ຳອາສວັງຈານິຍອຣຣມບາງເຫຼຳ ຍ່ອມປຣກຸງຂຶ້ນໃນหมู่ສັງຫຼື, ເມື່ອນ້ຳ ຕາສດາຍ່ອມບັນຍຸດຕືລືກຂາບທແສດງປາຕິໂມກ໌ ແກ່ສ່າວກທັ້ງໝາຍ ເພື່ອກຳຈັດເລື່ອໜຶ່ງອາສວັງຈານິຍອຣຣມເຫັນນັ້ນ.

สารີບຸຕົຣ ! ກີ່ສົງຫຼືໜູ້ນີ້ ຍັງປະກອບດ້ວຍຄຸນອັນສູງ ໄມມີຄວາມຕໍ່ທຣາມ ໄມມີຈຸດດຳ ຍັງບຣິສຸທີ່ ຂາວຜ່ອງ ຕັ້ງມັນ ອູ້ໃນສາຮະ.

สารີບຸຕົຣ ເອຍ ! ໃນບຣດາກິກິ່ມຸ້ທ້າຮ້ອຍຮູປ່ເຫັນນີ້ ຮູປ່ທີ່ ລ້າຫັ້ງເຂາທີ່ສຸດ ກີ່ຍັງເປັນໂສດາບັນ ເຖິງແທ້ຕ່ອກຮຽນ ມັນໄມ່ຕົກຕໍ່ເປັນຮຣມດາ, ດັ່ງນີ້.

เหตุที่ทำให้เกิดการแสดงปาติโมกข์ | ๑๐๗

- ปีก้า ๓ ๘๖๒ ๕/๙๐๗/๑๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ที่นี่เอง ปริวตกแห่งใจได้เกิดขึ้น แก่เรา เมื่ออยู่ในที่สังดว่า “ถ้าไชน เราจะอนุญาตสิกขานบทั้งหลายที่ได้บัญญัติ ให้เป็นปาติโมกขุทเทสแก่ภิกษุทั้งหลาย เหล่านั้น. ปาติโมกขุทเทสนั้น จักเป็นอุโบสถกรรมของภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราอนุญาตเพื่อแสดงขึ้นซึ่งปาติโมกข์.

เหตุที่ไม่ทำอุโบสถกับสาวกอีกต่อไป | ๑๐๙

- บลส. อ. ช. ๒๕๖๗/๑๔๙/๑๖๖.

มีภิกษุอัลซีปนอยู่ในหมู่สังฆที่กำลังจะทำอุโบสถ. พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงทำอุโบสถ, จนพระโมคคลานะคันต์ภิกษุรูปนั้นได้บังคับด้วยอาญาแห่งสังฆ ให้ออกไปถึงสามครั้งก็ไม่ยอมออก จนต้องดึงแขนออกไปแล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บุคคลนั้น ข้าพระองค์นำตัวออกไปแล้ว. บริษัทบริสุทธิ์แล้ว. ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงปาติโมกข์ แก่ภิกษุทั้งหลายเดิม” ดังนี้.

น่าอัศจรรย์, โมคคลานะ ! ไม่เคยมีเลย,
โมคคลานะ ! โมฆบุรุษนั้นถึงกับต้องจุดแขนจึงยอมออกไป.

ภิกษุทั้งหลาย ! บัดนี้ จำเดิมแต่นี้ไปเราไม่ทำ
อุโบสถ, ไม่แสดงปาติโมกข์. ภิกษุทั้งหลาย ! จำเดิมแต่
บัดนี้ไป พวกท่านทั้งหลายด้วยกันจะทำอุโบสถ, จะแสดง
ปาติโมกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ไม่ใช่โอกาสไม่ใช่ฐานะเลย
ที่ตถาคตจะพึงทำอุโบสถจะพึงแสดงปาติโมกข์ ในบริษัท
ที่ไม่บริสุทธิ์.

เมื่อหมู่สัตว์เล>wง สิกขานทมีมาก ผู้ตั้งอยู่ในอรหัตผลมีน้อย

๑๐๙

-บาลี นิทาน ส. ๑๖/๒๖๓๗/๒๓๑.

ครั้งหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้เมื่อก่อน สิกขานทมีน้อย และภิกษุตั้งอยู่ในอรหัตผลมีมาก และอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บัดนี้สิกขานทมีมาก และภิกษุตั้งอยู่ในอรหัตผลมีน้อย ?

กัสสปะ ! ข้อนี้เป็นอย่างนี้ คือ เมื่อหมู่สัตว์เล>wง พระสัทธรรมกำลังอันตรธานไป สิกขานทึงมีมากขึ้น ภิกษุที่ ตั้งอยู่ในอรหัตผลจึงมีน้อย. สัทธรรมปฏิรูปยังไม่เกิดขึ้น ในโลกตرابได ตราบนั้นพระสัทธรรมก็ยังไม่อันตรธานไป และสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้นในโลกเมื่อใด เมื่อนั้นพระสัทธรรม จึงอันตรธานไป. ทองเทียมยังไม่เกิดขึ้นในโลกตرابได ตราบนั้น ทองคำธรรมชาติก็ยังไม่หายไป และเมื่อทองเทียม เกิดขึ้น ทองคำธรรมชาติจึงหายไป ฉันใด. พระสัทธรรม ก็ฉันนั้น สัทธรรมปฏิรูปยังไม่เกิดขึ้นในโลกตرابได ตราบนั้น พระสัทธรรมก็ยังไม่อันตรธานไป เมื่อสัทธรรมปฏิรูป เกิดขึ้นเมื่อใด เมื่อนั้นพระสัทธรรมจึงอันตรธานไป.

ความวิวัฒที่เป็นไปเพื่อความทุกข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๑๑๐

- ปาลี อุป. ม. ๑๔/๕๗/๔๔.

ท่านพระอานันท์ทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ธรรมเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วแก่พวกรักข้าพระองค์ทั้งหลาย ด้วยความรู้สึ่ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปัปนาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๔ พละ ๔ โพชสมองค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ข้าพระองค์ยังไม่เห็นภิกษุแม้สองรูป มีว่าทะต่างกันในธรรมเหล่านี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มีโอกาสได้แล ที่บุคคลทั้งหลายผู้อ่าด้วยพระผู้มีพระภาคอยู่นั้น พอกสมัยที่พระผู้มีพระภาค ล่วงลับไป จะพึงก่อวิวัฒให้เกิดในสังฆได้ เพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือ ปฏิโมากซ้อนยิ่ง ความวิวัฒน์นี้มีแต่เป็นไปเพื่อความไม่เก้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่ความสุขแก่มหาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชน เพื่อความไม่เก้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

อานันท ! ความวิวัฒที่เกิด เพราะเหตุอาชีวะอันยิ่ง หรือปฏิโมากซ้อนยิ่งนั้นเล็กน้อย ส่วนความวิวัฒอันเกิด ในสังฆ ที่เกิด เพราะเหตุมรรคหรือปฏิปทา ความวิวัฒน์นั้น มีแต่เป็นไปเพื่อความไม่เก้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่ความสุข ของมหาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชน เพื่อความไม่เก้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

การปรินิพพาน

ทรงมีความชราทางกายภาพ เหมือนคนทั่วไป

๑๑๑

มหาวาร. ส. ๑๗/๒๕๖๗/๙๖๓.

ลำดับนั้น พระอานันท์ผู้มีอายุ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวัทและบีบนวดทั่วพระกายของพระผู้มีพระภาคอยู่ พลางกล่าวอ้อด้วยคำนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้นำอัจฉริย์; ข้อนี้ไม่เคยมีมาก่อน. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บัดนี้ ฉวีวรรณของพระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนแต่ก่อน และพระกายก็เที่ยวบ่น หย่อนยาน มีพระองค์ค้อมไปข้างหน้า อินทรีย์ทั้งหลาย ก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปหมด ทั้งพระจักษุ โสตะ งานะ ชีวหา กายะ”.

อ่านที่ ! นั่น ต้องเป็นอย่างนั้น; คือ ความชรามี (ช่อน) ออยู่ในความหนุ่ม, ความเจ็บไข้มี (ช่อน) ออยู่ในความไม่มีโรค, ความatyamī (ช่อน) ออยู่ในชีวิต; ฉวีวรรณจึงไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเลี้ยแแล้ว และกายก็เที่ยวบ่นหย่อนยาน มีตัวค้อมไปข้างหน้า อินทรีย์ทั้งหลายก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปหมด ทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย ดังนี้.

พระผู้มีพระภาค ครั้นตรัสคำนี้แล้ว ได้ตรัสข้อความนี้อีกว่า

โอ! เอี่ย ! ความแก่อันช้ำช้ำเอี่ย ! อันทำความน่าเกลียดเอี่ย ! กายที่น่าพาใจ บัดนี้ก็ถูกความแก่ยำเยี้ยหมดแล้ว. แม่ครจะมีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี ทุกคนก็ยังมีความatyamī เป็นที่ไปในเบื้องหน้า. ความatyamīไม่ยกเว้นให้แก่ใคร ๆ มันย้ำเยี้ยหมดทุกคน.

ทรงบังเกิดขึ้นเพื่ออนุเคราะห์โลก

๑๑๒

- ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๗/๑๖๗/๑๗๒๙.

สารีบุตร ! มีสมณพระมหาณพwalkerหนึ่งกล่าวอย่างนี้ เห็นอย่างนี้ว่า ชั่วเวลาที่บุรุษนี้ยังเป็นหนุ่ม มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความหนุ่มแน่น ตึงอยู่ในปฐมวัย, ก็ยังคงประกอบด้วยปัญญาอันเฉียบแหลมว่องไวอยู่เพียงนั้น, เมื่อใดบุรุษนี้แก่เฒ่า เป็นผู้ให้ญี่ปุ่น ล่วงกาลนาน ผ่านวัยไปแล้ว มีอายุ ๘๐ ปี, ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี จากการเกิด, เมื่อนั้นเขาย่อมเป็นผู้เสื่อมล้าจากปัญญาอันเฉียบแหลมว่องไว.

สารีบุตร ! ข้อนี้ເຮືອຍ່າພຶງເຫັນอย่างนั้น, ເຮືນແລ້ວໃນບັດນີ້ເປັນຄົນແກ່ເຜົ່າ ເປັນຜູ້ໃໝ່ ລ່ວງກາລຝ່ານວັນວິມາແລ້ວ ວິຍຂອງເຮັນນັບໄດ້ ๘๐ ปີ, ...

สารีบุตร ! ອຣມເທສະາທີແສດງໄປນັ້ນ ກົມໄດ້ແປປປວນ ບຖພັນຍຸ້ນະແໜ່ງອຣມຂອງຕ太子 ກົມໄດ້ແປປປວນ ປົກລາຍການໃນການຕອບປັນຍາຂອງຕ太子 ກົມໄດ້ແປປປວນ...

สารีบุตร ! ແມ່ວ່າເຮືອທີ່ໜາຍ ຈັກນໍາເຮົາໄປດ້ວຍເຕີຍ ນ້ອຍ (ສໍາຫັນທາມຄນຸພພລກພ), ຄວາມແປປປວນເປັນອຍ່າງອື່ນແໜ່ງປັນຍາອັນເຈີຍບແລມວ່ອງໄວຂອງຕ太子 ກົມໄດ້ມື.

สารีบุตร ! ถ้าผู้ใดจะพึงกล่าวให้ถูกให้ขอบว่า “สัตว์มีความไม่สงบเป็นธรรมดा บังเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว ผู้นั้นพึงกล่าวซึ่งเราผู้เดียวเท่านั้น.

ทรงทำหน้าที่พระพุทธเจ้าบริบูรณ์แล้ว | ๑๑๓

- ภาคี ป่า ที่ ๑๑/๑๗๔//๗๐๔.

จุนทะ ! ในบัดนี้เราแล เป็นศาสดา บังเกิดขึ้นในโลก เป็นอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ, อนิ่ง ธรรมเราได้กล่าวไว้ดีแล้ว ได้ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากหัวงทุกข์ เป็นไปพร้อมเพื่อความสงบร่มงบ ชื่อว่าประกาศไว้แล้ว โดย พระลัมมาลัมพุทธเจ้า, อนิ่ง สาวกทั้งหลาย เรายังได้สอนให้รู้แล้ว ในสัทธรรม, พระมหาธรรมย่อันบริบูรณ์ล้วนเชิง สำหรับลัตว์ เหล่านี้ เราได้กระทำให้แจ่มแจ้ง ทำให้เป็นของหมาย (เข้าใจ ได้ทันที) ทำให้เป็นบทสังเคราะห์ ทำให้เป็นสิ่งประกอบด้วย ความนำ้อัศจรรย์ พอเพียงเพื่อให้ประกาศได้ด้วย โดยเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย (สืบไป) แล้ว. จุนทะ ! ในบัดนี้ เราเป็น ศาสดาที่แก่เฒ่า รู้รัตตีรีนา บวชนา มีวัยยีดယารผ่านไปแล้ว โดยลำดับ.

จุนทะ ! ในบัดนี้ ภิกษุผู้ใด ผู้เป็นสาวกของเรา ก็มิอยู่ ล้วนเป็นผู้ฉลาด เป็นผู้จงได้ เป็นผู้แกล้วกล้า ลุธรรม เป็นเครื่องเกณฑ์จากโยคีแล้ว; สามารถจะบอกสอนสัทธรรม สามารถข่มชี้ถ้อยคำอันเป็นข้าศึกที่บังเกิดแล้ว ให้สงบราบคาบ โดยธรรม แล้วแสดงธรรมพร้อมทั้งความนำ้อัศจรรย์ได.

จุนทะ ! ในบัดนี้ กิจษผู้ปุนกลาง, ผู้ใหม่, ผู้เป็นสาวกของเราก็มีอยู่. จุนทะ ! ในบัดนี้ กิจษณีผู้เกราะ, ผู้ปุนกลาง, ผู้ใหม่, ผู้เป็นสาวิกาของเราก็มีอยู่. จุนทะ ! ในบัดนี้ อุบาสกผู้เป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มขาว ประพฤติพระมหาธรรมะ ผู้เป็นสาวกของเราก็มีอยู่, ผู้เป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มขาว ยังบริโภคการ ผู้เป็นสาวกของเราก็มีอยู่. จุนทะ ! ในบัดนี้ อุบาสิกา ผู้เป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มขาว ประพฤติพระมหาธรรมะ และพวงที่ยังบริโภคการ ผู้เป็นสาวิกาของเราก็มีอยู่.

จุนทะ ! ในบัดนี้ พระมหาธรรมะ (คือศาสนา) ของเรามั่งคั่ง เจริญ แพร่หลาย เป็นที่รู้จักของมนุษย์ทั่วโลก เป็นปึกแผ่น พอเพื่อเทวดาและมนุษย์ทั่วโลกประภาตได้ด้วยดี (สืบไป) ได้แล้ว.

พระมหาจารย์ของพระองค์ บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง

๑๑๔

- บาลี ป. ท. ๑๑/๑๓๗/๑๐๗.

จุนทะ ! ศาสตราทั้งหลาย เท่าที่เกิดขึ้นแล้วในโลก ในบัดนี้, เราไม่เห็นว่ามีศาสตราอื่นใดสักผู้เดียว ที่เป็นผู้ถึงแล้วชั่งลากและยศ เหมือนอย่างเรานี้.

จุนทะ ! สงฟ์หรือหมู่คณะเท่าที่เกิดขึ้นแล้วในโลก ในบัดนี้, เราไม่เห็นว่ามีสงฟ์หรือคณะอื่นใดสักหมู่เดียว ที่เป็นหมู่ที่ถึงแล้วชั่งลากและยศ เหมือนอย่างกิกขุสงฟ์นี้.

จุนทะ ! บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ ชี้พระมหาจารย์ได้ว่าสมบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ว่าบริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง มีการกล่าวดีแล้ว บริบูรณ์ลึ้นเชิง ประกาศไว้ดีแล้ว, แล้วใชร็ ; เขาเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวพระมหาจารย์นี้แหละ ว่าสมบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ว่าบริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง มีการกล่าวดีแล้ว บริบูรณ์ลึ้นเชิง ประกาศไว้ดีแล้ว, ดังนี้.

ทรงหวังให้ช่วยกันทำความมั่นคง แก่พระมหาจารย์

๑๑๕

- บาลี ป. ก. ๑๖/๑๓๗/๑๐๙.

จุนทะ ! เพาะเหตุนั้น เออพึงปฏิบัติในกรณีนี้ว่า ธรรมเหล่าใด อันเราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง, ในธรรมเหล่านั้น อันເຮືອທັງຫລາຍທຸກຄົນ ພຶ້ງປະຊຸມກັນ ມ້ວສຸມກັນ ແລ້ວ ພຶ້ງສັງຄາຍນາซິ່ງອຣດໂດຍອຣດ ຜິ່ງພຍ້ງໝະໂດຍພຍ້ງໝະ ພຶ້ງປະພຸດຕິກະທາໄຫວ້ເສີ່ງ ໂດຍປະກາດທີ່พระมหาจารย์ນີ້ ຈັກ ດຳຮັງອູ້ຍື່ນນານ ຈັກຕັ້ງອູ້ຕົວດີກາລຍາວນານ. ພຣະມາຈາຣຍ් ນັ້ນແລະ ຈັກເປັນໄປເພື່ອຄວາມເກື້ອກຸລແກ່ມ໌ຫາຊນ ເພື່ອຄວາມສຸຂ ແກ່ມ໌ຫາຊນ ເພື່ອອຸ່ນເຄຣະຫໂລກ ເພື່ອປະໂຍ່ຍນ ເພື່ອເກື້ອກຸລ ເພື່ອຄວາມສຸຂ ແກ່ເຫວາດແລະມນຸ່ມຍິ່ງຫລາຍ.

จุนทะ ! ธรรมທັງຫລາຍອັນເຮົາແສດງແລ້ວ ດ້ວຍປັບປຸງ ອັນຍິ່ງ ແລ້ວນັ້ນເປັນອຍ່າງໄຮເລ່າ ... ຂອນນີ້ໄດ້ແກ່ธรรมເຫັນນີ້ ຄືວ ສົດປັບປຸງທັງຫລາຍສື່ ສັມມັປປຣານທັງຫລາຍສື່ ອີທີບາທ ທັງຫລາຍສື່ ອິນທຽຍທັງຫລາຍຫ້າ ພລະທັງຫລາຍຫ້າ ສັມໂພໜົມງົດ ທັງຫລາຍເຈັດ ອຣຍມຣຣຄອັນປະກອບດ້ວຍອົງຄົ້ມແປດ.

จุนทะ ! ธรรมເຫັນນີ້ແລ ເປັນธรรมອັນເຮົາແສດງແລ້ວ ດ້ວຍປັບປຸງ ອັນຍິ່ງ ອັນເຮືອທັງຫລາຍ ທຸກຄົນເຖິວພຶ້ງປະຊຸມກັນ

ม้วสุมกัน แล้วพึงสังคายนาชีงอรรถโดยอรรถ ชีงพยัญชนะ โดยพยัญชนะ พึงประพฤติกระทำให้เวเศ โดยประการที่ พระมหาจารย์นี้ จักดำรงอยู่ยืนนาน จักตั้งอยู่ตลอดกาลยาวนาน. พระมหาจารย์นั้นแหละ จักเป็นไปเพื่อความเกื้อกูลแก่มหาชน เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

ทรงปลงอายุสังขาร

๑๑๖

- ปีที่ ๘ มหา ๒๐๑๖/๙๔.

อานนท์! เอาจงถือผ้าปูน้ำไป เรายักไปสู่ปาวลเจดีย์ เพื่อนั่งพักตลอดเวลากลางวัน. (ณ ที่นี่ได้ตรัสอานุภาพของอิทธิบาก สีประการ ว่าอาจทำบุคคลผู้เจริญได้เต็มที่ ให้มีชีวิตอยู่กับปีหนึ่งก็ได้ แต่พระอานันท์มิได้ทูลขอให้ทรงอยู่ เพราะรู้ว่าไม่ทัน, ทรงขับพระอานันท์ไปแล้ว มากได้พื้นคำสัญญาเรื่องจะปรินิพพานในเมื่อพระคานานเป็นปีกແຜ่นดีแล้ว พระองค์จึงทรงตัดสินพระทัยในการปรินิพพาน เรียกว่า ปลงอายุสังขาร, แผ่นดินไหว และตรัสรเหตุที่ทำให้แผ่นดินไหว, คือ ลมกำเริบ, ผู้มีฤทธิ์บันดาล, โพธิสัตว์สุติ, ประสูติ, ตรัสรู้, แสดงธรรมจักร, ปลงอายุสังขาร, ปรินิพพาน).

อานนท์! เมื่อตะกี้นี้ มารผู้ใจบาป ได้เข้ามาหาเรา ที่ป่าวลเจดีย์นี้, ยืนอยู่ ณ ที่ข้างหนึ่ง แล้วกล่าวแก่เราว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าจะปรินิพพานเสียเด็ด, บัดนี้ถึงเวลาปรินิพพาน ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้แต่ ก่อนว่า ‘มา, เรายังไม่ปรินิพพาน จนกว่า พวකภิกษุ สาวก กิริษุณีสาวิกา อุบasa กสาวก อุบasa กิริสาสาวิกา จักมีพร้อมบริบูรณ์, จนกว่าพระมหาธรรมจารย์ (คือคานาน) จักมั่งคง เจริญ แพร่หลาย เป็นที่รู้จักของมหาชน เป็นปีกแผ่นพอเพื่อ มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ประกาศได้ด้วยดี (สืบไป)’ ดังนี้,

พระองค์ผู้เจริญ ! บัดนี้พระมหาจารย์ของพระผู้มีพระภาค มั่งคั่ง เจริญ แพร่หลาย เป็นที่รู้จักของมหาชน เป็นปึกแผ่นพอดีกับมนุษย์และเทวดา ทั้งหลาย ประกาศได้ด้วยดีแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานเกิด, ขอพระสุคตจงปรินิพพานเกิด” ดังนี้. เราตอบว่า “มารผู้ใจ บาป ! เธอไม่ต้องขวนขวยดอก, ไม่นานเลย ตذاคตจะปรินิพพาน, อีกสามเดือนจากนี้ ตذاคตก็จะปรินิพพาน”, ดังนี้.

อ่านที่ ! บัดนี้ เรามีสติสัมปชัญญะ ปลงอายุ สังขารแล้ว ณ ปาวาลเจดีย์นี่.

(พระอ่านที่ได้สติ จึงทูลขอให้ดำรงพระชนม์ชีพอยู่ด้วย อิทธิบาทภารนา กับปีหนึ่งหรือยิ่งกว่ากับปี; ทรงปฏิเสธ)

อ่านที่ ! อย่าเลย, อย่าวิงวอนตذاคตเลยมิใช่ เวลาจะวิงวอนตذاคตเสียแล้ว.

(พระอ่านที่ทูลวิงวอนอีกจนครบสามครั้ง ได้รับพระดำรัสตอบ อย่างเดียวแก้ ก็รู้สึกว่าเป็นความผิดของพระอ่านที่ผู้เดียว, แล้วทรงຈาระใน สถานที่ ๑๖ แห่งที่เคยให้โอกาสแก่พระอ่านที่ในเรื่องนี้ แต่พระอ่านที่ รู้ไม่ทันสักครั้งเดียว)

อ่านที่ ! ในที่นั้นๆ ถ้าเออวิงวอนตذاคต ตذاคต จักห้ามเสียสองครั้ง แล้วจักรับคำในครั้งที่สาม, อ่านที่ !

ตถาคตได้บอกแล้วมิใช่หรือ ว่าสัตว์จะต้องพลัดพรากจาก
ของรักของชอบใจทั้งสิ้น, สัตว์จะได้ตามประกรณາ ใน
สังหารนี้แต่ที่ไหนเล่า, ข้อที่สัตว์จะหวังเอาสิ่งที่เกิดแล้ว
เป็นแล้ว มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีการแตกดับเป็นธรรมชาติ
ว่าสิ่งนือย่าฉิบหายเลย ดังนี้ ย่อมไม่เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

ทรงให้มีตนและธรรมเป็นที่พึ่ง

๑๑๗

- ปgabe มหาราช ต. ๑๙/๒๖๖/๗๓๗-๗๔๐.

ผู้อ่านที่ ! เรายังได้กล่าวเตือนไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า “ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ย่อมมี”.

ผู้อ่านที่ ! ข้อนี้นั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปัจจุบันแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมชาติ ลักษณะที่มีไม่ได้.

ผู้อ่านที่ ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกรเออหั้งหลายจะมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรรณะ; จะมีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรรณะ.

ผู้อ่านที่ ! กิจธุ มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรรณะ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรรณะนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ผู้อ่านที่ ! กิจธุในธรรมวินัยนี้

พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง ๆ อญ

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนื่อง ๆ อญ
พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ อญ
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนื่อง ๆ อญ
มีความเพียรพยายาม มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม
มีสติ กำจัดอภิชมาและโภมนัสในโลกเสียได้.

อ่านที่ ! กิจชุอย่างนี้แล ซื่อว่ามีตนเป็นประทีป
มีตนเป็นสรรณะ ไม่เอารสิ่งอื่นเป็นสรรณะ; มีธรรมเป็นประทีป
มีธรรมเป็นสรรณะ ไม่เอารสิ่งอื่นเป็นสรรณะ เป็นอญ.

อ่านที่ ! ในกาลบัดนี้ก็ได้ ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ได้
ให้ครก์ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรรณะ ไม่เอารสิ่งอื่นเป็นสรรณะ;
มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรรณะ ไม่เอารสิ่งอื่นเป็นสรรณะ.

อ่านที่ ! กิจชุพากได เป็นผู้ให้ในลิกขา, กิจชุ
พากนั้น จักเป็นผู้อญในสถานะอันเลิศที่สุด และ.

แผ่นดินไหว เนื่องด้วย การปลงอายุสังหาร

๑๑๙

-บาลี มหา. ท. ๑๐/๑๒๖, ๑๒๗/๙๔, -บาลี อภิจก. อ. ๒๗/๓๒๒, ๓๒๓/๑๖๗.

อานนท์! เหตุปัจจัยที่ทำให้ปรากฏการไหวแห่งแผ่นดินอันใหญ่หลวงมีอยู่ ๕ ประการ. ...

อานนท์! ในกาลใด ตถาคต มีสตि สัมปชัญญะ ปลงอายุสังหาร; ในกาลนั้น แผ่นดินย่อมหวั่นไหว ย่อมสั่นสะเทือน ย่อมสั่นสะท้าน. อานนท์! นี้เป็นเหตุที่ ๑ เป็นปัจจัยที่ ๑ แห่งการปรากฏการไหวของแผ่นดินอันใหญ่หลวง.

ทรงมุ่งหวังประโยชน์แก่世人

๑๑๙

- ภาค ๓ มหา. ก๊. ๑๐/๖๗๗/๑๐๖.

อานนท ! มาเตติ, เราก็ไปสู่ปัมหวาน, เราก็ไปยังกฎภารศาสลา. อานนท ! เรอะจงให้กิกขุทุกรูป บรรดาอาศัยเมืองเวสาลี มาประชุมพร้อมกัน ที่อุปถัมภานาลาเตติ. (ครั้นกิกขุประชุมพร้อมกันแล้ว ได้ตรัสอภิญญาเหลิตธรรม ดังนี้) :

กิกขุทั้งหลาย ! ธรรมเหล่าใดที่เราแสดงแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง, ธรรมเหล่านั้น พากເຮອົງເຮັດເຮັນເວາໄຫດີ ພຶກສຶພໃຫ້ຫ່ວ່າ ພຶກເຈີບ ທຳໃຫ້ມາກ ໂດຍອາກາຣທີ່ພຣມຈະຮຍ່ (គື່ສາສນາ) ນີ້ ຈັກມັນຄົງ ຕັ້ງອູ້ໄດ້ຕລອດກາລຸນານ, ຂອນນັ້ນ ຈັກເປັນໄປເພື່ອປະໂຍຈນ໌ເກື້ອງຖຸລແກ່ມຫາຜົນ ເພື່ອຄວາມສຸຂແກ່ມຫາຜົນ ເພື່ອອນຸເຄຣະທິໂລກ, ເພື່ອປະໂຍຈນ໌ ເພື່ອຄວາມເກື້ອງຖຸລ ເພື່ອຄວາມສຸຂ ແກ່ເຫວາດແລະມຸ່ນຸ່ມຢ້ທັງຫລາຍ. ກົກຂຸທັງຫລາຍ ! ธรรมเหล່າໃຫ້ເລ່າ ທີ່เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ..., ດື່ອ ສຕິປະໂຫວັນສີ ສັມມັປປຣານສີ ອິທີບາທສີ ອິນທຽຍ໌ໜ້າ ພລທ້າ ໂພຜົນຄົຈິດ ອົງຍົມຮຣຄມືອງຄົແປດ.

กิกขุทั้งหลาย ! ບັດນີ້ເຮັດເອົາເຫັນເຫັນທັງຫລາຍ : ສັງຫຼາກທັງຫລາຍ ມີຄວາມເສື່ອມໄປເປັນธรรมດາ ພາກເຮອງຄົງ

พร้อมด้วยความไม่ประมาทเกิด, การปรินิพพานของตถาคตจักมีในกาลไม่นานเลย, ตถาคตจักปรินิพพานโดยกาลล่วงไปแห่งสามเดือนจากนี้.

สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่, ทั้งที่เป็นคนพาลและบัณฑิต, ทั้งที่มั่งมีและยากจน ล้วนแต่มีความตายนี่เป็นที่ไปถึง ในเบื้องหน้า. เปรียบเหมือนภากันะดินที่ช่างหม้อปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุกแล้วและยังดิบ ล้วนแต่มีการแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันใด; ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย ก็มีความตายเป็นเบื้องหน้า ฉันนั้น.

วัยของเราร แก่หงออมแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว, เรายังคงจะหายใจไป. สรณะของตัวเองเราได้ทำไว้แล้ว. กิกขุทั้งหลาย! พากເຮອງຈະเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ มีศีล เป็นอย่างดี มีความด้วยอันตั้งไว้แล้วด้วยดี ตามรักษาชีวิตของตนเกิด. ในธรรมวินัยนี้, กิกขุได้เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว จักละชาติสิ่งสาร ทำที่สุดแห่งทุกชีวิต.

หลักตัดสินธรรมวินัย ๔ ประการ

๑๒๐

-page ๘๖ หน้า ๗๙/๑๔๔-๖/๑๑๗-๖.

๑. (หากมี) กิจชุในธรรมวินัยนี้กกล่าวอย่างนี้ว่า
ผู้มีอายุ ! ข้าพเจ้าได้สัตบ์รับมาเจพะพระพักตร์พระผู้มี
พระภาคว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของ
พระศาสดา”...

๒. (หากมี) กิจชุในธรรมวินัยนี้กกล่าวอย่างนี้ว่า
ในอาวาสชื่อโน้น มีสังฆอยู่ พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วย
ปามोกษ (หัวหน้า) ข้าพเจ้าได้สัตบ์มาเจพะหน้าสังฆนั้นว่า
“นี้เป็นธรรมนี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) กิจชุในธรรมวินัยนี้กกล่าวอย่างนี้ว่า
ในอาวาสชื่อโน้น มีกิจชุผู้เป็นกระอยู่จำนวนมาก เป็นพหูสูต
เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สัตบ์มา
เจพะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย
นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) กิจชุในธรรมวินัยนี้กกล่าวอย่างนี้ว่า
ในอาวาสชื่อโน้น มีกิจชุผู้เป็นกระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหูสูต
เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สัตบ์

เฉพาะหน้าพระกระรูปนั้นว่า “นี้เป็นธรรมนี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา” เออทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชมยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้นสอบลงในสูตรก็ไม่ได้เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี้มิใช่พระคำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เออทั้งหลายพึงทึ่งคำนั้นเสีย. ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้นสอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี้เป็นพระคำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาด้วยดี”. เออทั้งหลาย พึงจำมาหานะเงินไว.

เหตุแห่งความเจริญ ไม่เสื่อม

๑๒๑

- ปีที่ ๗ ตุลาคม ๖๗/๒๗/๐๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ประชุมกันให้มากพอ อญ্তเพียงใด, ความเจริญก็เป็นลิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อญ্তเพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่ส่งฟ์จะต้องทำ อญ্তเพียงใด, ความเจริญก็เป็นลิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อญ্তเพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติลิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนลิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสามารถศึกษาในสิ่งที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด อญ্তเพียงใด, ความเจริญก็เป็นลิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อญ্তเพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักสักการะ เคารพนับถือ บูชา ภิกษุพุทธที่เป็นพระ มีพรมายุกาล บวชนาณ เป็นบิดาสังฆ เป็นผู้นำสังฆ และตนจักต้องเข้าใจตัวว่า ต้องเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อญ্তเพียงใด, ความเจริญก็เป็นลิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อญ্তเพียงนั้น.

กิกชุ้งห้าย ! กิกชุ้งห้าย จักไม่ลุ่วอำนาจแก่ต้นขา
ซึ่งเป็นตัวเหตุก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด,
ความเจริญก็เป็นสิ่งที่กิกชุ้งห้ายหวังได้ไม่มีความเสื่อมเลย
อยู่เพียงนั้น.

กิกชุ้งห้าย ! กิกชุ้งห้าย จักมีใจดจ่อใน
เสนอสนะป่า อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่กิกชุ้งห้าย
หวังได้ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

กิกชุ้งห้าย ! กิกชุ้งห้าย จักเข้าไปตั้งสติ
ไว้อย่างมั่นหมายว่า “ทำใจนหนอ ขอเพื่อนผู้ประพฤติ
พรหมจรรย์ด้วยกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รักยังไม่มา ขอให้มา,
ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุขเดิດ” ดังนี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญ
ก็เป็นสิ่งที่กิกชุ้งห้ายหวังได้ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

กิกชุ้งห้าย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม
เจิดประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในกิกชุ้งห้าย และ
พวงเรือกีดยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจิดประการเหล่านี้
อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่กิกชุ้งห้ายหวังได้ไม่มี
ความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

อย่าเป็นบุรุษคนสุดท้าย

๑๒๒

- ภาคี ม. ม. ๑๗/๔๙๗/๔๖๓.

ผู้อ่านที่ ! ก็กลยานวัตรอันเราตั้งไว้ในกาลนี้ ย่อมาเป็นไป เพื่อความเบื้องหน่ายโดยล้วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อรู้พร้อม เพื่อนิพพาน.

ผู้อ่านที่ ! กลยานวัตรนี้ เป็นอย่างไรเล่า นี้คือ อริยมรรคมีองค์ ๕ กล่าวคือ สัมมาทิภูมิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมัณฑะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมารธ.

ผู้อ่านที่ ! เกี่ยวกับกลยานวัตรนั้น เราขอกล่าวกะเรอ โดยประการที่ເຮອທິ່ງໜາຍ ຈະພາກນປະພຸດຕາມກລຍານວັດທີ່ເຮົາຕັ້ງໄວ້ແລ້ວນີ້ : ເຮອທິ່ງໜາຍอย่าเป็นบุรุษພວກສຸດທ້າຍ ຂອງເຮົາເລີຍ.

ผู้อ่านที่ ! ความขาดສູງແຫ່ງກລຍານວັດທຽນນີ້ມີໃນຢຸດ ແຫ່ງບຸຮຸ່ມໃດ; ບຸຮຸ່ນນີ້ຂໍອວ່າບຸຮຸ່ມຄົນສຸດທ້າຍແຫ່ງບຸຮຸ່ມທິ່ງໜາຍ.

ผู้อ่านที่ ! ເກື່ອງກັບກລຍານວັດທຽນນີ້ ເຮົາອຳລ່າວ (ຢ້າ) ກັບເຮົາ ໂດຍประการທີ່ເຮອທິ່ງໜາຍຈະພາກນປະພຸດຕິ ຕາມກລຍານວັດທີ່ເຮົາຕັ້ງໄວ້ແລ້ວນີ້ : ເຮອທິ່ງໜາຍอย่าเป็นบຸຮຸ່ມ ພວກສຸດທ້າຍຂອງເຮົາເລີຍ.

เสวยสูกรมัฟททะ

๑๒๓

- ประจำเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ / ๐๑๔๗//๑๑๙.

อานนท ! มาเดิດ, เรายังไปสู่เมืองป่าวา, (ที่นี่ ประทับที่ สวนมะม่วงของนายจุนท ก้มการบุตร. ทรงแสดงธรรมแก่นายจุนท และเสด็จไปปรับภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้น).

จุนทะ ! สูกรมัฟททะที่จัดไว จงนำมาเลี้ยงเรา, ขานนี้ยะ โภชนียะอย่างอื่น ที่ตกแต่งไว จงนำไปเลี้ยงกิกษุสงฆ. จุนทะ ! สูกรมัฟททะที่เหลือนี้ ท่านจะฝังเสียในบ่อ เราไม่ มองเห็นในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ที่บริโภคแล้ว จักให้ย่อยได, นอกจากตถาคต, (ต่อจากนี้ก็ ประชาชน ด้วยโรคปักขันทิกภาพรอย่างกล้า จนสิ้นพระชนมายุ).

ผลแห่งการถวายบิณฑบาต

ที่มีผลยิ่งยอดกว่าบิณฑบาตอื่น ๆ

๑๒๔

- บาลี มหา ที่ ๑๐/๑๔๙/๑๖๗.

อานนท์! มาเติດ, เราก็ไปเมืองกุสินารา, (แล้วเดี๋ยว
ที่ที่ยังประชวร, ในกลางทาง ทรงเว้นผ้า ร่วมไม้แห่งหนึ่ง), อานนท์!
เรอจงปูผ้าสังฆภูทพับเป็นสีชัน ให้เราเติດ เราลำบากยกนัก,
จักนั่งพัก, อานนท์! เเรอจงนำหัวดีมามาให้เรา, เรายังนัก.
(พระอานนท์ทูลผัดว่า เกวียนห้าร้อยเพียงจะผ่านไป น้ำขุ่นหมด, ขอให้
ทรงทนไปหนาน้ำที่แม่น้ำกุธนีข้างหน้า จนตรัสรู้ถึง ๒ ครั้ง พระอานนท์
จึงไปตักน้ำ แต่น้ำมิได้ขุ่นเลย, กลับมาแล้วทูลความอัศจรรย์ข้อนี้.
ต่อจากนี้ ทรงพบและสนทนาเรื่องสมาริอย่างยิ่ง กับปูกุสະ มัลลบุตร.
ในที่สุด เขารับถือสรณะแล้วถวายผ้าเนื้อดีสองผืน).

ปูกุสະ! ถ้าอย่างนั้น เเรอจงคลุมให้เราฟินหนึ่ง,
อีกผืนหนึ่ง ให้อานนท์เดิດ.

(แต่เมื่อปูกุสະทำดังนั้นหลึกไปแล้ว พระอานนท์น้อมเข้าไปสู่พระกาย
พระผู้มีพระภาคทั้งสองผืน เห็นพระฉวีผ่องใสยิ่งนัก ก็ทูลถาม).

อานนท์! เป็นอย่างนั้น, กายของตถาคต
ย่อมมีฉวีผุดผ่องในกาลสองครั้ง คือ ในราตรีที่ตรัสรู้
อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ, และราตรีที่ตถาคตปรินิพพาน

ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ. อ่านที่! การปรินิพพานของตacula จักมีในระหว่างต้นสາລະคູ່ ในสวนສາລະอັນເປັນທີແວ່ພັກກາງທາງ ຂອງພວກມັລລົກຜັຕິຍ໌ ໄກລ້ມື່ອງກຸລີນາຮາໃນຕອນປັຈນິມຍາມແຫ່ງຄືນນີ້.

มาເຕີດ, อ่านที่! ເຮົາຈັກໄປຢັງແມ່ນໜ້າກກຸຮນທີ່
ດ້ວຍກັນ.

(ทรงสรงໃນແມ່ນ້ຳແລ້ວ ເສດື່ຈເຂົ້າສົວອັນພວນ ປະທັບນອນ
ສີທະຍາ ເພື່ອພັກຜ່ອນບນສັງພາກີພັບເປັນລື້້ນ ປຸດວາຍໂດຍພຣະຈຸນທະກ,
ແລະຕຽບສປປຣະກົງນາຍຈຸນທີ).

อ่านที่! ຄົງມີໃຄຣທຳຄວາມເດືອດຮ້ອນໃຫ້ແກ່
ຈຸນທະ ກັມມາຮຸບຕະໂດຍກລ່ວວ່າ “ຈຸນທະ! ກາຣທີ່ທ່ານຄວາຍ
ບິນທາຕເປັນຄັ້ງສຸດທ້າຍ ທີ່ຫາໄດ້ໂດຍຍາກນັ້ນ ໄນເປັນລາກ
ເສີຍແລ້ວ” ດັ່ງນີ້. อ่านที่! ເຮອີ້ງກຳຈັດຄວາມເດືອດຮ້ອນ
ນັ້ນເສີຍ ໂດຍກລ່ວວ່າ “ຈຸນທະ! ກາຣຄວາຍບິນທາຕຄັ້ງສຸດທ້າຍ
ຂອງທ່ານເປັນຄວາມດີແລ້ວ ເປັນລາກຂອງທ່ານແລ້ວ, ເຮົາໄດ້ຟັງ
ມາແລ້ວເຈັບພະພັກຕົວວ່າ ບິນທາຕທີ່ສອງ ມີຜລເສັມອັກນ
ມີຜລຍື່ຍອດກວ່າບິນທາຕອື່ນໆ ຄືອ ບິນທາຕທີ່ພຣະຕacula ເຈົ້າ
ເສວຍແລ້ວຕຽບສຽງອຸ່ນຫຼຸດຕະສົມມາສົມໂພອີຄູາລ ອຍ່າງໜຶ່ງ ແລະ
ທີ່ເສວຍແລ້ວເສດື່ຈປັນິພພານ ດ້ວຍอนุปาທิເສສົນິພພານธาຕຸ

อย่างหนึ่ง. กุศลกรรมที่นายจุนทะสร้างสมแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ อายุ วรรณะ สุขะ ยศ สวรรค์ และความเป็นใหญ่.”
อ่านที่ ! เธอพึงกำจัดความเดือดร้อนของนายจุนทะกัมมารบุตรด้วยการกล่าวอย่างนี้แล.

(จากนั้นทรงเปล่งพระอุทานว่า)

บุญ ย่อมเจริญ ของงาม แก่ทายกผู้ให้อยู่ๆ, เวรย้อมไม่สีบต่อ แก่บุคคลผู้รังับเวรเสียได้, คนฉลาดเท่านั้น,
ละบ้าปเลียได้แล้วก็นิพพาน เพราะความลึ้นไปแห่ง ราคะ
โภสະ และโมหะ.

การปรินิพพานหรือ

การประทับสีหเสยยาครั้งสุดท้าย

๑๒๕

.- บาลี มหาก. ท. ๑๐/๑๔๙/๑๙๘.

อ่านที่ ! มาถัด, เรายังไปสู่ฝั่งโน้นแห่งแม่น้ำ
หรัญญูดี, ไปยังสวนป่าสาละเป็นที่แวงพักของมัลกษัตริย์
ใกล้มืองกุสินารา. (ครั้นถึงที่นั้นแล้ว ตรัสสั่งให้ตั้งเตียงปรินิพพาน).

อ่านที่ ! เอาจงจัดตั้งเตียงน้อย ระหว่างต้นสาลະคู่
มีศีรษะทางทิศเหนือ เราลำบากยกนัก, จกนون. (ประทับ
สีหเสยยาแล้ว มือศัจරย์ ดอกสาลະผลิผิดฤดูกาลโปรดลงบนพระสรีระ,
ดอกมันหารพ จุณไม้จันทน์, ดนตรีล้วนแต่ของทิพย์ ได้ตกลงและ
บรรเลงขึ้น; เพื่อบูชาพระตถาคตเจ้า).

อ่านที่ ! การบูชาเหล่านี้ ทำชื่อว่า ตถาคตเป็นผู้ที่
ได้รับสักการะ เศรษฐ นับถือบูชาแล้วไม่. อ่านที่ ! กิกขุ
กิกขุณี อุบาสก อุบาสิกาได ประพฤติธรรมสมควรแก่อธรรม
ปฏิบัติชอบยิ่ง, ปฏิบัติตามธรรมอยู่; ผู้นั้นชื่อว่าย่อมสักการะ
เศรษฐ นับถือ บูชาตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด. อ่านที่ !
เพราจะนั้นเรอพึงกำหนดใจว่า ‘เรายังประพฤติธรรม
สมควรแก่อธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่’ ดังนี้.
(ต่อจากนี้ ทรงขับท่านพระอุปวานะ ที่เข้ามาอยู่งานพัด, พระอานันท
ทูลถามถึงเหตุที่ขับ, ตรัสตอบดังต่อไปนี้) :

อานนท์! พากเทวดาในโลกธาตุทั้งสิบโดยมาก
มาประชุมกันแล้วเพื่อเห็นตถาคต. อานนท์! สวนป่าสาล
ที่เวพักของมัลลกษัตริย์แห่งเมือง กุสินารา ๑๒ โยชน์โดยรอบ
มิได้มีที่ว่างแม้เท่าปลายขอนทราย ที่เทวดามีศักดิ์มิได้ตั้งอยู่.
เทวดาทั้งหลาย ย่อมยกโถหัวว่า ‘เราทั้งหลายมาแต่ไกลเพื่อ
เห็นพระตถาคต, ต่อนานนักพระตถาคตจึงจะเกิดขึ้นในโลก
สักคราวหนึ่ง และการปรินิพพานของพระตถาคต ก็จักมี
ในปัจฉิมยามแห่งราตรีวันนี้ ก็พระภิกษุผู้มีศักดิ์ใหญ่รูปนี้
มายืนเสียตระพระพักตร์ บังอยู่, เราทั้งหลาย ไม่ได้เห็น
พระตถาคตในการสุดท้าย’ ดังนี้. (ต่อจากนี้ พระอานนท์ทูลถาม
ถึงความรู้สึกภายในใจของพากเทวดา ได้ตั้งสัตต์ต่อไปนี้)

อานนท์! มีพากเทวดา ผู้มีความสำคัญในอาณาจักร
ว่าเป็นแผ่นดิน, และพากที่มีความสำคัญในแผ่นดิน
ว่าแผ่นดิน พากันพยายาม ร้องให้ ครั่ครวญ กอดแขนร้องให้
ครั่ครวญ ล้มกลิ้งเกลือกไปมา ดุจว่ามีเท้าถูกตัด ขาดออก,
รำพันอยู่ว่า ‘พระผู้มีพระภาคจักปรินิพพาน เลี้ยเรวนัก,
พระสุคตจักปรินิพพานเลี้ยเรวนัก, พระผู้เป็นดวงจักรุ่นในโลก
จักดับหายไปเลี้ยเรวนัก’, ดังนี้. ส่วนเทวดาเหล่าใด ปราศจาก
ราคะแล้ว, เทวดาทั้งหลาย เหล่านั้น มีสติ สมปชัญญะ อดกลั้น

ด้วยรู้สึกว่า ‘สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง, ข้อที่จะให้ได้ตามใจหวัง ในเรื่องนี้นั้น สัตว์จักได้มาแต่ที่ไหนเล่า’ ดังนี้. (ต่อจากนี้ พระอานันท์ทูลถึง เมื่อไม่มีพระองค์แล้วสาวกก็ไม่ได้พบปะกันเหมือน ดั้งเดิม) ทรงแสดงสถานที่สี่แห่ง คือ ที่ประสูติ, ตรสร্঵, แสดงธรรมจักร, และนิพพาน ว่าเป็นที่ควรเห็นและพบปะกันของพุทธบริษัท ดังที่ปรากฏอยู่ ในช่วงท้าย. ต่อจากนั้น ตรัสเรื่อง การปฏิบัติในสตรี คือ การไม่พับปะด้วย, ถ้าต้องพับปะก็ไม่พูด, ถ้าต้องพูดพิงมีสติ, ต่อจากนั้น พระอานันท์ได้ ทูลถามถึงการจัดพระศพ).

อ่านที่ ! พากເຮືອຍ່າຂວານຂວາຍ ເພື່ອຈັດກາຣບູຊາ ສ්ථිරະຂອງຕາຄຕາຍ, ຈະສືບຕ່ອ ຈົງພາຍາມ ໃນປະໂຍ້ນ໌ ຂອງຕນ (คือการตั้งหน้าปฏิบัติ) ເຄີດ, ຈະຍ່າປະມາທ ຈະມີ ຄວາມເພີຍ ກໍາທັດໂດຍໃນປະໂຍ້ນຂອງຕນເຄີດ. อ่านที่ ! ກັບຕຣີຍ, ພຣາມຄນ, ອຣີອຄຫບດີ ຜູ້ເລື່ອມໄສອຍ່າງຍິ່ງ ໃນຕາຄຕ ກີມືອຢູ່, ເຂາແຫລ່ານັ້ນ ຈັກຈັດກາຣບູຊາສ්ථිරະຂອງຕາຄຕ.

“ຂ້າແຕ່ພຣະອົງຄ໌ ! ເຂາແຫລ່ານັ້ນ ພຶ້ງຈັດກາຣອຍ່າງໄວ”

อ่านที่ ! ເຂາພຶ້ງຈັດເໜືອນທີ່ຈັດໃນສ්ථිරະຂອງ ພຣະເຈົ້າຈັກພຣດີ : ເຂາພັນສ්ථිරະຂອງພຣະເຈົ້າຈັກພຣດີດ້ວຍ ຜ້າໃໝ່ ແລ້ວໜັບສໍາລື ແລ້ວພັນດ້ວຍຜ້າໃໝ່ໂດຍອຸບາຍນີ້ ៥〇〇 ຄູ່ ແລ້ວເໜີ້ມີລົງໃນຮາງເໜີ້ກເຕີມດ້ວຍນໍ້າມັນ ປິດດ້ວຍຮາງເໜີ້ກອີກ

朗หนึ่ง กระทำจิตกรรมด้วยของห้อมทุกอย่างแล้ว จึงถวายพระเพลิง, กระทำสูป (ที่ระลึก) สำหรับพระมหาจักรพรรดิไว้ ณ หนทางสีแยก. อ่านที่! ชนเหล่านั้นพึงปฏิบัติในสีรีขององค์ภาคต เช่นเดียวกับที่ชนทั้งหลายปฏิบัติในสีรีของพระมหาจักรพรรดินั้นแล, ชนเหล่าได้วางพวงมาลัยหรือของห้อม หรือจุรัณห้อม ณ ที่นั้นก็ดี หรืออภิวัท, หรือทำความเลื่อมใส อยู่ในจิตก็ดี, ขอนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่เข้าสิ้นกาลนาน. (ต่อจากนั้นตรัสเรื่องเกี่ยวกับบุคคลควรแก่การก่อสูป ๔ จำพวก คือ พระภาคต, พระปัจเจกพุทธะ, พระสาวก, พระเจ้าจักรพรรดิ, พระอานันท์เลี่ยงไบยืนเหนี่ยวไม้เต้ากปีสีสะร้องให้อยู่, ตรัสให้ไปเรียกตัวมา ตรัสสรรเสริญว่าเป็นยอดของอุปถัมภากผู้หนึ่ง ในบรรดาโยอดอุปถัมภากของพระพุทธเจ้าทั้งปวง. และสรรเสริญการอบบูรในหน้าที่นี้ และการกล่าววว่าจะเป็นที่ชอบใจแก่ผู้เข้าไปคนหา, ต่อจากนั้น พระอานันท์ทูลขอให้เสด็จไปบรินิพพานเมืองอื่น เพราะเมืองนี้เป็นเมืองกิ่ง เมืองถอน).

อ่านที่! เอ้อย่างล่าวว่า เมืองน้อย เมืองดอนกิ่งเมือง ดังนี้เลย ครั้งก่อนโน้น ราชาพระนามว่ามหาสุทัศน์ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิธรรมราชา มีอาณาเขตกระทั้งมหาสมุทรทั้งสี่ ชนะสงคราม มีชนบทมั่งคั่ง ประกอบด้วยรัตนะ ๗ ชนิด. อ่านที่! เมืองกุลินารานีแล เป็นราชธานี

ของพระเจ้ามหาสุทัศน์ (ในครั้งนั้น) ซึ่งอว่ากุสาวดี ยาวทางบูรพทิศ และปัจจุมิทิศ ๑๒ โยชน์ กว้างทางอุตรทิศ และทักษิณทิศ ๗ โยชน์ เกลื่อนกันล่นด้วยหมู่นุชย์ ...

อ่านน้ำ ! เธอจะเข้าไปในเมืองกุสินารา จงบอกแก่แมลักษัตติย์ทั้งหลาย แห่งเมืองกุสินาราว่า ‘กษัตติย์ผู้ว่าเสภูโโคตรทั้งหลาย ! ในยามสุดท้ายแห่งราตรีวันนี้ การปรินิพพานของพระตถาคตเจ้าจักมี. เชญท่านทั้งหลายรับไป, ขออย่าต้องเดือดร้อนในภายหลังว่า การปรินิพพานของพระตถาคตเจ้า ได้มีแล้วในความเขตของพวกรา แต่พวกรา มิได้เห็นพระตถาคตเจ้าเป็นครั้งสุดท้าย’. (พระอานันท์ผู้เดียวเข้าไปแจ้งแก่แมลักษัตติย์, แมลักษัตติย์ ครั่ครวญโดยนัยเดียวกับพวกราที่กล่าวมาแล้ว พากันออกมาเฝ้าพระองค์. พระอานันท์จัดให้เฝ้าโดยขานซื่อถวายที่ละพวกร เสร็จก่อนปฐมยาม. ต่อจากนี้สุกทพปริพพาก มีโอกาสเข้าเฝ้า ทูลตามความผิดหรือถูกของลักษิณีฯ. ตรัสห้ามเลียแล้วตรัสถึงเรื่องสมณะที่แท้จริง มีเฉพาะในศาสนานี้มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์แปด, ไม่มีในศาสนาที่ไม่มีอริยมรรค มีองค์แปด).

สุกทพ ! เราเมื่อมีวัย ๒๙ ปี บวชแล้วแสวงหาอยู่ว่าอะไรเป็นกุศลฯ, นับแต่บวชแล้วได้ ๔๑ ปี ความเป็นไปแห่งธรรมประเทศาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีภัยนอกรากธรรม-วินัยนี้, แม้สมณะ (สมณะที่ ๑ คือ โสดาบัน) ก็มิได้มี.

ภายนอกจากธรรมวินัยนี้ แม้สมณะที่ ๒, ที่ ๓, ที่ ๔, ก็มิได้มี.
ว่าทะเครื่องสอนของผู้อื่น ว่างจากสมณะของพวกอื่น, สูญเสีย!
ก Vick ทั้งหลาย เหล่านี้พึงอยู่โดยชอบเด็ด โลกก็จะไม่ว่าง
เปล่าจากพระอรหันต์ทั้งหลาย. (ต่อจากนี้ สูญเสียทูลสรรเสริญ
เทศนา ขอบรพชาอุปสมบท ได้รับยกเว้นไม่ต้องอยู่ติดถิ่นบริวารสกุล
อุปสมบท, ต่อมานี่นานได้บรรลุอรหัตผล. (ເຮືອເປັນສາວກອງຄູ່ສຸດທ້າຍ
ໃນบรรดาສາວກທີ່ທັນເຫັນພະພູກອອງຄູ່), ต่อจากนี้ ได้ตรัสพระโอวาท
ທີ່ສຳຄັນ ທ່າງ ອຶກ ๔-๕ ເຊິ່ງ).

อ่านที่ ! ความคิดอาจมีแก่พวกรเออย่างนี้ว่า
'ธรรมวินัยของพวกรา่มีพระศาสนาล่วงลับไปเสียแล้ว
พวกราไม่มีพระศาสนา' ดังนี้. อ่านที่ ! พวกรเออย่าคิด
ดังนั้น. อ่านที่ ! ธรรมกິດ วินัยกິດ ที่เราแสดงแล้ว
บัญญัติแล้วแก่พวกรเออทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จັກເປັນ¹
ศาสดาของพวกรเออทั้งหลาย โดยการล่วงไปแห่งเรา.

อ่านที่ ! เวลาນี้ พวก Vick ทั่วไป เรียกกันด้วยคำว่า
อาວຸໂສ แก่กันและกัน (พັ້ນແກ່พັ້ນອ່ອນ); โดยกาลที่เราล่วงลับ
ไปแล้ว ไม่ควรเรียกร้องกันดังนั้น : ผู้แก่กว่า จนเรียกผู้อ่อน
โดยชื่อ หรือโดยชื่อสกุล หรือโดยคำว่าอาວຸໂສ, ผู้อ่อนกว่า
จนร้องเรียกผู้แก่กว่า ว่า กັນເຕ ພຣົມ ອາຍຸສົມາ. อ่านที่ !

โดยกาลที่เราล่วงลับไปแล้ว สงฆ์จงเลิกถอนสิกขานบท เล็กน้อยได้, ถ้าต้องการ.

อ่านนั้น ! โดยกาลที่เราล่วงลับไปแล้ว สงฆ์จงลงพระมหาณฑ์แก่กิษรุจันนะ, คือ กิษรุจันนะจะกล่าวอะไรได้ตามพอใจ, กิษรุทั้งหลายไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนເຮືອ. (ต่อจากนี้ตัวส่วนทานโอกาสครั้งสุดท้ายให้ผู้นักกล่าวออกมາได้ ถ้าใครยังสังสัยรังเกียจอันใดบ้าง ในพระพุทธ พระธรรม พระสัมมา).

กิษรุทั้งหลาย ! ก็ถ้ามีกิษรุแม้รูปหนึ่ง มีความเคลื่อนแคลลง เห็นແย়ে়ในพระพุทธ, พระธรรม, พระสัมมา, ในมรรค ในข้อปฏิบัติก็ดี จงตามเสีย. ออย่าเป็นผู้เดือดร้อนในภายหลังว่า ‘เราอยู่เฉพะหน้า พระศาสดาแล้ว ไม่กล้าตามในที่เฉพะหน้า’ ดังนี้. (ไม่มีกิษรุปฏิบุญตาม ตลอดเวลาที่ทรงเตือน ชั้นครบสามครั้ง, ในที่สุดตรัสรู้ ถ้าไม่กล้าตามเอง ให้วานเพื่อนตามแทน, ก็ไม่มีครุฑาม. พระอานันททูลสรรเสริญความที่กิษรุสัมมาแม้แต่รูปหนึ่ง ก็ไม่มีครุฑาม เคลื่อนแคลลงในพระศาสดา หรือธรรมวินัยของตน, ตรัสรู้) :

อ่านนั้น ! เรอกล่าวด้วยความเลื่อมใสและหยิ่งถึง. ที่จริงในเรื่องนี้ ความรู้สึกของตถาคตก็มีแล้วว่า ความเคลื่อนแคลลง เห็นແย়ে় ในพระพุทธ พระธรรม พระสัมมา

ในมรรค ในข้อปฏิบัติ ของภิกษุแม้รูปเดียว ในภิกษุสงฆ์นี้
ไม่มีเลย, ovarian ! เพราะว่าในบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้
รูปใด ที่ต่ำที่สุดกว่าเข้าทั้งปวง รูปนั้น ก็ยังเป็นโสดาบัน มีอัน
ไม่ตกรดเป็นธรรมดा เที่ยงต่อนิพพาน มีการตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า,
(ในที่สุด ได้ทรงเตือนเป็นครั้งสุดท้ายว่า) :

ภิกษุทั้งหลาย ! บัดนี้ เราจักเตือนพากເຂອທັນສູງ
‘ສັງຫາທັນສູງມີຄວາມສ່ອມໄປເປັນອຣມດາ. พາກເຂອ
ທັນສູງ ຈະຄື້ນພຮ້ອມດ້ວຍຄວາມໄມ່ປະມາຫເຄີດ’ ດັ່ງນີ້.
ນີ້ເປັນວາຈາຄົງສຸດທ້າຍຂອງຕາຄາຕ.

แผ่นดินไหว เนื่องด้วยการปรินิพพาน | ๑๒๖

- ป้าย มหา. ท. ๑๐/๑๒๖, ๑๒๔/๙๘.

อ่านที ! ในการได ตถาคตปรินิพพาน ด้วย
อนุปาทิเสส尼พพานราตรุ; ในกลันน์ ปฐวีย่องไหว ย่อมสั่น
ย่อมสะเทือน. อ่านที ! นี่เป็นเหตุที่แปด เป็นปัจจัย
ที่แปด แห่งการปราภูของแผ่นดินไหวอันใหญ่.

การปรินิพพานของพระองค์ คือความทุกข์ร้อนของมหาชน

๑๒๗

– บาลี เอก. อ. ๒๐/๒๙/๑๔๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! การทำกาลกิริยาของบุคคลเอกสาร
ย่อมเป็นความทุกข์ร้อนของมหาชนเป็นอันมาก. การทำ
กาลกิริยาของบุคคลเอกสารคนใดเล่า ? คือการทำกาลกิริยาของ
พระตถาคต ผู้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ซึ่งอบรมด้วยพระองค์เอง.

ภิกษุทั้งหลาย ! การทำกาลกิริยาของบุคคลเอกสารนี้แล
ย่อมเป็นความทุกข์ร้อนของมหาชนเป็นอันมาก.

หลังปรินิพพาน เทว达และมนุษย์ จะไม่เห็นตถาคตอีก

๑๒๙

- ปาลี ส. ท. ๙/๔๕/๙๐.

กิกขุทั้งหลาย ! กายของตถาคตนี้ มีตัณหาอันเป็นเครื่องนำไปทางภพ ถูกตaculaตถอนขึ้นเสียได้แล้ว, ดำรงอยู่. กายนี้ยังดำรงอยู่เพียงใด เทว达และมนุษย์ทั้งหลาย ยังคงได้เห็นตถาคตนั้น อญ্তเพียงนั้น เพราะการทำลายแห่งกาย, หลังจากการควบคุมกันอยู่ได้ของชีวิต เทว达และมนุษย์ทั้งหลาย จักไม่เห็นตถาคตนั้นเลย.

กิกขุทั้งหลาย ! เมื่อข้าพวงมะม่วงขาดแล้ว มะม่วงทั้งหลายเหล่าใดที่เนื่องข้าเดียวกัน มะม่วงเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเป็นของตกลตามไปด้วยกันนี้ฉันได, กิกขุทั้งหลาย ! กายของตถาคตก็ฉันนั้น กายของตถาคตมีตัณหาเครื่องนำไปทางภพ ถูกตaculaตถอนขึ้นเสียได้แล้ว, ดำรงอยู่. กายนี้ ดำรงอยู่เพียงใด เทว达และมนุษย์ทั้งหลาย ยังคงเห็นตถาคตอยู่ชั่วเวลาเท่านั้น. เพราะการทำลายแห่งกาย, หลังจากการควบคุมกันอยู่ได้ของชีวิต เทว达และมนุษย์ทั้งหลาย จักไม่เห็นตถาคตเลย.

สังเวชนียสถานภายในหลัง พุทธประนิพพาน

๑๒๙

– ปาลี มห. ก. ๑๐/๑๖๓/๑๓๐.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แต่ก่อนนี้ กิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาในทิศต่าง ๆ แล้วยื่อมมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า. พวกรข้าพระองค์ทั้งหลาย ได้มีโอกาสเห็นกิกษุทั้งหลายผู้น่าเจริญใจเหล่านั้น ได้มีโอกาสเข้าพบประกิษุทั้งหลายผู้น่าเจริญใจเหล่านั้น. ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ส่งลับไปแล้ว พวกรข้าพระองค์ทั้งหลาย ยื่มหมดโอกาสที่จะได้เห็น หรือได้เข้าพบประกิษุทั้งหลายผู้น่าเจริญใจเหล่านั้นอีกต่อไป”

อ่านที่ ! สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา มีอยู่ ๔ ตำบล. ๔ ตำบลอะไรเล่า ?

(๑) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ว่าตถาคตประสูติ แล้ว ณ ที่นี่.

(๒) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ว่าตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมา-สัมโพธิญาณแล้ว ณ ที่นี่.

(๓) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ว่าตถาคตได้ประกาศอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ณ ที่นี่.

(๔) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช
แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ว่าตذاคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสส-
นิพพานธาตุแล้ว ณ ที่นี้.

อ่านนท์! สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความ
สังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา มี ๔ ตำบลเหล่านี้แล.

อ่านนท์! กิกขุทั้งหลาย หรือกิกขุณิทั้งหลาย
หรืออุบາสกทั้งหลาย หรืออุบາสิกาทั้งหลาย ผู้มีศรัทธาจัก
พากันมาสู่สถานที่ ๔ ตำบลเหล่านี้ โดยหมายใจว่าตذاคต
ได้ประสูติแล้ว ณ ที่นี้บ้าง, ตذاคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมา-
สัมโพธิญาณแล้ว ณ ที่นี้บ้าง, ตذاคตได้ประกาศอนุตตร-
ธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ณ ที่นี้บ้าง, ตذاคตได้ปรินิพพาน
ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ณ ที่นี้บ้าง ดังนี้.

อ่านนท์! ชนเหล่าใด เที่ยวไปตามเจดียสถาน
จักมีจิตเลื่อมใส ทำการละแล้ว ชนเหล่านั้น จักเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ ภัยหลังแต่การตาย เพาะการทำลายแห่งกาย
ดังนี้.

สถานที่ที่ควรจะระลึกตลอดชีวิต

๑๓๐

- ปาฐี ติก. บ. ๒๐/๑๓๔/๔๔๙.

กิจยุทธ์หลาย ! สถานที่ ๓ แห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชา ผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิ夷แก้แล้ว. ๓ แห่ง ที่ไหนบ้างเล่า ? ๓ แห่ง คือ :-

พระราชา ผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิ夷 ประสูติ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชา พระองค์นั้น เป็นแห่งที่หนึ่ง, พระราชา ได้เป็นกษัตริย์มุรธาภิ夷แก้แล้ว ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชา พระองค์นั้น เป็นแห่งที่สอง, พระราชาผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิ夷 ทรงพยายามได้ชัยชนะแล้ว เข้ายึดครองสนามรอบนั้นไว้ได้ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้น เป็นแห่งที่สาม.

กิจยุทธ์หลาย ! ฉันได้ก็ฉันนั้น : สถานที่สามแห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของกิจยุทธ์เมื่อนกัน. สามแห่ง ที่ไหนบ้างเล่า ? สามแห่งคือ :-

ภิกษุ ปลงผนและหนวด ครองผ้าย้อมน้ำฟ้าด
ออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน ณ สถาน
ที่ได สถานที่นี้เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้น
เป็นแห่งที่หนึ่ง.

ภิกษุ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ๆ,
เหตุให้เกิดทุกข์เป็นเช่นนี้ๆ, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็น^๑
เช่นนี้ๆ, และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็น^๒
เช่นนี้ๆ ณ สถานที่ได สถานที่นี้ก็เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิต
ของภิกษุนั้น เป็นแห่งที่สอง.

ภิกษุ กระทำให้แจ้งเจตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสาสมได เพราความสื้นไปแห่งอาสาพหั้งหลาย ด้วยปัญญา
อันยิ่งเงง ในทิภูธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ ณ สถานที่ได
สถานที่นี้ก็เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้น เป็นแห่ง^๓
ที่สาม.

ภิกษุหั้งหลาย ! สถานที่สามแห่งเหล่านี้ เป็นที่ควร
ระลึกตลอดชีวิตของภิกษุแล.

លោកស្រីជិតចេងខែង

ពន្លាហត្ថ

ทรงมีตตถาคตพะสินบอย่าง

๑๓๑

- ป้าอี มี. ๙๒/๑๔๐/๑๖๖, - ป้าอี นิทาน. ๕. ๙๖/๗๗/๖๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตเป็นผู้ประกอบด้วยพละ ๑๐ ออย่าง และประกอบด้วยเวสารัชชญาณ ๔ ออย่าง จึงปฏิญญาตាแห่งจอมโลก บันลือสีหนาทประการ พระมหาจักร ในท่ามกลางบริษัททั้งหลาย.

สารีบุตร ! เหล่านี้เป็นตตถาคตพะ ๑๐ ออย่าง ของ ตถาคต ที่ตตถาคตประกอบพร้อมแล้ว ปฏิญญาตាแห่งจอมโลก บันลือสีหนาทประการ พระมหาจักร ในท่ามกลางบริษัททั้งหลายได้ สินบอย่างดี :-

(๑) ตตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง ซึ่งสิ่งเป็นฐานะ (คือมีได้เป็นได้) โดยความเป็นสิ่งเป็นฐานะ, ซึ่งสิ่งไม่เป็นฐานะ (คือไม่มีได้มีเป็นได้) โดยความเป็นสิ่งไม่เป็นฐานะ : นี้เป็น ตตถาคตพะของตตถาคต.

(๒) ตตถาคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง ซึ่งวิบาก (คือผล) ของ การทำกรรมที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ได้ทั้งโดยฐานะและ โดยเหตุ : นี้ก็เป็นตตถาคตพะของตตถาคต.

(๓) ตذاคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง ซึ่งปฏิปทาเครื่องทำผู้ปฏิบัติให้ไปสู่ภูมิทั้งปวงได้ : นี่ก็เป็นตذاคตพละของตذاคต.

(๔) ตذاคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง ซึ่งโลกนี้อันประกอบด้วยธาตุมิใช่อย่างเดียว ด้วยธาตุต่าง ๆ กัน : นี่ก็เป็นตذاคตพละของตذاคต.

(๕) ตذاคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง ซึ่งอริมุติ (คือจันทะและอัธยาศัย) อันต่าง ๆ กัน ของสัตว์ทั้งหลาย : นี่ก็เป็นตذاคตพละของตذاคต.

(๖) ตذاคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความยิ่งและhey'oan แห่งอินทรีย์ของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น : นี่ก็เป็นตذاคตพละของตذاคต.

(๗) ตذاคต ย่อมรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความเคร้าหมายของความผ่องแผ้ว ความอโกร แห่งUMAN วิโมกข์ สماธิ และสนาบัติ ทั้งหลาย : นี่ก็เป็นตذاคตพละของตذاคต.

(๘) ตذاคต ย่อมระลึกได้ ซึ่งขันธ์อันตนเคยอยู่อาศัยในภาพก่อน มีชนิดต่าง ๆ กัน คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง ส่องชาติบ้าง^๑ ... : นี่ก็เป็นตذاคตพละของตذاคต.

---

๑. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหน้า ๑๗๕ ว่าด้วยวิชชาที่หนึ่ง.

(๙) ตถาคต ย่อมเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยทิพยจักษณ์ อัน
หมดจด ก้าวล่วงจากขุมนุษย์ : เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้เคลื่อนอยู่
บังเกิดอยู่^๑ ... : นี่ก็เป็นตถาคตพละของตถาคต.

(๑๐) ตถาคต ย่อมทำให้แจ้ง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันไม่มีอาสวะ เพราะความลึกลับแห่งอาสวะทั้งหลายได้^๒ ... :
นี่ก็เป็นตถาคตพละของตถาคต.

สารีบุตร ! เหล่านี้แล เป็นตถาคตพละลินอย่าง
ของตถาคต ที่ตถาคตประกอบแล้ว ย่อมปฏิญญาตำแหน่ง
จอมโลก บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักร ให้เป็นไปใน
ท่ามกลางบริษัททั้งหลาย.

---

๑. คูรายละเอียดเพิ่มเติม ໄດ້ໃນหน้า ๑๙๖ ວ່າດ້ວຍວິຊາທີ່ສອງ.
๒. คูรายละเอียดเพิ่มเติม ໄດ້ໃນหน้า ๑๗๗ ວ່າດ້ວຍວິຊາທີ່ສາມ.

ทรงทราบความยิ่งและหย่อน แห่งอินทรีย์ของสัตว์

๑๓๔

- ปกาจี ม. ม. ๑๗/๑๔๙//๑๘๑.

อุทัย ! บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้ มีอยู่ในโลก.
สี่จำพวกเหล่าไหนเล่า ? สี่จำพวkJ คือ :-

อุทัย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อจะ
เพื่อลดคืนชีงอุปธิ ความดำริอันช้านไป (สรสุกบุป) ซึ่ง
ประกอบด้วยอุปธิ กลุ่มรูมเข้าอยู่; เขาทนมีความดำริอันช้าน
ไปเหล่านั้น ไม่ละเลีย ไม่บรรเทาเลีย ไม่กระทำให้ลื้นสุดเสีย
ไม่กระทำให้ถึงชีงความไม่มี; อุทัย ! เรายอมกล่าวบุคคล
นี้แล้วว่า เป็นผู้ประกอบอยู่ด้วยกิเลส (สัญตุโต) หาใช่เป็น
ผู้ปราศจากกิเลส (วิสัญตุโต) ไม่. เพราะเหตุไรเราจึงกล่าว
อย่างนั้น ? อุทัย ! เพราะเหตุว่า เรารู้ความยิ่งหย่อนแห่ง
อินทรีย์ (ที่มีอยู่) ในบุคคลนี้.

อุทัย ! แต่ว่าบุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ปฏิบัติ
เพื่อจะ เพื่อลดคืนชีงอุปธิ ความดำริอันช้านไป ซึ่งประกอบ
ด้วยอุปธิกลุ่มรูมเข้าอยู่; เขายังไม่ทนมีความดำริอันช้านไป
เหล่านั้น เขาระยะอยู่ บรรเทาอยู่ กระทำให้ลื้นสุดอยู่ กระทำ

ให้ถึงชีดความไม่มีอยู่; อุทัย! เรายอมกล่าวบุคคลแม้นี้ว่า
ยังเป็นผู้ประกอบอยู่ด้วยกิเลส หาใช่เป็นผู้ปราศจากกิเลสไม่
อยู่นั่นเอง. เพราะเหตุไรเราจึงกล่าวอย่างนั้น? อุทัย!
 เพราะเหตุว่า เรารู้ความยิ่งหย่อนแห่งอินทรีย์ (ที่มีอยู่) ใน
บุคคลนี้.

อุทัย! แต่ว่าบุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ปฏิบัติ
เพื่อละ เพื่อสลัดคีนชีดอุปธิ; เพราะการหลงลืมแห่งสติ
ในการบางคราว ความสำเร็จอันซ่านไป ซึ่งประกอบด้วยอุปธิ
ก็กลั่นรูมเข้าอยู่; อุทัย! (ระยะเวลาที่) สติ (จะกลับ) เกิดขึ้น
ก็ยังช้า (กว่าระยะเวลาที่) เขาทำให้ความสำเร็จนั้นลapseไป บรรเทาไป
ลีนสุดไป ถึงความไม่มีไปอย่างฉบับพลัน, ไปเสียอีก.

อุทัย! เปรียบเหมือนบุรุษหายด้น้ำสองสามหยด
ลงในกระทะเหล็กที่ร้อนเบรียงอยู่ทั้งวัน; (ระยะเวลาที่) น้ำหายด
ลงไปยังช้า (กว่าระยะเวลาที่) น้ำนั้นถึงชีดความเหือดแห้งหายไป
อย่างฉบับพลัน, ฉันใด; อุทัย! ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน
กล่าวคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อละ เพื่อ
สลัดคีนชีดอุปธิ; เพราะการหลงลืมแห่งสติในการบางคราว
ความสำเร็จอันซ่านไป ซึ่งประกอบด้วยอุปธิ ก็กลั่นรูมเข้าอยู่;
อุทัย! (ระยะเวลาที่) สติ (จะกลับ) เกิดขึ้นก็ยังช้า (กว่าระยะเวลา

เวลาที่) เขาทำให้ความดีรินน์จะไป บรรเทาไป สิ้นสุดไป ถึงความไม่มี ไปอย่างจับพลัน, ไปเสียอีก; อุทัย! เรายอมกล่าวบุคคลแม้นี้ว่า ยังเป็นผู้ประกอบอยู่ด้วยกิเลส หาใช่เป็นผู้ปราศจากกิเลสไม่ อยู่นั่นเอง. เพราะเหตุไรเราจะกล่าวอย่างนั้น? อุทัย! เพราะเหตุว่า เราสรุความยิ่งหย่อนแห่งอินทรีย์ (ที่มีอยู่) ในบุคคลนี้.

อุทัย! ก็แต่ว่า บุคคลบางคนในกรณีนี้ รู้แจ้งว่า “อุปธิเป็นมูลแห่งทุกข์” ดังนี้แล้ว เป็นผู้ปราศจากอุปธิ หลุดพ้นแล้ว เพราะความสิ้นแห่งอุปธิ; อุทัย! เรายอมกล่าวบุคคลนี้แล้ว ว่าเป็นผู้ปราศจากกิเลส หาใช่เป็นผู้ประกอบอยู่ด้วยกิเลสไม่. เพราะเหตุไรเราจะกล่าวอย่างนั้น อุทัย! เพราะเหตุว่า เราสรุความยิ่งหย่อนแห่งอินทรีย์ (ที่มีอยู่) ในบุคคลนี้.

อุทัย! บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้แล้ว มีอยู่ในโลก.

ทรงทราบความยิ่งและหย่อน แห่งอินทรีย์ของสัตว์ (นัยที่ ๒)

๑๓๓

-บาลี ทสก. อ. ๒๔/๑๙๕๗/๙๔.

ตรัสกับพระอานนท์ ประภากเหตุนางมิคสาวาลกล่าวແย়ং
พระพุทธเจ้าเรื่องการพยากรณ์ความเป็นอริยบุคคล ระหว่างบิดาของ
ตนเองผู้ประพฤติพรหมจรรย์และเพื่อนของบิดาผู้ไม่ได้ประพฤติ
พรหมจรรย์ แต่พระพุทธเจ้าพยากรณ์ที่ ๒ บุคคลว่าเป็นสักทาความได้
กายดุสิตเหมือนกัน。

อานนท์ ! ก็มิคสาวาลกอุบลลิกาเป็นพลาลไม่ฉลาด
เป็นคนบอดมีปัญญาทึบ เป็นอะไร และพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าเป็นอะไร ในญาณเครื่องกำหนดรู้ความยิ่งและ
หย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล. อานนท์ ! บุคคล ๑๐ จำพวก
นี้มีอยู่ในโลก ๑๐ จำพวกเป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์ ! บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทุศิล และ
ไม่รู้ชัดซึ่งเจตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ
แห่งความเป็นผู้ทุศิลของเข้า ตามความเป็นจริง บุคคลนั้น
ไม่กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่กระทำกิจแม้ด้วยความเป็น
พหุสูต ไม่แทงตลอดแม้ด้วยทิภูวิ ย่อมไม่ได้วิมุตติแม้อัน
เกิดในสมัย เมื่อตายไป เขาย่อ้มไปทางเลื่อมไม่ไปทางเจริญ
ย่อ้มถึงความเลื่อม ไม่ถึงความเจริญ.

อ่านนั้น ! ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทุศิล แต่รู้ชัดซึ่งเจตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งความเป็นผู้ทุศิลของเข้า ตามความเป็นจริง บุคคลนั้น กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหุสูตร แท่งตลอดด้วยดีแม้ด้วยทิฐิ ย่อมได้วิมุตติแม้อันเกิด ในสมัย เมื่อตายไป เขาย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเลื่อม ย่อมถึงความเจริญอย่างเดียว ไม่ถึงความเสื่อม.

อ่านนั้น ! พากคนผู้ถือประมาณย่อประมาณใน เรื่องนั้นว่า ธรรมแม้ของคนนี้ก็เหล่านั้นแหล ธรรมแม้ของ คนอื่นก็เหล่านั้นแหล เพราะเหตุไรในสองคนนั้น คนหนึ่งเลว คนหนึ่งดี กิจกรรมของคนผู้ถือประมาณเหล่านั้น ย่อม เป็นไปเพื่อมใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ตลอดกาลนาน.

อ่านนั้น ! ในสองคนนั้น บุคคลได้เป็นผู้ทุศิลและ รู้ชัดซึ่งเจตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งความเป็นผู้ทุศิลของเข้า ตามความเป็นจริง บุคคลนั้น กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหุสูตร แท่งตลอดด้วยดีแม้ด้วยทิฐิ ย่อมได้วิมุตติแม้อันเกิดในสมัย อ่านนั้น ! บุคคลนี้ดีกว่าและประณีตกว่าบุคคลที่กล่าวข้างต้น ข้อนั้น เพราะเหตุไรเล่า ? เพราะกระแสแห่งธรรมย่อ ถูกต้องบุคคลนี้ ใครเล่าจะพึงรู้เหตุนั้นได้ นอกจากตacula.

อานนท์ ! เพราะเหตุนั้นแหล่ เออทึ้งหลายอย่า
ได้เป็นผู้ชอบประมาณในบุคคล และอย่าได้ถือประมาณใน
บุคคล เพราะผู้ถือประมาณในบุคคลย่อมทำลายคุณวิเศษ
ของตน เราหรือผู้ที่เหมือนเราพึงถือประมาณในบุคคลได้.

(แต่นี้ได้ตัวสั่วอ้อย่างเดียวกันกับ ในกรณีแห่งบุคคลผู้มีศีล,
มีราคะกล้า, มักโกรธ, ฟุ้งช่าน โดยนัยเดียวกันกับกรณีของบุคคลผู้หุทศีล
รวมเป็น ๑๐ จำพวก ผู้ศึกษาพึงเที่ยบเคียงได้เอง -ผู้รู้บรรลุม)

อานนท์ ! ก็มิคสalaอุบาลิกาเป็นพลา ไม่ฉลาด
เป็นคนบอด มีปัญญาทึบเป็นอะไร และพระสัมมาสัมพุทธะ^{๔๔}
เป็นอะไร ในญาณเครื่องกำหนดด้วยความยิ่งและหย่อนแห่ง^{๔๕}
อินทรีย์ของบุคคล. อานนท์ ! บุคคล ๑๐ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก.

อานนท์ ! บุรุษชื่อปุราณะเป็นผู้ประกอบด้วยศีล
เช่นได บุรุษชื่ออิสิทัตตะก์เป็นผู้ประกอบด้วยศีลเช่นนั้น
บุรุษชื่อปุราณะ จะไดรูํแมคติของบุรุษชื่ออิสิทัตตะก์หากมิได
บุรุษชื่ออิสิทัตตะเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นได บุรุษชื่อ
ปุราณะก์เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นนั้น บุรุษชื่ออิสิทัตตะ
จะไดรูํแมคติ ของบุรุษชื่อปุราณะก์หากมิได. อานนท์ ! คนทึ้ง
สองนี้ เลวกว่ากันด้วยองค์คุณคนละอย่าง ด้วยอาการอย่างนี้.

ทรงพยากรณ์แล้วเป็นหนึ่งไม่มีสอง

๑๓๔

- ปาสี ឧក្រ. ច. ២២/៤៤០/៣៣៣.

ครั้นนั้น ท่านพระอานันท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ถึงการที่มี กิจธุรปหนึ่งเกิดความสงสัย ที่พระผู้พระภาคได้พยากรณ์พระเทวทัตว่า จะต้องเกิดในอباحย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป ช่วยเหลือไม่ได้ พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสว่า:-

อานนท์! กิจธุรปนั้นจักเป็นกิจุ่ใหม่ บวชไม่นาน หรือว่าเป็นกิจุ่เธร แต่เป็นคนโน่เขลา ไม่ฉลาด เพราะว่า ข้อที่เรพยากรณ์แล้วโดยส่วนเดียว จักเป็นสองได้อย่างไร.

อานนท์! เรายอมไม่พิจารณาเห็นบุคคลอื่นแม้ คนหนึ่ง ที่เราได้กำหนดรู้เหตุทั้งปวงด้วยใจ แล้วพยากรณ์ อย่างนี้ เหมือนเทวทัตเลย หากเราได้เห็นธรรมชาตของ เทวทัต (ส่วนดี) แม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปลาย ขนทรัยเพียงได เราถ้ายังไม่พยากรณ์เทวทัตเพียงนั้นว่า เทวทัต จะต้องเกิดในอباحย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป ช่วยเหลือไม่ได้ แต่ว่าเมื่อใด เราไม่ได้เห็นธรรมชาตของเทวทัต แม้ประมาณ เท่าน้ำที่สลัดออกจากปลายขนทรัย เมื่อนั้น เราจึงได้ พยากรณ์เทวทัตนั้นว่า เทวทัตจะต้องเกิดในอباحย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป ช่วยเหลือไม่ได้.

งานนี้! เปรียบเหมือนหลุมคูถ ลึกยิ่งกว่าชั่วบูรุษ เต็มด้วยคูถเสนอขอบปากหลุม บูรุษพึงตกลงไปที่หลุมคูตนั้น จนมิดคีรชาะ บูรุษบางคนผู้หวังประโยชน์ หวังความเกื้อกูล หวังความเกشم ปราถอนาจะยกเข้าขึ้นจากหลุมคูตนั้น จึงเข้ามาหา เขาระบุรอบหลุมคูตนั้นอยู่ ก็ไม่พึงเห็นอวัยวะที่ไม่เป็นคูถ ซึ่งพอจะจับเขายกขึ้นมาได้ แม้ประมาณเท่าน้ำที่สัดออกจากปลายขนมษ์ของบูรุษนั้น ฉันใด. เรา ก็ไม่ได้เห็นธรรมขาวของเทวทัต แม้ประมาณเท่าน้ำที่สัดออกจากปลายขนมษ์ ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อนั้น เราจึงได้พยากรณ์ เทวทัตว่า เทวทัตจะต้องเกิดในอภาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกับปีศาจไม่ได้.

งานนี้! เราอย่อมกำหนดธูปเจบุคคลบางคนในโลกนี้ ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้ มีอยู่ สมัยต่อมา เรากำหนดธูปเจบุคคลนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้น เนพะหน้า กุศลമูลที่บุคคลนั้นยังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะ กุศลമูลนั้น กุศลอย่างอื่นของเขาก็หายไป ด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้ไม่เสื่อมต่อไปเป็นธรรมชาติ เปรียบเหมือน เมล็ดพืชที่ไม่หัก ไม่เน่า ไม่ถูกกลมและแಡดเผา เกิดในต้น ณูหนา เก็บไว้ดีแล้ว อันบุคคลปลูก ณ ที่ดินอันพร旺ดีแล้ว

ในที่นาดี เออพึงทราบใหม่ว่า เมล็ดพืชเหล่านี้ จักถึงความเจริญของงานไฟบุลย์.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า!

...อ่านที่! ตذاคตยื่อมกำหนดธุ่ใจบุคคลด้วยใจด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดภูมิเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษด้วยใจด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดธุ่ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่! อนึ่ง เรายื่อมกำหนดธุ่ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เรายื่อมกำหนดธุ่ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะอกุศลมูลนั้น อกุศลอื่นของเขาก็ปรากฏ ด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เสื่อมต่อไปเป็นธรรมชาติ เปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่ไม่หัก ไม่น่ำ ไม่ถูกลมและแดดเผา เกิดในต้นฤดูหนาว เก็บไว้ดีแล้ว อันบุคคลปลูก ณ ที่ศิลาแห่งทิบ เออพึงทราบใหม่ว่า เมล็ดพืชเหล่านี้ จักไม่ถึงความเจริญของงานไฟบุลย์.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า!

...อ่านที่ ! ตถาคตย่อ้มกำหนดธรูใจบุคคลด้วยใจ
ด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของ
บุรุษด้วยใจด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดธรูธรรมที่อาศัยกันเกิด^๑
ขึ้นต่อไปด้วยใจ ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่ ! อนึ่ง เราย่อ้มกำหนดธรูใจบุคคลบางคน
ในโลกนี้ด้วยใจ อย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี
ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อ้มกำหนดธรูใจบุคคลนั้น
ด้วยใจอย่างนี้ว่า ธรรมขาวของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่า
น้ำที่สลัดออกจากป้ายชนทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วย
อกุศลธรรมฝ่ายคำอย่างเดียว เมื่อตายไปจักเข้าถึงอบาย
ทุกติ วินิบาต นรก เปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่หักเน่า ถูกกลม
และเดดแพดเพา อันบุคคลปลูก ณ ที่ดินซึ่งพรวนดีแล้ว
ในนาดี เหอพึงทราบใหม่ว่า เมล็ดพืชนี้จักไม่ถึงความเจริญ
ของงานไฟบุลย์.

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าชา !

...อ่านที่ ! ตถาคตย่อ้มกำหนดธรูใจบุคคลด้วยใจ
ด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของ
บุรุษด้วยใจด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดธรูธรรมที่อาศัยกันเกิด^๑
ขึ้นต่อไปด้วยใจ ด้วยอาการอย่างนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงสามารถฉบับัญญาติบุคคล ๓ จำพวกนี้ออกเป็นส่วนละ ๓ อีกหรือพระเจ้าข้า !

สามารถ งานนท ! เรายอมกำหนดธุ่ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เรากำหนดธุ่ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป อกุศลธรรมปราภูมิ ขึ้นเฉพาะหน้า แต่กุศลเมล็ดที่เข้ายังตัดไม่ขาดมีอยู่ และ กุศลเมล็ดนั้น ก็ถึงความถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนถ่านไฟที่ไฟติดทั่วแล้วลูกโพลงสว่างใส่ไว้ อันบุคคลเก็บไว้บนศีลาทิบ เออพึงทราบใหม่ว่า ถ่านไฟเหล่านี้จักไม่ถึงความเจริญของงานไฟบูลย์.

อย่างนั้น พระเจ้าข้า !

งานนท ! อนึ่ง เปรียบเหมือนเมื่อพระอาทิตย์ตกไปในเวลาเย็น เออพึงทราบใหม่ว่า แสงสว่างจักษายไปความมืดจักปราภูมิ.

อย่างนั้น พระเจ้าข้า !

งานนท ! อนึ่ง เปรียบเหมือนในเวลาเสวยพระกระยาหารของราชสกุลในเวลาเที่ยงคืน เออพึงทราบใหม่ว่า แสงสว่างหายไปหมดแล้ว ความมืดได้ปราภูมิแล้ว.

อย่างนั้น พระเจ้าข้า !

...อ่านที่ ! ตถาคตย่อมกำหนดธรีใจบุคคลด้วยใจ
ด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของ
บุรุษด้วยใจด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดธรีธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น
ต่อไปด้วยใจ ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่ ! อนิ่ง เราย่อมกำหนดธรีใจบุคคลบางคน
ในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ตี อกุศลธรรมก็ตี
ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดธรีใจบุคคลนั้น
ด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรม
ปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เข้ายังตัดไม่ขาด
มิอยู่ และอกุศลมูลแม่นั้น ก็ถึงความเพิกถอนขึ้นโดย
ประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักไม่เลื่อม
ต่อไปเป็นธรรมชาติ เปรียบเหมือนถ่านไฟที่ไฟติดทั่วแล้ว
ลูกโพลงสว่างใส่ อันบุคคลเก็บไว้บนกองหญ้าแห้ง หรือบน
กองไม้แห้ง เออพิงทราบใหม่ว่า ถ่านไฟเหล่านี้จักถึงความ
เจริญของงานไฟบูรย์.

อย่างนั้น พระเจ้าช้า !

อ่านที่ ! อนิ่ง เปรียบเหมือนเมื่อพระอาทิตย์กำลัง^{ขึ้นมาในเวลารุ่งอรุณ} เออพิงทราบใหม่ว่า ความมีดจักหายไป
แสงสว่างจักปรากฏ.

อย่างนั้น พระเจ้าช้า !

อ่านที่ ! อนิ่ง เปรียบเหมือนในเวลาเสวยพระ-
กระยาหารของราชสกุลในเวลาเที่ยงวัน เธอพึงทราบใหม่ว่า
ความมีดหายไปหมดแล้ว แสงสว่างได้ปรากฏแล้ว.

อย่างนั้น พระเจ้าชา !

...อ่านที่ ! ตذاคตยื่อมกำหนดธุจิบุคคลด้วยใจ
ด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดถูกละเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของ
บุรุษด้วยใจด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดธุธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น
ต่อไปด้วยใจ ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่ ! อนิ่ง เรายื่อมกำหนดธุจิบุคคลบางคน
ในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของ
บุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมานะ เรายื่อมกำหนดธุจิบุคคลนั้นด้วยใจ
อย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่าน้ำที่
สลดออกจากปลายขันทรยไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วย
ธรรมที่ไม่มีโทษ เป็นธรรมฝ่ายขาวอย่างเดียว จักปรินิพพาน
ในปจจุบันที่เดียว เปรียบเหมือนถ่านไฟที่เย็น มีไฟดับแล้ว
อันบุคคลเก็บไว้บนกองหญ้าแห้ง หรือบนกองไม้แห้ง เธอ
พึงทราบใหม่ว่า ถ่านไฟเหล่านี้จักไม่ถึงความเจริญของงาน
ไฟบุลย์.

อย่างนั้น พระเจ้าชา !

...อ่านที่! ตถาคตย่อมกำหนดธรรจิบุคคลด้วยใจ
ด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของ
บุรุษด้วยใจด้วยอาการอย่างนี้ กำหนดธรรจมที่อาศัยกันเกิด^๑
ขึ้นต่อไปด้วยใจ ด้วยอาการอย่างนี้.

อ่านที่! บุคคล ๖ จำพวgnn บุคคล ๓ จำพวgn
ข้างต้น คนหนึ่งเป็นผู้ไม่เลื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็น^๒
ผู้เสื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็นผู้เกิดในอบาย ตกนรก
ในบุคคล ๖ จำพวgnn บุคคล ๓ จำพวgn ข้างหลัง คนหนึ่ง^๓
เป็นผู้ไม่เลื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็นผู้เสื่อมเป็นธรรมดา
คนหนึ่งเป็นผู้จะปรินิพพานเป็นธรรมดา.

ทรงทราบคติ ๕ และอุปมา

๑๓๕

- ป้าติ ๔๙/๖. ๑๖/๑๔๗-๑๔๙/๑๗๐-๑๗๑/๖.

สารีบุตร ! คติ ๕ ประการเหล่านี้ มีอยู่.

๕ ประการ อย่างไรเล่า ? คือ :-

(๑) นรก

(๒) กำเนิดเดร็จชาน

(๓) เปรตวิสัย

(๔) มนุษย์

(๕) เทวดา

สารีบุตร ! เราอย่อมรู้ชัดซึ่งนรก ทางยังสัตว์ให้ถึงนรก และปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึงนรก อนึ่ง สัตว์ผู้ปฏิบัติประการได เป็นหน้าแต่ตายเพราภัยแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกดี วินิบท นรก เราอย่อมรู้ชัดซึ่งประการนั้นด้วย.

สารีบุตร ! เราอย่อมรู้ชัดซึ่งกำเนิดเดร็จชาน ทางยังสัตว์ให้ถึงกำเนิดเดร็จชาน และปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึง กำเนิดเดร็จชาน อนึ่ง สัตว์ผู้ปฏิบัติประการได เป็นหน้าแต่ตายเพราภัยแตก ย่อมเข้าถึงกำเนิดเดร็จชาน เราอย่อมรู้ชัดซึ่งประการนั้นด้วย.

สารีบุตร ! เราอย่อมรู้ชัดซึ่งเปรตวิสัย ทางยังสัตว์ให้ถึงเปรตวิสัย และปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึงเปรตวิสัย อนึ่ง

สัตว์ผู้ปฏิบัติประการใด เป็นหน้าแต่ตายเพราภัยแตก ย่อมเข้าถึงเปรตวิสัย เราย่อมรู้ชัดซึ่งประการนั้นด้วย.

สารีบุตร ! เราย่อมรู้ชัดซึ่งเหล่ามนุษย์ ทางยังสัตว์ให้ถึงมนุษย์โลก และปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึงมนุษย์โลก อนึ่ง สัตว์ผู้ปฏิบัติประการใด เป็นหน้าแต่ตายเพราภัยแตก ย่อมบังเกิดในหมู่มนุษย์ เราย่อมรู้ชัดซึ่งประการนั้นด้วย.

สารีบุตร ! เราย่อมรู้ชัดซึ่งเทวดาทั้งหลาย ทางยังสัตว์ให้ถึงเทวโลก และปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึงเทวโลก อนึ่ง สัตว์ผู้ปฏิบัติประการใด เป็นหน้าแต่ตายเพราภัยแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เราย่อมรู้ชัดซึ่งประการนั้นด้วย.

สารีบุตร ! เราย่อมรู้ชัดซึ่งนิพพาน ทางยังสัตว์ให้ถึงนิพพาน และปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึงนิพพาน อนึ่ง สัตว์ผู้ปฏิบัติประการใด ย่อมกระทำให้แจ้งชี้เจトイวมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาศามิได้ เพราอาศะทั้งหลายล้วนไปด้วยปัญญาอันยิ่งเงื่องในปัจจุบัน เข้าถึงแล้วแลอยู่ เราย่อมรู้ชัดซึ่งประการนั้นด้วย.

อุปมาการเห็นคติ

สารีบุตร ! เปรียบเหมือนหลุমถ่านเพลิง ลึกยิ่งกว่าชั่วบุรุษ เต็มไปด้วยถ่านเพลิง ปราศจากเปลว ปราศจาก

ควร ลำดับนี้ บุรุษผู้มีตัวอันความร้อนแพดเผา เห็นด้หนีอย ทิว ระหวาย มุ่งมาสู่หลุมถ่านเพลิงนั้นแหละ โดยมีราคาสาย เดียว บุรุษผู้มีจักษุเห็นเข้าแล้ว พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “บุรุษผู้ เจริญนี้ ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หันทางนั้น จักมาถึงหลุมถ่านเพลิงนี้ที่เดียว” โดยสมัยต่อมา บุรุษผู้ มีจักษุนั้น พึงเห็นเข้าตกลงในหลุมถ่านเพลิงนั้น เสวย ทุกเวทนากล้า แล้วร้อนโดยส่วนเดียว แม้จันได.

สารีบุตร ! เราย่อmargin กำหนดรูปใจบุคคลบางคนใน โลกนี้ด้วยใจฉันนั้นเหมือนกันว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หันทางนั้น เปื้องหน้าแต่ตาย เพราภัยแตก จักเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก โดยสมัยต่อมา เราได้เห็นบุคคลนั้น เปื้องหน้าแต่ตาย เพราภัยแตก เข้าถึงแล้วชื่งอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เสวยทุกเวทนาอันแรงกล้า เปื้อร้อนโดยส่วนเดียว ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์.

(ในกรณีอุปมาแห่งคติอื่น คือ กำเนิดเดรจchan ทรงอุปมาด้วย บุรุษตกลงไปในหลุมคุถ, เปรตวิสัย ทรงอุปมาด้วย บุรุษอยู่ใต้ต้นไม้ อันเกิดในพื้นที่ไม่เสมอ มีใบอ่อนและใบแก่อันเบาบาง มี根อันโปรด, มนุษย์ ทรงอุปมาด้วย บุรุษอยู่ใต้ต้นไม้ อันเกิดในพื้นที่ไม่เสมอ มีใบอ่อนและ ใบแก่อันหนา มี根หนาทึบ, นิพพาน ทรงอุปมาด้วย บุรุษอยู่ในแนวป่าทึบ มีสระโบกชนนี มีน้ำอันเย็น ใสสะอาด มีท่าอันดี น่ารื่นรมย์, สามารถศึกษา เพิ่มเติมได้จาก พุทธawan-หมวดธรรม ฉบับ ๑๑ ภาคภูมิ -ผู้รู้บรรลุ)

ทรงมีเวสารัชชญาณสื่อย่าง

๑๓๖

- บล๊อ จตุก. อ. ๒๑/๑๐/๔, - บล๊อ ม. ๑๒/๑๔/๔/๑๖๗.

ภิกขุทั้งหลาย ! เหล่านี้เป็นเวสารัชชญาณสื่อย่างของตถาคต ที่ตถาคตประกอบพร้อมแล้ว ปฏิญญาตำแหน่งเจอมโลก บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักร ในท่ามกลางบริษัททั้งหลายได้ สื่อย่างคือ :-

(๑) ตถาคตไม่มองเห็นวีแวงช่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพระมหาณ์, เทพ, มาร, พระม, หรือใครๆ ในโลก จักโจททั่งเราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า “ธรรมเหล่านี้ฯ อันท่านผู้ปฏิญญาตนเป็นสัมมาลัมพุทธะอยู่ ไม่ได้รับพร้อมเฉพาะแล้ว” ดังนี้. ภิกขุทั้งหลาย ! ตถาคตเมื่อมองหาไม่เห็นวีแวง อันนั้น จึงเป็นผู้ถึงความเกشم ถึงความไม่กลัว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้.

(๒) ตถาคต ไม่มองเห็นวีแวงช่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพระมหาณ์, เทพ, มาร, พระม, หรือใครๆ ในโลก จักโจททั่งเราได้ด้วยทั้งเหตุผลว่า “อาสวะเหล่านี้ฯ อันท่านผู้ปฏิญญาตนเป็นขีณาสพผู้ลึ้นอาสวะอยู่ ยังไม่ลึ้นรอบแล้ว” ดังนี้. ภิกขุทั้งหลาย ! ตถาคต เมื่อมองหาไม่เห็นวีแวง อันนั้น จึงเป็นผู้ถึงความเกشم ถึงความไม่กลัว ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้.

(๓) ตذاคต ไม่มองเห็นวีแவซ่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใครๆ ในโลก จักโจททั่งเราได้ด้วยหั้งเหตุผลว่า “ธรรมเหล่าใด ที่ท่าน กล่าวว่าเป็นธรรมทำอันตรายแก่ผู้เดพ, ธรรมเหล่านั้นถึง เมื่อบุคคลเสพอยู่ ก็อาจทำอันตรายไม่” ดังนี้. ภิกษุ หั้งหลาย ! ตذاคตเมื่อมองหาไม่เห็นวีแવอันนั้น จึงเป็นผู้ ถึงความเกشم ถึงความไม่กล้า ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้.

(๔) ตذاคตไม่มองเห็นวีแવซ่องทางที่จะมีว่า สมณะหรือพราหมณ์, เทพ, มาร, พรหม, หรือใครๆ ในโลก จักโจททั่งเราได้ด้วยหั้งเหตุผลว่า “ท่านแสดงธรรมเพื่อ ประโยชน์อย่างใด ประโยชน์นั้นไม่เป็นทางลับทุกข์โดยชอบ แก่บุคคลผู้ประพฤติตามธรรมนั้น” ดังนี้. ภิกษุหั้งหลาย ! ตذاคต เมื่อมองหาไม่เห็นวีแવอันนั้น จึงเป็นผู้ถึงความ เกشم ถึงความไม่กล้า ถึงความเป็นผู้กล้าหาญอยู่ได้.

ภิกษุหั้งหลาย ! เหล่านี้แล เป็นเวสารัชชญาณ สือย่างของตذاคต อันตذاคตประกอบพร้อมแล้ว ปฏิญญา ตำแหน่งจอมโลก บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักร ให้เป็น ไปในท่ามกลางบริษัทหั้งหลาย.

ทรงมีอิทธิบาทเพื่อยุ่งกับ

๑๓๗

- ภาคี ๖. ช. ๒๔/๑๗๐/๑๙๗.

อ่านที่ ! อิทธิบาทสี่ประการ อันบุคคลได้เจริญทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นดุจที่ร่องรับ ให้เกิดขึ้น มั่นคงแล้ว อบรมทั่วถึงดีแล้ว ประภานักแห่นแล้ว. เมื่อบุคคลนั้นประณนา เขา ก็พึงตั้งอยู่ได้กับปั๊หนึ่ง หรือยิ่งขึ้นไปกว่ากับปี.

อ่านที่ ! อิทธิบาทสี่ประการนั้น อันตถาคตนี้ได้เจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นดุจที่ร่องรับ ให้เกิดขึ้นมั่นคงแล้ว อบรมทั่วถึงดีแล้ว ประภานักแห่นแล้ว, ถ้าตถาคตประณนา ตถาคต ก็พึงตั้งอยู่ได้กับปั๊หนึ่ง หรือยิ่งขึ้นไปกว่ากับปี ดังนี้.

ทรงแสดงอุทิส์ได้ เพาะอิทธิบาทสี | ๑๓๙

- ภาคี มหาวาร. ส. ๑๗/๓๗๒/๑๖๔๕.

กิกษุทั้งหลาย ! พากເຮອຈະສຳຄັນຄວາມຂອນນີ້ ວ່າຍ່າງໄຣ ດື່ອ ເພຣະໄດ້ເຈີຍຫຼືອທຳໃຫ້ມາກີ່ຈົ່ງອຣມເຫລົາ ໄຫນເລ່າ ຕຕາຕຈິງເປັນຜູ້ມືຖື້ມາກອຍ່າງນີ້ ມີອານຸກາພມາກ ອຍ່າງນີ້ ?

“ຂ້າແຕ່ພຣະອົງຄົງເຈີຍ ! ຂ້າພຣະອົງຄົງທັ້ງຫລາຍມີພຣະຜູ້ມີ ພຣະກາເປັນມູລ ມີພຣະຜູ້ມີພຣະກາເປັນຜູ້ນໍາ ຂອພຣະຜູ້ມີພຣະກາຈົງ ຖຽນແສດງເນື້ອຄວາມນັ້ນເຄີດ, ກົກຂູທັ້ງຫລາຍ ຈັກໄດ້ທຽນຈຳໄວ່” ກົກຂູທັ້ງຫລາຍ ຖຸລຕອບ.

ກົກຂູທັ້ງຫລາຍ ! ເພຣະໄດ້ເຈີຍ ແລະ ອຳໃຫ້ມາກີ່ຈົ່ງ ອີທີບາທສີປະກາຣ, ຕຕາຕຈິງເປັນຜູ້ມືຖື້ມາກອຍ່າງນີ້ ມີອານຸກາພມາກອຍ່າງນີ້. ອີທີບາທສີປະກາຣອຍ່າງໄຫນເລ່າ ກົກຂູທັ້ງຫລາຍ ! ໃນເຮືອນນີ້ ຕຕາຕຍ່ອມເຈີຍອີທີບາທ ອັນ ປະກອບພຣ້ອມດ້ວຍອຣມເຄຣື່ອງປຽງແຕ່ງ ທີ່ມີສາມາຊີອາຫຍ່ ຈັນທະເປັນປຣານກິຈວ່າ ດ້ວຍອາກາຮອຍ່າງນີ້, ຈັນທະຂອງເຮຍ່ອມ ມີໃນລັກຊະນະທີ່ຈັກໄມ່ຢ່ອຍໜ່ອນ, ທີ່ຈັກໄມ່ເຂັ້ມງວດເກີນ, ທີ່ຈັກ ໄມ່ສຍບອູ້ໃນກາຍໃນ, ທີ່ຈັກໄມ່ສ່າຍໄປໃນກາຍນອກ; ຕຕາຕ ຍ່ອມເປັນຜູ້ມີຄວາມຮູ້ສຶກທັ້ງໃນສ່ວນທີ່ຈະມີມາ ແລະ ສ່ວນທີ່ລ່ວມາ ແລ້ວແຕ່ກາລກ່ອນ : ກາລກ່ອນກີ້ເໜືອນກາຍໜັງ ກາຍໜັງກີ້

เหมือนกาลก่อน, เปื้องล่างก็เหมือนเปื้องบน เปื้องบนก็เหมือนเปื้องล่าง, กลางวันเหมือนกลางคืน กลางคืนเหมือนกลางวัน: ย่อมเจริญจิตอันประกอบด้วยแสงสว่าง ด้วยจิตอันตนเปิดแล้ว ด้วยอาการอย่างนี้ ไม่มีอะไรหุ้มห่อ.

(ต่อไปนี้ทรงแสดงด้วยสมารถอันอาศัย วิริยะ...จิตตะ...วิมังสา เป็นป्रานกิจ โดยเนื้อความอย่างเดียวกัน แปลกลกันแต่ชื่อของอิทธิบาท, จนครบทั้ง ๔ อย่าง)

ภิกษุทั้งหลาย ! เพาะเจริญทำให้มากซึ่งอิทธิบาท สื้อย่างเหล่านี้แล ตถาคตจึงเป็นผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจภาพมากอย่างนี้. ตถาคตย่อมแสดงอิทธิวิธีมีอย่างต่าง ๆ ได้ : ผู้เดียวแปลงรูปเป็นหลายคน, หลายคนเป็นคนเดียว, ทำที่กำบังให้เป็นที่แจ้ง ทำที่แจ้งให้เป็นที่กำบัง, ไปได้ไม่ขัดข้อง ผ่านทะลุฟ้า ทะลุกำแพง ทะลุภูเขา ดุจไปในอากาศว่าງ ๆ, ผุดขึ้นและดำเนินในแผ่นดินได้เหมือนในน้ำ, เดินได้เหนือน้ำเหมือนเดินบนแผ่นดิน, ไปได้ในอากาศเหมือนลมปีก ทั้งที่ยังนั่งขัดสมาธิคูบลังก์, ลูบคลำดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์อำนาจภาพมาก ได้ด้วยฝ่ามือ และแสดงอำนาจด้วยกาย เป็นไปตลอดถึงพรหมโลกได้.

ทรงมีปฏิหาริย์สามอย่าง

๑๓๙

- ป้าชี ศรี ที. อ./อ๗๗๘/๖๗๖๐.

เกวภภูภะ ! นี่ปฏิหาริย์สามอย่าง ที่เราได้ทำให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งเง่องแล้วประการให้ผู้อื่นรู้ได้. สามอย่าง อะไรเล่า ? สามอย่างคือ อิทธิปฏิหาริย์ อาเทสนาปฏิหาริย์ และอนุศาสนปฏิหาริย์.

(๑) เกวภภูภะ ! อิทธิปฏิหาริย์นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?
 เกวภภูภะ ! กิจธุในกรณีนี้ กระทำอิทธิอีเมื่อย่างต่าง ๆ : ผู้เดียว แปลงรูปเป็นหลายคน,หลายคนเป็นคนเดียว, ทำที่กำบังให้ เป็นที่แจ้ง ทำที่แจ้งให้เป็นที่กำบัง, ไปได้ไม่ขัดข้อง ผ่านทะลุฟ้า ทะลุกำแพง ทะลุภูเขา ดุจไปในอากาศว่าง ๆ, ผุดขึ้น และดำเนลง ในแผ่นดินได้เหมือนในน้ำ, เดินไปได้เหนือน้ำ เหมือนเดินบนแผ่นดิน, ไปได้ในอากาศเหมือนนกมีปีก หึ้งที่ยังนั่ง สามารถคลบลังก์. ลูบคลำดวงจันทร์และดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์ アナุภาพมาก ได้ด้วยฝ่ามือ. และแสดงอำนาจทางกายเป็น ไปตลอดถึงพรหมโลกได้. เกวภภูภะ ! กุลบุตรผู้มีศรัทธา เลื่อมใสได้เห็นการแสดงนั้นแล้ว เข้าบอกเล่าแก่กุลบุตรอื่น บางคน ที่ไม่ศรัทธาเลื่อมใสว่า นำ้อศจรรย์นัก. กุลบุตร

ผู้ไม่มีศรัทธาเลื่อมใส่นั้น ก็จะพึงตอบว่า วิชาชีวคณารี^๑ มีอยู่
ภิกษุนั้นแสดงอิทธิวิธีด้วยวิชานั่นเท่านั้น (หาใช่มีปฎิหาริย์ไม่),
เกว้าภูภู ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร : ก็คนไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใส
ย่อมกล่าวตอบผู้เชื่อผู้เลื่อมใส ได้อย่างนั้น มิใช่หรือ.

“พึงตอบได้, พระองค์ !”

เกว้าภูภู ! เราเห็นโถหในการแสดงอิทธิปฎิหาริย์
ดังนี้แล จึงอีดอัดขยะแขยง เกลียดชัง ต่ออิทธิปฎิหาริย์.

(๒) เกว้าภูภู ! อาแทนาปฎิหาริย์นั้น เป็น
อย่างไรเล่า ? เกว้าภูภู ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมทายจิต ทาย
ความรู้สึกของจิต ทายความตรึก ทายความตระอง ของสัตว์
เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่นได้ว่า ใจของท่านเช่นนี้ ใจของ
ท่านมีประการนี้ ใจของท่านมีด้วยอาการอย่างนี้. ... กุลบุตร
ผู้ไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใส ย่อมค้านกุลบุตรผู้เชื่อผู้เลื่อมใสว่า
วิชาชีวมณิกา มีอยู่ ภิกษุนั้นกล่าวทายใจได้เช่นนั้น ๆ
ก็ด้วยวิชานั้น (หาใช่มีปฎิหาริย์ไม่), เกว้าภูภู ! ท่านจะเข้าใจ
ว่าอย่างไร : ก็คนไม่เชื่อไม่เลื่อมใส ย่อมกล่าวตอบผู้เชื่อ
ผู้เลื่อมใสได้อย่างนั้น มิใช่หรือ ?

“พึงตอบได้, พระองค์ !”

---

๑. คันธารี ชื่อมนต์ แต่งโดยทุษมีนามคันธาระ, อีกอย่างหนึ่งว่าในแคว้นคันธาระ. -ผู้แปล

เกว้าภูภู ! เราเห็นโทษในการแสดงอาเทสนา-
ปาฏิหาริย์ดังนี้แล จึงอึดอัด ขยะแขยง เกลียดชัง ต่อ
อาเทสนาปาฏิหาริย์.

(๓) เกว้าภูภู ! อนุศาสนีปาฏิหาริย์นั้น เป็น
อย่างไรเล่า ? เกว้าภูภู ! กิกขุในกรณีนี้ ย่อมสั่งสอนว่า ท่าน
จะตรึกอย่างนี้ ๆ อย่าตรึกอย่างนั้น ๆ, จะทำไว้ในใจอย่างนี้ ๆ
อย่าทำไว้ในใจอย่างนั้น ๆ จะละลิ่งนี้ ๆ เสีย, จะเข้าถึงลิ่งนี้ ๆ
แล้วแลวยู่ ดังนี้ นี่เราเรียกว่า อนุศาสนีปาฏิหาริย์.

เกว้าภูภู ! ... ° เหล่านี้แล เป็นปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง
ที่เราได้ทำให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งเงย แล้วประกาศให้
ผู้อื่นรู้ตามด้วย.

---

๑. ระหว่างนี้ ทรงแสดงข้อปฏิบัติ เรื่องศีล สันโดษ สดิสมปัชญญา ... ว่าเป็น
อนุศาสนีปาฏิหาริย์ของพระองค์ อันหนึ่งๆ ทุกอัน. -ผู้แปล

ทรงเปล่งเสียงคราวเดียว ได้ยินตลอดกาลโลกชาตุ

๑๔๐

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๒๕๖๒/๔๙๐.

อานนท์! ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์แฝรั้งมีส่องแสงให้สว่างไปทั่วทิศกินเนื้อที่ประมาณเท่าได้โลกมีเนื้อที่เท่านั้น มีจำนวนพันหนึ่ง. ในพันโลกนั้น มีดวงจันทร์พันดวง ดวงอาทิตย์พันดวง ภูเขาสีเนรุพันลูก ชุมพูหวีปพันหวีป อมรโคယานพันหวีป อุตรกรุพันหวีป ปุพพวิเทหะพันหวีป มหาสมุทรสีพัน มหาราชสีพัน จاتุมมหาราชพันหนึ่ง ดาวดึงส์พันหนึ่ง ยามาพันหนึ่ง ดุลิตพันหนึ่ง นิมมานรดีพันหนึ่ง ปรนิมนิตราสวัตตีพันหนึ่ง พระหมพันหนึ่ง นี้เรียกว่า สหัสสีจุฬนิกาโลกชาตุ.

สหัสสีจุฬนิกาโลกชาตุมีขนาดเท่าได้โลกชาตุขนาดเท่านั้น คำนวนทวีขึ้นโดยส่วนพัน นั้นเรียกว่า ทวิสหัสสีมัชณิมิกาโลกชาตุ.

ทวิสหัสสีมัชณิมิกาโลกชาตุมีขนาดเท่าได้โลกชาตุขนาดเท่านั้น คำนวนทวีขึ้นโดยส่วนพัน นั้นเรียกว่า ติสหัสสีมahaสหัสสีโลกชาตุ.

อานนท์! ตذاคต เมื่อมีความจำนำง ก็ย่อมพูดให้ ติสหสสีมหาราชสีโลกราตุ ได้ยินเสียงทั่วโลกได้, หรือว่าจำนำง ให้ได้ยินเพียงเท่าใด ก็ได้.

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า! เป็นไปได้ด้วยวิธีอย่างใด พระเจ้าข้า”

อานนท์! ตذاคตอยู่ที่นี่ จะพึงแพร่สมี มีโอกาสสร้าง ไปทั่วติสหสสีมหาราชสีโลกราตุ เสียงก่อน, เมื่อสัตว์เหล่านั้น รู้สึกต่อแสงสว่างอันนั้นแล้วตذاคตก็จะบันลือเสียง ให้สัตว์ เหล่านั้นได้ยิน. อย่างนี้แล อานนท์! ตذاคตจะพูดให้ ติสหสสีมหาราชสีโลกราตุ ได้ยินเสียงทั่วโลกได้, หรือจำนำง ให้ได้ยินเพียงเท่าใดก็ได้.

ความหมายของสัพพัญญที่แท้จริง

๑๔๑

- ภาคี ม. ม. ๑๗/๒๖๓๙/๒๔๗.

วัดจะ ! พากชนเหล่าได ทิกล่าวว่า “พระสมณ-โโคดม เป็นผู้สัพพัญญรู้สิ่งทั้งปวงอยู่เสมอเป็นธรรมดา เป็นผู้สัพพทัสสาวี เห็นสิ่งทั้งปวงอยู่เสมอเป็นธรรมดา และ ปฏิญญาความรู้ความเห็น ทั่วทุกกาลไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเรา เที่ยวไป ๆ ก็ดี หยุดอยู่ก็ดี หลับอยู่ก็ดี ตื่นอยู่ก็ดี ความรู้ ความเห็นนั้น ย่อมปราภูณแก่เราติดต่อเนื่องกันอยู่เสมอ” ดังนี้. ชนพากนั้นไม่ได้กล่าวตรงตามที่เรากล่าว, แต่เขากล่าวต่อเราด้วยคำอันไม่มีจริง ไม่เป็นจริง.

วัดจะ ! ต่อเราต้องการจะน้อมใจไปเฉพาะเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณเรางึงตามระลึกถึง ขั้นธีเครียอยู่อาศัยในพอกก่อน ... , ต่อเราต้องการจะน้อมใจไปเฉพาะเพื่อทิพพจักชุญาณ เรางึงน้อมใจไปเพื่อทิพพจักชุญาณ ... เราทำให้แจ้งเจตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ... แล้วแลอยู่.”^๑

วัดจะ ! เมื่อผู้ไดกล่าวให้ชัดว่า “พระสมณโโคดม มีวิชาสาม” ดังนี้จึงจะชื่อว่า ไม่กล่าวต่อเราด้วยคำไม่จริง, เป็นการกล่าวว่าถูกต้องตามธรรม และผู้ที่กล่าวตามเขาต่อ ๆ ไป ก็จะไม่ตกไปในฐานะอันคระพึงติเตียนได.

๑. สามารถอ่านความเต็มได้ในส่วนของวิชา ๓ ในหน้า ๑๗-๑๗. - ผู้รวบรวม

ไม่ทรงมีความลับ ที่ต้องให้ใครช่วยปกปิด

๑๔๒

-บาลี ปญจก. อ. ๒๒/๑๔๒/๑๐๐.

โมคคัลลานะ ! ตถาคตเป็นผู้ที่มี ศีลบริสุทธิ์ ด้อย่ เสมอ จึงปฏิญญาว่าเราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์แล้ว. ศีลของเราร บริสุทธิ์ ขาวผ่อง ไม่เคร้าหมองเลย, สาวกทั้งหลาย จึง ไม่ต้องช่วยกันทำการป้องกันให้ตถาคต ในเรื่องอันเกี่ยวกับศีล, ทั้งตถาคตก็ไม่หวังการป้องกันจากสาวกทั้งหลาย ในเรื่อง อันเกี่ยวกับศีลเลย.

โมคคัลลานะ ! ตถาคตเป็นผู้ที่มี อาชีวะบริสุทธิ์ ด้อย่ เสมอ จึงปฏิญญาว่าเราเป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์แล้ว. อาชีวะของเราร บริสุทธิ์ ขาวผ่อง ไม่เคร้าหมองเลย, สาวกทั้งหลาย จึงไม่ต้องช่วยการทำการป้องกันให้ตถาคต ในเรื่อง อันเกี่ยวกับอาชีวะ, ทั้งตถาคตก็ไม่หวังการป้องกันจากสาวกทั้งหลาย ในเรื่องอันเกี่ยวกับอาชีวะเลย.

โมคคัลลานะ ! ตถาคตเป็นผู้ที่มี การแสดงธรรม บริสุทธิ์ ด้อย่ เสมอ จึงปฏิญญาว่าเราเป็นผู้มีการแสดงธรรม บริสุทธิ์. การแสดงธรรมของเรา ร บริสุทธิ์ ขาวผ่อง ไม่เคร้าหมองเลย, สาวกทั้งหลาย จึงไม่ต้องช่วยการทำการป้องกัน

ให้ตถาคต ในเรื่องอันเกี่ยวกับการแสดงธรรม, ทั้งตถาคต ก็ไม่หวังการป้องกันจากสาวกทั้งหลาย ในเรื่องอันเกี่ยวกับ การแสดงธรรมเลย.

โไมคค์ลานะ ! ตถาคตเป็นผู้ที่มี การตอบคำถาม บริสุทธิ์ ดีอยู่เสมอ จึงปฏิญญาไว้ว่า เรายเป็นผู้มีการตอบคำถาม บริสุทธิ์. การตอบคำถามของเรานะ บริสุทธิ์ ขาวผ่อง ไม่เคร้า หมองเลย, สาวกทั้งหลาย จึงไม่ต้องช่วยการทำการทำป้องกัน ให้ตถาคต ในเรื่องอันเกี่ยวกับการตอบคำถาม, ทั้งตถาคต ก็ไม่หวังการป้องกันจากสาวกทั้งหลาย ในเรื่องอันเกี่ยวกับ การตอบคำถามเลย.

โไมคค์ลานะ ! ตถาคตเป็นผู้ที่มี ญาณทั้สสนะ บริสุทธิ์ ดีอยู่เสมอ จึงปฏิญญาไว้ว่า เรายเป็นผู้มีญาณทั้สสนะ บริสุทธิ์แล้ว. ญาณทั้สสนะของเรานะ บริสุทธิ์ ขาวผ่อง ไม่เคร้า หมองเลย, สาวกทั้งหลายจึงไม่ ต้องช่วยการทำการทำป้องกัน ให้ตถาคต ในเรื่องอันเกี่ยวกับญาณทั้สสนะ, ทั้งตถาคต ก็ไม่หวังการป้องกันจากสาวกทั้งหลาย ในเรื่องอันเกี่ยวกับ ญาณทั้สสนะเลย, ดังนี้.

สิ่งที่พระองค์ไม่ต้องสำรวมรักษา

๑๔๓

- ปาลี สูตรอก ก. ๒๗/๔๔/๔๕๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมสือย่างเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ตถาคตไม่ต้องสำรวมรักษา (ด้วยเจตนางดเว้นอีกต่อไป). สือย่างเหล่านั้นแล้ว ?

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคต มีมรรยาททางกาย บริสุทธิ์สะอาด, กายทุจริตที่ตถาคตต้องรักษา (คือปิดบัง) ว่า “ครู่ อื่น อย่าล่วงรู้ถึงกายทุจริตข้อนี้ของเรา” ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่ตถาคต.

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคต มีมรรยาททางวาจา บริสุทธิ์สะอาด, วาจีทุจริตที่ตถาคตต้องรักษา ว่า “ครู่ อื่น อย่าล่วงรู้ถึงวาจีทุจริตข้อนี้ของเรา” ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่ตถาคต.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคต มีมรรยาททางใจ บริสุทธิ์สะอาด, มโนทุจริตที่ตถาคตต้องรักษา ว่า “ครู่ อื่น อย่าล่วงรู้ถึงมโนทุจริตข้อนี้ของเรา” ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่ตถาคต.

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคต มีการเลี้ยงชีพ บริสุทธิ์สะอาด, มิจฉาชีพที่ตถาคตต้องรักษา ว่า “ครู่ อื่น อย่าล่วงรู้ถึงมิจฉาชีพข้อนี้ของเรา” ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่ตถาคตเลย.

ทรงยืนยันในคุณธรรมของพระองค์ | ๑๔๔

– บากี ศรี ที. ๙/๒๐๑/๘๗๗.

(๑) กัสสປะ ! สมณพราหมณ์บางพวกเป็นสีລວາทີ, ເຊກລ່າວພຣະນາຄຸມແຫ່ງສີລໂດຍອນເກປີຍາຍ. กัสสປະ ! ປຣມສີລອັນປະເສຣິຈູ (ອຣີຍະ) ມີໄດ້ດ້ວຍເຫດຸມປະມານເທົ່າໃດ ເຮົາໄໝ່ມອງເຫັນໃຈຈະເສມອດ້ວຍເຮົາ ໃນສ່ວນປຣມສີລອັນປະເສຣິຈູນັ້ນ : ຜູ້ທີ່ຢືນໄປກວ່າເຮົາ ຈະມີມາແຕ່ໃຫນເລ່າ. ເຮົາແລ, ທີ່ແທ້ເປັນຜູ້ຢືນໃນ ອອີສີລ.

(๒) กัสสປະ ! สมณพราหมณ์บางพวกเป็นຕໂປ່ຈຸຈົງລວາທີ, ເຊກລ່າວພຣະນາຄຸມແຫ່ງກາຣເກລີຍດກັນກີເລສດ້ວຍຕະບະໂດຍອນເກປີຍາຍ. ກัสสປະ ! ກາຣເກລີຍດກັນກີເລສດ້ວຍຕະບະ ອັນອຍ່າງຍິ່ງແລະປະເສຣິຈູ ມີໄດ້ດ້ວຍເຫດຸມປະມານເທົ່າໃດ ເຮົາໄໝ່ມອງເຫັນໃຈຈະເສມອດ້ວຍເຮົາ ໃນສ່ວນກາຣເກລີຍດກັນກີເລສດ້ວຍຕະບະອັນອຍ່າງຍິ່ງແລະປະເສຣິຈູນັ້ນ : ຜູ້ທີ່ຢືນໄປກວ່າເຮົາ ຈະມີມາແຕ່ໃຫນເລ່າ. ເຮົາແລ, ທີ່ແທ້ເປັນຜູ້ຢືນໃນ ອອີເຈົ້າຈະ (គື້ອອີຈິຕ).

(๓) กัสสປະ ! สมณพราหมณ์บางพวกเป็นປັ້ງປັ້ງລວາທີ, ເຊກລ່າວພຣະນາຄຸມແຫ່ງປັ້ງປັ້ງໂດຍອນເກປີຍາຍ. ກසສປະ ! ປຣມປັ້ງປັ້ງອັນປະເສຣິຈູ ມີໄດ້ດ້ວຍເຫດຸມປະມານເທົ່າໃດ ເຮົາໄໝ່ມອງເຫັນໃຈຈະເສມອດ້ວຍເຮົາ ໃນສ່ວນປຣມປັ້ງປັ້ງອັນປະເສຣິຈູນັ້ນ :

มีประมาณเท่าใด เรายังมองเห็นใจจะเสมอด้วยเรา ในส่วน
permปัญญาอันประเสริฐนั้น : ผู้ที่ยิ่งไปกว่าเรา จะมีมาแต่
ไหนเล่า. เราแล, ที่แท้เป็นผู้ยิ่งใน อธิปัญญา.

(๔) กัสสປะ ! สมณพราหมณ์บางพวกเป็น
วิมุตติวารที, เขากล่าวพรมนาคุณแห่งวิมุตติโดยอเนก-
ปริยาย. กัสสປะ ! permวิมุตติอันประเสริฐ มีได้ด้วย
เหตุมีประมาณเท่าใด เรายังมองเห็นใจจะเสมอด้วยเรา
ในส่วน permวิมุตติอันประเสริฐนั้น : ผู้ที่ยิ่งไปกว่าเรา จะมี
มาแต่ไหนเล่า. เราแล, ที่แท้เป็นผู้ยิ่งใน อธิวิมุตติ.

ทรงบังคับใจได้เด็ดขาด

๑๔๕

- ปาลี อุตสาห. อ. ๒๑/๔๗/๓๔๓.

พระมหาณ ! เราเป็นผู้ปฏิบัติแล้วเพื่อความเกื้อกูล
แก่เมฆาชน เพื่อความสุขแก่เมฆาชน. เราได้ประดิษฐาน
มหาชนไว้แล้วในอริยญาธรรม คือในความเป็นผู้มีธรรม
อันงดงาม มีธรรมเป็นกุศล. พระมหาณ ! เรายากตริตริก
(วิตก) ไปในวิตกเรื่องใด ก็ตริตริกในวิตกนั้นได้, เราไม่อยาก
ตริตริกไปในวิตกเรื่องใด ก็ไม่ตริตริกไปในวิตกนั้นได้.
เรายากదาริ (สังกัปะ) ไปในความดาริอย่างใด ก็ดาริใน
ความดารินั้นได้, เราไม่อยากดาริในความดาริอย่างใด ก็ไม่
ดาริไปในความดาริอย่างนั้นได้. พระมหาณ ! เราเป็น^๑
ผู้บรรลุแล้วซึ่งความมีอำนาจเหนือจิตในคลองแห่งวิตก
ทั้งหลาย, เราจึงมีธรรมได้ผ่านทั้งสี่ อันเป็นการอยู่อย่าง
平安ยิ่ง ในชาตินี้, เราได้โดยง่ายดาย ไม่ยาก ไม่ลำบาก.
พระมหาณ ! เราแล, เพราะความลื้นอาสวะทั้งหลาย, ได้ทำให้
แจ้งแล้วซึ่งเจตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันปราศจากอาสวะ
ด้วยปัญญาอันยิ่งเงา ในทิภูณุธรรม เข้าถึงวิมุตตินั้นแล้วแลอยู่.

๑. คือทรงบังคับใจให้คิดหรือไม่ให้คิดก็ได้ หรือให้คิดเฉพาะเรื่องใดก็ได้. - ผู้แปล

ทรงมีความคงที่ต่อวิสัยโลก ไม่มีใครยิ่งกว่า

๑๔๖

- บาลี จดก. อ. ๒๗/๓๐/๒๔๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใด ๆ ที่ชาวโลก รวมทั้งเทวดา
มาร พระหม หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดารวม
ทั้งมนุษย์ ได้พากันเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว รู้สึกแล้ว รู้แจ้งแล้ว
พบປະแล้ว แสวงหากันแล้ว คิดค้นกันแล้ว, สิ่งนั้น ๆ
เรากรุ้จัก.

ภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งใด ๆ ที่ชาวโลก รวมทั้งเทวดา
มาร พระหม หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดารวม
ทั้งมนุษย์ ได้พากันเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว รู้สึกแล้ว รู้แจ้งแล้ว
พบປະแล้ว แสวงหากันแล้ว คิดค้นกันแล้ว, สิ่งนั้น ๆ เราได้
รู้แจ้งแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง. สิ่งนั้น ๆ เป็นที่แจ่มแจ้ง
แก่ตถาคต, สิ่งนั้น ๆ ไม่อาจเข้าไป (ติดอยู่ในใจของ) ตถาคต.

ภิกษุทั้งหลาย ! สิ่งอันเป็นวิสัยโลกต่าง ๆ ที่ชาวโลก
รวมทั้งเทวดา มารพระหม หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดารวมทั้งมนุษย์ ได้พากันเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว รู้สึกแล้ว
รู้แจ้งแล้ว พบປະแล้ว แสวงหากันแล้ว คิดค้นกันแล้วนั้น ๆ
เราพึงกล่าวได้ว่า เรากรุ้จักมันดี. มันจะเป็นการมุสาแก่เรา

ถ้าเราจะพึงกล่าวว่า เรายังจักบ้าง ไม่รู้จักบ้าง. และมันจะเป็นการมุสาแก่เราเมื่อนกัน ถ้าเราจะพึงกล่าวว่า เรายังจักกีหมายได้, ไม่รู้จักกีหมายได้, ข้อนั้นมันเป็นความเลียหายแก่เรา.

กิกขุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนี้แล ตถาคตเห็นสิ่งที่ต้องเห็นแล้ว ก็ไม่ทำความมั่นหมายว่า เห็นแล้ว, ไม่ทำความมั่นหมายว่า ไม่ได้เห็น, ไม่ทำความมั่นหมายว่า เป็นสิ่งที่ต้องเห็น, ไม่ทำความมั่นหมายว่าตนเป็นผู้หนึ่งที่ได้เห็น, (ในสิ่งที่ได้ยิน, ได้รู้สึก, ได้รู้แจ้ง ก็มีนัยอย่างเดียวกัน).

กิกขุทั้งหลาย ! ด้วยเหตุนี้แล ตถาคตซื่อว่าเป็นผู้คงที่เป็นปกติอยู่ เช่นนั้นได้ในสิ่งทั้งหลาย ที่ได้เห็น ได้ยิน ได้รู้สึก และได้รู้แจ้งแล้ว, และเรายังกล่าวว่า จะหาบุคคลอื่นที่เป็นผู้คงที่ ซึ่งยิ่งไปกว่า ประณีตกว่าตถาคตผู้คงที่นั้น เป็นไม่มีเลย.

ทรงทราบ ทรงเปิดเผย แต่ไม่ทรงติดซึ่งโลกธรรม

๑๔๗

- ปาลี ขนธ. ส. ๑๙/๑๗๐/๒๕๔๐.

กิกษุทั้งหลาย ! โลกธรรม มีอยู่ในโลก. ตถาคต ย่อมตรัสรู้ ย่อมรู้พร้อมเฉพาะ ชีงโลกธรรมนั้น; ครั้นตรัสรู้ แล้ว รู้พร้อมเฉพาะแล้ว ย่อمبอก ย่อมแสดง ย่อմบัญญติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแจกแจง ย่อมหาให้ เป็นเหมือนการหมายของที่ค่าว่า.

กิกษุทั้งหลาย ! ก็อะไรเล่า เป็นโลกธรรมในโลก ?

กิกษุทั้งหลาย ! รูป เป็นโลกธรรมในโลก. ตถาคต ย่อมตรัสรู้ ย่อมรู้พร้อมเฉพาะ ชี้รูปอันเป็นโลกธรรมนั้น; ครั้นตรัสรู้แล้ว รู้พร้อมเฉพาะแล้ว ย่อمبอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแจกแจง ย่อมหาให้ เป็นเหมือนการหมายของที่ค่าว่า.

กิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคน แม้เราตถาคตบอก แสดง บัญญติ ตั้งขึ้นไว้เปิดเผย จำแนกแจกแจง ทำให้เป็น เหมือนการหมายของที่ค่าว่าอยู่อย่างนี้ เขาถึงไม่รู้ไม่เห็น. กิกษุทั้งหลาย ! กะบุคคลที่เป็นพาล เป็นปุถุชน คนมีด คนไม่มีจักษุ คนไม่รู้ไม่เห็นเช่นนี้ เราจะกระทำอะไรเขาได้.

(ในกรณีแห่ง เวทนา, สัญญา, สังหาร และวิญญาณ ก็ได้ตัวส์ ไว้ด้วยถ้อยคำที่มีหลักเกณฑ์ในการตรัส อาย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูป ที่กล่าวแล้วนั้นทุกประการ)

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือน ดอกอุบล หรือ ดอกปทุม หรือดอกบัวบุณทริกก์ดี เกิดแล้ว เจริญแล้วในน้ำ พ้นจากน้ำแล้วดำรงอยู่ได้ โดยไม่เปื้อนน้ำ, ฉันใด; ภิกษุ ทั้งหลาย ! ตถาคตก็ฉันนั้นเหมือนกัน เกิดแล้วเจริญแล้ว ในโลก ครอบจำโลกแล้วอยู่อย่างไม่แปดเปื้อนด้วยโลก.

ทรงต่างจากเทวดาและมนุษย์

๑๔๗

- ป้าย เอก. อ. ๒๐/๒๙๗/๑๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย มีรูป เป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในรูป บันเทิงด้วยรูป. เทวดาและ มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เพราะความแปรปรวน ความเลื่อมสลาย และความดับไปของรูป. ภิกษุทั้งหลาย ! เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมีเสียง ..., มีกลิ่น ..., มีรส ..., มีโผฏฐัพพะ ..., มีธรรมารมณ์เป็นที่มายินดี ยินดีแล้ว ในธรรมารมณ์ บันเทิงด้วยธรรมารมณ์. เทวดาและมนุษย์ ทั้งหลาย ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เพราะความแปรปรวน ความ เลื่อมสลาย และความดับไปของธรรมารมณ์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนตถาคตผู้เป็นอรหันต์สัมมา- สัมพุทธะ รู้แจ้งตามเป็นจริงชึ่งเหตุเป็นเครื่องเกิดขึ้น ชึ่งความตั้งอยู่ไม่ได้ ชึ่งรสรอร้อย ชึ่งโทษ คือความต่ำธรรม และอุบາຍเครื่องหลุดพ้นออกໄไปได้ แห่งรูปทั้งหลายแล้ว; ไม่เป็นผู้มีรูปเป็นที่มายินดี ไม่ยินดีในรูป ไม่บันเทิงด้วยรูป. ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตย่อมอยู่เป็นสุข เพราะความ แปรปรวน ความเลื่อมสลาย และความดับไปของรูป, ภิกษุ ทั้งหลาย ! ตถาคตรู้แจ้งตามเป็นจริง ชึ่งเหตุเป็นเครื่องเกิดขึ้น ชึ่งความตั้งอยู่ไม่ได้ ชึ่งรสรอร้อย ชึ่งโทษ คือความต่ำธรรม

และอุบາຍเครื่องหลุดพ้นออกไปได้แห่งเสียงทั้งหลาย แห่งกลิ่นทั้งหลาย แห่งรสทั้งหลาย แห่งโภภูจັກພະทั้งหลาย และแห่งธรรมารมณ์ทั้งหลายแล้ว; ไม่เป็นผู้มีเสียง กลิ่น รส โภภูจັກພະ ธรรมารมณ์เป็นที่มายินดี ไม่ยินดี ไม่บันเทิง ด้วยเสียง เป็นต้น ภิกษุทั้งหลาย! ตถาคตย่ออมอยู่เป็นสุข เพราะความแปรปรวน ความเลื่อมສลาย และความดับไป แห่งธรรมมีเสียงเป็นต้นนั่นๆ.

รูปทั้งหลาย เสียงทั้งหลาย กลิ่นทั้งหลาย รสทั้งหลาย ผัสสะทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายทั้งสิ้น อันน่าประ完全不同 น่ารักครอ น่าชอบใจ ยังเป็นสิ่งกล่าวได้ว่า มีอยู่เพียงได มนุษยโลกพร้อมด้วยเทวโลก ก็ยังสมมติว่า “นั่นสุข” อยู่เพียงนั้น. ถ้าเมื่อสิ่งเหล่านั้นแตกดับลง ในที่ใด สัตว์เหล่านั้น ก็สมมติว่า “นั่นทุกข์” ในที่นั่น. สิ่งที่พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นว่า เป็นความสุข ก็คือความดับสนิทแห่งสักการะทั้งหลาย, แต่สิ่งนี้กลับปรากฏเป็นข้าศึกตัวร้ายกาจ แก่สัตว์ทั้งหลายผู้เห็นอยู่โดยความเป็นโลกทั้งปวง. สิ่งใด ที่สัตว์อื่นกล่าวแล้วโดยความเป็นสุข, พระอริยเจ้าทั้งหลาย กล่าวสิ่งนั้น โดยความเป็นทุกข์. สิ่งใดที่สัตว์อื่น กล่าวแล้วโดยความเป็นทุกข์, พระอริยะผู้รู้ กล่าวสิ่งนั้นโดยความเป็นสุข, ดังนี้.

ไม่ทรงติดแม้ในนิพพาน

๑๔๙

- ปีที่ ๔ ว. ๑๒/๑๐/๘๖-๘๗

กิกขุทั้งหลาย ! แม้ตถาคต ผู้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ ขอบเอง ก็รู้ชัดซึ่งนิพพานตามความเป็นนิพพาน. ครั้นรู้ นิพพานตามความเป็นนิพพานชัดแจ้งแล้ว ก็ไม่ทำความ มั่นหมายซึ่งนิพพาน ไม่ทำความมั่นหมายในนิพพาน ไม่ทำความมั่นหมายโดยความเป็นนิพพาน ไม่ทำความ มั่นหมายว่า “นิพพานเป็นของเรา”, ไม่เพลิดเพลินลุ่มหลง ในนิพพาน. ข้อนี้ เพราะเหตุไรเล่า ? เพราะเหตุว่า นิพพานนั้น เป็นสิ่งที่ตถาคตกำหนดตรัสรู้ทั้งแล้ว.

กิกขุทั้งหลาย ! แม้ตถาคต ผู้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ ขอบเอง ก็รู้ชัดซึ่งนิพพานตามความเป็นนิพพาน. ครั้นรู้ นิพพานตามความเป็นนิพพานชัดแจ้งแล้ว ก็ไม่ทำความ มั่นหมายซึ่งนิพพาน ไม่ทำความมั่นหมายในนิพพาน ไม่ทำความมั่นหมายโดยความเป็นนิพพาน ไม่ทำความมั่นหมายว่า “นิพพานเป็นของเรา”, ไม่เพลิดเพลินลุ่มหลงในนิพพาน. ข้อนี้ เพราะเหตุไรเล่า ? เรากล่าวว่า เพราะรู้ว่า ความเพลิดเพลิน เป็นมูลแห่งทุกข์ และพระมีgap จึงมีชาติ, เมื่อเกิดเป็นสัตว์ แล้วต้องมีแก่และตาย. เพราะเหตุนั้นตถาคตจึงตรัสรู้ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะตัณหาทั้งหลายสิ้นไป ปราศไป ดับไป สละไป ไถ่ถอนไป โดยประการทั้งปวง ดังนี้.

เรื่องที่ทรงตระลึกไว้กับ
อดีตชาติของพระองค์

ต้องห่องเที่ยวมาแล้ว เพราะไม่รู้อริยสัจจ์

๑๕๐

- บาลี มหาการ. ส. ๑๙/๔๔๔/๑๖๙๘.

กิกขุทั้งหลาย ! เพราะไม่รู้ถึง ไม่แทงตลอดชีวิตอริยสัจจ์สื่อย่าง, เรายังพากເekoทั้งหลาย จึงห่องเที่ยวไปแล้วในสังสารวัฏ ตลอดกาลยึด yuananถึงเพียงนี้. กิกขุทั้งหลาย ! เพราะไม่รู้ถึง เพราะไม่แทงตลอดชีวิตอริยสัจจ์สื่อย่างเหล่าไหนเล่า ? สื่อย่างคือ อริยสัจจ์คือทุกข์, อริยสัจจ์คือเหตุให้เกิดทุกข์, อริยสัจจ์คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, อริยสัจจ์คือทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์. กิกขุทั้งหลาย ! เพราะไม่รู้ถึง ไม่แทงตลอดชีวิตอริยสัจจ์สี่ประการ เหล่านี้แล, เรายังพากເekoทั้งหลาย จึงได้ห่องเที่ยวไปแล้ว ในสังสารวัฏ ตลอดกาลยึด yuananถึงเพียงนี้. ...

ตลอดสังสารวัฏ ไม่เคยบังเกิดในชั้นสุทธาวาส

๑๕๑

- ป้าตี ภู. ม. ๑๒/๑๖๒/๑๔๗.

สารีบุตร ! สมณพระมหาณ์พากหนึ่ง มีถ้อยคำ มีความเห็นว่า “ความบริสุทธิ์มีได้ เพราะการท่องเที่ยวใน สังสารวัฏ”. สารีบุตร ! ก็สังสารวัฏที่เราไม่เคยท่องเที่ยว มาแล้วแต่หลัง ตลอดกาลยีดယานานนั้น หาได้ไม่ง่ายเลย, เว้นเสียแต่ในหมู่เทพชั้นสุทธาวาส. สารีบุตร ! ถ้าเรา ท่องเที่ยวไปในหมู่เทพเหล่าสุทธาวาส, ก็จะไม่พึงมาสู่โลกนี้ ได้เลย, (ย่อمنปรินิพพานในภพนั้น).

สารีบุตร ! สมณพระมหาณ์พากหนึ่ง มีถ้อยคำ มีความเห็นว่า “ความบริสุทธิ์มีได้ เพราะการอุบัติ (บังเกิด)”. สารีบุตร ! ก็การบังเกิดที่เราไม่เคยบังเกิดมาแล้วแต่หลัง ตลอดกาลยีดယานานนั้น หาได้ไม่ง่ายเลย เว้นเสียแต่การ บังเกิดในหมู่เทพชั้นสุทธาวาส. สารีบุตร ! ถ้าเราบังเกิด ในหมู่เทพชั้นสุทธาวาส, ก็จะไม่พึงมาสู่โลกนี้ได้เลย, (ย่อمنปรินิพพานในภพนั้น).

สารีบุตร ! สมณพราหมณ์พากหนึ่ง มีถ้อยคำ
มีความเห็นว่า “ความบริสุทธิ์มีได้ เพราะกพเป็นที่อยู่อาศัย”.
สารีบุตร ! ก็กพที่เรามิ่งเคยอยู่อาศัยมาแล้วแต่หลัง ตลอด
กาลยีดยาวนานนั้น หาได้มิ่งง่ายเลย เว้นเสียแต่การอยู่อาศัย
ในหมู่เทพชั้นสุทธาวาส. สารีบุตร ! ถ้าเราอยู่อาศัย
ในหมู่เทพชั้นสุทธาวาส , ก็จะไม่พึงมาสูญโภกนี้ได้เลย,
(ย่อمنปรินิพพานในกพนั้น).

ตลอดสังสารวัฏเคยบุชาญญัญ และบำเพ็ญไฟแล้วอย่างมาก

๑๔๒

- ปาลิ ปุ. ม. ๑๙/๑๖๓/๑๗๐.

สารีบุตร ! สมณพระมณ์พากหนึ่ง มีถ้อยคำ มีความเห็นว่า “ความบริสุทธิ์มีได้ เพราะการบุชาญญัญ”.
สารีบุตร ! ก็ยัณญ์ที่เรายังไม่เคยบุชามาแล้วแต่หลัง ตลอดการท่องเที่ยวอันยืดยาวนาน เป็นกษัตริย์บ้าง เป็น กษัตริย์ผู้ได้มุราชากิจेकบ้าง เป็นพระมณ์มหาศาลาบ้างนั้น, หาได้ไม่ง่ายเลย.

สารีบุตร ! สมณพระมณ์พากหนึ่ง มีถ้อยคำ มีความเห็นว่า “ความบริสุทธิ์มีได้ เพราะการบำเพ็ญไฟ”.
สารีบุตร ! ก็ไฟที่เรายังไม่เคยบุชามาแล้วแต่หลัง ตลอดการท่องเที่ยวอันยืดยาวนาน เป็นกษัตริย์บ้าง เป็น กษัตริย์ผู้ได้มุราชากิจेकบ้าง เป็นพระมณ์มหาศาลาบ้างนั้น, หาได้ไม่ง่ายเลย.

เคยบังเกิดเป็นมหาพรหม สักกะ

๑๕๓

- ป.ก.๒ อิติว. ช. ๒๔๙/๙๔๐/๒๐๐.

กิกษุทั้งหลาย ! แต่ชาติที่แล้วมาแต่อีต ตถาคต
ได้เคยเจริญเมตตามากาภานาตตลอด ๗ ปี จึงไม่เคยมาบังเกิด
ในโลกมนุษย์นี้ ตลอด ๗ สังวัฏภกปป และวิวัฏภกปป.
ในระหว่างกาลอันเป็นสังวัฏภกปปนี้ เราได้บังเกิดใน
อาภัสสระ. ในระหว่างกาลอันเป็นวิวัฏภกปปนี้ เราได้
อยู่พระมหาวิมานอันว่างเปล่าแล้ว.

กิกษุทั้งหลาย ! ในกปปนี้ เราได้เคยเป็นพระมหา^๑
ได้เคยเป็นมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครครอบงำได้ เป็นผู้เห็น
ลั่งทั้งปวงโดยเด็ดขาด เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด.

กิกษุทั้งหลาย ! เราได้เคยเป็นสักกะ ผู้เป็นจอม
แห่งเทวดา นับได้ ๓๖ ครั้ง. เราได้เคยเป็นราชจักรพรรดิ
ผู้ประกอบด้วยธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม มีแวนแคว้น
จดมหาสมุทรทั้งสี่เป็นที่สุด เป็นผู้ชนะแล้วอย่างดี มีชนบท
อันบริบูรณ์ประกอบด้วยแก้วเง็ดประการ นับด้วยร้อย ๆ ครั้ง,
ทำไม่จะต้องกล่าวถึง ความเป็นราชาตามธรรมชาติด้วย.

ภิกขุทั้งหลาย ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราว่า
ผลวิบากแห่งกรรมอะไรของเรานอ ที่ทำให้เราเป็นผู้มี
ฤทธิ์มากถึงอย่างนี้ มีอำนาจมากถึงอย่างนี้ ในครั้งนั้นๆ.

ภิกขุทั้งหลาย ! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า
ผลวิบากแห่งกรรม ๓ อย่างนี้แล ที่ทำให้เรามีฤทธิ์มาก
ถึงอย่างนี้ มีอำนาจมากถึงอย่างนี้, วิบากแห่งกรรม ๓ อย่าง
ในครั้งนั้น คือ ผลวิบากแห่ง ทาน การให้ ๑, แห่ง ทะมะ
การบีบบังคับใจ ๑, แห่ง สัญญา ๑ การสำรวมระวัง ๑,
ดังนี้.

เคยบังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

พระนามว่ามหาเทวะ

๑๕๔

- บาลี ม. ม. ๑๓/๔๖๙/๔๔๓.

อ่านที่ ! ความคิดอาจมีแก่เราว่า ‘ผู้อื่นต่างหากที่เป็นพระเจ้ามหาเทวราชในสมัยโน้น’. อ่านที่ ! เรオไม่ควรเห็นเช่นนั้น, เรายังไงได้เป็น พระเจ้ามหาเทวราชแล้ว ในสมัยนั้น. ...

อ่านที่ ! เรื่องดึกดำบรรพที่เมืองมิกิตานี มีพระราชนามว่า พระเจ้ามหาเทวะ เป็นธรรมราชาผู้ตั้งอยู่ในธรรมประพุตติราชธรรม ในพระมหาณและคหบดี ทั้งในเมืองหลวง และชนบท, ย้อมเข้าอยู่อุโบสถในวันที่ ๑๕ หรือ ๑๕ และวันที่ ๘ แห่งปักษ์. พระเจ้ามหาเทวะนั้น เรียกช่างกัลบกมาแล้วสั่งว่า ‘เพื่อน ! ท่านเห็นผมหงอกเกิดขึ้นที่ศีรษะเรา เมื่อได้ก็จะบอกเรานั้น’.

อ่านที่ ! ล่วงนานับด้วยปีเป็นอันมาก ช่างกัลบกนั้นได้เห็นผมหงอกแล้วกราบทูลให้ทรงทราบ. พระเจ้ามหาเทวะรับสั่งให้ถอนหงอกด้วยแหนบ แล้ววางใส่ฝ่าพระหัตถ์ให้ทอดพระเนตร ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว พระราชาท่านบ้านส่วยเป็นบำเหน็จแก่ช่างกัลบกนั้น. รับสั่งให้หาพระราชนูตรองค์ใหญ่มาฝ่า แล้วตรัสว่า ‘ແນ່ພ່ອกຸມາຣ !

เทวทูตปรากฏแก่เราแล้ว : หงอกเกิดบนศีรษะแล้ว. การอันเป็นวิสัยของมนุษย์ เราได้บริโภคเสร็จแล้ว เดียวนี้ถึงสมัยอันควรเพื่อการแสวงกามอันเป็นทิพย์สืบไป. มาถอยพ่อคุณ ! เจ้าจะครองตำแหน่งพระราชนี้. ส่วนเราจะปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้าย้อมฝาด ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนไป. อนึ่ง ถ้าเจ้าเห็นหงอกเกิดขึ้นที่ศีรษะของเจ้าเมื่อใด, เมื่อนั้นจะประทานบ้านส่วยเป็นบำเหน็จแก่ช่างกัลบก แล้วซึ่งจะมอบหมายตำแหน่งพระราชาแก่ราชบุตรองค์ใหญ่ให้ดี, แล้วจะปลงผมและหนวดครองผ้าย้อมฝาด ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนไปเต็ด. เจ้าจะประพฤติตามกัลยาณวัตรอันนี้ ตามที่เราได้บัญญัติไว้แล้ว, เจ้าย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเรา. กัลยาณวัตรอันนี้ ขาดตอนลงในยุคของผู้ใด ผู้นั้นซึ่งอ้วว่าเป็นคนสุดท้าย แห่งบุรุษทั้งหลาย ผู้ประพฤติตามกัลยาณวัตรของเรา. แน่พ่อคุณ ! เราขอกล่าวถึงวัตรนั้นจะเจ้าในบัดนี้ อย่างนี้ว่า เจ้าจะประพฤติตามกัลยาณวัตรนี้ ตามที่เราได้บัญญัติไว้แล้ว ขอเจ้าจะอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย’.

อ่านที่ ! ครั้นพระเจ้ามหเทวะ ประทานบ้านส่วยแก่ช่างกัลบก มอบหมายรัชชสมบัติแก่พระราชนูตรองค์

ให้ญี่เป็นอย่างดีแล้ว ก็ปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมผาด
น้ำชาแล้วจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน ในป่ามผมเทวัมพวน
นี้เอง. เธอผู้บัวชแล้วนั้น แผ่ความรู้สึกด้วยจิตอันประกอบ
ด้วยเมตตา ไปยังทิศ ที่หนึ่ง, และทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ โดย
อาการอย่างเดียวกัน. ด้วยเหตุนี้ เป็นอันว่าเธอ มีจิต
ประกอบด้วยเมตตาอย่างไฟบุลย์เยี่ยมยอด หาที่เปรียบมิได้
ปราศจากเรวงและพยาบาท แผ่ไปทั่วโลกทั้งปวง เพราะ
แผ่ทั่วไปทั้งในเบื้องบนเบื้องล่าง และเบื้องขวาด้วยรอบ.
เธอ นั้น มีจิตประกอบด้วยกรุณา ... มุทิตา ... อุเบกษา ...
แผ่ไปทั่วโลกทั้งปวง เพราะแผ่ทั่วไปทั้งในเบื้องบน เบื้องล่าง
และเบื้องขวาด้วยรอบ แล้วแลอยู่แล้ว. ... เธอบัวชแล้ว
ประพฤติพระธรรมจรรยาดอยู่ในป่ามผมเทวัมพวนนี้เอง. ครั้น
ทำพระมหาวิหารธรรมทั้งสี่ให้เจริญแล้ว ก็เข้าถึงพระมหาโลก
ภัยหลังจากการตาย เพราะการทำลายแห่งกาย...

อาานท์ ! เราแล ได้เป็นพระเจ้ามผมเทวะแล้ว
ในสมัยนั้น. อนุชนที่เกิดในภัยหลัง ได้ประพฤติตาม
กัลยาณวัตร ที่เราตั้งไว้แล้ว แต่ว่า กัลยาณวัตรนั้นจะเป็น¹
ไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนด ความดับ
สนิท ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน
ก็หายไม่; เป็นไปเพียงเพื่อเข้าถึงพระมหาโลกเท่านั้น.

(สามารถอ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับ กัลยาณวัตรในอีกรูปแบบหนึ่ง
ได้จากหน้า ๒๕๔ ของหนังสือเล่มนี้.)

เคยบังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

พระนามว่ามหาสุทัศน์

๑๕๕

- บาลี มห. ท. ๑๐/๒๔๙๖/๑๘๕, - บาลี จริยา. บุ. ๓๗/๔๕๔/๔.

ในกาลใด, เราก็เป็นพระเจ้าแผ่นดินในนครชื่อกุสาดี มีนามว่า มหาสุทัศน์ผู้เป็นจักรพรรดิมีกำลังมาก. ในกาลนั้น เรายังไม่มีการป่าวร้องในที่ท่าวไป วันละสามครั้ง. ‘ครปรารถนาอะไร ครประสงค์สิ่งใด ครควรได้ทรัพย์ เช่นไร, ครทิว ครกระบวนการภัย, ครต้องการมาลา ครต้องการเครื่องลูบทา. ผ้าย้อมแล้วด้วยสีต่าง ๆ กัน ครไรผ้าจังผุ่งห่ม. ครจะเดินทางจะเอาร่มไป, เอารอง เท้างาม ๆ นิม ๆ ไป’.

เราให้ป่าวร้องเช่นนี้ ทั้งเช้าและเย็นทุก ๆ แห่ง. ทรัพย์ที่เตรียมไว้สำหรับยาจก ไม่ใช่สิบแห่ง หรือร้อยแห่ง แต่ตั้งหลายร้อยแห่ง. จะเป็นกลางวันหรือกลางคืนก็ตาม ถ้ายากมาเมื่อใด เป็นได้สิ่งของตามที่เข้าประถนาเต็มเมือง กลับไปเสมอ. เราให้ทานอันใหญ่หลวงเช่นนี้ จนตลอดชีวิต และใช่ว่าจะให้ทานด้วยทรัพย์ล้วนที่เราเกลียดไม่ชอบ ก็หาไม่ การสะสมทรัพย์จะมีในเราก็หาไม่.

ผู้ป่วยกระสับกระส่าย ใครจะพันไปจากโรคให้หวั่นข้าวแก่หมอนจนเป็นที่พอใจแล้ว ย่อมหายจากโรคได้ฉันใด เรากลับนั้น เรามุ่งแต่จะทำให้เต็มเปี่ยม, ให้ทานแก่ยาจก ก็เพื่อทำใจที่ยังพร่องอยู่ให้เต็ม, ไม่อาลัยทรัพย์ไม่เกะเกี้ยวในทรัพย์ ก็เพื่อการลุถึงโดยลำดับ ซึ่งปัญญาอันเป็นเครื่องรู้พร้อม.

อ่านที่! ความคิดอาจมีแก่เราว่า ‘ผู้อื่นต่างหากที่เป็นพระเจ้ามหा�สุทัศน์ในสมัยโน้น’. อ่านที่! เธอไม่ควรเห็นเช่นนั้น, เรายังเป็นพระเจ้ามหा�สุทัศน์แล้วในสมัยนั้น. นគรจำนวนแ配ดหมื่นลีพัน มีราชธานีกุสาวดีเป็นประมุข เหล่านั้นของเรา. ปราสาทจำนวนแ配ดหมื่นลีพัน มีปราสาทชื่อธรรมปราสาทเป็นประมุข เหล่านั้นเป็นของเรา. เรือนยอดจำนวนแ配ดหมื่นลีพัน มีเรือนยอดชื่อมหาวิญญาเป็นประมุข เหล่านั้นเป็นของเรา. บัลลังก์จำนวนแ配ดหมื่นลีพัน ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน ทำด้วยเงา ทำด้วยแก้วลาย ลาดด้วยไขนเจียม ลาดด้วยลักษกหาด ... เหล่านั้นเป็นของเรา. ช้างจำนวนแ配ดหมื่นลีพัน ประดับด้วยเครื่องทอง ... มีพญาช้างตระกูลอุโบสถเป็นประมุข เหล่านั้นเป็นของเรา. ม้าจำนวนแ配ดหมื่นลีพัน ประดับ

ด้วยเครื่องทอง ... มีพญาแม่ตระกูลลาหกเป็นประมุข เหล่านี้เป็นของเรา. รถจำนวนแปดหมื่นสี่พัน ห้ามบุดด์วัยหนังราชสีห์หนังเสือโครง ... มีเวชยันตรถเป็นประมุข เหล่านี้เป็นของเรา. มนัสแปดหมื่นสี่พัน มีแก้วมณีรัตนะเป็นประมุข เหล่านี้เป็นของเรา. หกจิงแปดหมื่นสี่พัน มีนางสุกัทธาเทวีเป็นประมุข เหล่านี้เป็นของเรา. คหบดีแปดหมื่นสี่พันมีคหปติรัตนะเป็นประมุข เหล่านี้เป็นของเรา. กษัตริย์แปดหมื่นสี่พัน ผู้ค่อยแวดล้อมประดับเกียรติมีปริมาณกรัตนะเป็นประมุข เหล่านี้เป็นของเรา. โคนมแปดหมื่นสี่พัน กำลังมีนมไหลรุดรองได้ เหล่านี้เป็นของเรา. ผ้าแปดหมื่นสี่พันโกรกี คือผ้าป่าปานอันละเอียดอ่อน ผ้าฝ้ายอันละเอียดอ่อน ... เหล่านี้เป็นของเรา. ถادตกแต่งอาหารแปดหมื่นสี่พัน อันคนเชิญเครื่องเชิญทั้งเข้าและเย็น เหล่านี้เป็นของเรา.

(ข้อความต่อไปจากนี้ มีการกล่าวระบุสิ่งเลิศเพียงสิ่งเดียว ตัวเดียว หลังเดียว นครเดียว ... ถادเดียว ที่ทรงบริโภคใช้สอยอยู่เป็นประจำ ในบรรดาแต่ละสิ่งซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากถึงแปดหมื่นสี่พัน. รายละเอียดมีอยู่มากเกินไปจึงไม่ยกมาใส่ไว้ในที่นี้ ตามตัวอักษรที่มีอยู่ -ผู้แปล).

อานนท์! จงดูເຄີດ, ສິ່ງທັງໝາຍເຫຼຸ່ນນີ້ ທັງໝາດໄດ້ລ່ວງໄປແລ້ວ ດັບຫາຍໄປແລ້ວ ແປຣປະວນໄປສິນແລ້ວ. อานนท์! ສັງຫາຣັກທັງໝາຍ ເປັນຂອງໄມ່ເຖິງ ເຊັ່ນນີ້ເອງ ເປັນຂອງໄມ່ຢັ້ງຍືນ ເຊັ່ນນີ້ເອງ ເປັນຂອງໄມ່ມີເຈົາຂອງ ອຍ່າງນີ້ເອງ.

อานนท์! ເພີຍເຫັນນີ້ ກີ່ພອແລ້ວ, ພອເພື່ອຈະຫ່າຍໃນສັງຫາຣັກທັງໝາຍ, ພອເພື່ອຄລາຍກຳຫັດ, ພອເພື່ອຫລຸດພັນດັ່ງນີ້. อานนທ! ເຮົງທີ່ເປັນຫລຸມຝຶກເຮົາ, ເຫັນສົງສົງຮູ້ຮະຂອງເຮົາໄວ້ ຄົນທີ່ນີ້, ກາຣທອດທີ່ຮ່າງເໜືອແຜ່ນດິນຄຣັງນີ້ ເປັນຄຣັງທີ່ ๗ ຂອງເຮົາ ໃນชาຕີທີ່ເປັນພຣະຣາຊື້ນ ຈັກພຣະດີ.

เคยบังเกิดเป็นพระมหาณปุโรหิต

สอนการบูชาญัญญ์

๑๕๖

- ป้าอี สี. ที. ๙/๑๗๑/๒๐๔.

พระมหาณ ! ในสมัยนั้น เราเป็นพระมหาณผู้ปุโรหิตผู้สั่งงานบูชาญัญญ์ ของพระเจ้ามหาวิชตราช.

พระมหาณ ! เรื่องมีแล้วในการก่อน. พระเจ้ามหาวิชตราช เป็นราชาผู้มีมั่งคั่ง มีทรัพย์สมบัติมาก มีทองและเงินเหลือเฟือ มีอุปกรณ์ของทรัพย์เหลือเฟือ มีทรัพย์และข้าวเปลือกเหลือเฟือ มียุงฉางเต็มล้าน. วันหนึ่งพระทับออยู่ ณ ที่สังడ ก็ได้ทราบว่า ‘เราได้เสวยมนุษยสมบัติอันวิบูล ครอบครองปฐพื้นแผ่นดินใหญ่จึงถ้ากระไรเราควรบูชาหมาญัญญ์ อันจะเป็นประโยชน์แก่ภูมิแล้ว และความสุขแก่เรารสึกการานาน’ รับสั่งให้หาพระมหาณปุโรหิตมาบอกพระธรรมนี้แล้ว ขอให้บอกสอนวิธีการบูชาญัญญ์.

พระมหาณ ! ปุโรหิตได้ทูลสนองพระธรรมนี้ว่า ‘แวนแคว้นของพระองค์ยังมีเสียงนามหลักๆ การปล้นฝ่าในหมู่บ้านก็ยังปราภ្ម การปล้นฝ่าในจังหวัดก็ยังปราภ្ម. การปล้นฝ่าในนครก็ยังปราภ្ម การแย่งชิงตามระยะทาง

ก็ยังปราภูมิ. และถ้าพระองค์จะให้เลิกเก็บส่วย ในขณะที่แ渭นแคว้นเป็นไปด้วยเสียนนามหลักตอเช่นนี้ ก็จะได้ชื่อว่าทำกิจไม่ควรทำ. อีกประการหนึ่ง พระองค์อาจมีพระดำริว่า เรายังถอนหลักตอ คือ ใจผู้ร้ายเสียได้ด้วยการประหาร การจองจำ การริน การประจัน หรือการเนรเทศ ดังนี้ ข้อนี้ ก็ไม่ใช่ว่าเป็นการกำจัดได้รับความด้วยดี เพราะผู้ที่ยังเหลือจากการถูกประหารก็ยังมี ชนพากนี้จะเปิดเบียนชนบทของพระองค์ในภายหลัง. แต่ว่ามีอุบายที่จะถอนหลักตอเหล่านั้นให้รับความด้วยดีได้ คือ ชนเหล่าไดบากบัน เลี้ยงโโคเพื่อกลิกรรม พระองค์จะประทานพีชพันธุ์ข้าวแก่ชนเหล่านั้น. ชนเหล่าไดบากบันในวัณิชกรรม พระองค์จะประทานเงินเพิ่มให้ชนเหล่านั้น. ชนเหล่าไดเป็นข้าราชการ ของพระองค์จะประทานเบี้ยเลี้ยงแก่ชนพากนั้น. มนุษย์เหล่านั้น ต่างจะขวนขวยในการงานของตน ไม่เบียนเบียน แ渭นแคว้นของพระองค์ และพระคลังหลวงก็จะเพิ่มพูนมากมาย. แ渭นแคว้นจะตั้งอยู่ด้วยความเกشم ปราศจากเสียนนามหลักตอ. พากมนุษย์จะร่าเริงบันเทิง นอนชูบุตรให้เต็นฟ้อนอยู่บนอก แม้จักไม่ปิดประตูเรือน ในเวลาค่ำคืนก็เป็นอยู่ได้..."

...พระมหาณี! ครั้นชนบทนั้นส่งจากเลี้ยงนาม
หลักต่อแล้ว ปูโรหิตจึงกราบทูลวิธีแห่งมหาယัญญ์ (อันประกอบ
ด้วยบริการสิบหก คือ ได้รับความยินยอมเห็นพ้องจากกษัตริย์เมืองออก
จากอมาตยบริษัท จากพระมหาณีมหาศาล และจากคหบดีมหาศาล นี้จัด
เป็นบริการสี่ พระเจ้ามหาวิชิৎประกอบด้วยองคคุณ ๕ มีพระชาติอันดี
มีพระรูปส่งงามเป็นต้น นี้เป็นบริการอีกแปด; และปูโรหิตประกอบ
ด้วยองคคุณ ๔ มีความเป็นผู้มีชาติบริสุทธิ์ และจงเวทเป็นต้น นี้เป็น
บริการอีกสี่ รวมเป็นสิบหก; และกราบทูลประการสามแห่งယัญญ์ คือ
ผู้บูชาต้องไม่เกิดวิปฏิสารด้วยความตระหนี่ ทึ้งในขณะจะบูชา บูชาอยู่
และบูชาเสร็จแล้ว; และกราบทูลเหตุไม่ควรวิปฏิสาร เพราะปฏิคากผู้ม้า
รับทาน ๑๐ จำพวก เช่นเป็นคนทำปานาติบาน อทินนาทาน ... เป็นต้น,
เพื่อไม่ให้เกิดเสียพระทัยว่าคนเลวๆ มารับทาน.) ...

พระมหาณี! ในการบูชาယัญญ์นี้ โโค แพะ แกะ
ไก่ สุกร ไม่ได้ถูกฆ่า สัตว์อื่นๆ ก็ไม่ต้องได้รับความวิบัติ
ลดพราง ต้นไม้ก็ไม่ถูกตัดมาเพื่อหลักယัญญ์ เชือเพลิงก็
ไม่ถูกเกี่ยวตัดมา เพื่อการเบียดเบียนสัตว์ได้ให้ลำบาก พวกที่
เป็นทาส เป็นคนใช้ และกรรมกร ก็ไม่ต้องถูกคุกคามด้วย
อาชญา และความกลัว, ไม่ต้องร้องไห้น้ำตาลงหน้าพลาง
ทำการงานพลา. ใครปรารถนาจะทำก็ทำ, ไม่ปรารถนา ก็
ไม่ต้องทำ, ปรารถนาทำสิ่งใด ก็ทำเฉพาะสิ่งนั้น ไม่ปรารถนา

ทำสิ่งใด ก็ไม่ต้องทำสิ่งนั้น. ยัญญานี้ สำเร็จไปแล้วด้วย
เนยใส น้ำมัน เนยขัน นมสัม น้ำผึ้ง น้ำอ้อย. ...

พระมหาณ ! เรายังชัดเจนอยู่ ชั่งหมู่ชนเหล่านั้น ๆ
ผู้บูชา�ัญญอย่างนี้แล้ว ภัยหลังแต่การตาย เพราภัยแตก
ย่ออมบังเกิด ณ สุคติโลกสวรรค์. พระมหาณ ! ในสมัยนั้น
เราเป็นพระมหาณผู้ปุโรหิต ผู้สั่งงานบูชา�ัญญของพระเจ้า
มหาวิชตราชนนั้น.

เคยบังเกิดเป็นพระมหาณี ชื่อเวลาจะ

๑๕๗

- บาลี นวก. อ. ๒๓/๔๐๙/๒๖๘๔

คหบดี ! เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพระมหาณีชื่อเวลาจะ พระมหาณีผู้นี้ได้ให้ทานเป็นมหาทานอย่างนี้ คือ ได้ให้ ถัดทองเต็มด้วยรูปยะ ๔๔,๐๐๐ ถาง ถادرูปยะเต็มด้วย ทอง ๔๔,๐๐๐ ถาง ถางสำริดเต็มด้วยเงิน ๔๔,๐๐๐ ถาง ให้ช้าง ๔๔,๐๐๐ เชือก มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธง ทองคลุมด้วยข่ายทอง ให้รถ ๔๔,๐๐๐ คัน หุ้มด้วยหนัง ราชสีห์ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง ผ้าก้มพลเหลือง มี เครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยข่ายทอง ให้แม่โคนม ๔๔,๐๐๐ ตัว มีน้านมให้ลสะดาวก ใช้ภาชนะเงิน รองน้ำนม ให้หญิงสาว ๔๔,๐๐๐ คน ประดับด้วยแก้วมณี และแก้วกุณฑล ให้บัลลังก์ ๔๔,๐๐๐ ที่ ลาดด้วยผ้าโกเชาว์ ลาดด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลดามมีสันฐานเป็นช่อดอกไม้ มีเครื่องลดายอย่างดีทำด้วยหนังชะมด มีเครื่องลดาเพดาน มี หมอนข้างแดงหั้งสอง ให้ผ้า ๔๔,๐๐๐ โกฎี เป็นผ้าเปลือกไม้ ผ้าแพร ผ้าฝ้าย เนื้อละเอียด จะป้ายการกล่าวไปไยถึงข้าว น้ำ ของเดียว ของบริโภค เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่ให้ดุจให้ไป เหมือนแม่น้ำ.

คหบดี ! ท่านพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น ผู้อื่น เป็นเวลาพราหมณ์ผู้ที่ให้ทานเป็นมหาทานนั้น. คหบดี ! แต่ท่านไม่ควรเห็นอย่างนี้ สมัยนั้น เราเป็นเวลาพราหมณ์ เราได้ให้ทานนั้นเป็นมหาทาน ก็ในทานนั้น ไม่มีใครเป็นทักษิณายบุคคล ครอๆ ไม่ชำระทักษิณานั้นให้หมดจด.

คหบดี ! ทานที่บุคคลถวายให้ผู้ถึงพร้อมด้วย ทิภูนิ (โสดาบัน) ผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่เวลา-พราหมณ์ให้แล้ว.

ทานที่บุคคลถวายให้พระสักทากามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้ผู้ถึงพร้อมด้วยทิภูนิ ๑๐๐ ท่านบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอนาคตมีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระสักทากามี ๑๐๐ ท่าน บริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอนาคตมี ๑๐๐ ท่าน บริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระป้าเจกพุทธเจ้ารูปเดียว
บริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ ๑๐๐
รูปบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า
บริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระป้าเจกพุทธเจ้า
๑๐๐ รูปบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้กิกขุสังฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น^๔
ประมุขบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระ
อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าบริโภค.

การที่บุคคลสร้างวิหารถวายสังฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔
มีผลมากกว่าทาน ที่บุคคลถวายให้กิกขุสังฆ์มี
พระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโภค.

การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม^๕
และพระสังฆ์เป็นส่วน มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลสร้าง
วิหารถวายสังฆ์ อันมาจากทิศทั้ง ๔.

การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสماทานสิกขานท คือ^๖
งดเว้นจากปณาติbat ... จากการดื่มน้ำماء คือสุราและเมรย
อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีผลมากกว่าการที่บุคคล
มีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสังฆ์
เป็นส่วน.

การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของห้อม มีผลมากกว่า การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสามารถสึกขاب� คือ งดเว้นจากปานาติbat ...

และการที่บุคคลเจริญอนิจสัญญาแม้เพียงเวลาลัดนิ้วมือ มีผลมากกว่า การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของห้อม.

เคยบังเกิดเป็นช่างทำรถ

๑๔๙

- บาลี ติก. อ. ๒๐/๑๕๐/๔๔๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพระราชาทรงพระนามว่าปເຈتنະ ครั้งนั้น พระเจ้าปເຈتنະได้รับสั่งกะนายช่างรถว่า “นายช่างรถผู้ชาย ! แต่นี้ไปอีก ๖ เดือน เราจักทำส่วนรถ ท่านสามารถจะทำล้อรถคู่ใหม่ให้เราได้ไหม ? ”.

นายช่างรถได้กราบทูลรับรองต่อพระเจ้าปເຈตนะว่า “ขอเดชะ ข้าพรองค์สามารถจะทำภาระได้ พระเจ้าช่า !” ครั้งนั้นแล นายช่างรถได้ทำล้อสำเร็จข้างหนึ่งโดยใช้เวลา ๖ เดือน หย่อน ๖ ราตรี.

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปເຈตະตรัสเรียกนายช่างรถมา ถามว่า “นายช่างรถผู้ชาย ! แต่นี้ไปอีก ๖ วัน เราจักทำส่วนรถ ล้อรถคู่ใหม่สำเร็จแล้วหรือ ? ”.

นายช่างรถกราบทูลว่า “ขอเดชะ โดย ๖ เดือน หย่อนอยู่อีก ๖ ราตรีนี้แล ล้อได้เสร็จไปแล้วข้างหนึ่ง พระเจ้าช่า ! ”.

พระเจ้าปapejetนะตรัสตามว่า “นายช่างรถผู้สหาย ! อีก ๖ วันนี้ ท่านสามารถจะทำล้อข้างที่สองให้เสร็จได้ หรือไม่”

นายช่างรถได้กราบทูลรับรองต่อพระเจ้าปapejetนะว่า “ขอเดชะ ข้าพระองค์สามารถจะทำให้เสร็จได้ พระเจ้าช้า !”.

กิกขุทั้งหลาย ! ครั้งนั้นแล นายช่างรถได้ทำล้อข้างที่สองเสร็จโดย ๖ วัน และนำเอาล้อคู่ใหม่เข้าไปเฝ้าพระเจ้าปapejetนะถึงที่ประทับ กราบทูลว่า “ขอเดชะ ล้อคู่ใหม่ของพระองค์นี้สำเร็จแล้ว พระเจ้าช้า !”.

พระเจ้าปapejetนะรับสั่งตามว่า “นายช่างรถผู้สหาย ! ล้อของท่านข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือน หย่อน ๖ ราตรี กับอีก ข้างหนึ่งเสร็จโดย ๖ วันนี้ เหตุอะไรเป็นเครื่องทำให้แตกต่าง กันเราจะเห็นความแตกต่างของมันได้อย่างไร ?”.

นายช่างรถกราบทูลว่า “ขอเดชะ ความแตกต่างของ มันมีอยู่ ขอพระองค์ จงทอดพระเนตรความแตกต่างกันของ มันເถิด พระเจ้าช้า !”.

กิกขุทั้งหลาย ! ลำดับนั้นแล นายช่างรถยังล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วัน ให้หมุนไป ล้อนั้น เมื่อนายช่างรถหมุนไป มันก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนไป และวหมุนเวียนล้ม

ลงบนพื้นดิน. นายช่างรถได้ยังล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือน หย่อนอยู่ ๖ ราตรีให้หมุนไป ล้อนั้น เมื่อนายช่างรถหมุนไป มันก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนไป แล้วได้ตั้งอยู่เหมือนอยู่ในเพลาจะนั้น.

พระเจ้าปเปเจตนะตรัสตามว่า “นายช่างรถผู้สหาย ! อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้ล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วันนี้ เมื่อถูกท่านหมุนไปแล้ว มันจึงหมุนไปเพียงเท่าที่ท่านหมุนไปได้ แล้วหมุนเวียนล้มลงบนพื้นดิน และก็อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้ล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือน หย่อนอยู่ ๖ ราตรีนี้ เมื่อท่านหมุนไป มันจึงหมุนไปได้เท่าที่ท่านหมุนไป แล้วได้ตั้งอยู่เหมือนกับอยู่ในเพลาจะนั้น”.

นายช่างรถกราบทูลว่า “ขอเดชะ กงกีดี กำกีดี ดุม กีดี ของล้อข้างที่เสร็จแล้วโดย ๖ วันนี้ มันคงคง มีโทษ มีรสฝ่าด เพาะกงกีดี กำกีดี ดุมกีดี คงคง มีโทษ มีรสฝ่าด เพาะจะนั้น เมื่อข้าพระองค์หมุนไป มันจึงหมุนไปได้เท่าที่ข้าพระองค์หมุนไป แล้วหมุนเวียนล้มบนพื้นดิน. ขอเดชะ ส่วนกงกีดี กำกีดี ดุมกีดี ของล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือน หย่อนอยู่อีก ๖ ราตรีนี้ ไม่คงคง หมวดโทษ ไม่มี รสฝ่าด เพาะจะนั้น เมื่อข้าพระองค์หมุนไป มันจึงหมุนไป

ได้เท่าที่ข้าพระองค์หมุนไป แล้วได้ตั้งอยู่เหมือนกับอยู่ในเพลาฉะนั้น”.

กิกชุทั้งหลาย ! ก็ท่านทั้งหลายจะพึงคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น คนอื่นได้เป็นนายช่างรถ แต่ข้อนี้ไม่ควรเห็นดังนั้น. สมัยนั้น เราได้เป็นนายช่างรถ กิกชุทั้งหลาย ! คราวนั้น เราเป็น คนฉลาดในความคดโคงแห่งไม้ ในไทยแห่งไม้ ในรสฝาดแห่งไม้.

กิกชุทั้งหลาย ! แต่บัดนี้เราเป็นอรหันตสัมมา-สัมพุทธะ ฉลาดในความคดโคงแห่งกาย ในไทยแห่งกาย ในรสฝาดแห่งกาย ฉลาดในความคดโคงแห่งวาจา ในไทยแห่งวาจา ในรสฝาดแห่งวาจา ฉลาดในความคดโคงแห่งใจ ในไทยแห่งใจ ในรสฝาดแห่งใจ.

กิกชุทั้งหลาย ! กิกชุหรือกิกชุณีรูปใดรูปหนึ่ง ไม่ล่ความคดโคงแห่งกาย ไทยแห่งกาย รสฝาดแห่งกาย ไม่ล่ความคดโคงแห่งวาจา ไทยแห่งวาจา รสฝาดแห่งวาจา ไม่ล่ความคดโคงแห่งใจ ไทยแห่งใจ รสฝาดแห่งใจ เขาได้ พลัดตกไปจากธรรมวินัยนี้ เหมือนกับล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วัน ฉะนั้น.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! ส่วนกิกชุหรือกิกชุณีรูปใดรูปหนึ่ง ละความคดโคงแห่งกาย โทษแห่งกาย รสฝาดแห่งกาย ละความคดโคงแห่งวัววา โทษแห่งวัววา รสฝาดแห่งวัววา ละความคดโคงแห่งใจ โทษแห่งใจ รสฝาดแห่งใจได้ เข้ายื่นคำรามมั่นอยู่ในธรรมวินัยนี้ เมื่อกับล้อข้างที่เสร็จ โดย ๖ เดือน หย่อนอยู่ ๖ ราตรี จะนั่น.

กิกชุ๊ทั้งหลาย ! เพราะเหตุนี้ในเรื่องนี้ เออทั้งหลาย พึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักละความคดโคงแห่งกาย โทษแห่งกาย รสฝาดแห่งกาย จักละความคดโคงแห่ง วัววา โทษแห่งวัววา รสฝาดแห่งวัววา จักละความคดโคง แห่งใจ โทษแห่งใจ รสฝาดแห่งใจ. กิกชุ๊ทั้งหลาย ! เออ ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล.

บุรพกรรมของการได้ลักษณะมหาบุรุษ | ๑๕๙

- ปีที่ ๒ ประจำเดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓ - ๑๗๐-๑๗๑

...ภิกขุทั้งหลาย ! พาก旃ชีภายนอก จำแนกตามหานุสูตร ภูริสลักษณะได้ก็จริง แต่หารู้ไม่ว่า การที่มหาบุรุษได้ลักษณะอันนี้ ๆ เพราะทำกรรมเช่นนี้ ๆ :

(ก) ภิกขุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ในชาติก่อน ในพพที่อยู่อาศัยก่อน ได้เป็นผู้บากบี้ในกุคล ถือมั่นในกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต, ในการบริจาคม การสามารถศีล การรักษาอุโบสถ การปฏิบัติมารดา บิดา การปฏิบัติสมณพราหมณ์ การอ่อนน้อมต่อผู้เจริญใน ตระกูล และในอิฐกุคลธรรมอื่น. เพราะได้กระทำ ได้สร้างสม ได้พอกพูน ได้มั่วสุมกรรมนั้น ๆ ไว้, ภายหลังแต่การตาย เพาะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวารค์. ตถาคตนั้น ถือເเจයິງກວ່າໃນເທັນແຫລ້ວຢືນໂດຍ ສ້ານະ ๑๐ ຄື່ອ ອາຍຸທີພົມ ວຣະນະທີພົມ ສຸຂທີພົມ ຍຄທີພົມ ອົບດີທີພົມ ຮູປທີພົມ ເລີຍທີພົມ ກລິນທີພົມ ຮສທີພົມ ສັມຜັສທີພົມ; ຄຽນຈຸຕິຈາກກພນັ້ນມາສູ່ ຄວາມເປັນມນຸ່ຍ່ອຍ່າງນີ້ ຈຶ່ງໄດ້ມາປຸຮັກຂະໜາດຂອນນີ້ຄື່ອ ມີຝ່າເທົ່າເສມອ ຈດລົງກີເສມອ ຍກຂຶ້ນກີເສມອ ຝ່າເທົ່າຖຸກຕ້ອງພື້ນ ພຣັ້ນກັນ... (ลักษณะที่ ๑), ຍ່ອມເປັນ ຜູ້ໄໝ່ໜາດຫວັນຕ່ອຂ້າສຶກ

ทั้งภายในและภายนอก คือ ราคะ โทสะ โนหะ กีตام สมณะ พระมหาชนี เทวดา นาร พรหม หรือใครๆ กีตام ในโลก ที่เป็นศัตรู.

(ข) **ภิกษุทั้งหลาย !** เมื่อตذاคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้นำสุขมาให้แก่เมืองพาราณสี คือ ความสะอาดดั่งหาดเลีย จัดการคุ้มครองรักษาโดยธรรม ได้ถวายทานมีเครื่องบริวาร. เพราะได้กระทำ ... กรรมนั้นๆ ไว้ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะ ข้อนี้คือ ภายใต้ฝ่าเท้ามีจักรทั้งหลายเกิดขึ้น มีชื่อตั้งพัน พร้อม ด้วยกงและดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง มีระยะอันจัดไว้ด้วย ดี ... (ลักษณะที่ ๒), ย่อมเป็นผู้มีบริวารมาก : ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ. ย่อมเป็น บริวารของตذاคต.

(ค) **ภิกษุทั้งหลาย !** เมื่อตذاคตเกิดเป็นมนุษย์ ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้เว้นจากปณาติบาต วางแล้วซึ่ง ศาสตราและอาชญา มีความละอาย เอ็นดู กรุณาเกื้อกูลแก่ สัตว์มีชีวิตทั้งปวง. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะทั้ง ๓ ข้อนี้คือ มีสันยา มีข้อนิวยา มีกายตรงดุจกายพรหม ... (ลักษณะ ที่ ๓, ๔, ๑๕), ย่อมเป็นผู้มีชนมายุยืนยาวตลอดกาลนาน;

สมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม ก็ตาม หรือใครๆ ที่เป็นศัตรู ไม่สามารถป้องชีวิตตaculaตเลี้ยในระหว่างได้.

(๙) กิจธุทั้งหลาย ! เมื่อตaculaตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ให้ทานของควรเดียว ควรบริโภค ควรลิ้มควรจิบ ควรดื่ม มีรสอันประณีต. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปูริสลักษณะข้อนี้คือ มีเนื้อนูนหนาในที่ ๗ แห่ง คือ ที่มีอหังสอง ที่เท้าทั้งสอง ที่บ่าทั้งสอง และที่คอก ... (ลักษณะที่ ๑๖), ย่อมได้ของควรเดียว ควรบริโภค ควรลิ้ม ควรจิบ ควรดื่มอันมีรสประณีต.

(๑๐) กิจธุทั้งหลาย ! เมื่อตaculaตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้สังเคราะห์ผู้อื่นด้วย สังคหัตถุทั้งสี่ คือ การให้สิ่งของ วาจาที่ไฟเราะ การประพฤติประโยชน์ผู้อื่น และความมีตนเสมอ กัน. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปูริสลักษณะ ๒ ข้อนี้คือ มีมือและเท้าอ่อนนุ่ม, มีลายฝ่ามือฝ่าเท้าดุจตาข่าย ... (ลักษณะที่ ๕, ๖), ย่อมเป็นผู้สังเคราะห์บริษัท คือ กิจธุ กิจธุณี อุบາสก อุบາสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรมพย่อมได้รับความสังเคราะห์จากตaculaต.

(๑๑) กิจธุทั้งหลาย ! เมื่อตaculaตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้กล่าววาจาประกอบด้วยอรรถด้วยธรรม

แนะนำชนเป็นอันมาก เป็นผู้นำประโยชน์สุขมาให้แก่ชนทั่วหลาย ตนเองก็เป็นผู้บูชาธรรม. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะ ๒ ข้อนี้คือ มีข้อเท้าอยู่สูง, มีปลายขช้อนขึ้น ... (ลักษณะที่ ๗, ๑๔), ย่อมเป็นผู้เลิศประเสริฐเยี่ยมสูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย.

(๙) **ภิกษุทั่วหลาย!** เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ออกศิลปะ วิทยา ข้อประพุติ และลักษณะ ด้วยความเคราะห์ ด้วยหวังว่าสัตว์เหล่านั้นพึงรู้ได้รวดเร็ว พึงปฏิบัติได้รวดเร็ว ไม่พึงเคร้าหมองลึกลากนาน. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะข้อนี้คือ มีแข็งดังแข็งเนื้อทราย (ลักษณะที่ ๕), ย่อมได้วัตถุอันควรแก่สมณะ เป็นองค์แห่งสมณะเป็นเครื่องอุปโภคแก่สมณะ โดยเร็ว.

(๑๐) **ภิกษุทั่วหลาย!** เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้เข้าไปหาสมณพราหมณ์ เแล้วสอบถามว่า ‘ท่านผู้เจริญ! อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรເສັ້ນ อะไรไม่ควรເສັ້ນ ทำอะไรไม่มีประโยชน์ เป็นทุกข์ไปนาน ทำอะไรมีประโยชน์ เป็นสุขไปนาน’. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะข้อนี้คือ มีผิวละเอียด

อ่อน ฉลีไม่ติดอยู่ได้ ... (ลักษณะที่ ๑๒), ย่อมเป็นผู้มีปัญญา ให้ผู้ มีปัญญาหนาแน่น มีปัญญาเครื่องปลีมใจ ปัญญาแล่น ปัญญาแหลม ปัญญาแหงตตลอด, ไม่มีสัตว์อื่นเสมอ หรือยิ่ง ไปกว่า.

(ช) กิจขุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่มักกรอ ไม่มากไปด้วยความแค้น แม้ชนเป็นอันมาก ว่ากล่าวเรา ก็ไม่เอาใจใส่ ไม่กรอ ไม่พยาบาท ไม่คุณแค้น ไม่แสดงความกรอ ความร้ายกาจ ความเลียใจให้ปรากฏ. ทั้งเป็นผู้ให้ทานผ้าเปลือกไม้ ผ้าด้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ สำหรับลادและนุ่งห่ม อันมีเนื้อละเอียด อ่อน. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์ อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะข้อนี้คือ มีกายดุจทอง มีผิว ดุจทอง ... (ลักษณะที่ ๑๑), ย่อมเป็นผู้ได้ผ้าเปลือกไม้ ผ้าด้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ สำหรับลادและห่ม มีเนื้อละเอียดอ่อน.

(ฌ) กิจขุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้สมานญาติมิตร สหายชาวเกลอ ผู้เห็นห่าง แยกกันไปนาน, ได้สมานไมตรีมารดาภกบุตร บุตรกับมารดา บิดาภกบุตร บุตรกับบิดา พื่น้องชายกับพื่น้องหญิง พื่น้องหญิง กับพื่น้องชาย, ครั้นทำความสามัคคีแล้ว พloyยชื่นชม ยินดีด้วย. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์

อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะข้อนี้คือ มีคุณหลาน (อวัยวะที่ลับ) ชื่อนอยู่ในฝึก ... (ลักษณะที่ ๑๐), ย่อมเป็นผู้มีบุตร (สาวก) มาก มีบุตรกล้าหาญ มีแวงแห่งคนกล้า อันเสนาแห่งบุคคลอื่นจะ ยำยีมิได้หลายพัน.

(ญ) ภิกษุหงษาย ! เมื่อตacula เกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้สังเกตชั้นเชิงของมหานรู้ได้สม่ำเสมอ รู้ได้เอง รู้จักบุรุษธรรมดา และบุรุษพิเศษว่าผู้นี้ ควรแก่ สิ่งนี้ ๆ, ได้เป็นผู้ทำประโยชน์อย่างวิเศษในชนชั้นนั้น ๆ. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะ ๒ ข้อนี้คือ มีทรวดทรงดุจต้นไทร, ยืนตรงไม่ย่อ กาย ลูบถึงเข่าได้ด้วยมือทั้งสอง ... (ลักษณะที่ ๑๙, ๙), ย่อมมีคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคามาก. ทรัพย์ ของตacula เหล่านี้คือ ทรัพย์คือศรัทธา ทรัพย์คือศีล ทรัพย์ คือหริ ทรัพย์คือโวตตัปปะ ทรัพย์คือการศึกษา (สุตະ) ทรัพย์ คือจาก ทรัพย์คือปัญญา.

(ฎ) ภิกษุหงษาย ! เมื่อตacula เกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้คร่ำคร่อมประโยชน์ คร่ำคร่อมความเกื้อกูล ให้ต่อความผาสุข ให้ต่อความเกழมหาโยคะแก่นเป็น อันมาก ว่า ‘ใจนั้นเหล่านี้พึงเป็นผู้เจริญด้วยศรัทธา ด้วยศีล ด้วยการศึกษา ด้วยความรู้ ด้วยการเพื่อแผ่ ด้วยธรรม ด้วย

ปัญญา ด้วยทรัพย์และข้าวเปลือก ด้วยนาและสวน ด้วยสัตว์ ส่องเท้าสีเท้า ด้วยบุตรภรรยา ด้วยทาสกรรมกร และบุรุษ ด้วยญาติมิตรและพวกรพ้อง'. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะ ๓ ข้อ นี้คือ มีกิ่งกายเบื้องหน้าดุจสีหะ, มีหลังเต็ม, มีคอกลม ... (ลักษณะที่ ๑๗, ๑๘, ๒๐), ย่อมเป็นผู้ไม่เลื่อมเป็นธรรมดา คือไม่เลื่อมจากศรัทธา ศีล สุตตะ ใจ ปัญญา, ไม่เลื่อมจาก สมบัติทั้งปวง.

(กฎ) กิจมุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝามือก็ตาม ก้อนดินก็ตาม ท่อนไม้ก็ตาม ศาสตราภัยก็ตาม. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปูริสลักษณะข้อนี้คือ มีประสาทบรรลันเลิศ มีปลายขึ้นเบื้องบน เกิดแล้วที่คอ รับรสโดยสมำเสมอ ... (ลักษณะที่ ๒๑), ย่อมเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีความร้อนแห่งกายเป็น วิบากอันสมำเสมอ ไม่เย็นเกินร้อนเกิน พอควรแก่ความเพียร.

(กฎ) กิจมุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่ถลิงตา ไม่ค้อนคัว ไม่จ้องลับหลัง, เป็นผู้เช่นชื่นมองดูตรงๆ มองดูผู้อื่นด้วยสายตาอันแสดง

ความรัก. เพราะ ... กรรมนั้นฯ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะ ๒ ข้อนี้คือ มีตาเขียว สันิ; มีตาดูจตามา ... (ลักษณะที่ ๒๙, ๓๐), ย่อมเป็นที่ต้องตาของชนหมู่มาก เป็นที่รักใคร่พอใจของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบลสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรมรพ.

(๗) ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นหัวหน้าของชนเป็นอันมาก ในกุศลธรรม ทั้งหลาย ได้เป็นประธานของชนเป็นอันมาก ในกาญสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต, ในการจำแนกทาน การสามารถศีล การรักษาอุโบสถ การประพฤติเกื้อกูลในการดำเนินการ สมณ-พระมหาณี, การนอบน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล ในอธิกุศล ธรรมอย่างโดยย่างหนึ่ง. เพราะ ... กรรมนั้นฯ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปริสลักษณะข้อนี้คือ มีศีรษะรับกับกรอบหน้า ... (ลักษณะที่ ๓๒), ย่อมเป็นผู้ที่ mahān प्रभुतिताम คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบลสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรมรพ ประพฤติตาม.

(๘) ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้ลี้เว้นจากมุสาวาท พุดคำจริง หลังคำสาจ์ เที่ยงแท้ ชื่อตรง ไม่หลอกหลวงโลก. เพราะ ... กรรมนั้นฯ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปริส-

ลักษณะ ๒ ข้อนี้คือ มีขันธุ์มูละเส้น, มีอุณหภูมิที่ต่ำกว่า คือ ลักษณะที่ ๑๓, ๑๔), ย่อมเป็นผู้ที่มีหัวใจ เป็นไปไกลชิด คือ กิจชุ กิจชุณี อุบาก อุบาริการ เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรมพ์ ไกลชิด.

(๘) กิจชุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นวิสาหะส่อเลียด (คือคำยุให้ แตกกัน), คือไม่ฟังจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้นเพื่อทำลาย ชนพากโน้น, ไม่ฟังจากข้างโน้นแล้วมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลาย ชนพากโน่น, เป็นผู้สมานพากแตกกันแล้ว และส่งเสริมพาก ที่พร้อมเพรียงกัน; เป็นผู้ยินดีในการพร้อมเพรียง เพลินใน การพร้อมเพรียง กล่าวแต่ว่าจากที่ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปูริสลักษณะ ๒ อย่างนี้คือ มีฟันครบ ๕๐ ซี่ มีฟัน สันทิ ไม่ห่างกัน ... (ลักษณะที่ ๒๓, ๒๔), ย่อมเป็นผู้มีบริษัท ไม่กระจัดกระจาด คือ กิจชุ กิจชุณี อุบาก อุบาริการ เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรมพ์ เป็นบริษัทไม่กระจัดกระจาด.

(๙) กิจชุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ใน ชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นการกล่าวคำหยาบ, กล่าวแต่ วาจาที่ไม่มีโทษ เป็นสุขแก่ทุก เป็นที่ตั้งแห่งความรักชั่มชาบ ถึงใจ เป็นคำพูดของชาวเมือง เป็นที่พอดใจและชอบใจของ

ชนเป็นอันมาก. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ ย่อมได้มหาปูริสลักษณะ๒ ข้อนี้คือ มีลืนอันเพียงพอ, มีเสียงเหมือนพระมหาปูดเหมือนนกการวิก ... (ลักษณะที่ ๒๗, ๒๘), ย่อมเป็นผู้มีวิชาที่ผู้อื่นเอื้อเพื่อเชือฟังคือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาลิการ เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรม เป็นผู้เชือฟัง.

(๗) ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นการปูดเพ้อเจ้อ, เป็นผู้กล่าวควรแก่เวลา กล่าวคำจริง กล่าวเป็นธรรม กล่าวมีอรรถ กล่าวเป็นวินัย กล่าวมีที่ตั้ง มีหลักฐาน มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว ย่อมได้มหาปูริสลักษณะข้อนี้คือ มีคางดูจาราชลีห์ ... (ลักษณะที่ ๒๙), ย่อมเป็นผู้ที่ศัตรูทั้งภายในและภายนอกกำจัดไม่ได้ : ศัตรุคือ ราคะ โภสะ โมหะ หรือ สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พระมหา หรือใครๆ ในโลก กำจัดไม่ได้.

(๘) ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละมิจฉาชีพ มีการเลี้ยงชีพชอบ เว้นจาก การฉ้อโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม ด้วยเครื่องดวงเครื่องวัดจากการโง่การลวง เว้นจากการตัด การฆ่า การผูกมัด การร่วม

ทำร้าย การปล้น การกรโชก. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะ ๒ ข้อนี้ คือ มีฟันอันเรียบเสมอ, มีเขี้ยวขาางม ... (ลักษณะที่ ๒๕, ๒๖), ย่อมเป็นผู้มีบริวารเป็นคนสะอาด คือ มีกิกขุ กิกขุณี อุบาสก อุบาลิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรมพ์ เป็นบริวารอันสะอาด.

ขอขอบน้อมแด่
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ^๔
พระองค์นั้นด้วยเคียรเกล้า

ពកាគពន្លេវ

(สาวกตถาคต)
คณะกรรมการอิมมะ วัดนาป่าพง
(กลุ่มอาสาสมัครพุทธawan-หมวดธรรม)

หากมีความประสงค์รับสืบ พุทธawan เพื่อนำไปศึกษา
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน สามารถแจ้งความจำนงและขอรับ

ได้ที่ พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตุโณโล

วัดนาป่าพง WATNAPAPONG

เลขที่ 29 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150

โทรศัพท์ 09 2526 1236, 09 9087 8986

29 Moo 7, Bueng Thong Lang, Lam Luk Ka, Pathumthani 12150, Thailand

- สนับสนุนการเผยแพร่พุทธawan ได้ที่
ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง 10 (อัญเชิญ)
ชื่อบัญชี วัดนาป่าพง

เลขที่บัญชี 318-2-46175-6

หรือ

e-Donation วัดนาป่าพง

1. เปิดแอปฯ Mobile Banking
2. เลือกสแกน QR
3. ระบุจำนวนเงิน
4. กดยืนยันบริจาค

- กรณีโอนเงินจากต่างประเทศ ได้ที่

ธนาคารไทยพาณิชย์ (Siam Commercial Bank)

Account name : WATNAPAPONG

Account Number : 318-2-46175-6

SWIFT CODE : SICOTHBK

Bank Code : 0014

Branch Code : 0318

- ติดตามข่าวสารและข่าวประชาสัมพันธ์ พร้อมสื่อธรรมพุทธawan

พุทธawanเรียล
Buddhawajana Real

ติดต่อสอบถามได้ที่ พี่ดา ตัวแทนคณะศิษย์ 092-526-1236

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โลสตุอิโน และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง
ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแพร่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธawan

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โลสตุอิโน ได้ที่

พุทธawanเรียล
Buddhawana Real

เว็บไซต์

- <http://www.watnapp.com> : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- <http://media.watnapahpong.org> : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- <http://www.buddha-net.com> : เครื่องข่ายพุทธawan
- <http://etipitaka.com> : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธawan
- <http://www.watnapahpong.com> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.buddhakos.org> : มูลนิธิพุทธโฆษณา

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธawan (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
<http://etipitaka.com/download>

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธawan (Buddhawana)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ buddhawana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ buddhawana

ดาวน์โหลดโปรแกรมวิทยุวัดนาป่าพง (Watnapahpong Radio)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ วิทยุวัดนาป่าพง
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธawan หรือ วิทยุวัดนาป่าพง

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๗.๐ MHz ช่วงบ่าย

บรรณานุกรม
พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ
พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง
หนังสือธรรมโภชณ์ ชุดจากพระโภชณ์
(ผลงานแปลพุทธawan โดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองธรรมทาน)

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

พุทธawan กิจชุดกฤษ์มูลนิธิ
คณะกรรมการป้าพงผู้สนับสนุนจากทั่วประเทศและทั่วโลก
คณะกรรมการอัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธawan-หมวดธรรม)
พุทธawanสถาบันภาคกลาง
พุทธawanสถาบันภาคเหนือ
พุทธawanสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
พุทธawanสถาบันภาคใต้
พุทธawanสถาบันภาคตะวันตก

ແຜນທີ່ວັດນາງພາງ

ລະສະພານັກຄອງ 10 ໄປພູຖິ່ນແຮງມາ
ແລ້ວເລີຍວ່າຊ່າຍກ່ອນຂັ້ນສັພານ

ບໍາຮ່ວມ

ທີ່ຈາກ

ຕະນະຮັງສືຕ - ອົງຄຮັກ

ຕະລາ ຕະ
ມຸນເນືອຍ

ເຊົ້າສະເໜີ

ສົມກົງກົງ
ຮູບປະເທົ່າຍ

ຕະນະລຳ ລົກກາ

ກະບຽນ ດາວໂຫຼວມ

ສະນາມ ປິນ
ຕອນໄລ໌

ວິດທີ່ວັດນາງພາງ

29 ພູນ້າ 7 ຕະເທດຫລາງ ອ.ສັງຄົມກາ

ບໍລິສັກ 12150

ໂທ. 09 2526 1236, 09 9087 8986

29 Moo 7, Bueng Thong Lang,

Lam Luk Ka,

Pathumthani 12150, Thailand.

ລະສະພານັກຄອງ 10

ເລີຍວ່າຊ່າຍຄອສະພານ

ສະນາມ ປິນ
ຕອນໄລ໌

๑๐

พระสูตรของความสำคัญ

ที่ชาวพุทธต้องศึกษา

แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า

เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี

คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น

มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละแห่งก็มีความเห็นของตน

หมายความว่าไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน

ทั้งนี้ไม่ใช่พระคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์

แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร ?

ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร

ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้

แล้วตระสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.

ขอเชิญมาตอบด้วยกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง ?

ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ “พุทธawan” ธรรมวินัย

จากองค์พระสังฆบิດาวันวิญญาณพึงปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้

๑. พระองค์ทรงสามารถทำหน้าที่เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำเจิงไม่ผิดพลาด

- ባኩር ሚ. ሙ. ፭፻/፪፪፭/፪፩፦

อัคคีเวสนะ! เราเน้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั้งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้นๆ ย้อมตั้งไว้ชั่งจิตในสามาธินนิมิตอันเป็นภาษาในโดยแท้ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก ดังเช่นที่คนทึ้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้

๒. แต่ละคำพูดเป็นโอกาสลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดเวลา

-ବାକୀ ମ. ମ. ୭୩/୯୪୫/୯୫୭.

กิกขุทั้งหลาย! พากເອຫ້ງຫລາຍເປັນຜູ້ທີ່ເຮົານໍາໄປແລ້ວດ້ວຍອຣມນີ້ ອັນເປັນອຣມທີ່ບຸຄຄລຈະພຶກເຖິງໄດ້ດ້ວຍຕານເອງ (ສນຸທິງຈີໂກ) ເປັນອຣມໃຫ້ ພລໄມ່ຈຳກັດກາລ (ອກາລືໂກ) ເປັນອຣມທີ່ຄວາມເຮັດວຽກກັນມາດູ (ເອທີປສຸລືໂກ) ຄວາມນ້ອມເຂົ້າມາໃສ່ຕ້ວ (ໂອປັນຍືໂກ) ອັນວິລູ້ລູ້ຈະພຶກຮູ້ໄດ້ເຊີພາະຕານ (ປັຈຕົດ ເວທີຕົກໂພ ວິລູ້ນູ້ທີ່).

๓. คำพดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-176- อิธิวิชา ๗๔/๓๖๙/๒๘๗

ภิกขุทั้งหลาย! นับตั้งแต่รัตนี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อันดุจธรรมสูงมาก
สัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงรัตนีที่ตถาคตประนิพพานด้วยอนุปາทิเสส
นิพพานธาตุ ตลอดเวลาจะห่วงนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พระรัตน์สอน
แสดงออก ชึงถ้อยคำใด ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดย
ประการเดียวทั้งสิ้น ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔. ทรงบอกรสชาติแห่งความอันตรายของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บากี นิทาน. ส. ๐๑/๓๐๑/๑๗๒-๓.

ภิกขุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกราหะเรียกว่า อาณกะ มีอยู่ เมื่อกลองอาณกะนี้ มีแพลแตกหรือลิ พากกษัตริย์ทราหะได้หาเนื้อไม่นึ่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกขุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหากลายครั้งหลาຍคราวเช่นนั้นนานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม่เดิมของตัวกลองหมดลิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม่ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกขุทั้งหลาย! ฉันได้โน้นนั้น ในการยีดยาการฝ่ายอนาคต จักมีภิกขุทั้งหลาย สูตดันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้งเป็นขั้นโลกุตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสัญญา เมื่อมีผู้นำสูตดันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เรอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสูตดันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประภากพยักษ์กลอน มีอักษรละเอียด มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสูตดันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เเรอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกขุทั้งหลาย! ความอันตรายของสูตดันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นขั้นโลกุตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสัญญา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕. ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาที ทุก. อ. ๒๐/๔๙-๘๙/๙๙๙.

ภิกขุทั้งหลาย! พวากภิกขุบริษัทในการณ์นี้ สุตตันตะเหล่าได ที่กรี แต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเกหกพาพยักлон มีอักษรสลวย มี พยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำ สุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจ้าไม่ฟังด้วยดี ไม่เงียบฟัง ไม่ตั้งใจเพื่อ จะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกขุทั้งหลาย! ส่วนสุตตันตะเหล่าได ที่เป็นคำของตถาคต เป็น ข้อความเล็ก มีความหมายซึ้ง เป็นขั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสูญญาติ เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย้อมเงียบฟัง ย่อมตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ได้ตาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกี่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได ความสงสัยในธรรมทั้งหลายประการ ที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกขุทั้งหลาย! บริษัทซื่อ อุกกาจิตวินิتا ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินิตา เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกขุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกขุทั้งหลายในบริษัทได เมื่อสุตตันตะ ทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาชิต (ตถาคตภาสิต) อันเล็กซึ้ง (คุมภีรา) มี ธรรมอันเล็กซึ้ง (คุมภีรตุตา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตตรา) ประกอบด้วย เรื่องสูญญาติ (สูญเสียสูญตุตา) อันบุคคลจำนวนมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงียบฟัง ไม่เข้าไปตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควร ศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุดต้นตะเหล่าได ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภท กภาพย์กalon มีอักษรสะลลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุดต้นตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเรอย่องฟังด้วยดี เงียบฟัง ตั้งใจเพื่อจะรู้ทั้งถึง และสำคัญไป ว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเรอเล่าเรียนธรรมอันกวางแต่งใหม่ นั้นแล้ว ก็ไม่สอบตามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมากว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร บรรดาเป็นอย่างไร ดังนี้ เอopleานั้น เปิดเผย สิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หมายของที่คิว่าอยู่ให้หมายขึ้นได้ ไม่บรรเทา ความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมืออย่างต่างๆ ได้. กิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า อุกกาจิวินีตา ปริสา ใน ปฏิปุจฉาวินีตา.

กิกษุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา ใน อุกกาจิวินีตา เป็นอย่างไรเล่า?

กิกษุทั้งหลาย! ในการนี้นี้คือ กิกษุทั้งหลายในบริษัทได เมื่อสุดต้นตะ ทั้งหลาย ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกภาพย์กalon มีอักษร สะลลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงียบฟัง ไม่เข้าไปตั้งใจเพื่อจะ รู้ทั้งถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน สุดต้นตะ เหล่าได อันเป็นตากตกภัย มีบรรดาอันลึกซึ้ง เป็นโลกุตระ ประกอบด้วยเรื่องสุณญาติ เมื่อมีผู้นำสุดต้นตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวก เเรอย่องฟังด้วยดี ยอมเงียบฟัง ยอมเข้าไปตั้งใจเพื่อจะรู้ทั้งถึง และ ยอมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน พวกเรอเล่าเรียนธรรมที่เป็น ตากตกภัยนั้นแล้ว ก็สอบตามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออก มากกว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร บรรดาเป็นอย่างไร ดังนี้ เอopleานั้น

เปิดเผยแพร่สิ่งที่ยังไม่เปิดเผยแพร่ได้ ทางของที่ค่าว่าอยู่ให้หมายเขียนได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยเมื่อย่างต่างๆ ได้. กิกขุทั้งหลาย! นี้เราระบุกวา ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา.

กิกขุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวนนั้น. กิกขุทั้งหลาย! บริษัทที่เลือกในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนบททวนกันเอารองเป็นเครื่องนำไป ไม่ออาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) และ.

๔. ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดถอนสิ่งที่บัญญัติไว้

- บากี มaha. ที่. ๑๐/๔๐/๗๐.

กิกขุทั้งหลาย! กิกขุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสามารถศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่กิกขุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๕. สำนักเสเมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น

ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญา ก็ตาม

- บากี ชบด. ที่. ๑๓/๔๙/๑๖.

กิกขุทั้งหลาย! ตذاคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีครรร្អให้มีคันรร្អ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีครรคล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว ตذاคตเป็นผู้รู้มรรค (มคคบลู) เป็นผู้รู้แจ้งมรรค (มคควิท) เป็นผู้ฉลาดในมรรค (มคคโกริโท). กิกขุทั้งหลาย! ส่วนสากลทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค (มคคานุค) เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.

ภิกขุทั้งหลาย! นี้แล เป็นความผิดแพกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมาย
ที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างดภาคผู้รหันต-
สัมมาสัมพุทธะ กับภิกขุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๔. ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมยืนถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บากี จตุภาค. ล. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ภิกขุทั้งหลาย! พວกภิกขุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกัน
มาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กัน
ก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเข่นนั้น. ภิกขุทั้งหลาย! นี้เป็นมูลกรณีที่หนึ่ง
ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลื่อนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกขุทั้งหลาย! พວกภิกขุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่ว ในหลัก
พระพุทธawan ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) พວกภิกขุเหล่านั้น
อาจใช่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ เมื่อท่านเหล่านั้น
ล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป.
ภิกขุทั้งหลาย! นี้เป็น มูลกรณีที่สาม ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้
ไม่เลื่อนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้
ไม่เลื่อนจนเสื่อมสูญไป

๔. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาที มหा. ที่ ๑๐/๑๔๔/๐๙๗-๘.

๑. (หากมี) ภิกขุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสนา”...

๒. (หากมี) ภิกขุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเดระ พร้อมด้วยปานอกซึ่ง ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสนา”...

๓. (หากมี) ภิกขุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกขุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเดระเหล่านั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสนา”...

๔. (หากมี) ภิกขุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกขุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเดระรูปหนึ่งว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสนา”...

เรอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพะสูตร เทียบเคียง ดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี่มิใช่พระธรรมรักษาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เรอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี่เป็นพระธรรมรักษาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาด้วยดี” เรอทั้งหลาย พึงจำมหาปุТЕส... นี้ไว.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์

ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสตราแทนต่อไป

-บาลี มaha. ที่. ๑๐/๑๗๔/๑๔๙.

-บาลี ม. ม. ๑๗/๔๒๓/๔๖๓.

-บาลี มหาวาร. ศ. ๑๙/๒๑๗/๗๕๐

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกรเรอย่างนี้ว่า ‘ธรรมวินัยของพวกรเรามีพระศาสตร์ล่วงลับไปเสียแล้ว พวกรเรามิมีพระศาสตร์’ ดังนี้ อานนท์! พวกรเรอย่าคิดอย่างนั้น อานนท์! ธรรมก็ตี วินัยก็ตี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกรเรอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสตร์ของพวกรเรอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ตี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ตี โครงการตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่ อานนท์! ภิกษุพวกรได เป็นผู้ไคร่ในสิกขา ภิกษุพวกรนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อ่านที่! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษได้
บุรุษนั้นซื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอถ่วง้ำกะ
เรอว่า... เรอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.

เรอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-ป้าตี ภ. ภ. ๑๗/๔๙๘/๔๙๗.

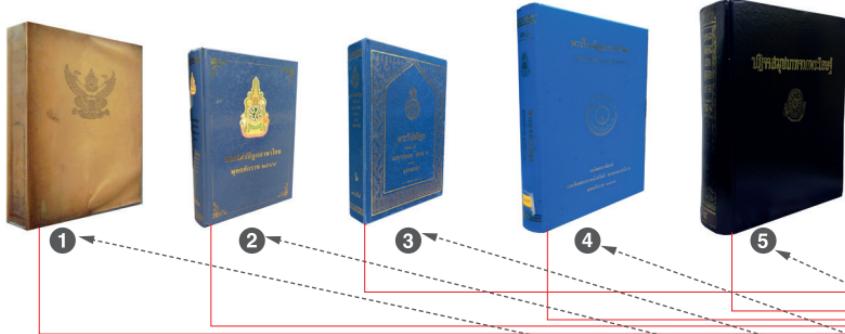
พระไตรปิฎก
ฉบับหลวง
ภาษาไทย 80 เล่ม
พ.ศ. 2500

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาธรรม零售商
ภาษาไทย 45 เล่ม
พ.ศ. 2549

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาภูมิ-
ราชวิทยาลัย 91 เล่ม
พ.ศ. 2525

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจัฬลงกรณ-
ราชวิทยาลัย 45 เล่ม
พ.ศ. 2535

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโซไซตี้ 5 เล่ม
โดยพุทธภัณฑ์กิกขุ
พ.ศ. 2521

ลำดับการสืบทอดพุทธawan

เส้าหินอโศก
(อนีเดีย)
พ.ศ. 234

เจริญในelan
(อัฟغانistan)
พ.ศ. 1000

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. 1200 - 1400

พ.ศ. 1

พ.ศ. 234

พ.ศ. 500

พ.ศ. 1000

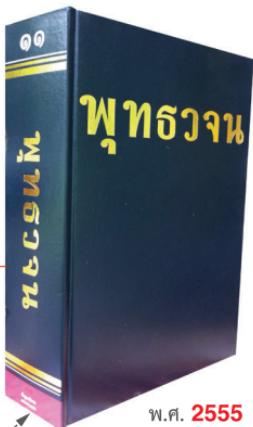
พ.ศ. 1200

พ.ศ. 1400

พ.ศ. 1500

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปีกุก
33 เล่ม

4
3
2
1
5
พระไตรปิฎก
ฉบับ ร.ส.๑๙๒๘
สมัยรัชกาลที่ ๕
พ.ศ. 2436
+
พระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัช
ภาษาบาลี
อักษรสยาม
พ.ศ. 2468

คัมภีร์ใบลาน
อักษรขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. 2331

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA+ APP
E-TIPITAKA APP

วิทยุวัดนาปาราพ APP

พ.ศ. 2000

พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2436

พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2555

พ.ศ. 3000

• ลำดับการสืบทอดพุทธศาสนา

พุทธกาล

รัชกาลที่ ๐

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๑) หลักฐานสมัย พุทธกาล

การใช้ พุทธศาสนา ที่มีความหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ดังปรากฏหลักฐานในพระวินัยปิฎก ว่าพระศาสดาให้เรียนพุทธศาสนา (gapที่ ๑.๑ และgapที่ ๑.๒)

ภิกษุ สามเณร “น ภิกษา เ พทธราน ฉันทโถ ชาโนเบตพพ; โย ชาโนเบยย, ชาบตติ หุกภูสส. อนุชานาม ภิกษา สกาย นิรตติยา พทธราน ปริยาบุญตินติ.

gapที่ ๑.๑

คำอธิบายgap: ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (ป.ร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๑๖ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรณ ภาค ๒ หน้า ๔๔ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้

[๑๑๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยกพุทธศาสนาขึ้นโดยภาษา สันสกฤต รูปโดยกขึ้น ต้องอาบติทุกกฎ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ เล่าเรียนพุทธศาสนาตามภาษาเดิม.

ที่มา:

พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๕๑๖) พระวินัยปิฎก
จุลวรรณค์ เล่ม ๒ หน้า ๖๔

ພຸទຽນະໃຫ້ເສີ່ພຣະສຳເນົາງຂອງກນ ។
ຂອພວກກິກໜີກພຣະພຸທຽນະຂື້ນຕາມຈັນ
ກະເດີກ. ພຣະອງຄໍກຮັສຕີເຕີຍແລ້ວ ຈຶ່ງທຽງ
ບັນຍຸດີໄວ້ວ່າ ນ ກິກໜີເວ ດນຖໂສ **ພຸທຸ-**
ຈັນ ອາໄໂປຕພຸໍ໖ໆ. ໂຍ ອາໄໂປຢູ່ຍ
ອາປຕຸດີ ທຸກກຸ້ສູສ. ອຸນໜານາມີ ກິກໜີເວ
ສກາຍ ນິຊຸດີຕີຢາ **ພຸທຸຈັນ** ປີຍາປຸ່ນິຕຸ້
ແປລຄວາມວ່າ ກິກໜີທຸກໜ່າຍ ທ່ານທຸກໜ່າຍ
ໄນ່ເພີ່ງຍາ **ພຸທຸຈັນ**ຂື້ນຕາມຈັນກະ. ກິກໜີ
ໄກຍຂັ້ນ ທັນທຸກກົງ. ເຮັດນຸ້າຫຼືໄຫ້
ເຮັຍ**ພຸທຸຈັນ**ຕາມສຳເນົາງຂອງກນ ។
ເຮັອນນີ້ກວຽດີໃນ ຊຸທກກັ້ນຮກ ຈຸລວຣຄ
ເແນ ៧ ໜ້າ ៣០ [ຂັ້ອ ១៨០].
(ນັກ. ១០).

ຄຳອົບຍາກພ:

ຄຳແປລເປັນກາໝາໄທຍ
ຂອງກາພທີ ១.១ ຈາກ
ໜັງສື່ອ ສາຮານຸກຣມ
ພຣະພຸທຸສາສນາ
ປະມວລຈາກ
ພຣະນິພນົດ ສມເຕີຈ
ພຣະມໍາສມ່ນເຈົ້າ
ກຣມພຣະຍາວ໌ຊີ່ງຢາມ-
ວໄຣສ

ທີມ:

ໜັງສື່ອ ສາຮານຸກຣມພຣະພຸທຸສາສນາ ປະມວລຈາກພຣະນິພນົດ
ສມເຕີຈພຣະມໍາສມ່ນເຈົ້າ ກຣມພຣະຍາວ໌ຊີ່ງຢາມວໄຣສ ໜ້າ ៦៥៦

• ลำดับการสืบทอดพุทธศาสนา

พุทธศาสนา

รัชกาลที่ ๐

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๘

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๑) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๑

พุทธศาสนา มีปรากฏในหนังสือพงษ์ชาวดาร กรุงศรีอยุธยา ภาษาамคธ และ คำแปล ซึ่งแต่งเป็นภาษาамคธ เพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนาในรัชกาลที่ ๑ เป็นหนังสือ ๗ ผู้ ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศ กัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพจน์สุนทร คำนำของ หนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (gapที่ ๒.๑ และgapที่ ๒.๒)

ขั้นมาก	ในการปางก่อน	พระพุทธศาสนา
กรณีกาลล่วงไป	๓ ในภายหลัง	พระพุทธศาสนา
พิรุกษ์ฝึกเพียนสิติลงนิกาย		มีความสืบก่อตนสนธิอากรไปกวัย
ไทย	และพระพุทธศาสนา	ชนหังคลายหันก้าวจักความเพียร
และกำลังชี้ญญาอ่อนเป็นคัน		เล่าเรียนแล้ว ไม่พิการณาอักษร
และบทพยัญชนะให้ถูกตัว		เหตุกังนัพระพุทธศาสนาทางเสื่อม
พิรุกษ์ไป		

gapที่ ๒.๑

คำอธิบายgap: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษ์ชาวดาร กรุงศรีอยุธยา ภาษาامคธ และ คำแปล หน้า ๑

๑ ชั้นผู้พระพุทธศาสนานี้ บังปะกิญญาณมั่นคงอยู่ในประเทศไทย
ทั้ง ๕

- ๑ ประเทศไทยของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม
- ๒ มลรัฐประเทศไทยของพระเจ้าแผ่นดินมั่นกราก
- ๓ ประเทศไทยเชมราชาคือกัมพูชา
- ๔ ประเทศไทยมั่นราชาคือหงสาวดี
- ๕ ประเทศไทยพม่าคืออังวะพกาน

ในประเทศไทยนี้เสื่อมสูญไป บรรการชนกังหันอย่างเหล่าหนึ่ง
นรชนที่ไม่รักตนในพระพุทธศาสนา ก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่ง
จากหนังสือ พงษ์ภาวดารกุวงศ์เรื่องยุธยา ภาษาแม่คธ
แล คำแปล หน้า ๒

ที่มา:

หนังสือ พงษ์ภาวดารกุวงศ์เรื่องยุธยา ภาษาแม่คธ และ คำแปล

• ลำดับการสืบทอดพุทธศาสนา

พุทธกาล

รัชกาลที่ ๐

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๓) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๔

พุทธศาสนา มีปรากฏในหนังสือ พarcyakastra srotraseriṇī^{พระธรรมวินัย} พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ (gapที่ ๓.๑)
และปรากฏในหนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี^{ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒} (gapที่ ๓.๒ และgapที่ ๓.๓)

นเมยุ่ เต ยทิจุาย
อธมุ่ พาลา อเปสลา
ทุกุณามา ปเทเสน
สมพุทธawan อติ

พระพุทธเจ้า
ในรัชกาลที่ ๔
และgapที่ ๓.๑

พระพุทธเจ้า
ในรัชกาลที่ ๔
และgapที่ ๓.๑

พระพุทธเจ้า
ในรัชกาลที่ ๔
และgapที่ ๓.๑

gapที่ ๓.๑

คณพาลพวกอาโนมีญาทายาท เหลา
นันใช้คนรักศีล ไม่เป็นคนมีศีล
เป็นที่รัก ก็จะพึงน้อมธรรมไป
ตามปราถนา ผันผายเยื่องยะ
ธรรมไปตามปราถนา เอกพระ
นามพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็น^{ชื่อ}
บรรมาสตากษาของ วนี้คា
พระพุทธเจ้า นพุทธawan ดังนี้

๗๗
เมตตาอยคำข่องคนมีโทสะอุญ ไม่
ควรเขื่อไมนาเขื่อ ก็จะพึง
เจรจาจากล้าวใหคนที่คลาด ฯ
กลัวบ้า เขื่อถือເອງວາเป็น
ธรรมเป็นวินัย เป็นสัตตถุคุสนา
เป็นพุทธawan คำสั่งสอน ของ
พระพุทธเจ้า คำพระพุทธเจ้า
ตรัสเทคโนโลยี ฯ

ที่มา:

หนังสือ พarcyakastra srotraseriṇī^{พระธรรมวินัย} พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔^{ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชบูรณะชุส หน้า ๒๕}

ธุคุกุกานยุจ เกสบุจ
อินทุริยานั่น ทมเนน
ปัญญา ภานาโยค-
โอลีนี พุทธawan-

วุฒกานัน รกรุณเนมี่
สมบุเมນ ยดาพล
วายามกรเนนบี้
สกุรุมุปริยตุกิยา

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

อันเป็นพระพุทธawan
สำคพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลน กวายกีดี ด้วยท่องจำแลง
และบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ Kiripravichin ประถนา

ภาพที่ ๓.๒

ภาพที่ ๓.๓

ที่มา:

หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๕ ภาค ๒
หน้า ๑๙๐ และหน้า ๑๙๑

ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๕

卷之二

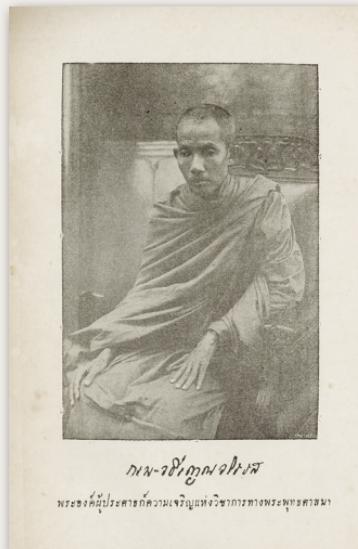
ศรีบวรราชบุตร
พระบรมราชเชษฐ์พระร่วงฯ
ในพระบรมราชูปถัมภ์
สัพท์มนัสวิเวชวิเวช
(ฉบับสุรเชษฐ์)
ณ พระบรมราชูปถัมภ์วัดมหาธาตุ

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๕

พุทธศาสนา มีปรากฏในหนังสือ พระราชวิจารณ์ เที่ยบ
ลักษณะพระพุทธศาสนาในยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ (ภาพที่ ๔.๑),
ปรากฏในหนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับ สมเด็จ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชีรญาณโนรส (ภาพที่ ๔.๒)
และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่
พ.ศ. ๒๔๑๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จ
พระเทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาชีรญาณโนรส

จะเป็นก่อนดังภายนานที่ ๓ ถูกจัดภายนานที่ ๑ แล้วคำไม่ตันด้ พอก
มหาภานไปพบคัมภีร์พุทธawan เรียนบรรจุไว้ในแก้ว ให้รวมอันดับดับ
ชั้นพระเกจเจ้าเดก่อนได้ พังจากพระพุทธเจ้าแล้วคราวๆ ไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาสังส่อน แต่นั้นฝ่ายมหาภานก็รู้ว่าเรื่องอัน ฝ่ายหนานชั้งส่งส่อน
กันเกิดข้อความจากภานรูเพื่อมภารณลงไปทุกที่ ไม่เหมือนพระเกจเจาซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ขอเชิญค่างกันในระหว่างที่นี่ภานและมหาภานนั้น เวลาอนรับว่าเป็น
พุทธawanด้วยกันนั้น ๒ ฝ่าย แต่เมื่อเป็น ๒ กາด คือตั้งแต่พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้แล้ว ให้สั่งสอนแก่ในยังตัว โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพัน
จนทกนามถึงเมื่อขึ้นไปปีกพระพุทธานภารณนาคาวัตต์แล้ว ให้สั่งสอน

๔๙
จะก่อเรื่องภานที่ ๒ ให้เข้าใจว่าเรื่องนี้ ๒ อย่างต่างๆ กันไป จึงได้
ประชุมจัดภาน ที่วัดบ้านภานเจ้า ที่วัดนี้ นักธรรมที่รักษาต้นต่อ
กันเมื่อพุทธกาลก่อน ในเวลที่นักธรรมที่รักษาต้นต่อภาน ธรรมชาติจัด
ภานไว้ของไม้มา ภานต้องได้ยกธรรมชาติรักษาต้นต่อภานให้ใน
ขันเพื่อทดสอบ ใบชอบมีรากต้นต่อภานตัวเดียวกัน แต่ธรรมชาติจัด
และไม่กลั้นตุ่นติดต่อ ยืนยันภาน ภารณนาคจึงภากันแล้ว จึง
จัดเป็นพุทธานภานตัวเดียว ให้ตั้งไว้ชื่อภานภานไว้ แต่ต่อ
มาภานกันไม่ยอมรับกัน จึงก่อเรื่องนี้เพื่อเรียบเรียงให้

จะก่อเรื่องภานที่ ๓ ภานภานที่ ๓ แต่ตัวไม่ตันด้ ภาน
มหาภานไปพบคัมภีร์พุทธawan เรียนบรรจุไว้ในแก้ว ให้รวมอันดับดับ
ชั้นพระเกจเจ้าตั้นเดียวกัน ลักษณะภานภานตัวเดียวกัน จึง
นำภานที่ส่อง แต่เมื่อภานภานตัวเดียวกัน จึงก่อเรื่องนี้เพื่อเรียบ
เรียงภานภานของภานภานของภานภาน ไม่ตันด้ ไม่เหมือนภานภานตัวเดียวกัน
อย่างนั้น ยังคงมีอยู่กัน

ข้อส่วนนี้เรียกว่าภานภานและภานภานนั้น เวลาอนบัวชื่อใน
ภานภานตัวเดียวกัน ๒ ตัว แต่เมื่อเป็น ๒ กາด ก็ต้องตั้งพระเกจเจ้า
ให้ตั้นเดียวกัน ให้ตั้งภานภานตัวเดียวกัน ไม่เหมือนภานภานตัวเดียวกัน
ภานภานกันตัวเดียวกัน ไม่ตันด้ ไม่เหมือนภานภานตัวเดียวกัน ตัวเดียวกัน
เท่านั้นตัวเดียวกันเรียกว่าพระศรี ภานภานตัวเดียวกันเรียกว่า

ภานภานนั้น ที่ ๒ ถูกชนนั้น ที่ ๑ ไม่ใช่ ไม่ตันด้ ก่อนชั้นภานภานนั้น

ภาพที่ ๔.๑

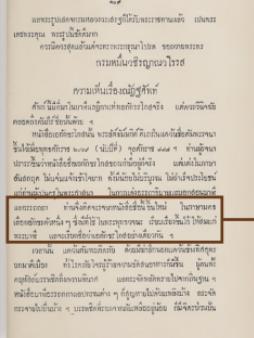
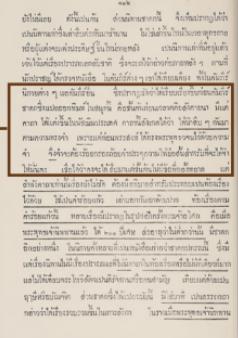
ที่มา:

หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลักษณะพุทธศาสนาที่นิยมภานภาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๘

นิภายใน ฯ แต่กันว่า ชั้นประภูมีด้วยความที่เรียบเรียงขึ้นก่อนคนอื่น
ชาดกซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วน คือชั้นที่เกี่ยวนเตาติดต่อกันอย่างน่า闷
คากา ได้เพิ่มขึ้นในเมืองปะงเก๊ก กาสามีลังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ฯ กันมา^{๒๕}
ตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระองค์ที่ได้ทรงพระบุทธชาน ^{๒๖} ให้ความรู้ความ
จำ จึงจำๆ ท้องร้องขอคำพูดคำประกาศให้สืบต่อไปสืบแบบนี้ที่ได้จำ
ให้กัน ^{๒๗} เช่น ไกวากงจะได้สืบมาเดือนตุลาคม ไม่ใช่ที่พงพดา ^{๒๘} แต่

แลกรักภักดิ้น ^{๒๙} ท่านจึงคงจะทราบแล้วว่าชั้นใหม่ ในภาษาอีกชั้น
เดียวกันขอตัวหนึ่ง ฯ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธศาสนา เรียบเรียงชั้นใหม่ให้สืบแก่
พระบ่าพ แต่จะเรียกชื่อว่า เอกกัน โภกสิริบั่งเดียวกัน ฯ

ภารพที่ ๔.๒

ภารพที่ ๔.๓

ที่มา:

หนังสือ พระราชนิเทศก์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมา กับ
สมเด็จพระมหาสมมติเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๐๒ และ ๑๐๓

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเครุณากันทั่วปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสาหะช่วยเหลือพระโดยปฏิบัติพิมพ์เป็นล่อมสุดไปแล้วนั้น เป็นที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้าไปถึงประเทศไทย ซึ่งได้รับพระเครุณากันบันพันนั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ดังๆ ย่อมมากล่าวสรรเสริญการซึ่งเราได้ทำ แล้ได้ดั้งสมดีว่า ในที่อันดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักประชาร์ททั้งหลายได้อุสาหะเรียนรู้พระพุทธศาสนามาก กิติศัพท์ความสรรเสริญธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏให้ในประเทศไทยทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าซึ่งกันอย่างไรที่ถือสถานานี้จะถือสถานานั้นกลับมาถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นบางพวกได้กล่าว เหตุนี้จะให้เห็นว่าน้ำที่จะเป็นเช่นนี้ได้นั้น แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธศาสนาจะแพร่หลาย มีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรเสริญกย่องว่าพระพุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง ไม่ใช่สถานานี้ที่เลวร้าย แลบบางพวกแสดงความปราดานยินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรรถกถา ซึ่งจะเป็นเครื่องอุดหนุนความไว้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉนั้นการที่เราทำไม่เป็นการมีคุณแต่ในกรุสยามประเทศเดียวเท่านั้น ย่อมทำให้ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธศาสนา ทราบพระพุทธศาสนาจะแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเป็นที่ยินดีต่อประการนี้

ภาพที่ ๔.๔

พระราชนำรัส

ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

(ด้วยพระบรมราชโองการ) พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๘)

พระราชนำรัส

บัญชีรายรับรายจ่ายประจำปี
(โดยรวมรายเดือนและรายเดือนต่อเดือน)

ที่มา:

หนังสือ พระราชนำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลฯ ๒๕๓๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๘)
จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระพุฒาจารย์ สมเด็จพระมหาฯลักษณ์ ๒๕๓๘ หน้า ๑๐๐

• ลำดับการสืบทอดพุทธศาสนา

พุทธศาสนา

รัชกาลที่ ๐

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๗

พุทธศาสนา มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔
วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก
โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิตติยากรวรลักษณ์
กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (gapที่ ๕)

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูล
พระกรุณาฯ ประเทศสยามจักเป็นคลังพระธรรมของโลก
รักษาไว้ ชั่งพระพุทธศาสนา สันกากลหาที่สุดมีได้
ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานาน ถ้าขอบด้วยกระเส
พระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราช
นุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา^๕
ความกิจวัสดุเดลีเต่อัจทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ข้าพระพุทธเจ้า กิตติยการ ขอเดชะ

gapที่ ๕

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

• สำนักงานสืบทดสอบพุทธศาสนา

พุทธศาสนา

รัชกาลที่ ๑

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๖) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๙

พุทธศาสนา มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ
วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนา
พระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาคที่ ๑)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๑ ตอนที่ ๑๖๑ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอธิริยวงศักดิ์ญาณ สมเด็จพระสังฆมหาราช
สกุลมหาสังฆบูรณะยิก ได้ถวายพระพรมาฉะนั้น จึงทรงพระราชนิรันดร์ว่า
พระพุทธศาสนาอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนึ่งส่วนที่ประมวลพระธรรม
วินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบูรณะและตั้งน่องยุติราบได้
ก่อนมีเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ภาคที่ ๖

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๑ ตอนที่ ๑๖๑ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๘
เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

ภิกขุทั้งหลาย ! กายของตถาคตนี้
มีต้นหาอันเป็นเครื่องนำไปหาภาพ
ถูกตถาคตสอนขึ้นเสียได้แล้ว ดารงอยู่.

กายนี้ยังดารงอยู่เพียงใด เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ยังคงได้เห็นตถาคตนั้น อยู่เพียงนั้น

เพราการทำลายแห่งกาย
หลังจากการควบคุมกันอยู่ได้ของชีวิต
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
จักไม่เห็นตถาคตนั้นเลย.

- บาลี ส. ท. ๙/๔๗/๘๐.

กิกขุทั้งหลาย! ความคิดอันนี้ ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ทำไม่หนอ
เราซึ่งมีความเกิด ... ความแก่ ... ความเจ็บไข้ ... ความตาย ...
ความโศก ... ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาวอยู่่องแล้ว

จะต้องไปมัวแสงหาสิ่งที่มีความเกิด ... ความแก่ ... ความเจ็บไข้ ... ความตาย ...
ความโศก ... ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาวอยู่อีก

ครั้นได้รู้สึกถึงโทษอันต่ำธรรม
ของการมีความเกิด ... ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาวนี้แล้ว
เราพึงแสงหานิพพาน
อันไม่มีความเกิด ... ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน
อันเป็นธรรมที่เกنمจากเครื่องร้อยรัด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าเด็ด.

กิกขุทั้งหลาย! เรานั้นโดยสมัยอื่นอีก ยังหนุ่มเที่ยว เกษ้ายังดำจัด
บริบูรณ์ด้วยความหนุ่มที่กำลังเจริญ ยังอยู่ในปฐมวัย
เมื่อมารดาบิดามีประถนนาด้วย กำลังพา กันร้องไห้ น้ำตาของหน้าอยู่
เราได้ปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาด
ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนแล้ว.

-บาลี ม. ๑๙/๓๖-๓๗/๓๖.

ข้อมูลรวมนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณะเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในด้านบันทึกได้รับการสงวนไว้
ในระหว่างจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความระมัดระวังควบคุม เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ก่อนอนุญาต
เป็นลายลักษณ์อักษรและปรึกษาด้านข้อมูล ในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด ดิตต่อได้ที่

พุทธจานกิกขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ โทร. 09 2526 1236

ตัวแทนคณะศิษย์ คณแสดงกาย คุณชนะ โทร. 09 2526 1236

มูลนิพุทธโพษณ์ โทร. 08 2222 5790 - 94

ติดตามการเผยแพร่พระราชดำรัสสอนตามหลักพุทธศาสนา โดยพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสคุณิพิโล ได้ที่

Facebook : Buddhawajana Real | YouTube : Buddhawajana Real

Instagram : Buddhawajana Real

www.watnapp.com | media.watnaphapong.org | www.buddhakos.org

คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ ช่วงบ่าย

พุทธจานเรียล
Buddhawajana Real

e-Donation วันน农业生产

ร่วมสนับสนุนการเผยแพร่พุทธศาสนาได้ที่ ธนาคาร : ไทยพาณิชย์
ชื่อบัญชี : วัดนาป้าพง เลขที่บัญชี : 318-2-46175-6

เบี้ยเงินจากเพื่อการบริจาคเพื่อการบูรณะเจดีย์คึกฤทธิ์ได้ที่
ผู้ดำเนินการคึกฤทธิ์ 092-526-1236